

E-ISSN : 2147 - 6683

HASAN KALYONCU
ÜNİVERSİTESİ

artium

Architecture Urbanism Design and Construction

Vol. 11, Issue 1, February 2023

Web: <http://artium.hku.edu.tr/en>

E-mail: artium.editor@hku.edu.tr

2023

Artium

Architecture, Urbanism, Design and Construction

HASAN KALYONCU UNIVERSITY

Artium, yılda iki kez (Şubat, Ağustos) yayınlanan kör hakemlik yöntemi ile gözden geçirilen hakemli bilimsel-akademik bir dergidir. Artium, Hasan Kalyoncu Üniversitesi tarafından yayınlanmaktadır. Bilginin serbest dolaşımını ve dağıtımını amaçlayan açık erişimli bir dergi olan Artium, mimarlık, şehircilik, tasarım ve inşaat alanlarında özgün araştırma ve proje uygulamalarına odaklanmaktadır. Bununla birlikte mimarlık, şehircilik, tasarım ve inşaat alanlarında uygulama çalışmalarının yayınlanmasını teşvik etmektedir. Dergi İngilizce ve Türkçe dillerinde yazılmış makaleleri kabul etmektedir.

Artium is a double-blind peer-reviewed scientific - academic journal published biannually Artium is published by Hasan Kalyoncu University at Gaziantep, one of the foremost research universities in Turkey. Artium is an open access journal aiming at the free circulation and distribution of knowledge. Artium focuses on original research and project applications in the fields of architecture, urbanism, design and construction. It also encourages the publication of application studies in the fields of architecture, urbanism, design and construction. The journal accepts articles written in English and Turkish.

AMAÇ

Derginin amacı, teorik ve araştırma odaklı çalışmalarını teşvik etmek, araştırmaların kalitesini artırmak, ulusal ve uluslararası akademik araştırmaların karşılıklı paylaşımını teşvik etmektir. Artium, mimarlık, şehircilik, tasarım ve yapı alanlarında özgün araştırma makaleleri ve proje çalışmalarına odaklanmaktadır. Artium ayrıca mimarlık, şehircilik, tasarım ve inşaat alanlarında güncel ve yenilikçi proje uygulama çalışmalarının yayınlanmasını teşvik eder.

AIM

The aim of the journal is to promote theoretical and research-oriented studies, to improve the quality of research and to encourage mutual sharing of national and international academic research. Artium focuses on original research and project applications in architecture, urbanism, design and construction. In addition, it encourages the publication of application studies in the fields of architecture, urbanism, design and construction.

HEDEFLER

Artium, Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaat çalışmaları için saygın bir platform olmayı hedeflemektedir. Artium'un amaçları:

- Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaat alanındaki küresel ve yerel etkileşimleri sorgulamak
- Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaat arasındaki ilişkiyi keşfetmek
- Mimarlık, Planlama, Tasarım ve İnşaatın sosyal ve davranış bilimlerine katkısını artırmak,
- Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaatın, etkilenen ve etkilenen diğer bilim alanlarıyla ilişkisini keşfetmek,
- Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaatın teorik ve metodolojik temellerini geliştirmek
- Bugün ve gelecekte mimarların, planlamacıların ve tasarımcıların rolünü tartışmak,
- Farklı ülkelerdeki Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaat araştırmaları, uygulamaları ve eğitimleri arasındaki farkları karşılaştırmak,
- Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaat alanındaki güncel konulara ve tartışmalara bilimsel bir bakış açısı getirmek
- Mimarlık, Şehircilik, Tasarım ve İnşaat alanında yenilikçi yöntem ve teknikleri keşfetmek

OBJECTIVES

Artium aims to be a reputable platform for the studies of Architecture, Urbanism, Design and Construction. Artium objectives are:

- To question global and local interactions in the field of Architecture, Urbanism, Design and Construction
- To discover the relationship between Architecture, Urbanism, Design and Construction
- To increase the contribution of Architecture, Planning, Design and Construction to social and behavioural sciences,
- To discover the relationship of Architecture, Urbanism, Design and Construction with other fields of science that are affected and affect,
- To develop theoretical and methodological foundations of Architecture, Urbanism, Design and Construction
- To discuss the role of architects, planners and designers today and in the future,
- To compare the differences between Architecture, Urbanism, Design and Construction research, practices and education in different countries,
- To bring a scientific view of current issues and discussions in field of Architecture, Urbanism, Design and Construction
- To discover innovative methods and techniques in the field of Architecture, Urbanism, Design and Construction

KAPSAM

Mimarlık; Şehir ve Bölge Planlama; İnşaat Mühendisliği; Yapım ve Yönetim; İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı; Peyzaj Mimarlığı

SCOPE

Architecture; City and regional planning; Civil engineering; Project Management; Interior Architecture and Environmental Design; Landscape architecture

Artium

Architecture, Urbanism, Design and Construction

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. M.Serhat YENİCE

Alan Editörü / Section Editor

Dr. Esra AVLANMAZ BİLECEN
Hasan Kalyoncu University, Gaziantep, TURKEY

Subjects: Architecture, Design & Planning, Interior Architecture, Interior Decoration Design, Material and Technology

Dr. M. Murat ULUĞ
Hasan Kalyoncu University, Gaziantep, TURKEY

Subjects: Architecture, Design & Planning, Architecture, Architectural Design, Theory, Criticism and Method in Architecture,

Doç.Dr. Tülay KARADAYI YENİCE
Hasan Kalyoncu University, Gaziantep, Turkey

Subjects: Architecture, Design & Planning, Architecture, Conservation, Renewal and Restoration, History of Architecture

Dr. Nurullah AKBULUT
Hasan Kalyoncu University, Gaziantep, TURKEY

Subjects: Civil Engineering, Earthquake, Geotechnics, Soil Mechanics

Dr. Mehmet SAKİN
Hasan Kalyoncu University, Gaziantep, TURKEY

Subjects: Civil Engineering, Engineering Design ,Project Management, Numerical Modelization, Construction Business

Doç. Dr. Ahmet Salih GÜNAYDIN
Inonu University, Malatya, TURKEY

Subjects: Architecture, Design & Planning, Landscape Architecture, Ecology, Sustainability and Energy, Landscape Design

Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Gülsüm DAĞLIOĞLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Prof. Dr. Handan TÜRKÖĞLU

İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Koray ÖZCAN

Pamukkale Üniversitesi, Denizli, TÜRKİYE

Prof. Dr. Mehmet Fatih ALTAN

İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Mine ULUSOY

Konya Teknik Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, TÜRKİYE

Doç. Dr. Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK

Konya Teknik Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Doç. Dr. Hayri ULVİ

Gazi Üniversitesi, Ankara, TÜRKİYE

Doç. Dr. Özer KARAKAYACI

Konya Teknik Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Doç. Dr. Tülay KARADAYI YENİCE

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Gaziantep, TÜRKİYE

Doç. Dr. Ahmet Salih GÜNAYDIN

İnönü Üniversitesi, Malatya, TÜRKİYE

Dr. Esra BİLECEN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, TÜRKİYE

Dr. M. Murat ULUĞ

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, TÜRKİYE

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet ALKAN

Konya Teknik Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Prof. Dr. Bilge IŞIK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, TÜRKİYE

Prof. Dr. Emine MALKOÇ TRUE

Ege Üniversitesi, İzmir, TÜRKİYE

Prof. Dr. Filiz ŞENKAL SEZER

Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa, TÜRKİYE

Prof. Dr. Handan TÜRKÖĞLU

İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

Prof. Dr. Hanifi ÇANAKÇI

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, TÜRKİYE

Prof. Dr. Mehmet UYSAL

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Prof. Dr. Mustafa TOSUN

Konya Teknik Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Prof. Dr. Mustafa Yılmaz KILINÇ

OSTİM Teknik Üniversitesi, Ankara, TÜRKİYE

Prof. Dr. Oğuz ÖZBEK

Pamukkale Üniversitesi, Denizli, TÜRKİYE

Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, TÜRKİYE

Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ

KTO Karatay Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Doç. Dr. Ayşe TAVUKÇUOĞLU

Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, TÜRKİYE

Doç. Dr. Bora YERLİYURT

Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

Doç. Dr. Cenk HAMAMCIOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

Doç. Dr. Kasım MERMERDAŞ

Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, TÜRKİYE

Doç. Dr. Sedef ERYİĞİT

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Doç. Dr. Selçuk SAYIN

Konya Teknik Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Doç. Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE

Artium

Architecture, Urbanism, Design and Construction
Vol. 11, Issue 1, February 2023

Hakem Listesi / Reviewers List

Prof.Dr. Burak ARICAK	Bursa Teknik Üniversitesi, Bursa, Türkiye
Prof.Dr. Gülay USTA	İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Prof.Dr. M. Serhat YENİCE	Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye
Prof.Dr. Mustafa TOSUN	Konya Teknik Üniversitesi, Konya, Türkiye
Prof.Dr. Tutku Didem ALTUN	Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye
Prof.Dr. Ülkü ALTINOLUK	Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye
Doç.Dr. Armağan Seçil MELİKOĞLU EKE	İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Doç.Dr. Ayşe KALAYCI ÖNAÇ	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir, Türkiye
Doç.Dr. Elvan ENDER	Burda Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye
Doç.Dr. Emine EKİNCİ DAĞTEKİN	Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye
Doç.Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye
Doç.Dr. Esra YALDIZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye
Doç.Dr. Fatma Zehra ÇAKICI	Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
Doç.Dr. Funda KURAK AÇICI	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye
Doç.Dr. Gamze KAYMAK HEINZ	Beykent Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Doç.Dr. Kasım MERMERDAŞ	Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, Türkiye
Doç.Dr. Neslihan SERRDAROĞLU SAĞ	Konya Teknik Üniversitesi, Konya, Türkiye
Doç.Dr. Onur ŞATIR	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye
Doç.Dr. Rifat Gökhan KOÇYİĞİT	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
Doç.Dr. Sedef ŞENDOĞDU	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye
Doç.Dr. Sima POUYA	İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye
Doç.Dr. Süheyla BÜYÜKŞAHİN	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye
Doç.Dr. Tülay KARADAYI YENİCE	Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye
Dr. Serhat CENGİZ	İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye
Dr. Saliha TAŞÇIOĞLU	Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis, Türkiye

Vol. 11, Issue 1, February 2023

Web: <http://artium.hku.edu.tr/en>

E-mail: artium.editor@hku.edu.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Araştırma Makalesi / Research Article

Trabzon Kıyı Cephe ve Dolgu Alanlarının Kullanıcı Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi Göksu Selin ODACI, Buket ÖZDEMİR IŞIK	1-12
Gençlerin Somut Kültürel Miras Farkındalığı: Erasmus+ Projesi Deneyiminden Perspektifler Ebru HARMAN ASLAN, Melisa DİKER	13-32
Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımı: Nemlizade Konağı Kübranur BİBER, Özge İSLAMOĞLU	33-42
Visual Perception Evaluation with Semantic Differentiation Technique in Design Disciplines: Elazığ Balakgazi Park Müge ÜNAL ÇİLEK	43-53
Arazi Örtüsü Değişiminin CORINE Verisiyle Modellenmesi: Ankara İlinin Kentsel Büyüme Tahmini Öznur IŞINKARALAR	54-60
Esnek Tasarımın Covid -19 Sonrası Kalıcı Konuta Dönüşen Yazlık Konut Tasarımı Üzerindeki Önemi Onur ŞUTA, Sennur AKANSEL	61-74
Bir Yaşam Sahnesi Olarak Sokak Algısının Kullanıcılar Gözünden Okunması: Ankara ve İstanbul Sokaklarından Tespitler Dilara YILMAZ, Sevgi ÖZTÜRK, Öznur IŞINKARALAR	75-86

Trabzon Kıyı Cephe ve Dolgu Alanlarının Kullanıcı Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Araştırma Makalesi
Research Article

Buket Özdemir Işık¹, Göksu Selin Odacı Karadeniz²

¹ Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Trabzon, Türkiye.
ORCID: 0000-0003-1617-8084, e-posta: ozdemirbuket@trabzon.edu.tr

² Arş. Gör., Avrasya Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Trabzon, Türkiye.
ORCID: 0000-0001-7129-1739, e-posta: g.selinodaci1@gmail.com.

ÖZ

Kıyıları her zaman yoğun kullanıma sahip alanlar olduklarından, nüfusa ve farklı yaşam koşullarına bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Kentsel alanların kullanım potansiyeli açısından önemli bir yere sahip olan kıyıları, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan şehirlerin popüler odak noktalarını oluşturmaktadır. Popülaritesi yüksek olan bu alanları kullanıcı isteklerine bağlı olarak farklılaşabilmekte ve böylece yapısal ve mimari açıdan öneme sahip kıyıları, görsel değişime uğratılabilmektedir. Bu çalışmada kıyı kenti olan Trabzon'da yapıların, kıyı cepheleri ve kullanım amaçları kullanıcı görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmada, Trabzon ili sınırları içerisinde yer alan Ayasofya ve Akyazı arasındaki kıyı bandı 3 bölüme ayrılmıştır. Çalışma alanında kullanıcılara ait değişkenlere göre Ayasofya, Beşirli I ve Beşirli II (Akyazı), bölgelerinin kullanımları hakkındaki görüşlerinin farklılaşmış farklılaşmadığını ortaya koymak hedeflenmiştir. 5'li likert ölçeğinde tanımlayıcı istatistikler yolu ile elde edilen bulgularla çalışma alanı içerisinde kalan kıyının kullanım açısından tercih nedenleri ile parametreler arasında ilişki kurulmuştur. Kıyı kullanıcıları ile yapılan anket çalışması sonucunda belirlenen 7 parametre ile Trabzon kıyı şeridinde yer alan Ayasofya, Beşirli I ve Beşirli II bölgelerinin kıyı kullanımlarının konusundaki görüşleri ortaya konmuştur.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 01 / 07 / 2022
Kabul 21 / 09 / 2022

ANAHTAR KELİMELER

Kıyı
Kıyı silüeti
Kıyı cepheleri
Kıyı şeridi

Evaluation of Trabzon Coastal Facade and Filling Areas in The Context of User Views

ABSTRACT

Since coasts are always intensive areas, they can vary depending on population and different living conditions. The coasts, which have an important place in terms of the utilization potential of urban areas, are the popular focal points of cities in socio-cultural and economic terms. These highly popular areas can vary depending on user requirements. Thus, coasts, which are structurally and architecturally important, can be visually changed. In this study, in the coastal city of Trabzon, the structures, the coastal façades and the purposes of use were examined in accordance with the user opinions. In this article, the coastal band between Hagia Sophia and Akyazı, which is located within the boundaries of Trabzon, is divided into 3 parts. In this research, it is aimed to show whether the views about the usage of Ayasofya, Beşirli I, Beşirli II (Akyazı) regions differ according to some variables belonging to coastal band users. In the findings obtained by means of descriptive statistics on the 5-point Likert scale, the relationship between the reasons for preference and the parameters of the shore in the study area was established. As a result of the survey conducted with the coastal users, the opinions of the Ayasofya, Beşirli I and Beşirli II regions on the coastal use of the Trabzon coastline have been presented with 7 parameters.

ARTICLE HISTORY

Received 01 / 07 / 2022
Accepted 21 / 09 / 2022

KEYWORDS

Coastal
Coastal silhouette
Coastal facade
Shore line

GİRİŞ

İnsanoğlunun doğa üzerindeki etkilerinin en önemli faktörlerinden biri alansal kullanımlardır (Lausch ve Herzog, 2002). Bireyler gelecekte yaşamlarını fiziksel ve ruhsal bakımdan sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri için sosyal, fiziksel, duygusal ve bilişsel becerilerini

geliştirebilecekleri ortam ve fırsatlara ihtiyaç duyarlar (Laberge ve ark., 2000). Kullanıcı potansiyeli açısından kıyıları değerlendirildiğinde, hava, su ve karanın etkileşim altında bulunduğu ve doğal kaynakların zenginliği ile dikkati çeken, bu nedenle her zaman aşırı kullanıma maruz kalan alanlar olmuşlardır (Tağul ve ark., 2005). Tek bir çizgiden ibaret olmayan kıyıların hem deniz hem de

kara yönünde etkileşim içerisinde buldukları alanlar mevcuttur (Uzun, 2015). Dünya topraklarının on binde üçüne sahiptir. Kara, hava ve suyun bir araya geldiği hassas bölgeleri çevreler (Hortshorn, 1992).

İnsanların kıyı ile olan ilişkilerinin tarihçesi denizi tanıdıkları günlere kadar gitmesine karşın, herhangi bir etkinlik amacıyla denizden yararlanma 1800'li yılların sonunda başlamış, Türkiye'de söz konusu kullanım 1960'lı yıllardan sonra yoğunlaşmıştır. Dünya'nın en önemli etkinlik ve turizm merkezleri kıyı kentlerinde yer aldığından kıyıların planlı ve dikkatli bir şekilde yapılması giderek önem kazanmaktadır (Özkan, 1987). Geçmişten bugüne toplulukların gözde yerleşim yerlerinden biri olan kıyılar kara ve su arasında önemli bir geçiş alanı olmuştur. Bu geçişte önemli bir konuma sahip olmasından dolayı da kıyılar aynı zamanda yerleşim alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çelik, 2006). Şimşek (2007) çalışmasında kıyıların doğal kaynak olarak canlılar için önemli olduğunu, çeşitli amaç ve kullanımlara olanak sağladığını belirtmiştir. Kıyı alanlarında genelde yoğun bir popülasyon vardır. Bu popülasyonlar kıyıda faaliyet gösteren alanların en iyi şekilde kullanıldığını gösterir ve sürdürülebilir kıyı alanlarındaki uygulamaların gerekliliğine artan şekilde ilgi depolamaktadır (Karabıyık, 2018). Kıyı, yanlış kullanımlarla doğal bütünlüğü bozulabilen bir kaynaktır. Bundan dolayı güncel gereksinimler karşısında doğal yapıya uygun olmayan, çevreyle ilgili sağlıksız planlar ve uygulamalar büyük bozulmalara yol açabilmektedir. Kıyı alanları planlanırken gelişebilen, açık, esnek ve uygulamaya yönelik bir yöntem araştırması ortaya konulmalı ve mevcut planlama, örgütlenme, yasal olanaklar ile uyum sağlanabilmelidir (Kızılkaya, 1996). Günümüzde uzmanlar tarafından gerçekleştirilen projeler sayesinde planlama yapılan bu alanlar kullanıcılar tarafından istenilen düzeyde tutulmamaktadır (Özkan ve ark., 2015). Türkiye'de kıyı nüfusu şehir ortalamasından üç kat daha fazla olduğu ve ülke nüfusunun yarısından fazlasının kıyı belediye sınırları içinde yaşadığı ele alınırsa, kıyı ve kıyı alanlarını korumaya yönelik yapılan çalışmaların önemi daha da net ortaya koymaktadır (İrtem ve Karaman, 2010).

Çevrenin değişen görsel yapısı kullanıcı algısını sürekli etkilemektedir. Bu görsel algının geliştirilmesi, insanların estetik ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması açısından önemlidir. Bunun için, alan kullanım kararlarında bir değişken olarak görsel değer ve görsel çevrenin bilinmesi gerekmektedir (Kaptanoğlu, 2006). Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin kuzeyinde yer alan Trabzon kentinin kıyı bölgesindeki yapıları, kıyı cephelerinin ve kullanım amaçlarının (yeşil alan, oturma alanı, sosyal tesis, konut, yeme-içme alanı, çocuk oyun parkı, ticaret alanı) kullanıcı görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Çalışmada ayrıca kullanıcılara ait bazı değişkenlere göre (cinsiyet, medeni durum, yaş, meslek ve eğitim düzeyi gibi) Ayasofya, Beşirli I, Beşirli II bölgelerinin kullanımları hakkındaki görüşlerinin farklılaşmış farklılaşmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Cephe Tasarımlarında Görsel Kalite

“Görsel Kalite (Visual Quality)” güzellikle eş anlamlı olup nesnellik taşımaktadır (Whereth 1996). “Görsel kalitenin ölçülmesi” kaynağa değer biçilmesi anlamındadır. Kaplan ve Hepcan (2004)'a göre görsel değerlendirme çalışmaları, bir yerin görsel niteliklerini, mekân kurgusunu ve sosyal yaşamını algısal temelde fonksiyonel bir ilişki içinde değerlendirmeye dayanmaktadır. Akılcı ve sağlıklı alan planlama çalışmasında, plancı kendi estetik değerlerinin yorumundan önce, toplumun mevcut kaynak üzerindeki estetik yorumunu ortaya çıkarmak ve planlamalarda dikkate almak durumundadır (Erdönmez ve Kaptanoğlu, 2007).

Kane (1981)'ye göre görsel kalite analizi yapmanın gerekçeleri;

- Korunması gereken alanlarda, öncelikli koruma alanlarının belirlenmesine ve listelenmesine yardımcı olmak,
- Araştırma alanlarını estetik yönden karşılaştıran bir yöntem ortaya koymak,
- Özel alanlarda olumsuz değişimlerin takibini periyodik değerlendirme yöntemleri ile saptamak,
- Teknik kuramı, anlama yetilerimizin işleyişini, çeşitli sosyal gruplar arasındaki çeşitliliği, eğitim farklılıklarını daha iyi anlamak için, kültürlerden ve alt gruplardan tercihlerini belirlemek üzere veriler toplamaktır.

Mimarlığın anlam ileten bir olgu olarak kabul edildiği günümüzde mimarlığın bir dil olarak çözümlenmesi gerekmektedir (Şenyiğit ve Altan, 2011). Binanın dış yüzü anlamındaki cephe, çoğunlukla binanın ana yüzü olan girişi kapsar ve farklı detaylarla ayrıntılanarak karakterize edilir (Burden, 2000). Yapının göstergesi olan cepheler de taşıdığı işaretler yoluyla çevreyle iletişim kurar. Bu nedenle cephe, biçimsel bir kompozisyonun öte kent kullanıcıları tarafından anlamlandırılan bir olgudur ve taşıdıkları anlamlar itibarıyla bir kentin dilini oluşturmaktadır (Şenyiğit ve Altan, 2011). Cepheler, yapısal çevrenin taşıdığı duygu ve kültürü dış ortama aktarmaktadır. Cephelerin düzenli ve temiz olması kent hakkında olumlu düşüncelerin doğmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum hem bina sakinleri hem de kent güzelliği açısından oldukça önemlidir (Aydın, 2013).

Bir binanın cephesi o binanın yüzüdür ve üzerinde bina ile ilgili birçok değeri barındırır. Cephelerin kendi yüzeylerinin ahengi, komşu cephelerle bütünlükleri ve kent insanı ile görsel teması, yapısal çevre ve kent hakkında önemli değer ve mesajlar içerir (UDCS, 2005). Bina cephe elemanlarının biçim ve tarzları iklim, kültür ve medeniyetlere göre değişim gösterebilmektedir. Ülkemizde zeminde yeterince boşluk olmadığından binalar dar sokaklarda çatı ve balkon çıkmaları ile inşa edilir. Çatılar genellikle çatı payları ile beraber (hip roof) ve balkonların alan kazanması için zemin katını takip eden katlarda balkon çıkmaları ile yapılmıştır (Yüce, 2002).

Pencereler binaların dolayısıyla cephelerin dış dünyaya açılan elemanlardır. Türkiye’de gün ışığından azami şekilde faydalanmak için büyük pencereler kullanılır. Kapılar binalar için çok önemli olup dış ortama karşı binayı ilk anda gösteren elemanlardır. Çoğu eski binaların girişleri bu amacı taşımamakla birlikte son yıllarda Türkiye’de bina girişlerine verilen önem artmıştır (Aydın, 2013). İnsanın, arzularına ve sevdiği şeylere uygun bir mekânda yaşama isteği; estetik ve işlevsel açıdan en uygun dış mekânların üretilmesi, tasarım amacına en uygun elemanların seçilmesi ve bilinçli kullanılmasıyla gerçekleşmektedir (Kelkit, 2002).

Cephe Düzenlemelerindeki Görsel Kaliteyi Etkileyen Faktörler

Görsel etkiyi artıran en önemli unsur estetikdir. Estetik, tasarımın bir özelliğidir. Denge kavramı, yapının işlevsel özellikleri için kullanıldığı gibi, tasarımın estetik değerlendirilmesi için de kullanılır. Bir kent tasarımında, yapıların dengeli oluşu, estetik görünüşle ilgilidir, bu da yoğunluğun istenen bir biçimde dengeli dağılması demektir. Estetik değerlendirme işlevsel değerlendirme ile paraleldir ve güzel olanın belirli bir ölçüde yararlı olduğu belirtilmektedir (Enön, 1992). Görsel özelliklerin tanımlanmasında iki temel nitelikten bahsedilir. Bunlardan birincisi görsel biçim elemanlarıdır. Bunlar nesnelerin görsel nitelikleri olan şekil, renk ve dokudur. İkincisi ise bu elemanların özelliğidir. Bahsedilen biçim elemanlarının anlaşılması uzaklığa göre değişmektedir (Özgüç, 1999).

Uzaktan büyük nesnelere tek tek biçim olarak görülür, bu nedenle uzaktaki bir şehir kaba bir yüzey olarak algılanabilir. Mesafe ayrıca renk netliğini de azaltmaktadır (Özgüç, 1999). Bireyin bir çevre için yaptığı “görsel kalite” değerlendirmesi, bireyin çevreden aldığı görsel veriye dayalı olduğu kadar aynı zamanda, bireyin özelliklerine de bağlıdır. Çevre bileşenlerinin ve bir araya geliş durumlarının tanımlanması, görsel kalitenin algılanmasında son derece önem kazanmaktadır (Kalın, 2004). Aydın (2004) çalışmasında günümüzün bina cephelerinde yapılan uygulamalarındaki görsel estetiğin ve kalitenin yitirilmiş olup olmadığını incelemiştir. Geçmişte estetik duyguyu yaşatmak, binaları taçlandırmak, simgeleşmek amacıyla uygulanan ve bir bütün olarak varlığını hissettiren veya bir araya gelerek, ölçü, biçim, oran, doku, renk, birlik, düzen, denge ilkeleriyle temellenen yoğun süsleme anlayışı yerini, uyumsuz birlikteliklerin, taklidin, çeşitliliğin, karmaşanın, tutarsızlığın aldığını söylemiştir. Aydın (2004) ayrıca çalışmasında mimari ürünün oluşmasında yetkili olan mimarın, bu yaratıcı süreçte toplumsal sorumluluk sahibi olarak bulunduğu noktayı iyi tanıması ve duyarlılıkla yaklaşma, mimarlık sanatı ile bütünsellik içinde ele alarak, uygulamanın da, eğitimin de buna göre yapılması gerektiğini belirtmiştir. Estetik çevre bilincinin kazandırılmasında sanat eğitiminin etkili olup olmadığını inceleyen Ayaydın, (2017) çevre sanatı estetik çevreye dikkat çekebilir ve bunun estetik çevreye ait önemli araçlardan biri olduğunu belirtmiştir. Çevrenin de sanatın bir parçası olacak düzeyde sanatsal öge olabilecek kadar

düzenlenebileceği, tüm bireylerin estetik beğenisine hitap edebilecek ve en önemlisi doğal çevre ya da içinde yaşadığı tüm çevre gözünü rahatsız etmeyecek düzeyde düzenlemeye sahip olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Başka bir çalışma, Trabzon Solaklı Deresi kıyılarında yapılan rehabilite çalışmalarının bu alanların peyzaj kalitesini arttırmada etkili olup olmadığını incelemiştir. Yapılan anket çalışmaları ve araştırma sonuçlarına göre alanın proje öncesi durumu ile proje sonrası durumunun peyzaj kaliteleri arasında olumlu yönde önemli farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır (Güneroğlu, 2017). Kalın (2004) çalışmasında, Trabzon sahil bandı görsel kalitesini iki aşamada incelemiştir. Trabzon sahil bandının geçmişten günümüze değişimini nitel araştırma tekniklerinden belge taraması ve anketlerle belirlemiştir. Elde ettiği sonuçlar geçmişten günümüze görsel kalitenin algılanabilirken karmaşıklığa doğru gittiğini göstermiştir. Rapaport’a göre (1969); çevre, dini inançlar, aile, sosyal organizasyon, geçim ve ilişkiler gibi sosyo-kültürel etkenleri yansıtır. Aynı zamanda bir kültürde, bir bakış açısının diğerlerine göre baskın olduğunu kanıtlar. Yapılar ve donatılar, hayatın farklı bakış açılarını yansıtan görsel ifadelerdir. Konut, köy ve şehir, toplumun genel olarak belli bir takım amaç ve değerleri paylaştığını gösterir. Hatta bunların sembolik değerleri vardır ve semboller bir kültürün fikirlerini ve değerlerini yansıtır. Aynı zamanda konut formları diğer ürünlere göre iklimsel etkilerden, şehir seçiminden, malzemelerden ve konstrüksiyon teknolojilerinden daha çok etkilenir. Bu düzenlemeleri etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar; çevre, ekonomi, işlev, mimari elemanlar, renk, doku ve malzeme gibi fiziksel; temel ihtiyaçlar ve din gibi sosyo-kültürel faktörlerdir (Soliman, 1991).

MATERYAL VE YÖNTEM

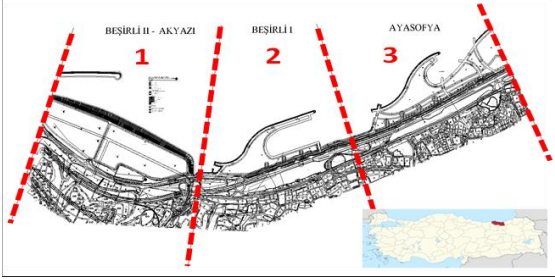
Materyal

Trabzon kenti Türkiye’nin Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Karadeniz il sınırlarının kıyasına olan uzunluğu yaklaşık 135 km’dir. Kentin coğrafi konumu, özgün mimari yapısı, kentsel dokusu, tarihi ve kültürel değerleri gibi birçok özelliği bir arada bulunmaktadır. Trabzon’da 2021 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 816.684 olan nüfus, 405.047 erkek ve 411.637 kadından oluşmaktadır. Çalışma alanı batıda Akyazı bölgesindeki akıllı kavşaktan başlayarak bölgedeki boşluk sahil dolgu alanlarının sınırlandığı Ayasofya’daki akıllı kavşak arasında bitmektedir. Alanın kıyı uzunluğu yaklaşık 6 km’dir. Alan büyüklüğünden dolayı üç ana bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; Ayasofya Bölgesi (1.8 km), Beşirli I Bölgesi (1.7 km) ve Beşirli II – Akyazı Bölgesi (1.9 km) dir.

Ayasofya Bölgesi: Çalışma alanının içerisinde bulunan Ayasofya Müzesi; bölgenin son Bizans devir yapılarının en önemlilerindedir. 1238-1263 yılları arasında Komnenos Devleti krallarından I. Manuel zamanında inşa edildiği kabul edilmektedir. 1864 yılında Bursalı Rıza Efendi’nin destekleri ile onarımı gerçekleştirilmiş olup, 1958-1962 yılları arasında restore edilerek, 1964 yılında müze olarak ziyaretçilere kapılarını açmıştır (Özdemir

Işık, 2013). Bölge merkeze yakınlığından dolayı çalışmada ayrılan diğer alanlara göre kentleşmeye daha önce başlamıştır.

Beşirli I ve Beşirli II: 1973-2002 yılları arası toplam 101 hektarlık alanın doldurulması suretiyle kazanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanı kıyı bölgesi

Dolgu alanlarında daha çok; karayolu, ulaşım amaçlı diğer tesisler, yeşil alan, yürüyüş bandı ve park alanları oluşturulmuştur. Liman sahasında dolgu yapılarak alan kazanıldığı, liman ve tesislerinin de aynı yöntemle genişletildiği görülmüştür (Sesli, 2005). 1973-2002 yılları arasında alanın kıyı erozyonu, kum çekimi, malzeme alımı ve benzeri nedenlerle kaybedilmiş kıyı alanlarının toplamda 11.3 hektar olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 1)

Çizelge 1. Çalışma alanı

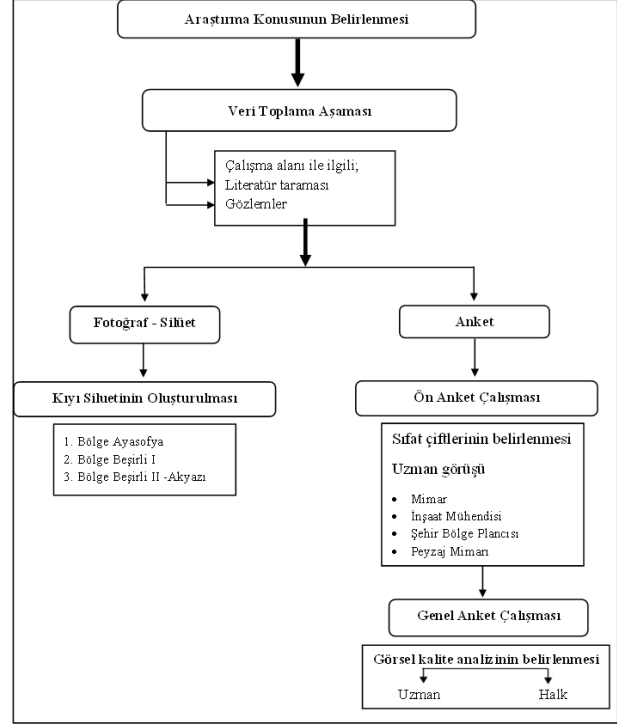
	Fotoğraf 1	Fotoğraf 2	Fotoğraf 3	Vaziyet
Ayasofya				 Kıyı Uzunluğu:1.8 Km
Beşirli I				 Kıyı Uzunluğu:1.7 Km
Beşirli II -Akyazı				 Kıyı Uzunluğu:1.9 Km

Yöntem

Çalışmada anket ve 5li likert yöntemi kullanılmıştır. Trabzon'da yaşayan halka yapılan anket çalışmasında, Trabzon kıyı şeridi alan büyüklüğünden dolayı 3 ana bölüme (Beşirli II-Akyazı, Beşirli I, Ayasofya) ayrılmıştır. Araştırmanın yöntemi ise yedi aşamadan oluşmuştur (Şekil 2).

Ankete katılan katılımcılar seçilirken, Trabzon kent merkezi ve çalışma alanı içerisindeki mekân kullanıcılarından oluşmasına dikkat edilmiştir. Ankete katılanlardan belli bir yaş aralığında ya da eğitim düzeyinde olmaları istenmemiş ve herkesle anket yapılabilmektedir. Anket uygulaması 2017-2018 Mart, Nisan ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Mart – Nisan aylarının seçilmesinin nedeni ise yağmurlu ayların az

azalması ve hava şartlarının daha iyi olmasıdır. Faktörler belirlenirken, ön anket çalışması uzmanlara (Avrasya Üniversitesi Mimarlık Bölümü ve İnşaat Bölümü, Karadeniz Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim üyeleri) yapılmış ve sonucunda asıl anket çalışması faktörleri oluşturulmuştur. Faktörler belirlendikten sonra yapılan anket çalışması uzmanlara ve bölgede aktif yaşayan yerel halka uygulanmıştır.

Şekil 2. Araştırma konusunun belirlenmesi

Çalışma konusuna yönelik hazırlanmış anket; 250 kişilik kullanıcı gruplarına ulaştırılmış, anketlerin 239 tanesinden geri dönüş alınmıştır. Eksik ve yanlış doldurulanlar çıkarıldıktan sonra 200 tanesi değerlendirmeye alınmıştır.

Anket içeriğinin oluşturulmasında ve sonuçların değerlendirilmesinde araştırmacının önyargılarının oluşması ihtimaline karşın, bu modelde toplumun tercihleri araştırmacının kişisel tercihlerinin etkisinde kalmadan ölçülebilmektedir (Şekil 2).

Anket formu oluşturulurken aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır;

- Benzer konu üzerine yapılan çalışmalarda anket formları incelenmiştir (Gültürk ve Şişman, 2015).

- Amaç doğrultusunda anketin anlaşılabilir olmasına dikkat edilmiştir.

Algıya dayalı yedi adet parametre (doğallık, uyum, bakım, erişim, cephe kirliliği, estetik görünüm, yapı-yeşil dengesi) kullanılmıştır (Çizelge 2).

Bu parametrelerin oluşturulmasında önce görsel kalite analizi üzerine yapılan Daniel ve Booster 1976; Bergen ve ark., 1995; Clay ve Daniel, 2000; Clay ve Smidt, 2004;

Kıroğlu, 2007 çalışmalarından yararlanılmıştır. Ankette 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Likert ölçeği, birden çok Likert-tipi sorunun bir araya getirilerek kullanıldığı ölçekleri ifade eder. Tek bir araştırma problemini cevaplandırmak amacıyla iki veya daha fazla likert tipi soru oluşturmak ve analiz aşamasında soruların ortalama değerlerini kullanmak şeklinde tanımlanmıştır (Clason ve Dormody, 1994). Ölçekte amaç tüm soruların birleştirilmiş değerlerinden kişilerin konular üzerindeki ortalama tutumlarını belirlemektir. Parametreler ve fotoğraflar da bu yöntemle 5'li likert ölçeği ile birleştirilmiş ve anket hazırlanmıştır.

Çizelge 2. Araştırılan parametreler ve bunlara karşılık gelen açıklamalar (Gültürk ve Şişman, 2015).

Parametreler	Açıklamalar
Doğallık	Görselde mevcut doğal manzara özellikleri fazla ise yüksek puan verilmesi uygundur.
Uyum	Görselde yer alan unsurların bir bütün oluşturacak biçimde yarattıkları görsel etki fazla ise yüksek puan verilmesi uygundur.
Bakım	Görseli oluşturan unsurların bakımlı olduğu düşünülüyor ise yüksek puan verilmesi uygundur.
Erişim	Görselde sahile erişim kolay ise yüksek puan verilmesi uygundur.
Cephe kirliliği	Görseli oluşturan unsurların cephe kirliliği oluşturduğu düşünülüyor ise yüksek puan verilmesi uygundur.
Estetik görünüm	Görseli oluşturan unsurların estetik görünümlü olduğu düşünülüyor ise yüksek puan verilmesi uygundur.
Yapı yeşil dengesi	Görselde yapı yeşil dengesi olduğu düşünülüyor ise yüksek puan verilmesi uygundur.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın amaçlarına uygun olarak katılımcılara sorulan sorular ve alınan yanıtlar tablolarda frekans ve yüzdelik değer olarak sunulmuştur. Trabzon'da kıyıya sınır olan yapıların kaç katlı olmasına ilişkin soruya katılımcıların büyük çoğunluğu (n=74, %37) 2 katlı olması yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların kıyı cephesinin değişmesi ile ilgili görüşleri sorulduğunda oldukça büyük bir kesimin evet yanıtını verdiği (n=181, %90.5) gözlenmiştir. Trabzon'da kıyıya sınır olan yapı cephelerinin nasıl olmasına ilişkin soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında çoğunluğun (n=59, %29.5) modern-geleneksel cephe karakterini tercih ettiği görülmektedir. Katılımcılar Trabzon'da kıyıya cephe olan yapıların görüntüsünün psikolojik açıdan kendilerini etkileyip etkilemediğine ilişkin soruya çoğunluk evet yanıtını (n=124, %62) vermiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Katılımcıların genel bilgi dağılımları

Cinsiyet	Kadın		Erkek			
	119		81			
Yaş	20 altı	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69
	18	127	33	11	10	1
Medeni Durum	Evli		Bekar			
	41		159			
Meslek	Dr.	Mim	Müh.	Öğr.	Serb. Mes.	Diğ.
	11	49	3	9	5	123
Eğitim Durumu	İlkok	Ort ok.	Lise	Üni.	Yük Lis	Dokt.
	1	2	7	133	27	30

Katılımcılara sorulan Trabzon'da kıyıya sınır olan yapı cephesinin kıyı sahil kullanımını etkileyip etkilemediğine ilişkin soruya çoğunlukla evet şeklinde (n=148, %74.0) cevap vermişlerdir. Katılımcıların 3/4'lük kesimi Trabzon'da kıyı cephesinin kıyı mimarisini etkilediği görüşündedirler (n=150, %75). Katılımcılara sorulan kıyı bölgesindeki yapıların kullanım amaçlarından 200 kişi içinden 1. tercih için 168 kişinin açık yeşil alan, 2. tercih için 116 kişinin kafe, 3. tercih için 60 kişinin konut, 4. tercih için 64 kişinin otel, 5. tercih için 59 kişinin yeme-içme alanı, 6. tercih için 66 kişinin ticaret alanı, 7. tercih için 75 kişinin benzin istasyonu ve 8. tercih için 137 kişinin diğer seçeneğini numaralandırdığı görülmüştür. Katılımcılara Trabzon kıyı şeridindeki farklı kullanım alanları hakkındaki görüşleri belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılar yeşil alanları (n=173, %86.5), oturma alanlarını (n=177, %88.5), sosyal tesisleri (n=181, %90.5), ve oyun parklarını (n=172, %86) yetersiz bulduklarını; bununla birlikte konutları (n=166, %83), yeme-içme alanlarını (n=115, %57.5) ve ticaret alanlarını ise (n=103, %51.5) yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Katılımcılara sorulan sorular ve istatistiksel sonuçları

Trabzon'da kıyıya sınır olan yapıların kaç katlı olmasına ilişkin görüşler					
Seç.	Tek Katlı	Seç		Top%	
		f	%		
		44	22,0	22,0	22,0
	2 Katlı	74	37,0	37,0	59,0
	3 Katlı	70	35,0	35,0	94,0
	Apartman 1-10	10	5,0	5,0	99,0
	Apartman 1-20	2	1,0	1,0	100,0
	Total	200	100,0	100,0	

Kıyı cephesinin değişmesi ile ilgili görüşler					
		Seç			
		f	%	%	Top%
Seç.	Evet	18	90,5	90,5	90,5
	Hayır	19	9,5	9,5	100,0
	Total	20	100,0	100,0	
		0	0		

Trabzon'da kıyıya sınır olan yapı cephelerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşler					
		Seç			
		f	%	%	Top%
Seç.	Hayır				
	Olarak	27	13,5	13,5	13,5
	Cevaplayan				
	Geleneksel	28	14,0	14,0	27,5
	Modern	12	6,0	6,0	33,5
	Klasik	20	10,0	10,0	43,5
	Modern-Klasik	40	20,0	20,0	63,5
	Geleneksel-Klasik	14	7,0	7,0	70,5
	Modern-Geleneksel	59	29,5	29,5	100,0
	Total	20	100,0	100,0	
		0	0		

Trabzon'da kıyıya cephe olan yapıların görüntüsünün psikolojik açıdan etkileyip etkilemediğine ilişkin görüşler					
		Seç			
		f	%	%	Top%
Seç.	Evet	12	62,0	62,0	62,0
	Hayır	28	14,0	14,0	76,0
	Kısmen	48	24,0	24,0	100,0
	Total	20	100,0	100,0	
		0	0		

Trabzon'da kıyıya sınır olan yapı cephesinin kıyı sahil kullanımını etkileyip etkilemediğine ilişkin görüşler					
		Seç			
		f	%	%	Top%
Seç	Evet	12	62,0	62,0	62,0
	Hayır	28	14,0	14,0	76,0
	Kısmen	48	24,0	24,0	100,0
	Total	20	100,0	100,0	
		0	0		

Trabzon'da kıyı cephesinin kıyı mimarisini etkileyip etkilemediğine ilişkin görüşler etkilemediğine ilişkin görüşler					
		Seç			
		f	%	%	Top%
Seç	Evet	15	75,0	75,0	75,0
	Hayır	18	9,0	9,0	84,0
	Kısmen	32	16,0	16,0	100,0

Total	20	100,0	100,0
	0	0	
Kıyı bölgesindeki yapıların kullanım amaçları			
Tercih Sırası	Seçenekleri	f	Seç %
1.	Açık Yeşil Alan	168	84,0
2.	Kafe	116	58,0
3.	Konut	60	30,0
4.	Otel	64	32,0
5.	Yeme-İçme Alanı	59	29,5
6.	Ticaret Alanı	66	33,0
7.	Benzin İstasyonu	75	37,5
8.	Diğer	137	68,5
Kıyı kullanıcılarının kıyı bölgesi hakkındaki görüşleri			
		f	Seç %
Yeş. A.	Yeterli	26	13,0
	Yetersiz	173	86,5
Otu. Al.	Yeterli	23	11,5
	Yetersiz	117	88,5
Sos. Tesis	Yeterli	19	9,5
	Yetersiz	181	90,5
Konut	Yeterli	166	83,0
	Yetersiz	34	17,0
Yeme İçme Al.	Yeterli	115	57,5
	Yetersiz	85	42,5
Ç.O.A.	Yeterli	28	14,0
	Yetersiz	172	86,0
Tic. Al.	Yeterli	103	51,5
	Yetersiz	97	48,5

Demografik Değişkenlere Göre Trabzon Kıyı Şeridine İlişkin Kullanıcı Görüşlerine Ait Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde 12 adet fotoğraf 7 farklı parametre bazında ve 5'li Likert ölçeğinde (1-5 puan aralığında) puanlama yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılanların cinsiyet, medeni durum, yaş, meslek ve eğitim düzeyi gibi bazı demografik değişkenlere göre Ayasofya, Beşirli II (Akyazı), Beşirli I bölgeleri hakkındaki görüşlerinin farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniği ile test edilmiş ve tablolarla sunulmuştur. Her bir bağımsız değişken bir grubu temsil etmektedir. Örneğin; öğretmen grubu, mühendis grubu gibi. Bir grubun kendi içindeki toplamı grup içi kareler toplamı ve grupların birbirleri arasındaki kareler toplamı ise gruplar arası kareler toplamı sonucunu verir. Bunların toplamı ise genel kareler toplamı olarak gösterilir.

Ayasofya bölgesi için yapılan çalışmada kıyı kullanıcılarına ilişkin medeni duruma göre yapı-yeşil dengesinde farklılaşma olduğu görülmüştür. Bekar katılımcıların evli katılımcılara göre ortalamaları daha yüksektir. Yani bekar katılımcılar Beşirli I bölgesinin yapı yeşil dengesini daha olumlu değerlendirmektedirler. Farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla bağımsız t testi uygulanmıştır. Çizelge 5'te sunulmuştur.

Çizelge 5. Ayasofya, Beşirli I ve Beşirli II bölgesinin kullanıcı görüşlerinde cinsiyet ve medeni duruma göre farklılaşması

Faktör			Ayasofya				Beşirli I				Beşirli II				
			N	Ort	Ss	t	p	Ort	Ss	t	p	Ort	Ss	t	p
Doğal	C	K	119	8.99	3.76	.49	.61	8.74	3.67	1.130	.260	6.26	3.02	-.727	.468
		E	81	8.72	3.51			8.13	3.88			6.60	3.45		
	MD	Ev	41	8.73	3.64	.30	.76	7.70	3.77	-.517	.131	6.14	2.92	-.579	.563
		Be	159	8.92	3.67			8.70	3.74			6.47	3.27		
Çevreyle	C	K	119	9.51	3.574	.695	.488	9.05	3.24	.938	.350	6.70	3.02	-.389	.697
		E	81	9.87	3.719			8.58	3.80			6.87	3.07		
	MD	Ev	41	9.43	3.57	-.436	.663	8.12	3.64	-.528	.128	6.29	2.90	-.142	.255
		Be	159	9.71	3.65			9.05	3.42			6.89	3.06		
Çevre	C	K	119	10.37	4.10	-.13	.260	10.07	3.43	1.758	.080	7.29	3.14	-.061	.951
		E	81	11.02	3.77			9.13	4.07			7.32	2.91		
	MD	Ev	41	10.65	3.65	-.033	.973	8.82	3.35	-.674	.096	6.95	2.67	-.834	.405
		Be	159	10.63	4.06			9.91	3.79			7.39	3.13		
Yaya Erişim	C	K	119	8.71	3.96	-.497	.136	8.66	3.69	-.453	.651	7.10	3.32	-.539	.590
		E	81	9.60	4.36			8.91	4.00			7.37	3.40		
	MD	Ev	41	8.51	4.00	-.975	-.331	8.14	3.90	-.164	.246	7.09	3.35	-.251	.802
		Be	159	9.22	4.17			8.92	3.79			7.24	3.36		
Cephe	C	K	119	12.96	4.25	.391	.696	13.08	4.28	.091	.928	14.63	4.98	1.114	.267
		E	81	12.72	4.17			13.02	4.88			13.83	4.84		
	MD	Ev	41	13.04	4.63	.304	.761	13.46	5.59	.639	.524	15.24	4.89	1.363	.174
		Be	159	12.82	4.11			12.95	4.22			14.06	4.92		
Estetik Görn.	C	K	119	8.85	3.53	-.423	.673	8.87	3.16	1.380	.169	6.65	3.07	-.935	.351
		E	81	9.07	3.60			8.22	3.43			7.06	2.93		
	MD	Ev	41	8.68	3.62	-.529	.598	7.51	3.17	-.429	.016	6.36	2.77	-.082	.281
		Be	159	9.01	3.54			8.89	3.26			6.93	3.07		
Yapı	C	K	119	9.36	3.73	.212	.833	8.71	3.12	1.447	.150	6.35	2.93	-.652	.515
		E	81	9.24	3.77			8.03	3.42			6.61	2.62		
	MD	Ev	41	9.14	3.31	-.323	.747	7.51	3.07	-.061	.041	6.14	2.40	-.800	.425
		Be	159	9.35	3.85			8.67	3.27			6.54	2.90"		

N: Katılımcı sayısı, Ort: Ortalama, Ss: Standart sapma, t: Fark değeri, p: Anlamlılık yüzdesi, C: Cinsiyet, MD: Medeni durum

Ayasofya bölgesi için kullanıcıların eğitim durumuna göre yapı – yeşil dengesi konusunda verilen cevaplarda anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ancak ilkokul ve ortaokul mezunu sayılarının yeterli olmamasından dolayı farkın kaynağını belirlemek için posthoc testi yapılamamıştır. Ortalamalar incelendiğinde ise lise mezunu katılımcılar ile diğer eğitim durumları arasındaki farkın belirgin ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayasofya bölgesine ilişkin görüşlerin yaş, medeni durum ve eğitim durumu değişkenlerine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Beşirli I bölgesi için yapılan çalışmada kıyı kullanıcılarına ilişkin yaş, meslek ve medeni duruma göre farklılaşma görülmemiştir. Ancak Beşirli I bölgesinin doğal görünümü ile ilgili görüş bildirenlerin yaşlarına göre görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Ancak gruptan 59 yaş üstü bir kişi olduğu için post hoc testi uygulanamamıştır. Ortalamalara

bakıldığında 40-49 yaş ve 40 yaş altı gruplar ile 50 yaş ve üstü yaş grubuna göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Yani 40-49 yaş ve 40 yaş altı gruplar 50 yaş ve üstü yaş grubuna göre Beşirli I bölgesini daha doğal görümlü olarak değerlendirmektedirler. Beşirli I bölgesinin cephe kirliliği olup olmadığı ile ilgili görüş bildirenlerin meslek gruplarına göre görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan LSD testi sonuçlarına göre diğer grubu (X= 4.50); doktorlar (X=3.76); öğretmenler (X=6.28) ve serbest meslek (X=3.03) arasında ve mimarlar (X=4.23) arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Beşirli I bölgesinde en fazla cephe kirliliği olduğunu bildiren gruplar sırasıyla öğretmenler, diğer grubu ve mimarlardır. Ayrıca Beşirli I bölgesinin yapı-yeşil dengesinin olup olmadığı ile ilgili görüş bildirenlerin eğitim durumlarına göre görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir. Ancak gruptan ilkokul düzeyi bir kişi olduğu için post hoc testi uygulanamamıştır.

Beşirli II- Akyazı bölgesinin yaya erişiminin kolay olup olmadığı ile ilgili görüş bildirenlerin meslek gruplarına göre görüşleri arasında anlamlı bir fark olmamasına karşın yapılan LSD testi sonuçları doktorlar ($X= 5.36$) ile mimarlar ($X= 8.02$) arasında .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu göstermektedir. Buradan mimarların Akyazı bölgesinin erişimini doktorlara göre daha kolay olarak değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca yine Beşirli II- Akyazı bölgesinin yaya erişiminin kolay olup olmadığı ile ilgili görüş bildirenlerin eğitim durumlarına göre görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir. Ancak gruplardan ilkökul düzeyi bir kişi olduğu için post hoc testi uygulanamamıştır. Ortalamalara bakıldığında üniversite ve üstü eğitim alanların lise ve altı eğitim alanlara göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Yani lise ve üstü eğitim düzeyi olan

katılımcılar ilkökul düzeyinde eğitimi olanlara göre Beşirli II- Akyazı bölgesinin yaya erişiminin daha kolay olduğunu bildirmişlerdir. Beşirli II- Akyazı bölgesinin yapı-yeşil dengesinin olup olmadığı ile ilgili görüş bildirenlerin meslek gruplarına göre görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Ancak yapılan LSD testi sonuçları mimarlar ($X= 7.02$) ile öğretmenler ($X= 4.44$) arasında .05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Mimarlar öğretmenlere göre Beşirli II- Akyazı bölgesinde yapı-yeşil dengesinin daha iyi olduğu görüşündedirler. Akyazı bölgesine ilişkin görüşlerin yaş, meslek ve eğitim düzeyi değişkenlerine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile test edilmiştir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Ayasofya, Beşirli I ve Beşirli II bölgesinin kullanıcı görüşlerinde yaş, meslek ve medeni duruma göre farklılaşması

Faktör	KT	KO	F		p	KT	KO	F		p	KT	KO	F		p
			F	p				F	p				F	p	
Doğal Görünüm	Y	Gİ	44.808	8.962	.664	.651	2644.144	13.630	2.580	.028	2003.632	10.328	.747	.589	
		GA	2617.547	13.493			175.856	35.171			38.563	7.713			
	M	Gİ	2556.947	13.180	1.599	.162	2794.343	14.404	.356	.878	2746.683	10.037	1.891	.098	
		GA	105.408	21.082			25.657	5.131			94.926	18.985			
	ED	Gİ	2576.340	13.280	1.295	.267	2744.984	14.149	1.060	.384	1997.439	10.296	.869	.503	
		GA	86.015	17.203			75.016	15.003			44.756	8.951			
Çevreyle Uyum	Y	Gİ	2597.038	13.387	.356	.878	2300.528	11.858	1.848	.105	1810.597	9.333	.520	.761	
		GA	23.842	4.768			109.552	21.910			24.278	4.856			
	M	Gİ	2562.879	13.211	.878	.497	2373.952	12.237	.590	.707	1740.209	8.970	2.111	.503	
		GA	58.001	11.600			36.128	7.226			94.666	18.933			
	ED	Gİ	2540.479	13.095	1.228	.297	2329.847	12.010	1.060	.384	1773.795	9.143	1.336	.251	
		GA	80.401	16.080			80.233	16.047			61.080	12.216			
Çevre Bakımı	Y	Gİ	3320.644	17.117	1.136	.343	2704.671	13.942	.914	.473	24.278	4.856	.520	.761	
		GA	97.231	19.446			63.724	12.745			1810.597	9.333			
	M	Gİ	3367.364	17.358	.582	.714	2750.019	14.175	.259	.935	1740.209	8.970	2.111	.066	
		GA	50.511	10.102			18.376	3.675			94.666	18.933			
	ED	Gİ	3276.728	16.890	1.671	.143	2677.673	13.802	1.315	.259	1773.795	9.143	1.336	.251	
		GA	141.147	28.229			90.722	18.144			61.080	12.216			
Yaya Erişim Kolaylığı	Y	Gİ	3320.644	17.117	1.136	.343	2704.671	13.942	.914	.473	2224.210	3.109	.271	.928	
		GA	97.231	19.446			63.724	12.745			15.545	11.465			
	M	Gİ	3367.364	17.358	.582	.714	2852.215	14.702	.704	.621	2164.573	11.158	1.348	.246	
		GA	50.511	10.102			51.740	10.348			75.182	15.036			
	ED	Gİ	3276.728	16.890	1.671	.143	2767.850	14.267	1.908	1.908	2114.193	10.898	2.304	.046	
		GA	141.147	28.229			2767.850	27.221			125.562	25.112			
Cephe Kirliliği	Y	Gİ	3502.178	18.052	.331	.890	4013.613	13.133	.635	.673	4652.892	23.984	1.533	.181	
		GA	30.442	6.088			65.667	20.689			183.888	36.778			
	M	Gİ	3502.696	18.055	.894	.894	2852.215	14.702	.704	.621	4819.048	24.840	.143	.982	
		GA	29.924	5.985	1.371		51.740	10.348			17.732	3.546			
	ED	Gİ	3412.043	17.588	.237	.237	2767.850	14.267	1.908	1.908	4651.451	23.977	1.546	.177	
		GA	120.577	24.115	.717		2767.850	27.221			185.329	37.066			
Estetik Görünüm	Y	Gİ	2466.831	12.716	.786	.612	2038.991	10.510	2.066	2.066	1775.588	9.153	.741	.593	
		GA	45.564	9.113			108.589	21.718			33.932	6.786			
	M	Gİ	2462.509	12.693	.561	.561	2103.855	10.845	.806	.546	1754.884	9.046	1.208	.307	
		GA	49.886	9.977	2.126		43.725	8.745			54.636	10.927			
	ED	Gİ	2381.858	12.278	.064	.064	2066.261	10.651	1.527	.183	1746.615	9.003	1.397	.227	
		GA	130.537	26.107	1.228		81.319	16.264			62.905	12.581			
Yapı-Yeşil Dengesi	Y	Gİ	2701.656	13.926	1.228	.297	2035.768	10.494	1.477	.199	1511.939	794	1.584	.166	
		GA	85.499	17.100	.572		77.512	15.502			61.741	12.348			
	M	Gİ	2746.683	14.158	.722	.722	2068.726	10.664	.836	.526	1511.939	7.794	1.584	.166	
		GA	40.472	8.094	3.523		44.554	8.911			61.741	12.348			
	ED	Gİ	2555.156	13.171	.005	.005	1980.438	10.208	2.603	.026	1526.290	7.867	1.205	.308	
		GA	231.999	46.400			132.842	26.568			47.390	9.478			

KT: Kareler toplamı, KO: Kareler ortalaması, F: Varyans değeri, p: Anlamlılık yüzdesi, Y: Yaş, M: Meslek, ED: Eğitim durumu.

Kullanıcı Anketlerine İlişkin Araştırma Bulgularının Tartışılması

Katılımcıların %37'si Trabzon'da kıyıya sınır olan yapıların 2 katlı olmasını, %90.5'i kıyı cephesinin

değişmesi gerektiğini, %29.5'i kıyıya sınır olan yapı cephelerinin modern-geleneksel olması gerektiğini, %62'si kıyıya cephe olan yapıların kendilerini psikolojik açıdan etkilediğini belirtirken, %74'ü kıyıya sınır olan yapı cephesinin kıyı sahil kullanımını etkilediğini, %75'i

kıyı cephesinin kıyı mimarisini etkilediğini, %84'lük kesim kıyı cephesinin öncelikli kullanımının yeşil alan olması gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcılardan %86'sı kıyı şeridindeki yeşil alanların yetersiz olduğunu, %88,5'i kıyı şeridindeki oturma alanlarının yetersiz olduğunu, %90,5'i kıyı şeridindeki sosyal tesislerin yetersiz olduğunu belirtirken, %83'ü kıyı şeridindeki konutların ve %57,5'si kıyı şeridindeki alışveriş merkezlerinin yeterli olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca %86'lık kesimin çocuk oyun parklarını yetersiz bulduğu ancak %51'lik kesimin kıyı şeridindeki ticaret alanlarının yeterli olduğu yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında kullanıcıların Trabzon kıyı cephesi konusunda memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu ve daha yeşil ve fonksiyonel kullanımlı bir kıyı şeridi istedikleri söylenebilir.

Literatürde bu çalışmanın bulgularını destekleyen görüşler mevcuttur. Örneğin; Tagliania (2003) kıyıların, çoğalamayan ancak planlı kullanımla kullanışı artırılabilen, tüketilmeyen ancak plansız kullanımlarla özelliği bozulabilen kaynaklar olduğunu söylemektedir. İncedayı (2006) ise; işlevsel açıdan ele alındığında kıyıların, sosyal ve kültürel etkinlik, eğlence, rekreasyon, ticaret, konaklama gibi alanları bünyesinde barındıran bir kent parçası olacağını bildirmektedir. Gül ve Küçük (2009)' te; özellikle gelişmiş ülkelerde kıyı alanlarının nitelik ve niceliklerinin, medeniyetin ve yaşam kalitesinin bir göstergesi olarak kabul edildiğini ve bu kapsamda pek çok ülkenin, insanların zihinsel ve fiziksel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak insan yaşamı için uygun kıyı kenti oluşturma çabası içerisinde olduğunu bildirmektedirler. Buna bağlı olarak, kıyıların bireylerin sosyal ve ekonomik hayatları için vazgeçilmez alanlar olduğu söylenebilir.

Demografik Değişkenlere Göre Trabzon Kıyı Şeridine İlişkin Kullanıcı Görüşlerine Ait Bulguların Tartışılması

Beşirli I bölgesine ilişkin kullanıcı görüşlerinde yaş faktörüne göre farklılaştığı ve 40-49 yaş ve 40 yaş altı grupların 50 yaş ve üstü gruba göre Beşirli I bölgesini daha doğal görünümüne göre değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu orta yaş ve üstü bireylerin bu bölgenin 50 yıl önceki haliyle bugünkü durumunu kıyaslayarak görüş bildirdiklerini ve 50 yıl önce bu bölgede yeşil alanların ve denizin daha hâkim olduğunu düşündürmektedir. Beşirli II (Akyazı) bölgesi için de yaş ve eğitim durumu değişkenleri açısından herhangi bir görüş farklılığı olmadığı ancak mesleklere göre farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Özellikle mimarların bu bölgeyi öğrencilere ve akademisyenlere göre çevreye daha uyumlu buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Akyazı kıyı bölgesinde Trabzon'un diğer kıyı bölgelerine göre daha az yapılaşma olduğundan mimarların bu bölgeyi çevreye daha uyumlu olarak değerlendirmeleri beklenen bir durumdur.

Beşirli II (Akyazı) bölgesinin bakımlı olup olmama özelliğine ilişkin olarak katılımcıların görüşleri mesleğe göre farklılaştığı ve öğretmenlerin mimar, akademisyen ve öğrencilere göre bu bölgeyi daha bakımsız olarak

değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler söz konusu bölgenin ulaşım düzenlemesinin yayalar için yetersizliğinden dolayı (trafik ışıklarının ve kaldırımların yetersizliği ve yolun virajlı oluşu) özellikle de çocuklar için daha tehlikeli ve bazı okul yollarının bu bölgeden geçmesi nedeniyle daha duyarlı bir yaklaşım sergilemesi olabileceği düşünülmektedir.

Beşirli II (Akyazı) bölgesine ilişkin kullanıcı görüşlerinde mesleklere ve eğitim düzeyine göre bir farklılaşma durumu söz konusudur. Mimarların doktorlara göre Akyazı bölgesini daha erişimini daha kolay buldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitim durumu değişkenine göre de lise ve üstü eğitim düzeyi olan katılımcıların ilkökul düzeyinde eğitimi olanlara göre Akyazı bölgesinin daha erişimi açısından daha erişilebilir olmasından kaynaklanabilir. Buradan yola çıkarak eğitim düzeyi yükseldikçe Akyazı bölgesinin daha erişimine ilişkin kullanıcı görüşlerinin daha olumlu yönde değişim gösterdiği söylenebilir. Beşirli I bölgesine ait cephe kirliliğine ilişkin görüşlerde mesleklere göre kullanıcı görüşlerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Beşirli I bölgesinde en fazla cephe kirliliği olduğunu bildiren gruplar sırasıyla öğretmenler, öğrenci ve akademisyenler ve mimarlardır. Trabzon'da Beşirli I bölgesi diğer iki bölgeye kıyasla daha yoğun yerleşimin olduğu bölgedir. Öğretmenlerin özellikle çocuklarla daha fazla birlikte olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu konuda diğer meslek gruplarına göre daha fazla duyarlık göstermiş oldukları düşünülmektedir. Estetik görünüm Ayasofya ve Beşirli II (Akyazı) bölgelerinde medeni durum değişkenine göre farklılaştığı bekâr katılımcıların Beşirli I bölgesini evlilere göre daha estetik görümlü buldukları ortaya çıkmıştır. Bu durum Beşirli I bölgesinin sosyal tesis ve konsept eğlence alanları bakımından zengin olması bu bölgeyi evli olmayan bireyler için daha çekici hale getirdiğini düşündürmektedir. Ayasofya bölgesinin estetik görünümü olup olmadığına ilişkin kullanıcı görüşleri meslek değişkenine göre Beşirli II bölgesi için estetik görünüm parametresi farklılık göstermiştir ve mimarlar Beşirli II bölgesini öğretmenlere göre daha estetik görümlü olarak değerlendirmişlerdir. Mimarların bu şekilde değerlendirme yapmalarına bu bölgenin diğer iki bölgeye kıyasla daha yeşil ve daha doğal görünümüne olması katkı sağlamış olabilir. Beşirli I bölgesinin medeni durum değişkenine göre yapı-yeşil dengesine ilişkin görüşleri farklıdır. Bu bölge ile ilgili bekâr katılımcılar yapı-yeşil dengesini daha olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Buradan evli bireylerin özellikle çocuk sahibi olduktan sonra yapı-yeşil dengesine ilişkin duyarlıklarının daha çok arttığı söylenebilir. Trabzon'da Beşirli I bölgesi Ayasofya ve Beşirli II bölgesine göre daha yoğun yapılaşmanın olduğu bir alandır. Ayasofya bölgesinin yapı-yeşil dengesine ilişkin kullanıcı görüşleri yaş ve meslek gruplarına göre farklılık göstermemiştir. Ancak eğitim düzeylerine göre farklılaştığı ve lise mezunlarının ilkökul ve ortaokul mezunlarına göre yapı-yeşil dengesinin daha çok olduğu konusunda görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Beşirli II bölgesinin yapı-yeşil dengesi ile ilgili kullanıcı görüşlerinde meslek değişkenine göre farklılık gösterdiği sonucu ortaya

çıkıştır ve mimarların öğretmenlere göre adı geçen bölgede yapı-yeşil dengesinin daha çok olduğuna dair görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Beşirli I bölgesinin yapı-yeşil dengesi ile ilgili kullanıcı görüşlerinin eğitim düzeyine göre farklılaştığı ve lise mezunlarının ilgili bölgedeki yapı-yeşil dengesinin olduğuna dair görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç Beşirli I bölgesinde özellikle kıyı şeridinde uzun bir yürüyüş alanının bulunması ve lise mezunlarının konuya ilişkin farkındalık düzeylerinin zayıf olmasından kaynaklanıyor olabilir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Araştırma sonucunda katılımcıların %37'sinin Trabzon'da kıyıya sınır olan yapıların 2 katlı olmasını, %90.5'inin kıyı cephesinin değişmesi gerektiğini, %29.5'inin kıyıya sınır olan yapı cephelerinin modern-geleneksel olması gerektiğini, %62'sinin kıyıya cephe olan yapıların kendilerini psikolojik açıdan etkilediğini belirttikleri, %74'ünün kıyıya sınır olan yapı cephesinin kıyı sahil kullanımını etkilediğini, %75'inin kıyı cephesinin kıyı mimarisini etkilediğini, %84'lük kesiminin kıyı cephesinin öncelikli kullanımının açık yeşil alan olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan %86'sı kıyı şeridindeki yeşil alanların yetersiz olduğunu, %88,5'i kıyı şeridindeki oturma alanlarının yetersiz olduğunu, %90,5'i kıyı şeridindeki sosyal tesislerin yetersiz olduğunu belirtirken, %83'ü kıyı şeridindeki konutların ve %57,5'si kıyı şeridindeki alışveriş merkezlerinin yeterli olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca %86'lık kesimin çocuk oyun parklarının yetersiz bulduğu ancak %51'lik kesimin kıyı şeridindeki ticaret alanlarının yeterli olduğu yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Beşirli I bölgesinin doğal görünümüyle ilişkin görüşlerin meslek ve eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı ancak yaşa göre farklılaştığı ve 40-49 yaş ve 40 yaş altı grupların 50 yaş ve üstü gruba göre Beşirli I bölgesini daha doğal görümlü olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Beşirli II (Akyazı) bölgesinin çevreye uyumu ile ilgili kullanıcı görüşleri için mesleklere göre farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Özellikle mimarların bu bölgeyi öğrencilere ve akademisyenlere göre çevreye daha uyumlu buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Beşirli II (Akyazı) bölgesinin bakımlı olup olmama özelliğine ilişkin katılımcıların görüşleri mesleğe göre farklılaştığı ve öğretmenlerin mimar, akademisyen ve öğrencilere göre bu bölgeyi daha bakımsız olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Beşirli II (Akyazı) bölgesi yaya erişimi parametresi bakımından incelenmiş buna ilişkin kullanıcı görüşleri mesleklere ve eğitim düzeyine göre bir farklılaşma durumu söz konusudur. Mimarların doktorlara göre Akyazı bölgesini yaya erişimini daha kolay buldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitim durumu değişkenine göre de lise ve üstü eğitim düzeyi olan katılımcıların ilkökul düzeyinde eğitimi olanlara göre Akyazı bölgesinin yaya erişimini daha kolay buldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Cephe kirliliğine ilişkin kullanıcı görüşleri değerlendirildiğinde Beşirli I bölgesine ait cephe kirliliğine ilişkin görüşlerin

de mesleklere göre kullanıcı görüşlerinin farklılaştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Beşirli I bölgesinde en fazla cephe kirliliği olduğunu bildiren gruplar sırasıyla öğretmenler, öğrenci ve akademisyenler ve mimarlardır. Estetik görünüm Ayasofya ve Beşirli II (Akyazı) bölgelerinde medeni durum değişkenine göre farklılaştığı bekar katılımcıların Beşirli I bölgesini evlilere göre daha estetik görümlü buldukları ortaya çıkmıştır. Meslek değişkenine göre Beşirli II bölgesi için estetik görünüm parametresinde farklılık ortaya çıkmıştır ve mimarlar Beşirli II bölgesini öğretmenlere göre daha estetik görümlü olarak değerlendirmişlerdir. Yapı-yeşil dengesine ilişkin parametre incelendiğinde medeni durum değişkeni bağlamında Beşirli I bölgesinin yapı-yeşil dengesine ilişkin görüşleri farklıdır. Bu bölge ile ilgili bekar katılımcılar yapı-yeşil dengesini daha olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Ayasofya bölgesinin yapı-yeşil dengesine ilişkin kullanıcı görüşleri eğitim düzeylerine göre farklılaştığı ve lise mezunlarının ilkökul ve ortaokul mezunlarına göre yapı-yeşil dengesinin daha çok olduğu konusunda görüş bildirdikleri ortaya çıkmıştır. Beşirli II bölgesinin yapı-yeşil dengesi ile ilgili kullanıcı görüşleri meslek değişkenine göre farklılık gösterdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Mimarların öğretmenlere göre adı geçen bölgede yapı-yeşil dengesinin daha çok olduğuna dair görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Beşirli I bölgesinin yapı-yeşil dengesi ile ilgili kullanıcı görüşlerinin eğitim düzeyine göre farklılaştığı ve lise mezunlarının ilgili bölgedeki yapı-yeşil dengesinin olduğuna dair görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu sonuçlara dayalı olarak bazı öneriler sunulmuştur. Trabzon kıyı şeridinin daha çok yeşillendirilerek ve insanlara daha çok dinlenme tesisleri ve sosyal mekânlar sunularak değiştirilmesi kısıcası Trabzon halkının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenebilir. Sonuçlar yerel yönetimlerle paylaşılmalı, birlikte projeler üretilmelidir. Trabzon halkında sağlıklı çevre yapılıncası konusunda toplumsal bilinçlilik oluşturmaya yönelik etkinliklerin yapılması gerekmektedir. Son yıllarda insan sağlığı ve psikolojisindeki bozulmaların arttığı görülmektedir. Bu durum psikolojik yönden değerlendirildiğinde görsel estetiğin önemi daha çok irdelenmelidir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu makale Avrasya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlıkta Yapılı Çevre Ana Bilim Dalı'nda tamamlanan ve Trabzon Kıyı Cephe ve Dolgu Alanlarının Kullanıcı Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tüm yazarlar aynı oranda katkıda bulunmuştur

Kişilerle çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Al-Soliman, T. M., (1991). Societal Values and Their Effect on The Built Environment In Saudi Arabia: A Recent Account. *The Journal of Architectural and Planning Research*, 8(3), 235-254.
- Ayaydın, A. (2017). Görsel sanatlar eğitimi ve günümüzde estetik çevre algısı. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(213), 5-14.
- Aydın, C. C. (2013). Kent merkezi bina cephelerinin fotogrametri ve coğrafi bilgi sistemleri ile yeniden tasarlanması üzerine bir çalışma. *Türkiye Ulusal Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Birliği VII. Teknik Sempozyumu (TUFUAB)*, 23-25 Mayıs 2013, KTÜ, Trabzon.
- Aydın, D. (2004), Bina bezeme malzemelerinin uygulamadaki konumu ve yitirilen görsel kalite, 2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi Bildiriler kitabı, YapKat, İstanbul, 5.
- Bergen S. D., Ulbricht C. A., Fridley L. and Ganter, M. A. (1995). The validity of computer generated graphic images of forest landscape. *Journal of Environmental Psychology*, 15,135-146.
- Burden, E. (2000). *Element of Architectural Design, A Photographic Sourcebook*, John Wiley and Sons, New York, USA, 215.
- Clason, D. L. ve Dormody, T. J. (1994). Analyzing data measured by individual Likert-type items. *Journal of Agricultural Education*, 35(4), 31- 35.
- Clay, G. R, and Daniel, T. C. (2000). Scenic landscape assessment: the effects of land management jurisdiction on public perception of scenic beauty. *Landscape and Urban Planning*, 49, 1-13.
- Clay, G. R. and Smidt, R. K. (2004). Assessing the validity and reliability of descriptor variables used in scenic highway analysis. *Landscape and Urban Planning*, 66, 239-255.
- Çelik, K. (2006). Avrupa birliği uyum sürecinde kıyı kullanımı ve mülkiyet, kent bilgi sistemi ve belediyeler için önemi. *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VI. Ulusal Konferansı*, Muğla Üniversitesi, 7-11 Kasım 2006 Muğla.
- Daniel, T. C. and Boster R. S. (1976). *Measuring landscape esthetics: the scenic beauty estimation method*. Usda Forest Service Research Paper, Rm-167, Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station, Fort Collins, Co.
- Enön, Z. (1992). *Kentsel tasarımda estetik-işlev ilişkisi*. 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, İstanbul.
- Erdönmez İ. M. Ö. ve Kaptanoğlu, A. Y. Ç. (2007). Peyzaj estetiği ve görsel kalite değerlendirmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 58(1), 39-51
- Gül, A. ve Küçük, V. (2009). The research of İsparta and the open green areas in urban. *Turkish Journal Of Forestry*, 2, 27-48.
- Gültürk, P., Şişman, E.E. (2015). Tekirdağ kent merkezi kıyı şeridinin görsel peyzaj kalitesi yönünden değerlendirilmesi ve mekân tercihinine etkisi, *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 2015; 12(1): 81- 89
- Güneroğlu, N. (2017). Akarsu rehabilitasyonunun peyzaj kalitesi üzerindeki etkileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18(1), 10-20.
- Hortshorn, T.A. (1992). *Interpreting city an urban geograhly*, John Wiley & Sons Ny.
- Hull IV, R. B. and Revell, G. R. (1989). Issues in sampling landscapes for visual quality assessments. *Landscape and Urban Planning*, 17(4), 323-330.
- İncedayı, D.O. (2006). Kültür politikası ve kıyıları. *Mimarist Dergisi*, L6(19), 38-44.
- İrtem, E. ve Karaman, E. (2010). Edremit Küçükkuyu arasındaki turizm faaliyetlerinin kıyı alanlarına etkisi ve önerilen yönetim programı. *İTÜ Dergisi/D*, 3(1), 3-14.
- Kalın, A. (2004). Çevre tercih ve değerlendirmesinde görsel kalitenin belirlenmesi ve geliştirilmesi: Trabzon sahil bandı örneği (Yayınlanmamış doktora tezi). *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon.
- Kane, P. S. (1981). Assessing landscape attractiveness: A comparative test of two new method. *Applied Geography*, 1, 77-96.
- Kaplan, A. ve Hepcan, Ç. C. (2004). Ege Üniversitesi kampüsü "Sevgi Yolu" nun görsel (etki) değerlendirme çalışması. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1, 159-167.
- Kaptanoğlu, A. Y. Ç. (2006). *Peyzaj Değerlendirmesinde Görsel Canlandırma Tekniklerinin Kullanıcı Tercihine Etkileri* (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karabıyık, C. ve Karabıyık, B. K. (2018). OECD Ülkelerinin Uluslararası ticaret performans değerlendirilmesi: TOPSIS ve AHP yaklaşımları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(1), 239-251.
- Kelkit, A. (2002). Çanakkale kenti açık-yeşil alanlarda kullanılan bitki materyali üzerine bir araştırma. *Ekoloji Çevre Dergisi*, 10,17-21.
- Kıroğlu, E. (2007). Erzurum kenti ve yakın çevresindeki bazı rekreasyon alanlarının görsel peyzaj kalitesi yönünden değerlendirilmesi. *Y. Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kızılkaya, B. (1996). Kıyı mekânı kullanımları ve Tekirdağ örneği (Yayınlanmamış lisans tezi). *Mimar*

- Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Laberge, B., Boudreault, D. and Dumont, E. (2000). Harmony in the schoolyard. Elementary school education. A guide to schoolyard activities and layout. Canada, 65.
- Lausch, A. and Herzog, F. (2002). Applicability of landscape metrics for the monitoring of landscape change: issues of scale, resolution and interpretability. *Ecological Indicators*, 2, 3-15.
- Ozkan, D. G., Alpak, E. M., Yılmaz, S., Düzenli, T., & Ozbilen, A. (2015). Post occupancy evaluation and user satisfaction in urban open space. *Fresenius Environmental Bulletin*, 24 (5), 1659-1672.
- Özdemir Işık, B. (2013). Kıyı dolgu alanı rekreasyonel kullanım kararlarının belirlenmesi: Trabzon kıyı şeridi örneği. (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özgüç, İ. (1999). TEM Hadımköy - Kınalı arası peyzaj planlaması üzerinde görsel araştırmalar. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 49 (2), 115-132.
- Özkan, M. B. (1987). Türk turizminin önemli kaynağı deniz ve kıyılarına ilişkin sorunlar. *Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı*, 77-85.
- Sesli, F.A. (2005). Türkiye’de kıyı-mülkiyet ilişkilerinin irdelenmesi: Trabzon sahil geçiş yolu örneği (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Şenyiğit, Ö. ve Altan, İ. (2011). Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul’da Meşrutiyet Caddesi’ndeki Cephelerin İncelenmesi. *Megaron*, 6 (3), 139-150.
- Şimşek, D. S. (2007). Tekirdağ merkez ilçe kıyı şeridi rekreasyon potansiyelinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Tagliania, P. (2003). Integrated coastal zone management In The Patos Lagoon Estuary: Perspectives in context of developing country. *Ocean & Coastal Management*, 46, 807-822.
- Tağıl, C. (2005). Altınova (Balıkesir) Sahilinde Kıyı Çizgisi Deneyimini Belirlemede Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 51-68.
- UDCS, Urban Design Case Studies. (2005). Urban design protocol guide, Ministry for the environment. New Zealand, available at: <http://www.mfe.govt.nz> Erişim Tarihi: 03.09.2018
- Uzun, M. (2015). İzmit körfezi kıyılarında, kıyı jeomorfolojisi-kıyı kullanımı ilişkisinin coğrafi analizi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal Of World Of Turks*, 7(2), 351-375.
- Wherreth, J. R. (1996). Visualization techniques for landscape evaluation (Unpublished doctoral dissertation). [Http://Bamboo.Mluri.Sari.Ac.Uk/Jo/Research.Htm](http://Bamboo.Mluri.Sari.Ac.Uk/Jo/Research.Htm) 1 Erişim Tarihi: 03.09.2018
- Yüce, E. (2002). The Relation between and surface of Ankara Yenimahalle in Ragıp Tüzün Street (Unpublished master thesis). Gazi University, Department of Architecture, Ankara.

Gençlerin Somut Kültürel Miras Farkındalığı: Erasmus+ Projesi Deneyiminden Perspektifler

Araştırma Makalesi
Research Article

Ebru HARMAN ASLAN¹, Melisa DİKER²,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversite, Mimarlık Fakültesi, Hatay, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-2489-7628, e-posta: ebru.aslan@iste.edu.tr,

² Dr. Öğr. Üyesi, İskenderun Teknik Üniversite, Mimarlık Fakültesi, Hatay, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-2681-1306, e-posta: melisa.diker@iste.edu.tr,

ÖZ

Kültürel miras, toplumların sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak tanımlanan, somut ve soyut yönleri içeren geçmişten miras kalan bir kaynak grubudur. Bu mirasın çağdaş, bilimsel, yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemlerle korunması için toplumsal farkındalık düzeyinin artması gerekmektedir. Kültürel mirasın geçmiş ve gelecek arasında kurduğu bağlar göz önüne alındığında, özellikle gençlerin geçmişin değerlerini anlaması ve takdir etmesi, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılmasının bir ön koşuludur. Bu bağlamda, gençlerin kültürel miras farkındalığını ve koruma süreçlerine katılımlarını artırmayı amaçlayan faaliyetler geliştirilmelidir. Bu çalışmada, gençler arasındaki somut kültürel miras ve korunmasına ilişkin farkındalık düzeyini arttırmaya yönelik "Geçmişten Geleceğe" isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi deneyimlerini paylaşmak ve projenin amacına ulaşma/başarılı olma düzeyini değerlendirmek amaçlanmıştır. Projeye üç farklı ülkeden 43 genç katılmıştır. Projede somut kültürel miras varlıkları hakkında "neyi, neden, nasıl koruyoruz?" temalarıyla hazırlanan 14 aktivite gerçekleştirilmiş ve aktivitelere ek olarak katılımcılara anket uygulanmıştır. Projede yapılan aktivitelerin çıktıları uzmanlar tarafından yorumlanarak; elde edilen anket bulguları ise betimleyici analiz kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuçta gençlerin çoğunlukla somut kültürel mirasın tanımı, kapsamı ve sınıflandırmaları hakkında bilgi edindikleri, kültürel miras değerlerini kavradıkları, bu değerlerin en çok toplumsal farkındalık düzeyini artırarak korunabileceğinin bilincine vardıkları ve benzer projelere katılma eğiliminde oldukları görülmüştür.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 28 / 08 / 2022
Kabul 21 / 09 / 2022

ANAHTAR KELİMELE

Somut Kültürel Miras
Farkındalık
Koruma
Hatay

Youth Awareness on Tangible Cultural Heritage: Perspectives from the Experience of the Erasmus+ Project

ABSTRACT

Cultural heritage is a resource inherited from the past, including tangible and intangible assets, which is defined as a reflection of societies' ever-evolving values, beliefs, knowledge and traditions. To protect this heritage with modern, scientific, innovative and sustainable methods, it is necessary to increase the level of social awareness. Considering the links that cultural heritage establishes between the past and the future, the prerequisite for the preservation and transfer of cultural heritage to the future is that especially young people understand the values of the past. In this context, activities aiming to increase young people's awareness about cultural heritage and their participation in conservation processes should be developed. This study aimed to share the experiences of the Erasmus+ Youth Exchange project named "From the Past to the Future," which intended to raise awareness of tangible cultural heritage and its protection among young people and to evaluate the achievement level of the project. 43 young people from three different countries participated in this project. As part of this project, 14 activities prepared with the themes of "what, why and how we protect" were carried out about tangible cultural heritage assets; also, a questionnaire was applied to the participants. The outputs of the activities carried out in the project were interpreted by the experts, and the survey findings were evaluated using descriptive analysis. In conclusion, it was seen that young people mostly gained information about the definition, scope and classification of tangible cultural heritage, comprehended the values of cultural heritage, became aware that these values could be preserved by increasing the level of social awareness, and tended to participate in similar projects.

ARTICLE HISTORY

Received 28 / 08 / 2022
Accepted 21 / 09 / 2022

KEYWORDS

Tangible Cultural
Heritage
Awareness
Conservation
Hatay

1. GİRİŞ

Günümüzde bütünleşik koruma süreçlerini planlamak ve yürütmek için bilimsel, kapsamlı ve katılımcı yönetim modellerin benimsenmesi en çağdaş yaklaşımdır. Bu bağlamda, son dönem tartışmaları insanı merkeze alan koruma yaklaşımlarına odaklanmaktadır. İnsan odaklı koruma ve yerel güçlendirme ve uluslararası toplum için "kültür tartışmalarının merkezine insanları yerleştirmek", koruma alanının ana temaları haline gelmiştir (ICOMOS, 2014). İnsan odaklı koruma yaklaşımı, miras varlığı ile ilişkili tüm paydaşların koruma süreçlerine aktif katılımını öngörmektedir. Kültürel miras varlığının kullanıcıları olan yerel sakinler ve ziyaretçiler hem miras varlığıyla kurdukları ilişkiler, hem de her türlü koruma pratiğinden doğrudan etkilenme bağlamında öncelikli konumda olmaları nedeniyle koruma süreçlerine katılımları özellikle önem arz etmektedir (Turgut Gültekin ve Uysal, 2018). Katılımın ön koşulu ise kültürel mirasın tanımını, kapsamını bilme; değerini kavrama ve bu değerlerin korunmasına yönelik farkındalık sahibi olmaktır. Ancak, kültürel mirası koruma ve yönetim süreçlerine miras kullanıcıların katılımı her zaman istenen seviyede olamamaktadır. Bu sorununun sosyal, yasal-yönetimsel ve ekonomik boyutları yanında, miras kullanıcıların kendi kültürel mirasına sahip çıkmak için çaba gösterme eğiliminde olmamalarından da söz edilebilir. Bu eğilim, miras kullanıcılarının kültürel mirasın tanımını, kapsamını, değerleri konusunda bilgi eksikleri olduğuna ve bu değerlerin korunmasına yönelik farkındalık düzeylerinin düşüklüğüne işaret etmektedir.

Kültürel miras durağan bir kavram değildir, tanımı ve kapsamı sürekli gelişmektedir. Güncel bir yaklaşımla kültürel miras, toplumların sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansımasıdır ve zaman içinde insanlar ve yerler arasındaki etkileşim sonucu oluşan çevrenin tüm yönlerini kapsamaktadır (Council of Europe, 2005). UNESCO'ya göre somut ve somut olmayan (2003) olmak üzere iki ana gruba ayrılan kültürel miras, sembolik, tarihi, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik, bilimsel ve sosyal önem arz eden değer çeşitliliğine sahip eserleri, anıtları, yapı gruplarını ve alanları içermektedir (UNESCO, 2009). Kültürel mirası önemli kılan, göreceli nitelikleri, toplumda araçsal, sembolik vb. işlevlere karşılık gelmeleri ve toplumun onlara atfettiği değerlerdir. Kültürel miras değerleri, her zaman miras korunmasının altında yatan neden olmuştur, çünkü toplumlar ancak faydalı ve değerli bulduklarını korumak için çaba gösterme eğilimi taşırlar. Miras koruma süreçlerinin de temel hedefi, kültürel miras değerleri bütünüünün korunması ve sürdürülmesidir (The Australia ICOMOS, 1999).

Miras koruma süreçlerinin başarısı, miras kullanıcılarının (yerel halk ve ziyaretçiler) belirli bir düzeyde miras farkındalığının olmasına bağlıdır (Munjeri, 2004). Bu bağlamda, miras farkındalığını arttırmaya yönelik çalışmalar, kültürel mirası ve değerlerini geleceğe taşıyabilmek adına özellikle gençlere odaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, gençler arasındaki somut kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik "Geçmişten Geleceğe"

isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi deneyimlerini paylaşmak ve projenin amacına ulaşma/başarılı olma düzeyini değerlendirmektir. Gençlerin kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik pek çok program ve proje olmasına karşın, proje deneyimlerinin aktarıldığı bilimsel yayın sayısı sınırlıdır (Çiftçi, 2020; Dostoğlu, Başdemir, Durmaçalış ve Çalıklı, 2016). Bu bağlamda, proje deneyimlerinin, çıktı ve sonuçlarının aktarılması yoluyla bu çalışmanın literature katkı sağlayacağı ve benzer projelerin yaygınlaşmasının önünü açacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada iki veri setinden yararlanılmıştır. İlk veri seti, proje kapsamında yürütülen aktivitelerin çıktılarında oluşmaktadır. İkinci veri seti ise, Erasmus + projesinin, katılımcılar arasında somut kültürel miras farkındalığını arttırmadaki başarılı olma düzeyinin belirlenmesine yönelik hazırlanan anketlerden elde edilmiştir. Aktivite çıktıları, uzmanlar tarafından yorumlanarak değerlendirilmiş; anket verileri betimleyici yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçları, gençlerin çoğunlukla somut kültürel mirasın tanımını, kapsamını ve sınıflandırmaları hakkında bilgi sahibi olduklarını, miras varlığının korunmasının altında yatan sebep olan kültürel miras değerlerini kavradıklarını, bu değerlerin korunabilmesi için toplumsal farkındalığın önkoşul olduğunun bilincinde olduklarını ve benzer projelere katılma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bir başka deyişle, Erasmus + projesi gençlerin kültürel miras ve korunmasına yönelik bilgi, deneyim, duyarlılık ve farkındalık düzeylerini artırıcı ve koruma süreçlerine katılımlarını teşvik edici bir rol oynamıştır. Çalışmanın giriş bölümünün akabinde, ikinci bölümde, kültürel mirasın tanımı, kapsamı ve sınıflandırılması, kültürel miras değerleri ile miras farkındalığı ve korumada katılım süreçlerini özetleyen kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Materyal ve yöntem çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırma bulguları ise dördüncü bölümde sunulmuştur. Bu çalışma, araştırma bulgularının literatür bağlamında tartışıldığı ve sonuçlarının sunulduğu son bölüm ile tamamlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültürel Mirasın Tanımı, Kapsamı ve Sınıflandırılması

Miras kavramı, yirminci yüzyılın son çeyreğinde koruma altındaki nesnelere tanımlamanın yaygın bir yolu haline gelmiş olmakla birlikte tam olarak ne anlama geldiğini açıklamak oldukça zordur. Collins English Dictionary'i, mirası "geçmişten aktarılan veya gelenek yoluyla devredilen her şey" ve aynı zamanda "geçmişin kanıtı" olarak tanımlamaktadır (COBUILD Advanced English Dictionary, 2022)

Miras, birçok anlamı olan ve gelişmeye devam eden bir terim olarak görülmektedir. Miras, bir iletişim aracı, fikirlerin ve değerlerin iletilmesinin bir yolu ve maddi, maddi olmayan ve sanal olanı içeren bir bilgidir (Ashworth ve Graham, 2005). Daha geniş ve güncel bir tanımda miras, nesne ve eylem, ürün ve süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu sadece, saklamak isteyip istemediğimizden bağımsız olarak, miras aldığımız şeyler

“mallar”, mülkler, taşınmazlar - “malzemeler” (ve algılar veya fikirler) anlamına gelmez; aynı zamanda kalıtsal dünyayı anladığımız, (fiziksel ve entelektüel olarak) bağlamsallaştırdığımız, algıladığımız, yönettiğimiz, değiştirdiğimiz, yok ettiğimiz ve dönüştürdüğümüz süreçler anlamına da gelebilir (Fairclough, 2009).

Bazı akademisyenler ayrıca mirasın miras olabilmesi için deneyimlenmesi gerektiğinden bahisle, halkın mirasla ilişkisini ve sürecini vurgulamaktadır (Smith, 2006; Smith, Morgan ve van der Meer, 2003). Böylece, deneyim ve süreç unsurunu mirasın özü olarak gören Smith (2006, s. 307) mirası şöyle tanımlamıştır:

“kültürel ve sosyal bir süreç; mekânlarda veya belirli olayların canlandırılması sırasında yaşanabilecek deneyimlerdir; kültürel ve sosyal değişime aracılık etme, değerleri, anlamları, anlayışları ve kimliği müzakere etme ve yaratma ve yeniden yaratma - hatırlama ve hafıza oluşturma sürecidir.”

Kültürel miras kavramı asla statik değildir ve kapsamı zaman içinde gelişmiştir. Kültürel miras, esasen tarihi binalar, arkeolojik alanlar ve anıtlar biçimindeki kültürel anıtlar anlamına gelmekteydi (Fojut, 2009). Aslında, kültürel miras kavramı günümüzde geleneksel eski binalar ve tarihi yerler kavramının çok ötesine geçmektedir. Kültürel mirasın kapsamı fiziksel mirastan çevreleri de içerecek şekilde fiziksel olmayan mirasa doğru genişlemiştir. Kültürel miras artık bir topluluğun geçmişinin ve bugününün görünen veya görünmeyen değerli yönlerini içermektedir (Fairclough, 2009; Fojut, 2009).

UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi'ne (1972) göre miras üç ana grupta sınıflandırılmaktadır: Kültürel miras, doğal miras ve hem kültürel hem de doğal tanımına giren varlıkları içeren karma alanlar. Kültürel miras, sembolik, tarihi, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik, bilimsel ve sosyal önem arz eden değer çeşitliliğine sahip eserleri, anıtları ve bina ve sit gruplarını içerir (UNESCO, 2009). UNESCO, kültürel mirası somut ve somut olmayan (UNESCO, 2003) miras başlıklarında incelemektedir. Bu çalışma özelinde incelenen somut kültürel miras, kendi içinde taşınır (tablolar, heykeller, mobilyalar vb.) ve taşınmaz (anıtlar, arkeolojik alanlar vb.) olarak sınıflandırılmaktadır.

2.2. Kültürel Miras Değerleri

Nesneler, maddi özellikleri nedeniyle değil, arzu edilen sosyal, özel veya bilimsel anlamlara sahip oldukları konusunda bazı insanlar hemfikir oldukları için koruma nesnesi haline gelmektedir (Salvador, 2005). Nesnelere değerli kılan, göreceli nitelikleri ve toplumun onlara atfettiği değerlerdir.

Değer kavramının sözlük anlamı, “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymettir” (Türk Dil Kurumu, 2022). Koruma alanında değer, korunan nesnenin doğasını tanımlamak ve onun bütün içindeki anlamını kavramak olarak açıklanabilir. Değer her zaman mirasın korunmasının altında yatan neden olmuştur, çünkü toplumlar değerli bulmadıklarını

korumak için çaba göstermezler. Değer, en basit ve pratik anlamıyla, bir nesneyi kullanışlı ve arzu edilir kılan niteliktir.

Mason'a (2002) göre değer, nesnelere görülen mevcut veya potansiyel nitelik ve özelliklere, özellikle olumlu özelliklere atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. Değer, kullanışlılığı ve faydaları akla getirmektedir. Miras, entelektüel bir girişim olarak değil, (maddi kültürün bir yönü olarak) toplumda araçsal, sembolik ve diğer işlevleri yerine getirdiği için değerlendirilir (Mason, 2002). İnsanlar bir yere fayda veya kişisel çağrışım dışında birçok nedenden dolayı değer verebilir: kendine özgü bir mimariye veya manzaraya sahip olması, geçmişi hakkında anlatabileceği bir hikâyesi olması, önemli kişiler veya olaylarla bağlantılı olması, arazi şekli, flora ve faunası, insanların onu güzel veya ilham verici bulması veya bir topluluğun odağında rol oynaması (English Heritage, 2008). Kültürel miras, estetik değer, bir mekânın yer duygusunun artırılması, turizm, eğitim ve bilimsel amaçlar ve yaşanabilir topluluklar yaratma gibi çeşitli nedenlerle korunur ve muhafaza edilir (Graham, Ashworth ve Tunbridge, 2000).

Değer, şeyler arasında herhangi bir karşılaştırma süreci için gerekli bir düşünce kategorisidir. Aynı veya farklı türden şeyleri, belirli bir amacı göz önünde bulundurarak niteliksel veya niceliksel temelde karşılaştırmamıza izin vermektedir. Bu nedenle, koruma nesnelерinin varlığını veya dönüşümünü etkileyen karar alma süreçlerinde değerler son derece önemlidir. Objektif kriterlere dayalı seçimlerin gerçekleştirilmesi için ana referanslırlar (Zancheti ve Jokilehto, 1997). Korumaya yönelik temel yaklaşımların belirlenmesinde miras varlığının değerlerinin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi esastır. Koruma sürecinin temel hedefi, bu değerleri tehdit eden etkenleri ortadan kaldırması ve/veya denetim altına almasıdır.

Farklı koruma teorisyenleri ve kurumlar tarafından hazırlanmış miras değer tipolojileri, aynı pastayı tarif etmekle birlikte zarif bir şekilde farklı biçimlerde bölünmesiyle oluşturulmuştur. Kültürel miras değerlerini Riegl (1903), anımsatma (eskilik, tarihi ve amaçlanmış anımsatma değeri) ve güncel değerler (kullanım ve sanat değeri) olmak üzere iki gruba; Feilden ve Jokilehto (1998), kültürel (kimlik, göreceli artistik ve teknik, enderlik değeri) ve çağdaş sosyo-ekonomik değerler (kullanım, sosyal, ekonomik, eğitim) olmak üzere iki gruba; Burra Tüzüğü (The Australia ICOMOS, 1999) estetik, tarihi, bilimsel ve sosyal olmak üzere dört ana gruba; Mason (2002), sosyo-kültürel (tarihi, kültürel/sembolik, sosyal, manevi/dinsel, estetik) ve ekonomik (kullanım değeri ve kullanılmama değeri) olmak üzere iki ana sınıfa; English Heritage (2008) belge değeri, tarihi değer (tanımlayıcı, çağrışım), estetik değer (tasarım, artistik, sanatsız güzellik ve süblime) ve toplumsal değerler (anı/sembolik, sosyal, manevi) alt kategorilerine ayırmıştır.

2.3. Kültürel Miras Farkındalığı ve Katılım

Somut kültürel mirasın korunmasının teknik ve teknolojik, yasal ve yönetsel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik pek çok boyutu vardır. Bu çalışma, korumanın sosyal boyutu

üzerine odaklanmakta, toplumun kültürel miras bilincinin artırılması ve koruma süreçlerine kapsayıcı toplumsal katılım mekanizmalarının işletilmesi yoluyla sürdürülebilir korumanın gerçekleştirilebileceği görülmektedir.

Farkındalık (awareness), çevrede ve içimizde olup biten olayları, yer alan nesnelere, beynimizde oluşan duygu ve düşünceleri, akımları ve benzerlerini bilme ya da kavrama olarak tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2012). Farkındalık, kişinin bireysel deneyimler ve sosyal çevre koşullarından bilişsel olarak etkilenmesi sonucunda oluşmaktadır (Poria, Biran ve Reichel, 2006). Farkındalık kazanımı ile bireyde tutum ve davranış değişikliği beklenir. Ancak Sayer'e (2006) göre, davranış değişikliği için "etkin farkındalık" (effectual awareness) gereklidir. 2005 yılında Oxfam Uluslararası Gençlik Parlamentosu için hazırlanan farkındalık artırma ve davranış değişikliğine ilişkin bir belgeye göre, etkin farkındalığın oluşabilmesi için bilgi (davranışın farkındalığı), onay (davranışın desteklenmesi), niyet (davranışı benimseme), uygulama (davranışı tutarlı ve sürdürülebilir bir şekilde uygulama) ve savunma (davranışın benimsenmesi ve uygulanması için başkalarını teşvik etme) evrelerinin tamamlanması gerekmektedir (Sayers, 2006). Çevre bilinci, insanların yaşadıkları yer, günlük çevreleri ve etkileşimli bileşenleri hakkındaki farkındalıklarıdır (Tuan, 2001). Bu tanım, ziyaretçiler, yerel sakinler ve diğer miras tüketicileri tarafından ziyaret edilen miras alanları alanına da genişletilebilir (Nyaupane ve Timothy, 2010).

Miras alanların yönetimi, önemi veya tayini konusunda halkın farkındalığı hakkında çok az şey bilinmektedir (Nyaupane ve Timothy, 2010). Kuijper (2003), büyük ölçüde UNESCO'nun eğitici ve bilgilendirici çabaları aracılığıyla UNESCO'nun Dünya Miras Alanları hakkında artan küresel bir farkındalığın olduğunu belirtmektedir. Daha fazla miras kullanıcısının, ziyaret ettikleri yerlerin miras değerinin ve bu yerlere Dünya Mirası ya da diğer koruma statülerinin verilmesinin daha fazla farkına vardığını gösteren kanıtlar vardır (Fyall ve Rakic, 2006; Yan ve Morrison, 2008).

Miras tanımlama ve koruma süreci, ziyaretçiler ve topluluk sakinleri arasında belirli bir düzeyde miras bilinci ve kabulü olmadan başarılı olamaz (Munjeri, 2004). Artan farkındalık düzeyi, sırayla, daha fazla dikkate alınmasına ve miras varlıklarına sağlanan koruma ve muhafaza düzeyinde genel bir artışa yol açar (Kuijper, 2003). Bu nedenle, kamu miras politikalarının geliştirilmesinde kullanılan araçlardan biri de miras bilincini arttırmaya yönelik etkinliklerdir. Farkındalık yaratmak şu anlama gelmektedir: Miras alanının değerlerini tanımak; bazı kural ve düzenlemelerin gerekçelerini ve anlamlarını açıklamak; mümkün olan her durumda koruma ile ilgili hususların sürekli altını çizmek; restorasyon, onarım ve bakım maliyetleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmek; halkın mirasın korunmasında işbirliği yapmasını istemek; kültürel mirasın kırılabilirliğine ilişkin farkındalığı arttırmaya yönelik faaliyetleri her düzeyde teşvik etmek (Aslan ve Ardemagni, 2006). Miras alanında koruma-kullanma dengesini kurmak için kamuoyunun

bilinçlendirilmesi yoluyla insanların tutumunu değiştirmesi ve koruma süreçlerine katılarak işbirliği yapması mümkün olabilecektir.

Katılım, insanların kendi düşüncelerine göre öncelik aldıkları ve üzerinde denetimi bulunan araçları, kurumları ve mekanizmaları kullandıkları aktif bir süreç olarak tanımlanmakta olup, katılımcılık süreci, bilgilendirme, inceleme, karşılıklı tartışma ve bilinçlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Yavuz, 2012). Katılımcı yönetim ise, bir projede yer alan yasal fayda sahiplerinin, hem onları etkileyecek kararlara etki edebilecekleri hem de birikebilecek herhangi bir faydadan pay almalarını içeren bir süreçtir (Daeghouth, Ward, Gambarelli, Styger ve Roux, 2008). Sosyo-ekonomik yaşamın tüm yönlerinde kamunun güçlendirilmesi, katılımcı kalkınma ve tabandan gelen planlama hakkında artan bilgi ile miras alanlarını planlarken ve yönetirken yerel çıkarların ve faydaların göz ardı edilemeyeceği iyi anlaşılmıştır (Aas ve Ladkin, 2005; Feilden, 1982). Kültürel miras koruma alanının gelişimi incelendiğinde, malzeme odaklı koruma yaklaşımları yerine değer ve insan odaklı koruma yaklaşımının benimsenerek, katılım günümüzde miras koruma süreçlerinin odağına yerleşmiştir. Chitty (2017), yerel odak, aktif katılım ve sosyal uygunluğu, yirmi birinci yüzyılın demokratikleştirilmiş kültürel miras pratiğinin baskın karakteristiği olarak tanımlamaktadır.

2.3.1. Kültürel Miras Farkındalığı ve Katılıma İlişkin Uluslararası Belgeler

Kültürel mirasın korunmasında farkındalık ve katılım kavramları pek çok uluslararası belgede gündeme taşınmıştır. Amsterdam Bildirgesi'nde mimarlık mirasının ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacağı; gençlerin koruma görevlerine katılmalarının en önemli toplumsal gerekliliklerden biri olduğu ifade edilmiştir (Avrupa Konseyi, 1975).

Avrupa Konseyi Kültürel Mirasın Toplum İçin Değerine İlişkin Çerçeve Sözleşmesi (Faro Sözleşmesi) 12. maddesinde mirasın değeri, korunması ve muhafaza edilmesi ihtiyacı ve ondan elde edilebilecek faydalar hakkında farkındalığı arttırmak için, özellikle gençler ve dezavantajlı kişiler arasında mirasa erişimi iyileştirmek için adımlar atmak önerilmektedir. Ayrıca, 10. maddede sürdürülebilir ekonomik kalkınmada bir faktör olarak kültürel mirasın potansiyelinden tam olarak yararlanmak için sözleşmede taraflara farkındalığın artırılması önerilmektedir (Council of Europe, 2005).

Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (UNESCO, 2005), amaçları arasında kültürel ifadelerin çeşitliliğinin değeri konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde farkındalığı geliştirmek (m.1-e) yer almaktadır. Sözleşmeye taraf ülkeler, eğitim ve geniş kapsamlı kamuyu bilinçlendirme programlarını yoluyla (m.10-a) kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunmasının ve geliştirilmesinin taşıdığı önemin anlaşılmasını teşvik edecek ve destekleyeceklerdir.

Miras alanlarına ve binalara yapılan ziyaretler, ziyaretçiler arasında eleştirel farkındalık ve tarihsel anlayış geliştirmeye katkıda bulunmaktadır (McIntosh ve C. Prentice, 1999). Bu aynı zamanda yerel sakinlerin ve ziyaretçilerin tarihi koruma alanına girmelerine ve eğitilmiş olmalarına veya kendi geçmişleriyle daha yakından bir bağ kurmalarına yardımcı olmaktadır (McIntosh ve C. Prentice, 1999; Urry, 1990). Etkili yorumlama ve sunum ile ziyaretçiler miras alanları ve yapıları hakkında derinlemesine bilgi ve anlayış kazanırlar, böylece mirasla bir bağ kurar ve miras varlığını koruma kaygısı ve eğilimi taşımaya başlarlar. Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması ve Sunumu Tüzüğü'nde mirasın yorumlanması, "halkın farkındalığını artırmayı ve kültürel miras alanı anlayışını geliştirmeyi amaçlayan tüm potansiyel faaliyetler" olarak tanımlanmıştır (ICOMOS, 2008).

Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri (ICOMOS, 2011) katılım ve ilgiyi artırmak için, okul çocuklarından başlayarak, tüm yerel halka yönelik bir genel bilgilendirme programı oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca, kamusal bilince dayalı karşılıklı anlayış ve yerel topluluklar ile mesleki gruplar arasında ortak hedef arayışının, tarihi kentlerin başarıyla korunması, canlandırılması ve geliştirilmesinin temelini oluşturacağı belirtilmektedir (ICOMOS, 2011, m.4j). İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi (ICOMOS, 2014), toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme, toplumun koruma süreçlerine katılımı ve somut ve somut olmayan- mirası hakkında ev sahibi topluluk ve ziyaretçiler arasında var olan bilgiyi ve kültürel farkındalığı artırmak konularını odağına almaktadır. Miras ve Demokrasi Hakkında Delhi Bildirgesi (ICOMOS, 2017)'nde tüm yönetim seviyelerinin miras farkındalığını artırma sorumluluğu olduğu belirtilmekte; kapsayıcı demokratik topluluk katılım süreçlerinin teşvik edilmesini önerilmektedir.

2.3.2. Gençlerin Kültürel Miras Farkındalığı Arttırmaya Yönelik Program ve Projeler

Kültürel mirasın korunması konusunda kamuoyunda farkındalığı arttırmaya yönelik uluslararası düzeyden yerel düzeye bir dizi program ve proje geliştiren UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), ICCROM (Uluslararası Kültürel Mirasın Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi), Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği kurumları, ulusal hükümetler ve çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

Birçok ülkede UNESCO (Dünya Mirası Eğitim Programı (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022a), Dünya Mirası Gönüllüleri Girişimi (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022b), Avrupa Miras Gönüllüleri (European Heritage Volunteers, tarihsiz) ve Dünya Mirası ve Sürdürülebilir Turizm Programı (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022c) ile işbirliği içinde çeşitli programlar ve kültürel miras çeşitliliğinin korunması ve tanıtılmasına yönelik projeler, özellikle de gençlerin

farkındalığını ve katılımlarını artırmayı amaçlayan faaliyetler geliştirilmiştir (Menkshi, Brahollı, Çobani ve Shehu, 2021). UNESCO'nun 1994'de özel proje olarak başlattığı Dünya Mirası Eğitim Programıyla yarının karar vericileri olan gençleri bilgilendirilerek, miras değerlerini korumaya katılmaları teşvik edilmektedir. UNESCO Operasyonel Gençlik Stratejisi (2014-2021)'ne göre, gençler önde gelen dinamik miras koruma projelerine ve bir diyalog ve katılım vektörü olarak bu alanda bilinçlendirme çalışmalarına gönüllü olarak dâhil edilecektir (UNESCO, 2014). Bu bağlamda geliştirilen projelerden biri de "Gençleri Dünya Mirasına Dâhil Etmek: Taraf Devletler ve Dünya Mirası Paydaşları için politika rehberliği ve iyi uygulamalar geliştirmek" (UNESCO World Heritage Center, 1992-2022d)'dir. Bu projenin hedefleri arasında, gençler arasında Dünya Mirasının ve Dünya Mirası Sözleşmesinin önemi konusunda farkındalığı artırmak ve gençlerin aktif katılımını teşvik etmek vardır.

Avrupa Komisyonu, 2018 Avrupa Kültürel Miras Yılı kapsamında "Youth for Heritage: Young People Bringing New Life to Heritage" (European Commission, 2018) adlı bir girişim başlatmıştır. Bu girişimin hedef grupları 15-29 yaş aralığındaki gençler, Erasmus + nesli, kültürel miras ve gençlik organizasyonları olarak belirlenmiştir. Bu girişim üç ana bileşenden oluşmaktadır: Unesco ile Ortak Proje: Genç Miras Uzmanları Forumu ile Avrupa Gençlerinin Güçlendirilmesi, Avrupa Dayanışma Topluluğu'nda Kültürel Miras İçin Genç Gönüllülük ve Sosyal Medya Kampanyasıyla Gençlerle Etkileşim. Bu girişimi gerçekleştirmek için Avrupa Genç Miras Uzmanları Forumu (Zadar, Mayıs, 2019) gibi kültürel miras, gençlik ve eğitim arasındaki bağlantıları güçlendirmeye yönelik bir dizi farkındalık artırma etkinliği ve projesi gerçekleştirilmiştir.

Avrupa Birliği Erasmus + Eğitim, Öğretim, Gençlik ve Spor programı kapsamında gençlerin kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalığını arttırmak amaçlı pek çok gençlik projesi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, "A Walk through the history of Madeira" (European Union, 2018a), "CHerish - Cultural Heritage Ambassadors" (European Union, 2018b), "Make A Connection with European Cultural Heritage" (European Union, 2019a), "Youth Heritage Story" (European Union, 2020), "Keep calm and protect cultural heritage" (European Union, 2021) projeleri örnek verilebilir.

ICCROM'un Youth.Heritage.Africa (YHA) programı kapsamında geliştirilen projesi "Miras Merkezleri (Heritage Hubs)", Afrika mirasın korunması ve tanıtılması döngüsü içinde yaratıcı sanatlar ve ortaklıklar yoluyla gençlerin katılımını, girişimciliğini ve iş geliştirme becerilerini destekleyen bilgiye dayalı yenilik merkezleridir (ICCROM, 2022).

Kültürel mirasın önemine rağmen, miras ürününün nihai koruyucuları olan topluluk sakinlerinin miras farkındalığı konusunda çok fazla araştırma yapılmamıştır. Birkaç istisna, Yan ve Morrison (2008)'un çalışması, ziyaretçilerin Çin'deki bir alanın Dünya Mirası statüsüne

ilişkin farkındalığı ile seyahat tercihleri arasındaki ilişkiyi içerir. Bir başka çalışmada, Poria Butler ve Airey (2003), miras turistlerini, tarihi yerleri ziyaret etme konusundaki farkındalıklarına ve motivasyonlarına göre değerlendirmiştir. Nyaupane ve Timothy (2010), Arizona, ABD'deki miras varlıklarına ilişkin kamu bilincini incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada yazarlar, miras farkındalığına ve tarihi binalara ve diğer miras alanlarına yapılan ziyaretlere dayalı dört hücreli bir matris önermektedir: 1) bilinçli/ziyaret edilmiş, 2) bilinçli/ziyaret edilmemiş, 3) bilinçsiz/ziyaret edilmiş ve 4) bilinçsiz/ziyaret edilmemiş. Dört grup insan, demografi, tarihi korumaya yönelik tutumlar, tarihi korumanın işlevleri, halkın tarihi korumada hükümetin rolüne ilişkin algıları, yerleşik koruma kriterleri ve belirli özelliklerin ve tesislerin önemi gibi çeşitli değişkenlerle karşılaştırılır. Turgut Gültekin ve Uysal (2018), Karaman-Taşkale köy halkının taşınmaz kültür mirası olan kaya oyma mekânlara ilişkin bilinç ve farkındalık düzeyi ile korunmalarına ilişkin katılım eğilimlerini belirlemeyi amaçlamıştır.

Literatürde, gençlerin kültürel miras farkındalığını ölçmeyi amaçlayan yayınlar bulunmaktadır (Ablak, Dikmenli ve Çetin, 2014; Akkuş, Karaca ve Polat, 2015; Bahtiyar Karadeniz, 2020; Bahtiyar Karadeniz, Sarı ve Kabacık, 2019; Çetin ve Gürgil, 2014; Cihangir ve Köksal, 2019; Dinç, Erdil ve Keçe, 2011; Mancı, 2019; Yaşarsoy, Koç ve Ulema, 2021; Yılmaz Karaca, Şahbudak, Akkuş ve Işkın, 2017). Bu çalışmaların çoğunluğu gençlerin cinsiyet, yaş, eğitim görülen bölüm vb. gibi demografik verilerle farkındalık düzeyi arasındaki ilişkileri anlamaya çalışmaktadır.

Halkın kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik çok sayıda uluslararası ya da ulusal proje olmasına karşın, bu proje deneyimlerinin ve sonuçlarının aktarıldığı bilimsel yayın literatürde görece azdır. Dostoğlu ve diğerleri (2016) "UNESCO Dünya Mirası ve Bursa: Farkındalık Yaratma Projesi" deneyimlerini paylaşmıştır. Araştırmacılara göre farkındalık yaratma süreçleri, halkın mirası anlayışı ve mirasla ilişkisini, mirasın korunmasını ve sürdürülebilir gelişimini artırmakta ve toplumun katılımını, yer ve sahiplik duygularını teşvik etmektedir (Dostoğlu ve diğerleri, 2016). Çiftçi (2020), 6 Avrupa ülkesinden 10-13 yaşları arasındaki öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen ve tarihi çevrenin mimari miras farkındalığına etkisini inceleyen çalışmasında Erasmus + Projesi (C.A.T.C.H.) deneyimini detaylıca aktarmıştır. Bu çalışmada, gençlerin kültürel miras ve mirasın korunmasına yönelik farkındalığını arttırmayı amaçlayan "Geçmişten Geleceğe" Erasmus + Gençlik Değişimi projesi deneyimi, projenin çıktı ve sonuçları aktararak literature katkı sağlayacağı ve bu deneyimin benzer projelere ilham kaynağı olacağı düşünülmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

"Geçmişten Geleceğe (From the Past to the Future)" isimli proje, Erasmus+ Programı/Ana Eylem 1: Bireylerin Öğrenme Hareketliliği/Gençlik Değişimleri programı kapsamında yürütülmüştür (Proje detayları için bakınız:

European Union, 2019b). Proje, İskenderun Teknik Üniversitesi Dış İlişkiler Genel Koordinatörlüğü bünyesinde ve Mimarlık Bölümü öğretim üyelerinin danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Projenin 2019 yılında başlatılıp 2020 yılında bitirilmesi ve 8 ay süreceği öngörülmüş olsa da Covid-19 pandemisi nedeni ile proje süresi uzatılarak uygulama aşaması 16-26 Mayıs 2022 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Projeye 13 İspanyol, 15 Macar, 15 Türk olmak üzere üç ülkeden toplam 43 genç katılmıştır. 18-30 yaş aralığında olan katılımcılarla, somut kültürel miras temasına dayalı 14 aktivite gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın yazarları, aktivitelerin genel konseptlerini ve içeriklerini geliştirmiş ve aktivitelerin yürütülmesinde eğitmen olarak görev almışlardır. Proje kapsamında Instagram ve Facebook sayfası düzenlenmiş ve proje çıktıları sosyal medyada ve yerel basında paylaşılmıştır (İSTE Haber Merkezi 2022, 18 Mayıs; İSTE Haber Merkezi, 2022, 19 Mayıs; İskenderun Güney Gazetesi, 2022, 18 Mayıs). Ek olarak projenin çıktıları İskenderun Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Binası'nda sergilenmiştir.

Bu çalışmanın ana temasını oluşturan "Geçmişten Geleceğe" Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde somut kültürel miras örneklerinin gezilip görülmesi Hatay Bölgesinde (ağırlıklı olarak Antakya ve Samandağ-İskenderun ilçelerinde) gerçekleşmiştir. Hatay, eski çağlardan günümüze kadar birçok farklı medeniyetin, toplumun, görüşün, inancın bir arada yaşaması ile tanınan, birçok somut kültürel miras örneğinin görülebileceği tarihi yerleşimlerden biridir. Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya, tarih boyunca Helenistik ve Roma Döneminden, Bizans ve Haçlılar dönemine ve daha sonra Arap, Selçuklu, Memlük, Osmanlı, Fransız ve Türk Dönemine kadar farklı medeniyet ve dinlerin uğrak noktası olmuştur. Dolayısıyla hem Antakya kenti hem de Hatay bölgesi eski çağlardan beri farklı toplumların, mezheplerin, kültürlerin kaynaşma noktası olarak gelişmiştir. Antakya'da dünyanın ilk aydınlatılan sokağı olarak tarihe geçen Kurtuluş Caddesi ve bu cadde üzerinde bulunan Sarımiye Camii, Katolik Kilisesi ve Sinagog yapısının birbirine yakın konumları kültürlerin bir arada olmasını kanıtlar niteliktedir. Dünyanın ilk kiliselerinden biri kabul edilen St. Pierre Kilisesi ve Anadolu'nun ilk camilerinden biri olarak bilinen Habibi Neccar Camii'de Antakya'da tanınan önemli dini yapılarıdır. Kurtuluş Caddesi aksı üzerinde bulunan yapılardan antik kalıntıları koruyarak tasarlanan Müze Otel ve dönem kalıntılarının sergilendiği Hatay Arkeoloji Müzesi, kente turist çeken önemli noktalar. Antakya haricinde Hatay'ın Samandağ ilçesi; Vakıflı ve Hıdırbey Köyü, Musa Ağacı, Titus Tuneli, Beşikli Mağara, İskenderun ilçesi de Osmanlı, Fransız ve Türk dönemlerine ait önemli miras varlıklarını barındırması açısından önemli yerleşimlerdir.

3.2. Yöntem

"Geçmişten Geleceğe" isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde yapılan aktiviteler "atölyelere bağlı deneyimleyerek öğrenme" prensibine dayanmaktadır. Bu gençlik projesi üç aşamada özetlenebilir. İlk aşamada somut kültürel mirasın; tanımı, kapsamı, değerleri,

korunması, koruma süreçlerine katılım ve Hatay'da bulunan somut kültürel miras öğeleri ile ilgili bilgiler içeren teorik sunumlar yapılmıştır. İkinci aşamada, Hatay'da bulunan somut kültürel miras öğelerine geziler düzenlenmiş ve üçüncü aşamada, somut kültürel miras öğeleri ile ilişkili poster, kartpostal, eskiz defteri hazırlanması gibi katılımcıların aktif rol aldığı atölyeler gerçekleştirilmiştir. Son olarak, atölyelerde çıkan ürünler sergilenmiştir.

Proje kapsamındaki atölyelerin amacı ve içeriği, her atölye öncesinde, proje eğitmenleri tarafından dijital ortamda sunularak detaylı şekilde anlatılmıştır. Sunumlarda katılımcılardan istenenler açıklanmış ve katılımcıların kullanacağı malzemeler belirtilmiştir. Atölyeler için renkli ve keçeli kalemler, kurşun kalem, silgi, kalemtraş, makas, yapıştırıcı, eskiz defteri, cetvel, kalem kutusu, kâğıt/karton, vb. gibi temel malzemeler katılımcılara sunulmuştur. Atölyeler boyunca proje eğitmenleri katılımcılara yardımcı olmuştur.

Aktiviteler ek olarak, katılımcıların somut kültürel miras farkındalık düzeylerini ve koruma eğilimlerini anlamaya ve projenin başarısını ölçmeye yönelik olarak düzenlenen ve beş bölümden oluşan bir anket uygulanmış ve ortaya çıkan veriler analiz edilmiştir. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik verilerini, ikinci bölümünde katılımcılara “neyi koruduğumuzu” anlamak üzere açık uçlu sorular sorulmuştur. Üçüncü bölümde, katılımcılara “somut kültürel miras varlıklarını koruma nedenlerimizi” ortaya çıkarmak için kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Anketin dördüncü bölümünde ise “somut kültürel miras varlıklarını nasıl koruduğumuza” yönelik kapalı uçlu sorular yöneltilmiştir. Ankette son olarak, proje kapsamındaki aktivitelerin değerlendirilmesi amacıyla kapalı ve açık uçlu sorular yer almaktadır. Yapılan anketleri yorumlarken betimleyici analizlerden (frekans analizi ve tanımlayıcı analiz) yararlanılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi konsept olarak üç soruya cevap aramaktadır. Bu sorular sırasıyla; “Neyi Koruyoruz? Neden Koruyoruz? Nasıl Koruyoruz?” şeklindedir. Projede yapılan tüm aktiviteler ve anket kurgusu temelde bu sorulara yanıt bulabilmek üzerine şekillenmiştir. Buna bağlı olarak ilk aşamada projede gerçekleştirilen 14 aktivitenin çıktıları detaylı anlatılmıştır. İkinci aşamada anketlerden oluşan bulgular sunulmuştur. Anketlere, projeye üç ülkeden katılan 43 katılımcıdan 42 katılımcı cevap vermiştir. 42 katılımcının %35,7’si Türkiye’den, %33,3’ü Macaristan’dan, %31,0’ı İspanya’dan projeye dâhil olmuşlardır. Katılımcıların % 57,1’i kadın, %42,9’u erkektir. 18-30 yaş arasındaki genç katılımcıların %61,9’u 18-22 yaş aralığında, %21,4’ü 23-26 yaş aralığında, %16,7’si 27-30 yaş aralığındadır. Katılımcıların %73,8’i lise mezunu, %19,0’u üniversite mezunu, % 4,8’i lisansüstü mezunu ve %2,4’ü yüksekokul mezunudur. Katılımcıların %95,2’si bekâr, %4,8’i evlidir (Ek-1).

4.1. Neyi Koruyoruz?

4.1.1. Aktivite Çıktıları

Projenin “Neyi Koruyoruz?” sorusuna yanıt aranan ilk bölümünde yedi aktivite yapılmıştır. Bu aktiviteler Kültürel Mirası Tanıyalım, Geziyorum Öğreniyorum 1, Geziyorum Öğreniyorum 2, Geziyorum Öğreniyorum 3, Yapıyorum-Öğreniyorum, Farklıyız ama Aynıyız, Ben Neredeyim isimli aktivitelerdir. Bu kısımda yapılan aktiviteler sonucunda katılımcıların somut kültürel miras varlıkları hakkında bilgi edinmesi sağlanmış, miras varlıkları yerinde görülerek deneyimlenmiş, mozaik ürünler oluşturulmuş, farklı ülkelerden miras varlıklarını anlatan dijital sunumlar yapılmış ve hem Hatay hem Antakya Tarihi Kent Merkezi için somut kültürel miras varlıklarını tanıtan iki harita üretilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. “Neyi Koruyoruz?” bölümünde yapılan aktiviteler ve aktivitelerin açıklamaları

Soru	Aktivite	İçerik	Açıklama	Çıktılar
Neyi Koruyoruz?	Aktivite 1	Kültürel Mirası Tanıyalım	Sunumlar	-Bilgilendirme
	Aktivite 2	Geziyorum Öğreniyorum 1	Hatay Arkeoloji Müzesi St. Pierre Kilisesi/Müzesi	-Somut Kültürel Mirası Yerinde Görme /Deneyimleme
	Aktivite 3	Geziyorum Öğreniyorum 2	Habibi Neccar Camii Katolik Kilisesi Antakya Tarihi Kent Merkezi	-Somut Kültürel Mirası Yerinde Görme /Deneyimleme
	Aktivite 4	Geziyorum Öğreniyorum 3	Titus Tüneli ve Beşikli Mağara Vakıflı Köyü Hıdırbey Köyü ve Musa Ağacı	-Somut Kültürel Mirası Yerinde Görme /Deneyimleme
	Aktivite 5	Yapıyorum Öğreniyorum	Mozaik yapımı	-İki mozaik ürün
	Aktivite 6	Farklıyız ama Aynıyız	Katılımcıların kendi ülkelerindeki somut kültürel miras hakkında sunumları	-Dijital sunumlar
	Aktivite 7	Ben Neredeyim?	Hatay'da gezilip görülen somut kültürel miras öğelerinin harita üzerinde işaretlenmesi	-Hatay ve Antakya somut kültürel miras öğelerini gösteren iki harita çıktısı

“Kültürel Mirası Tanıyalım” isimli ilk aktivitede, proje eğitmenleri (yazarlar) tarafından kültürel miras ile ilişkili sunumlar yapılmıştır. Yapılan ilk sunum kültürel mirası ve farkındalığını anlama ve tanıma amacıyla olup “Kültürel Mirasın Tanımı, Kültürel Mirasın Değeri ve Toplum için Anlamı, Koruma Prensipleri ve Süreçleri” hakkındadır. Diğer sunum ise proje kapsamında gezilecek yerler arasında olan ve Hatay’da bulunan somut kültürel mirası temsil eden yapıların tanıtımı kapsamındadır. Bu teorik

sunumlar aracılığı ile katılımcıların bu konular hakkında bilgi düzeylerinin artırılması amaçlanmıştır (Şekil 1).

Proje aktivitelerinin kültürel miras farkındalığını arttırmaya etkisinin değerlendirildiği ankette, “Kültürel miras varlıkları ve korunması ile ilgili seminerlere katılmak”, katılımcılar arasında 4,24 ortalama puanı ile üçüncü sırada yer almaktadır (Ek-2).

(a)

(b)

Şekil 1. “Kültürel Mirası Tanıyalım” aktivitesinde yapılan teorik sunumlar (a) “Kültürel Mirasın Korunması” başlıklı teorik sunum (Aksüyek Arşivi, 2022), (b) “Hatay’ı Tanımak” başlıklı teorik sunum (Güneş Arşivi, 2022)

Sunumlardan sonra yapılan “Geziyorum Öğreniyorum 1” aktivitesinde proje ekibi ve tüm katılımcılar ile Hatay Arkeoloji Müzesine ve St. Pierre Kilisesine ziyaretler gerçekleştirilmiştir. “Geziyorum Öğreniyorum 2” aktivitesinde Habibi Neccar Camii, Katolik Kilisesi, Antakya Tarihi Kent Merkezi, “Geziyorum Öğreniyorum 3” aktivitesinde Titus Tüneli ve Beşikli Mağara, Vakıflı Köyü, Hıdırbey Köyü ve Musa Ağacı gezilmiştir. Yerinde görülen farklı miras öğeleri sayesinde katılımcıların somut kültürel mirası ne olduğu, neleri kapsadığı ve neden korunduğuna dair bilgileri pekiştirilmiştir. Hatay’da bulunan somut kültürel miras öğelerine düzenlenen bu

geziler esnasında katılımcılardan gezip gördükleri yerleri fotoğraflamaları, akıllarında kalan kültürel miras öğelerini eskiz defterine çizmeleri ve deneyimlerine ilişkin notlar almaları beklenmiştir (Şekil 2).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığını artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde “Kültürel miras varlıklarını yerinde ziyaret etmek”, anket katılımcıları arasında 4,62 ortalama puanı ile birinci sırada yer almaktadır Ayrıca, ziyaret etmeyi destekleyen “Kültürel miras varlıklarının fotoğraflarının çekilmesi” aktivitesi 4,24 ortalama puanı ile dördüncü sıradadır (Ek-2).

(a)

(b)

Şekil 2. “Geziyorum Öğreniyorum” aktivitelerinde gezilen yerler; (a) Hatay Arkeoloji Müzesi (Aksüyek Arşivi, 2022) (b) St. Pierre Kilisesi (Güneş Arşivi, 2022)

“Yapıyorum, Öğreniyorum” aktivesinde ise katılımcılar bölgenin kültürel kimliğinin bir parçası olan mozaik yapımını uzmanlar eşliğinde yaparak öğrenmesi ve ortaya

çıkan ürünü (kültürel mirasın replikası) tanıtması amaçlanmıştır. Bu aktivitede Hatay kültürünü yansıtan iki adet mozaik ürün oluşturulmuştur (Şekil 3).

(a)

(b)

Şekil 3. “Yapıyorum, Öğreniyorum” aktivesi (a, b) sonuç ürünleri (Harman Aslan Arşivi, 2022)

“Farklıyız ama Aynıyız” adlı aktiviteyi gerçekleştirmek için farklı ülkelerden gelen katılımcıların kendi ülkelerindeki somut kültürel miras varlıkları hakkında sunum yapması istenmiştir. Böylece katılımcıların, farklı kültürlerle ait kültürel miras varlıklarını tanıyarak dünya üzerindeki miras varlıklarının esasında tüm insanlığa ait olduğu bilgisini pekiştirmesi amaçlanmıştır. Farklı ülke

katılımcılarına üç saat zaman verilmiş ve dijital ortamda hazırlanan çalışmalar sunulmuştur (Şekil 4).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığı artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde “Kültürel miras varlıkları ile ilgili sunum hazırlama”, ankete katılan katılımcılar arasında 4,21 ortalama puanı ile beşinci sırada yer almaktadır (Ek-2).

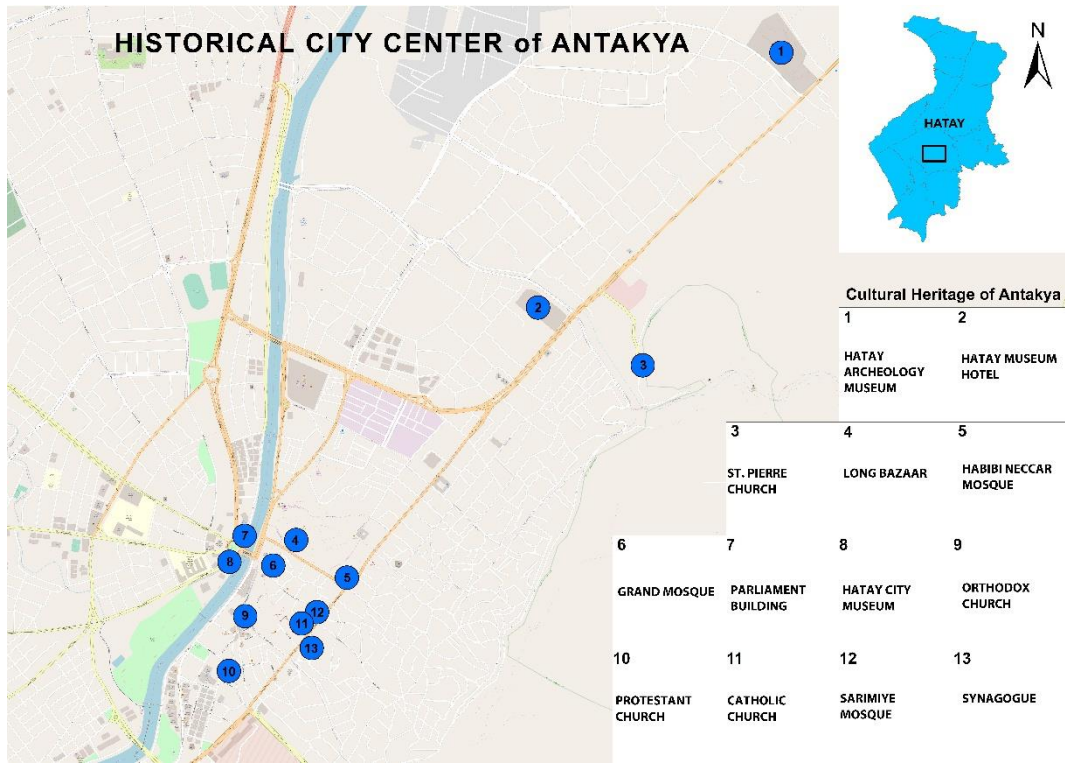

Şekil 4. “Farklıyız ama Aynıyız” aktivitesinde katılımcıların geldikleri ülkelerdeki somut kültürel miras öğelerini anlatan sunumlar (Güneş Arşivi, 2022)

“Ben neredeyim?” adlı aktivitede katılımcılarla “Ben neredeyim” oyununun oynanması, gezilip görülen kültürel miras varlıklarının katılımcılar tarafından tahmin edilmesi ve harita üzerinde işaretlenmesi istenmiştir. Böylece, katılımcıların Antakya kültürel miras varlıkları ve bu varlıkların dünya üzerindeki konum bilgilerine ilişkin bilgi düzeylerinin artması amaçlanmıştır. Eğitmenler, katılımcılara gezilip görülen somut kültürel miras öğelerinin fotoğraflarını göstererek, katılımcılardan bu yapıların boş

Antakya harita çıktısında (100*140 cm) yerlerini göstermelerini istemiş ve alınan cevaplara göre harita düzenlenmiştir (Şekil 5).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığı artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde “Kültürel miras yapılarının/alanlarının yerlerini bulma oyunu oynamak”, ankete katılan gençler arasında 3,83 ortalama puanı ile sekizinci ve son sırada yer almaktadır (Ek-2).

Şekil 5. “Ben neredeyim?” adlı aktivite sonuç ürünü Antakya Tarihi Kent Merkezi haritası (Harita altlığı, OpenStreetMap kullanılarak aktivite için yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

4.1.2. Anket Bulguları

“Neyi Koruyoruz?” bölümünün tüm aktiviteleri ile ilişkilendirilebilecek, ankette sorulan “Somut kültürel miras nedir? Somut kültürel miras kapsamına giren miras varlıkları nelerdir?” açık uçlu ilk soruya, proje katılımcılarının yaklaşık %81’i doğru cevap vermişlerdir. Diğer katılımcılar ise, somut kültürel mirası tanımlamaktan ziyade daha genel tanımlamalar yapmıştır. Somut kültürel miras katılımcılar tarafından tanımlanırken, mirasın fiziksel varlığına sıklıkla atıf yapıldığı görülmektedir:

“Somut kültürel miras, Ayasofya gibi toplumda üretilen fiziksel eserleri ifade eder.” (Katılımcı 16; 20 yaşında, kadın, öğrenci, Macar)

“Maddi formda olan, dini ve kültürel nedenlerle önemli olan dokunulabilir miras.” (Katılımcı 24; 22 yaşında, erkek, öğrenci, Macar)

Somut kültürel miras tanımlamalarında, önceki dönem toplumlarının yaşantılarını yansıtması da ele alınmıştır:

“Kültürel miras, atalarımızdan bize miras kalan şeydir ve bir grubun nasıl hayatta kaldığını ve benimsediğini gösterir. Somut kültürel mirastan bahsederken bu mirasa dokunulabilir...” (Katılımcı 32; 25 yaşında, kadın, turizmci, İspanyol)

“Kültürel miras geçmiş zamanın izini, dokusunu ve yaşantısını taşıyan, bulunduğu konuma anlam katan, tarihimiz ve geçmişimizi öğrenmeye, çıkarımlar yapmamıza ve tarihi dokuya doymamıza olanak veren

tarihi ve/veya anıtsal yapılarıdır. St. Pierre Kilisesi, Müze Otel vs.” (Katılımcı 1; 22 yaşında, erkek, öğrenci, Türk)

“Kültürel Mirası Tanıyalım” isimli aktivite ile ilişkilendirilebilecek, ankette katılımcılara sorulan açık uçlu ikinci soruda, “Somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilen miras varlıklarına” örnek vermeleri istenmiştir. Proje odağında somut kültürel miras olmasına karşın, bu sorunun sorulmasının amacı, somut ve somut olmayan miras arasındaki farkın katılımcılar tarafından kavranıp kavranmadığını ölçmektir. Katılımcıların yaklaşık %86’sı bu soruyu doğru örnekler vererek cevaplamışlardır. Birinci ve ikinci sorunun yanıtları birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğunun somut kültürel mirasın tanımını yapabildikleri ve bu mirasa örnek verebildikleri; ayrıca, somut ve somut olmayan miras arasındaki ayrımın bilincinde oldukları söylenebilir.

Proje kapsamındaki 2, 3, 4 ve 7 numaralı aktiviteler ile ilişkilendirilebilecek, ankette sorulan açık uçlu üçüncü soruda, katılımcılardan Hatay’da somut kültürel miras kapsamına giren en önemli 3 miras varlığını yazmaları istenmiştir. Katılımcıların %76’sı St. Pierre Kilisesi’ni, %69’u Habibi Neccar Camisini, %43’ü Hatay Arkeoloji Müzesini, %24’ü Titus Tüneli’ni ve %19’u Müze Otel somut kültürel miras kapsamında en dikkate değer yapılar olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcıların proje kapsamında ziyaret ettikleri yerlerden en fazla bireysel bağ kurabildikleri miras varlıkları St. Pierre Kilisesi ile Habibi Neccar Camisi olmuştur.

4.2. Neden Koruyoruz?

4.2.1. Aktivite Çıktıları

Projenin “Neden Koruyoruz?” sorusuna yanıt aranan ikinci bölümünde ağırlıklı olarak katılımcıların bireysel tasarım becerilerini ön plana çıkarabileceği üç atölye çalışması düzenlenmiştir. Bunlar; Yazıyorum/Çiziyorum/Anlıyorum,

Yapıyorum/Özüksüyorum ve Gör Anla Anlat 1 aktiviteleridir. Bu kısımda yapılan aktiviteler sonucunda katılımcıların gezip gördükleri yerlerdeki somut kültürel mirası öğelerini anlatan; eskiz defterleri, 43 adet kartpostal çıktısı ve gruplara ayrılarak oluşturulmuş 9 adet poster çıktısı üretilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. “Neden Koruyoruz?” bölümünde yapılan aktiviteler ve aktivitelerin açıklamaları

Soru	Aktivite	İçerik	Açıklama	Çıktılar
Neden Koruyoruz?	Aktivite 8	Yazıyorum/ Çiziyorum Anlıyorum	Katılımcıların anı/eskiz defteri hazırlaması	-Somut kültürel mirası anlatan eskiz defterleri
	Aktivite 9	Yapıyorum Özüksüyorum	Katılımcıların kartpostal hazırlaması	-Gezilen yerlerden somut kültürel mirası anlatan 43 adet A5 ebatlı kartpostal çıktısı
	Aktivite 10	Gör Anla Anlat 1	Katılımcıların Hatay’daki somut kültürel miras öğelerine ilişkin poster hazırlaması	-Gezilen yerlerden somut kültürel mirası anlatan dokuz adet 50*70 cm ebatlı poster çıktısı

Yazıyorum/Çiziyorum/Anlıyorum aktivitesinde tüm katılımcıların gezilip görülen somut kültürel mirasa ilişkin deneyimlerinin anlatıldığı bir anı/eskiz defteri hazırlaması istenmiştir. Burada amaç, katılımcıların kültürel miras varlıklarının anlamı ve önemine ilişkin düşüncelerini sağlamaktır. Bu aktivitede katılımcılardan, ziyaret ettikleri somut kültürel mirasla ilgili deneyimlerini anlatan eskiz defterlerini yeniden düzenlemeleri istenmiştir. Bu esnada katılımcılara eskiz defterlerini düzenlemeleri için ek süre verilmiş ve katılımcılardan “eskiz defterlerinin içeriğini, hangi kültürel miras varlıklarından etkilendiklerini ve

bunun nedenini” düşünmeleri söylenmiştir. Katılımcılar eskiz defterlerini renkli/renksiz kalemle revize edip diğer katılımcılara göstererek sözlü olarak sunmuşlardır (Şekil 6).

Proje etkinliklerinin değerlendirilmesi bölümünde “Ziyaret edilen kültürel miras varlıkları hakkında eskiz defteri hazırlanması”, ankete katılan katılımcılar arasında 3,86 ortalama puanı ile yedinci sırada yer almaktadır (Ek-2).

(a)

(b)

(c)

Şekil 6. “Yazıyorum/Çiziyorum/Anlıyorum” aktivitesinde katılımcıların somut kültürel mirasa ilişkin bir eskiz/anı defteri hazırlamaları: (a) Geziler sırasında eskiz defteri kullanımı (Secerli Arşivi, 2022) (b) Eskiz defterlerinin düzenlenmesi (Diker Arşivi, 2022) (c) Eskiz defterlerinin sunumu (Aksüyek Arşivi, 2022)

Yapıyorum/Özüksüyorum aktivitesinde tüm katılımcılar, gezilip görülen somut olan kültürel mirasa ilişkin kendi oluşturdukları görsel verilerden (fotoğraf, eskiz, resim vb.) bir kartpostal hazırlayıp sunmuş ve kartpostalları sosyal medya hesabından paylaştıktan sonra ülkelerindeki yaşlılarına e-posta ile göndermişlerdir. Sunulan kartpostallar arasından en beğenileni katılımcılar tarafından oy kullanılarak belirlenmiştir. Bu aktivite için

tüm katılımcılara A5 ebatlı beyaz karton, renkli kağıt, kalem, makas, yapıştırıcı gibi teknik malzemeler dağıtılmış ve her katılımcıdan kolaj tekniği ile yada çizerek/yazarak kartpostal tasarımları beklenmiştir. Kartpostallar tasarlanırken katılımcıların gezip gördükleri yerlerden çektikleri fotoğrafları da kullanabilmeleri için renkli yazıcıdan çıktı alabilme imkânı sağlanmıştır (Şekil 7)

Şekil 7. “Yapıyorum/Özlemsüyorum” aktivitesinde: (a) Katılımcıların gezilen miras öğelerine ilişkin kartpostal yapımı (Diker Arşivi, 2022) (b) Bazı kartpostal örnekleri (Harman Aslan Arşivi, 2022) (c) En çok beğenilen kartpostal örneği (Aksüyek Arşivi, 2022)

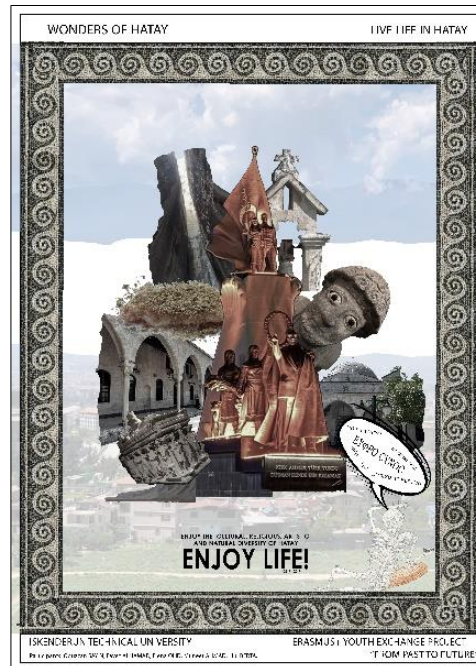
“Gör Anla Anlat 1” aktivitesinde katılımcılar gezilip görülen somut olan kültürel mirasa ilişkin deneyimlerinin aktarıldığı (yazılı ve görsel verilerin kullanıldığı) poster tasarlanmış ve sonuç ürünler sergilemiştir. Bu etkinlikle amaçlanan, katılımcıların Hatay kültürel mirasının anlamı ve önemine ilişkin oluşan farkındalıklarını pekiştirmektir. Katılımcılardan dijital ortamda (Photoshop uygulaması) 50*70 ebatlarında bir paftaya somut kültürel miras öğeleri hakkında sadece kendi objektiflerinden çektikleri fotoğrafları ve kendi ürettikleri yazılı ve görsel verileri kullanarak bir poster tasarımı yapmaları talep edilmiştir. Bu aktivitede kültürel kaynaşmayı artırmak için katılımcılardan grup halinde çalışmaları istenmiş ve toplam 43 katılımcı 4 ya da 5 kişiden oluşan 9 gruba ayrılmıştır. Gruplar oluşturulurken her grupta; bir adet

bilgisayar bulunması, Photoshop kullanmayı bilen bir öğrencinin olması, grupların farklı kültürlerden oluşması gibi bazı kıstaslara öncelik verilmiştir. Katılımcılar posterlerini 3-4 saat süren bir çalışma/tartışma ortamı sonrasında tamamlamış ve proje eğitimlerine teslim etmişlerdir. Hem kartpostal hem de poster tasarımlarında, eğitimler katılımcılara yardım ederek sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşmesine katkıda bulunmuşlardır (Şekil 8).

Proje etkinliklerinin kültürel miras farkındalığı artırma bağlamında değerlendirilmesi bölümünde hem kartpostal hem poster aktiviteleri değerlendirilirken “Kültürel miras varlıkları ile ilgili kartpostal/afiş tasarlama”, anket katılımcıları arasında 3,98 ortalama puanı ile altıncı sırada yer almaktadır (Ek-2).

(a)

(b)

Şekil 8. “Gör Anla Anlat 1” aktivitesi sonuç ürünleri (a, b) ziyaret edilen somut kültürel miras öğelerine ilişkin hazırlanan poster tasarımı örnekleri

4.2.2. Anket Bulguları

Anketin üçüncü bölümünde “somut kültürel miras varlıklarını neden koruduğumuz” ve “gezilen tarihi yerlerin sahip olduğu özellikler açısından değerlendirilmesi” olmak üzere iki kısım yer almaktadır. “Somut Kültürel Miras Varlıklarını Neden Koruyoruz?” sorusuna 4,74 ortalama puan ile en çok “bir yerin ruhunu ya da atmosferini yansıttığı için” cevabı verilmiştir. Somut kültürel mirası koruma nedenleri arasında “Geçmişin

belgeleri olduğu” (4,71 ort. puan) ve “Toplumların kolektif hafızasında ve deneyimlerinde yer ettiği” (4,64 ort. puan) cevapları da yüksek değerler almıştır. Ayrıca katılımcılar, 4,76 ortalama puan ile “Somut kültürel mirasın korunmasının önemli” olduğunun ve 4,62 ortalama puan ile “Kültürel mirasın korunmasının temel amacının, miras varlıklarının değerlerini korumak ve gelecek nesillere aktarmak” olduğunun bilincindedirler (Tablo 3).

Tablo 3. “Somut Kültürel Miras Varlıklarını Neden Koruyoruz” sorusuna verilen cevapların tanımlayıcı analizi

Neden Koruyoruz?	Ortalama Değer
Bir yerin ruhunu ya da atmosferini yansıttığı için	4,74
Geçmişimizin belgeleri olduğu için	4,71
Toplumların kolektif hafızasında ve deneyimlerinde yer ettiği için	4,64
Tarihi bir olay, kişi veya gelişme ile ilişkili olduğu için	4,55
Güzellik ve estetik nitelikler taşıdığı için	4,45
Kültürel miras varlığının yaşından ötürü	4,29
Kültürel miras varlığının ekonomik değeri için	4,02
Günümüzde de insanlar tarafından kullanılmaya devam ettiği için	3,88

Katılımcılardan gezilen yerlerin sahip olduğu özellikler açısından değerlendirilmesi istendiğinde çoğu kültür varlığının (St. Pierre Kilisesi, Beşikli Mağara, Müze Otel, Titus Tüneli vb.) tarihi özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Anket sonuçlarına göre, Katolik Kilisesi, Habibi Neccar Camii ve Uzun Çarşı'nın sosyal değeri,

Müze Otel'in kullanım-ekonomik değeri, Hatay Arkeoloji Müzesi'nin tarihi, belge ve eğitim değeri, Titus Tüneli'nin tarihi ve estetik ve mimari değeri yüksek çıkmıştır. Dikkat çeken belge değeri yanında, St. Pierre Kilisesi diğer yapılara kıyasla tarihi değeri en yüksek çıkan somut kültürel miras örneği olarak atfedilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Ankette “Somut Kültürel Miras Varlıklarını Neden Koruyoruz” kısmında gezilen tarihi yerlerin sahip olduğu özellikler açısından tanımlayıcı analiz ile değerlendirilmesi

	Estetik-Mimari Değeri	Belge Değeri	Tarihi Değeri	Kullanım-Ekonomik Değeri	Sosyal Değeri	Eğitim Değeri
Antakya Tarihi Kent Merkezi	4,00	3,95	4,26	3,74	3,93	3,21
St. Pierre Kilisesi	4,26	4,50	4,62	3,10	3,76	3,93
Habibi Neccar Camii	3,98	4,07	4,31	3,33	4,10	3,95
Ulu Camii	3,93	3,90	4,05	3,50	3,88	3,79
Sarımiye Camii	4,07	3,79	4,14	3,45	3,93	3,69
Ortodoks Kilisesi	4,12	4,05	4,17	3,48	4,05	3,83
Katolik Kilisesi	4,02	3,95	4,05	3,43	4,10	3,88
Protestan Kilisesi	3,83	4,02	4,07	3,45	3,76	3,76
Hatay Arkeoloji Müzesi	4,43	4,64	4,62	4,36	4,36,	4,62
Müze Otel	4,17	4,19	4,43	4,19	4,02	4,12
Uzun Çarşı	3,57	3,64	3,69	4,12	4,14	3,31
Vakıflı Köyü	4,00	3,88	4,21	3,71	3,90	3,88
Hıdırbey Köyü Ve Musa Ağacı	4,02	4,05	4,19	3,64	4,02	3,83
Titus Tüneli	4,38	4,24	4,38	3,86	3,95	3,93
Beşikli Mağara	4,19	4,29	4,52	3,64	3,98	4,24

4.3. Nasıl Koruyoruz?

4.3.1. Aktivite Çıktıları

Projenin “Nasıl Koruyoruz?” sorusuna yanıt aranan son bölümünde ise dört aktivite yapılmıştır. Bunlar Geziyorum Öğreniyorum 4, Katılıyorum Koruyorum 1, Gör Anla Anlat 2, Katılıyorum Koruyorum 2 aktiviteleridir. Bu kısımda yapılan aktiviteler sonucunda katılımcıların Müze Otel’i gezip görerek koruma süreçleri hakkında bilgi

edinmesi ve deneyim kazanması, teorik sunumla miras varlığını korumada katılım ilişkisinin irdelemesi, İskenderun’un somut kültürel miras öğelerini gösteren rehber panosunun üretimi sağlanmıştır. Son olarak, düzenlenen sergide gençlerin ürettiği proje çıktılarının kamuoyuyla ve basınla paylaşılması, kültürel miras ve korunmasına ilişkin bilincin ve farkındalığın yaygınlaştırılmasına katkı sağlamıştır (Tablo 5).

Tablo 5. “Nasıl Koruyoruz?” bölümünde yapılan aktiviteler ve aktivitelerin açıklamaları

Soru	Aktivite	İçerik	Açıklama	Çıktılar
Nasıl Koruyoruz?	Aktivite 11	Geziyorum Öğreniyorum 4	Müze Otelin gezilerek koruma uygulamalarının yerinde incelenmesi-koruma uygulamaları hakkında bilgi alınması	-Bilgilendirme -Yerinde Görme/ Deneyim Kazanma
	Aktivite 12	Katılıyorum Koruyorum 1	Somut kültürel miras öğelerini koruma ve katılım süreçleri hakkında sunum yapılması	-Bilgilendirme
	Aktivite 13	Gör Anla Anlat 2	İskenderun’un somut kültürel miras öğeleri hakkında rehber pano hazırlanması	-İskenderun’un somut kültürel miras öğelerini gösteren rehber panosu
	Aktivite 14	Katılıyorum Koruyorum 2	Sergiye katılım	-Katılım -Atölyelerden elde edilen ürünlerin kamuoyuna aktarımı -Farkındalığın artması

Nasıl Koruyoruz? bölümündeki “Geziyorum Öğreniyorum 4” aktivitesinde katılımcılar Hatay’daki Müze Otel’i

ziyaret etmişler, koruma süreçlerini ve uygulamalarını yerinde görerek deneyimlemişlerdir (Şekil 9).

(a)

(b)

Şekil 9. “Geziyorum Öğreniyorum 4” aktivitesi ile Müze Otel gezisi (a) (Güneş Arşivi, 2022) (b) (Secerli Arşivi, 2022)

“Katılıyorum Koruyorum 1” aktivitesinde somut kültürel miras öğelerini koruma ve katılım süreçleri hakkında teorik bir sunum yapılmıştır (Şekil 10). Bu sunum “Haydi

Kültürel Mirası Tanıyalım” başlıklı olup kültürel mirası koruma yöntemleri ve kültürel mirası korumada katılımın önemi hakkında bilgi vermektedir.

Şekil 10. Katılıyorum Koruyorum 1 aktivitesinde kültürel mirası koruma ve katılım süreçleri üzerine çevrimiçi sunum (Güneş Arşivi, 2022)

“Gör Anla Anlat 2” aktivitesinde ise katılımcılara İskenderun’u gezip görmeleri için belirli süre tanınmıştır. Ertesi gün katılımcılara İskenderun’da gezerken hatırladıkları miras yapıları/alanları sorulmuş ve dijital ortamda hazırlanan haritada, katılımcılardan akıllarında

kalan yerlerin gösterilmesi istenmiştir. Haritaya katılımcılar tarafından gösterilen yerler eklenerek çıktı (100*140) alınmış ve oluşturulan İskenderun kent rehberi proje sonunda yapılan sergide sunulmuştur (Şekil 11).

Şekil 11. “Gör Anla Anlat 2” aktivitesi sonuç ürünü; İskenderun kent rehberi panosu (Harita altlığı, OpenStreetMap kullanılarak aktivite için yazarlar tarafından hazırlanmıştır).

Son olarak, “Katılıyorum Koruyorum 2” aktivitesinde İskenderun Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi binasında hem proje katılımcıların, hem de üniversite öğretim üyeleri ve öğrencilerinin katılımıyla sergi

düzenlenmiş ve sergide somut kültürel miras öğeleri kapsamında üretilen proje çıktıları (kartpostallar, posterler, Hatay, Antakya ve İskenderun rehber haritaları, mozaik ürünleri, vb.) sergilenmiştir.

(a)

(b)

Şekil 12. “Katılıyorum Koruyorum 2” aktivitesi sonuç ürünü (a) Proje sergisi (Harman Aslan Arşivi, 2022) (b) Proje sergisine katılım (Secerli Arşivi, 2022)

4.3.2. Anket Bulguları

Anketin dördüncü bölümünde “Nasıl Koruyoruz?” bölümünde kapalı ve açık uçlu sorular sorulmaktadır. Öncelikle katılımcılardan “Kültürel miras koruma kavramından ne anladıklarını değerlendirmeleri” ve dolayısıyla kültürel mirasın nasıl korunduğuna yönelik

fikirlerini belirtmeleri istenmektedir. Katılımcılardan gelen yanıtlara göre, kültürel miras en çok “halkın bilinç düzeyinin ve farkındalığının artırılması” (4,69 ort. puan), “kabul görmüş uygun koruma teknik ve yöntemleri” (4,60 ort. puan) ve “kamusal ve özel sektör tarafından sağlanacak teşvik ve desteklerle” (4,48 ort. puan) korunabilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. “Kültürel miras koruma kavramından ne anladıklarını değerlendirmeleri” bölümünde verilen cevapların tanımlayıcı analizi

Nasıl Koruyoruz?	Ortalama Değer
Kültürel miras toplumun bilinç düzeyinin ve farkındalığının artırılması ile korunabilir.	4,69
Kültürel miras uluslararası kabul görmüş uygun koruma teknik ve yöntemleri ile (onarım, konservasyon, restorasyon, sağlamlaştırma, çağdaş ekler, vb.) korunabilir.	4,60
Kültürel miras kamusal ve özel sektör tarafından sağlanacak teşvik ve desteklerle korunabilir.	4,48
Kültürel mirası koruma miras varlıklarının yeni işlevlerle çağdaş yaşama katılmasını sağlar.	4,45
Kültürel miras yasal ve yönetsel düzenlemeler ile korunabilir.	4,45
Kültürel miras ilgili tüm paydaşların (halk, uzmanlar, yöneticiler, vb.) katılımı ile korunabilir.	4,43
Kültürel miras mevcut sosyal yapı ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir hale getirilmesi ile korunabilir.	4,40
Turizm, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar.	3,98

Anketin son bölümünde, katılımcılardan projedeki aktiviteleri değerlendirmeleri ve somut kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin mevcut bilgilerini öğrenme kanallarını belirtmeleri istenmiştir.

Proje etkinliklerinin kültürel mirasın korunması konusunda farkındalığı artırması açısından değerlendirilmesine göre “kültürel miras varlıklarını yerinde ziyaret etmek (ort. puan 4,62), ziyaretçiler için bir şehir rehberi tasarlamak (ort. puan 4,26), kültürel miras varlıkları ve korunması ile ilgili seminerlere katılmak (ort. puan 4,24), kültürel miras varlıklarının fotoğraflarının çekilmesi (ort. puan 4,24) katılımcılar tarafından yüksek puanlar almışlardır. Etkinliklerden; kültürel miras varlıkları hakkında sunum yapma, kartpostal ve eskiz defteri hazırlama, rehber haritalar hazırlama gibi atölye çalışmalarının ağırlıkta olduğu aktiviteler diğer etkinliklere nazaran daha az puan almıştır (Ek-2).

Diğer konu olan projeye katılmadan önceki somut kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin mevcut bilgilerini öğrenme kanalı olarak, katılımcıların %81’i gezme, %69’u sosyal medya, %66,7’si okuldaki dersler, %54,8’i aile-arkadaşlar-çevredeki insanlar, %42,9’u TV cevabını vermiştir (Ek-3).

“Katılıyorum Koruyorum 1” isimli aktivite ile ilişkilendirilebilecek, anket katılımcılarına sorulan açık uçlu soruda somut kültürel mirası koruma süreçlerinde herhangi bir rol alıp almadıkları, almışlar ise, hangi miras varlıklarının koruma süreçlerinde rol aldıkları ve nasıl bir rol üstlendikleri sorulmuştur. Proje katılımcılarının yaklaşık %29’unun proje öncesinde kültürel mirası koruma süreçlerine katılmış olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan mimarlık lisansı tamamlamış ya da mimarlık bölümü öğrencisi olanlar daha önce somut kültürel mirasın belgeleme ve projelendirme çalışmalarına katıldıklarını belirtmişlerdir:

“Evet, rölöve çalışmaları yaptım” (Katılımcı 6; 21 yaşında, kadın, mimarlık bölümü öğrencisi, Türk)

“...Evet, bitirme projem olan kültür köyü Samat’ı korumaktan keyif alıyorum.” (Katılımcı 27; 24 yaşında, erkek, yüksek lisans öğrencisi, Macar)

Diğer katılımcılar arasında somut kültürel mirasa ilişkin çalışmalara katılmış olanlar yanında, somut olmayan kültürel mirasın korunması süreçlerinde rol almış olanlar da yer almaktadır.

“Özel aletlerle elle mozaik yapma” (Katılımcı 23; 23 yaşında, kadın, öğrenci, Macar).

“Evet, İspanyol tarihi hafızasındaki arkeolojik kalıntıların kazısında görev aldım.” (Katılımcı 34; 30 yaşında, kadın, tarihçi, İspanyol)

“Farkındalık yaratmak için sosyal medyada paylaşım” (Katılımcı 22; 30 yaşında, erkek, muhasebeci, Macar)

“Sadece somut olmayan. Lise zamanlarında işitsel hafıza toplama projesi. Çok yaşlı insanların hayat hikayeleri hakkında röportajlar yapıyorduk...Şimdi tüm bunlar ana müzelerimizden birinde saklanıyor.” (Katılımcı 17; 26 yaşında, erkek, deniz subayı, Macar)

12, 13 ve 14 numaralı aktiviteler ile ilişkilendirilebilecek, ankette katılımcılara sorulan açık uçlu son soruda, kültürel mirasın korunmasına ilişkin projelere ilerleyen süreçte katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Ankete katılan gençlerin büyük çoğunluğu (yaklaşık % 98’i) ilerleyen süreçte kültürel mirasın korunmasına ilişkin projelere katılmak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç, “Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinin gençlerin kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalık düzeylerini artırıcı ve koruma süreçlerine katılımlarını teşvik edici bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Son olarak, anket çalışmasında katılımcılara, “Geçmişten Geleceğe” Erasmus + Gençlik Değişim projesi hakkındaki düşünceleri ve varsa önerileri sorulmuştur. Proje hakkında katılımcıların %71,4’ü olumlu görüş bildirmiştir. Bu soruya verilen olumlu cevaplar 4 farklı başlık altında değerlendirilebilir. Bunlar “deneyim, farkındalık, kültürel etkileşim, dil gelişimi” alt başlıklarıdır.

“Çok güzel bir projeydi, bize çok şey kattı. Hem tarihimizi yakından gördük, hem de dilimizi geliştirme fırsatı yakaladık. Yeni insanlar da tanımış olduk.” (Katılımcı 6; 21 yaşında, kadın, öğrenci, Türk)

“Gerçekten güzel bir deneyimdi ve kültürlerin etkileşimini seviyorum.” (Katılımcı 25; 23 yaşında, kadın, belirtilmemiş, Macar)

“İnsanları kültürel miras hakkında bilinçlendirmek gerçekten güzel” (Katılımcı 41; 26 yaşında, erkek, öğrenci, İspanyol)

Katılımcıların %12’si proje hakkında olumlu görüş bildirmekle birlikte, projeyi geliştirecek bazı eleştiri ve önerileri de ifade etmişlerdir. Katılımcılar, aktivite ortamı ve proje organizasyonunu beğenirken, “aktivite nicelik ve niteliği, bilgi paylaşımı ve katılımcılar arası etkileşim” konularında olumsuz yorum yapmışlardır.

“Ortam iyiydi, organizatörler de iyiydi ama genel olarak kültürel mirasın derinlerine inmek gerekliydi.” (Katılımcı 36; 30 yaşında, kadın, tarihçi, İspanyol)

Katılımcıların %16,6’sı ise “aktivite ortamı, aktivitelerin içeriği ve yöntemi, sunulan bilgi niteliği ve aktarımı” konuları gerekçe gösterilerek proje hakkında olumsuz görüş bildirmişlerdir.

“...Sadece belki yaptığımız etkinlikleri farklı farklı yerlerde yapabiliirdik.” (Katılımcı 11; 20 yaşında, erkek, öğrenci, Türk)

“Katılımcılar kültürel miras hakkında daha fazla sunum yapabiliirdi.” (Katılımcı 23; 23 yaşında, kadın, öğrenci, Macar)

“Genel olarak kültürel miras hakkında daha etkileşimli ve yaratıcı görevler verilebilirdi”. (Katılımcı 28; 20 yaşında, kadın, öğrenci, Macar).

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Kültürel miras, insanların sahipliklerinden bağımsız olarak, sürekli gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak tanımlanan, geçmişten miras kalan bir kaynak grubudur (Council of Europe, 2005). UNESCO (2003), kültürel mirası somut ve somut olmayan miras başlıklarında incelemektedir. Somut kültürel miras, kendi içinde taşınır (tablolar, heykeller, mobilyalar vb.) ve taşınmaz (anıtlar, arkeolojik alanlar vb.) olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada incelenen “somut kültürel mirasın” korunmasında “farkındalık ve katılım” kavramları birçok uluslararası belgede dile getirilmiştir. Faro Sözleşmesi (2005)’nde mirasın değeri, korunması ve muhafaza edilmesi ihtiyacı ve ondan elde edilebilecek faydalar hakkında farkındalığı artırmak için, özellikle

gençler ve dezavantajlı kişiler arasında mirasa erişimi iyileştirmek için adımlar atmak önerilmektedir (Council of Europe, 2005). Birçok ülkede UNESCO ile işbirliği içinde çeşitli programlar ve kültürel miras çeşitliliğinin korunması ve tanıtılmasına yönelik projeler, özellikle de gençlerin farkındalığını ve katılımlarını artırmayı amaçlayan faaliyetler geliştirilmiştir (Menkshi ve diğerleri, 2021). Bu çalışmada, gençler arasındaki somut kültürel miras farkındalığını arttırmaya yönelik “Geçmişten Geleceğe” isimli Erasmus+ Gençlik Değişimi projesi deneyimlerini paylaşmak ve projenin amacına ulaşma/başarılı olma düzeyini değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda, projede gerçekleştirilen aktiviteler ve anket sonuçları “neyi, neden, nasıl koruyoruz?” soruları bağlamında yorumlanmıştır.

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Projesi’nde “Neyi Koruyoruz?” başlığı altında yapılan aktiviteler sonucunda uzmanlar tarafından yapılan teorik sunumlar ile gençlere bu konuda bilgi aktarımında bulunmuş ve Hatay’da bulunan somut kültürel miras öğeleri gezilip görülerek katılımcıların kültürel bilgi düzeyi artırılarak miras varlıklarını yerinde deneyimlemeleri sağlanmıştır. Sonrasında katılımcıların kendi ülkelerinde sahip olduğu somut kültürel miras varlıklarını sunması sonucunda katılımcılar arasında kültürel bilgi paylaşımı yapılmış ve Hatay için önemli bir değeri olan “mozaik” çalışması uygulanarak somut miras varlıklarını anlatan ürün çıktıları elde edilmiştir. “Neyi Koruyoruz?” başlığı altında yapılan anket sonucunda, katılımcıların çoğunun somut kültürel mirasın tanımını yapıp örnek gösterebildiği ayrıca, somut ve somut olmayan miras arasındaki ayrımın bilincinde oldukları söylenebilmektedir.

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde “Neden Koruyoruz?” başlığı altında yapılan aktiviteler sonucunda, katılımcıların gezip gördükleri somut kültürel miras varlıklarını; eskiz defterine çizerek, kartpostal üreterek, poster hazırlayarak daha fazla benimsemesi ve hangi miras varlıklarının neden onlar için önemli olduğunun yani farkındalığın anlaşılması sağlanmıştır. “Neden Koruyoruz?” başlığı altında yapılan anket sonucunda, katılımcılar en çok yerin ruhunu ya da atmosferini yansıttığından, geçmişin belgeleri olduğundan, toplumların hafızasında ve deneyimlerinde yer ettiğinden miras varlığını korumanın gerekli olduğunu savunmuşlardır. İlk sırada bulunan koruma nedeni miras varlıklarının yerin ruhunu yansıtmaması olması dikkate alındığında, katılımcıların, miras değerleri bütününe korunmasıyla kültürel mirası koruma arasında bir bağ kurmuş olduğu ifade edilebilir. Bu sonucu destekler nitelikte Hatay’daki somut miras varlıklarının korunma nedeninin tartışıldığı diğer anket sorusunda da miras yapılarının daha kapsayıcı olan tarihi değerleri sıklıkla vurgulanmıştır. Bu sonuçlardan farklı olarak Uzun Çarşı’nın sosyal değerinin yüksek çıkmasının yerel halk ve ziyaretçiler için kullanılan ve yaşayan bir mekân olmasından, Hatay Arkeoloji Müzesi’nin belge ve eğitim değerinin yüksek çıkmasının ise kanıt ve öğretici potansiyeli yüksek miras varlıklarını içermesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinde “Nasil Koruyoruz?” başlığı altında yapılan aktiviteler sonucunda ise, koruma ve katılım ilişkisini anlatan sunum sonucu gençlere bu konuda bilgi aktarımı sağlanmış ve somut kültürel miras ögesi (Müze Otel) gezilip görülerek koruma süreçleri deneyimlenmiştir. Ayrıca Hatay’ın önemli bir ilçesi olan İskenderun’un gezilmesi sonucu somut kültürel miras öğelerini gösteren rehber panonun üretimi sağlanmış ve böylece somut miras varlıklarının farkındalığının artırılması amaçlanmıştır. Tüm aktiviteler sonunda düzenlenen sergi ile projede ortaya çıkan çıktılar üniversite öğrencileri, kamuoyu ve basınla paylaşılması, projenin kültürel miras bilinci ve farkındalığını yaygınlaştırması açısından değerlidir. “Nasil Koruyoruz?” başlığı altında yapılan anket sonucunda, katılımcılar kültürel mirasın en çok toplumun bilinç düzeyi ve farkındalığının artırılması, kabul görmüş uygun koruma teknik ve yöntemleri, kamusal ve özel sektör tarafından sağlanacak teşvik ve destekler ile korunabileceğini ifade etmişlerdir.

Anket sonuçlarına göre, proje katılımcısı gençler kültürel mirasın korunmasında toplumun bilinç ve farkındalığının artırılmasını önemli faktörlerden biri olarak nitelendirmişlerdir. Bu bağlamda, katılımcıların kültürel mirasa ilişkin etkin farkındalığın (Sayers, 2006) en az ilk iki aşamasını –davranışın farkındalığı ve desteklenmesi- tamamlamış oldukları düşünülmektedir.

Katılımcılar, kültürel mirasın korunması ve farkındalığın artması açısından projede yapılan etkinlikleri değerlendirirken; miras varlıklarını yerinde ziyaret etmeyi, şehir rehberi tasarlamayı, miras varlıkları ve bu varlıkların korunması ile ilgili seminerlere katılmayı önemli bulmuşlardır. Yine bu sonucu destekler nitelikte katılımcılara somut kültürel mirasa ve korunmasına ilişkin mevcut bilgilerini öğrenme kanalı sorulduğunda, en çok “gezme” cevabı verilmiştir. Kültürel mirasın yerinde görülmesi ve deneyimlenmesinin, miras kullanıcılarının miras varlıklarıyla bağ kurmalarına, onları benimsemelerine ve kültürel mirasa ilişkin farkındalık düzeylerinin artmasına yardımcı olacağına dair görüşler mevcuttur (McIntosh ve C. Prentice, 1999; Urry, 1990). Bu görüşler ile bu çalışmada ortaya çıkan kültürel miras ve korunmasına yönelik farkındalığı arttıran en önemli aktivitenin miras varlıklarının ziyaret edilmesi sonucu uyumludur. Katılımcılar, proje ile ilgili beğeniler/eleştiriler kısmında projenin “somut kültürel miras hakkında deneyim kazandırması, farkındalık ve kültürel etkileşim yaratması, dili geliştirmesi” açılarından beğenildiğini, “aktivitelerin sayıca daha az olması ve içerik bakımından daha farklı kurgulanması, bilgi paylaşımının daha fazla olması” gibi konularda eleştirilerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların çoğunluğu ilerleyen süreçte kültürel mirasın korunmasına ilişkin projelere katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Tüm bu sonuçlar ışığında, “Geçmişten Geleceğe” Erasmus+ Gençlik Değişimi projesinin gençlerin kültürel miras ve korunmasına yönelik bilgi, deneyim, duyarlılık ve farkındalık düzeylerini artırıcı ve koruma süreçlerine

katılımlarını teşvik edici bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Somut kültürel mirasın sürdürülebilir korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için toplumsal farkındalığın artırılması gerekmektedir. Bu açıdan, özellikle gençlerin kültürel miras ve değerleri, bu değerlerin çağdaş, bilimsel, yenilikçi ve katılımcı yöntemlerle korunmasına yönelik bilinç ve farkındalık düzeylerinin yüksek olması önemlidir. Bu çalışmada sunulan proje deneyiminin ve araştırma sonuçlarının, gençlerin kültürel miras ve korunmasına yönelik farkındalık düzeyini arttıracak diğer program, proje ve çalışmaların geliştirilmesinde yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

“Geçmişten Geleceğe” Erasmus + Gençlik Değişimi projesi koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Ali Bostancıoğlu ve proje sorumlusu Öğr. Gör. Murat Türkmenoğlu’na değerli katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Proje kapsamında, “Katılıyorum Koruyorum 1” isimli aktiviteye “Haydi Kültürel Mirası Tanıyalım” başlıklı sunumu ile destek veren Arş Gör. Dr. Gülce Güleycan Okyay’a ve “Yapıyorum Öğreniyorum” isimli aktiviteye eğitmeni olarak katkı sunan Öğr. Gör. Adem Çolak ve Öğr. Gör. Merve Düzağaç Çolak’a teşekkürü bir borç biliriz. Proje çıktılarının sergilenmesine imkân veren İSTE Mimarlık Fakültesi Dekanlığına desteklerinden, Türk, Macar ve İspanyol tüm proje katılımcılarına ilgi ve katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Çalışmada kullanılan fotoğraflar için proje sürecinin belgelenmesinde görevlendirilen gençlerden Melike Aksüyek, İsa Doğan Güneş ve Ecem Secerli’ye teşekkür ederiz.

Bu proje, Avrupa Birliği Erasmus+ Programı tarafından desteklenmiştir. Ancak burada yer alan görüşlerden Avrupa Komisyonu ve Türkiye Ulusal Ajansı sorumlu tutulamaz.

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni, İskenderun Teknik Üniversitesi’nin Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 25.08.2022 tarih ve 2022/08-1 sayılı kararı ile alınmıştır

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tüm yazarlar aynı oranda katkıda bulunmuştur

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

Aas, C. ve Ladkin, A. (2005). Stakeholder Collaboration and Heritage Management, 32(1), 28–48. doi:10.1016/j.annals.2004.04.005

Ablak, S., Dikmenli, Y. ve Çetin, T. (2014). Üniversite öğrencilerinin Kırşehir’in tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 171–186.

- Akkuş, G., Karaca, Ş. ve Polat, G. (2015). Miras farkındalığı ve deneyimi: üniversite öğrencilerine yönelik keşifsel bir çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*, (50), 71–81.
- Ashworth, G. J. ve Graham, B. (2005). Senses of place, senses of time and heritage. B. J. Ashworth G.J. ve Graham (Ed.), *Senses of Place: Senses of Time* içinde (ss. 3–14). Aldershot: Ashgate. doi:10.4324/9781315243467-9
- Avrupa Konseyi. (1975). *Amsterdam Bildirgesi*. 17 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf adresinden erişildi.
- Bahtiyar Karadeniz, C. (2020). Assessment for awareness and perception of the cultural heritage of geography students. *Review of International Geographical Education (RIGEO)*, 10(1), 40–64.
- Bahtiyar Karadeniz, C., Sarı, S. ve Kabacık, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin Ordu ilinin doğal ve kültürel turistik çekiciliklerine ilişkin farkındalık ve deneyimleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 667–684.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, T. ve Gürgil, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin bartin’ın doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 255–274.
- Chitty, G. (2017). Introduction: Engaging conservation–practising heritage conservation in communities. G. Chitty (Ed.), *Heritage, Conservation and Communities: Engagement, Participation and Capacity Building* içinde (ss. 21–34). Roudledge.
- Çiftçi, A. (2020). Impact of Historic Environments on Child’s Cultural Identity and Architectural Heritage Awareness: C.A.T.C.H. (Children-Architects to Create Homes), Erasmus + Project Experience. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 11(2–3), 127–157. doi:10.1080/17567505.2020.1750291
- Cihangir, M. ve Köksal, S. (2019). Gençliğin kültürel miras algısı: osmaniye yöresi için ankete dayalı bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 266–277.
- COBUILD Advanced English Dictionary. (2022). *Heritage Maddesi*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/heritage> adresinden erişildi.
- Council of Europe. (2005). *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*. 9 Ağustos 2022 tarihinde <https://rm.coe.int/1680083746> adresinden erişildi.
- Daeghouth, S., Ward, C., Gambarelli, G., Styger, E. ve Roux, J. (2008). Havza yönetim yaklaşımları, politikaları ve faaliyetleri: Ölçek büyümeye yönelik dersler. Su Sektörü Kurulu Kararı Belge Serisi Belge No.11. Washington D.C.
- Diñç, E., Erdil, M. ve Keçe, M. (2011). Uşak Üniversitesi öğrencilerinin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalıklarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 267–285.
- Dostoğlu, N., Başdemir, A., Durmaçalı, B. ve Çalığı, E. (2016). Awareness Raising Process in World Heritage Site Bursa. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi (TÜBA-KED)*, 14, 209–221.
- English Heritage. (2008). *Conservation Principles, Policies and Guidance*. 22 Ağustos 2022 tarihinde <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-principles-sustainable-management-historic-environment/> adresinden erişildi.
- European Commission (2018). *Youth for Heritage: Young People Bringing New Life to Heritage*. 16 Ağustos 2022 tarihinde https://koe2018.kormany.hu/download/5/55/32000/03_Factsheets_Youth%20for%20heritage-LD.pdf adresinden erişildi.
- European Heritage Volunteers (tarihsiz). *European Heritage Volunteers*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.heritagevolunteers.eu/> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2018a). *A Walk Through the History of Madeira*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2017-3-LI02-KA105-000055> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2018b). *CHerish - Cultural Heritage Ambassadors*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2018-2-PT02-KA105-005322> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2019a). *Make a Connection with European Cultural Heritage*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2018-3-TR01-KA105-061917> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2019b). *From the Past to the Future*. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2019-2-TR01-KA105-078518> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2020). *Youth Heritage Story*. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2020-1-PT02-KA105-006532> adresinden erişildi.
- European Union (Erasmus+ Programme for Education, Training, Youth and Sport) (2021). *Keep Calm and Protect Cultural Heritage*. 12 Ağustos 2022 tarihinde <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2021-1-PL01-KA152-YOU-000019009> adresinden erişildi.
- Fairclough, G. (2009). *New Heritage Frontiers. Heritage and Beyond* içinde (ss. 29–41). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Feilden, B. M. (1982). *Conservation of Historic Buildings*. London: Butterworth and Co.
- Feilden, B. M. ve Jokilehto, J. (1998). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM.
- Fojut, N. (2009). *The Philosophical, Political and Pragmatic Roots of the Convention*. *Heritage and Beyond* içinde (ss. 13–21). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Fyall, A. ve Rakic, T. (2006). *The Future Market for World Heritage Sites*. A. Leask ve A. Fyall (Ed.), *Managing World Heritage Sites* içinde (ss. 159–175). Oxford: Butterworth Heinemann.
- Graham, B., Ashworth, G. J. ve Tunbridge, J. E. (2000). *A geography of heritage: Power, culture and economy*. London: Arnold.

- ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) (2022). Heritage Hubs. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.iccrom.org/projects/heritage-hubs> adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2008). Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması ve Sunumu Tüzüğü. 20 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0066198001536912401.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2011). Tarihi Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi için Valetta İlkeleri. 22 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2014). İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi. 15 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf adresinden erişildi.
- ICOMOS. (2017). Miras ve Demokrasi Hakkında Delhi Bildirgesi. 12 Ağustos 2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0487125001587380902.pdf adresinden erişildi.
- İskenderun Güney Gazetesi (2022, 18 Mayıs). İSTE'nin Erasmus+ Gençlik Projesi Başladı. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://gazeteguney.com/2022/05/istenin-erasmus-genclik-projesi-basladi/> adresinden erişildi.
- İSTE (İskenderun Teknik Üniversitesi). Haber Merkezi (2022, 18 Mayıs). İSTE'nin Erasmus+ Gençlik Projesi Başladı. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://iste.edu.tr/haber-merkezi/2022/05/18/1701> adresinden erişildi.
- İSTE (İskenderun Teknik Üniversitesi) Haber Merkezi (2022, 19 Mayıs). Erasmus+ Gençlik Projesi Katılımcılarının Kültürel Gezisi. 24 Ağustos 2022 tarihinde <https://iste.edu.tr/haber-merkezi/2022/05/19/1706> adresinden erişildi.
- Kuijper, M. W. M. (2003). Marine and Coastal Environmental Awareness Building within the Context of UNESCO's Activities in Asia and the Pacific, 47, 265–272. doi:10.1016/S0025-326X(02)00469-1
- Mancı, A. R. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Miras Farkındalığı ve Deneyimleri: Harran Üniversitesi Örneği-Şanlıurfa. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(4), 1164–1177.
- Mason, R. (2002). Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices. M. De la Torre (Ed.), Assessing the Values of Cultural Heritage içinde (ss. 5–30). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- McIntosh, A. J. ve C. Prentice, R. (1999). Affirming Authenticity. Annals of Tourism Research, 26(3), 589–612. doi:10.1016/S0160-7383(99)00010-9
- Menkshi, E., Braholli, E., Çobani, S. ve Shehu, D. (2021). Assessing Youth Engagement in the Preservation and Promotion of Culture Heritage: A Case Study in Korça City, Albania. Quaestiones Geographicae, 40(1), 109–125. doi:10.2478/quageo-2021-0009
- Munjeri, D. (2004). Anchoring African Cultural and Natural Heritage: the Significance of Local Community Awareness in the Context of Capacity-Building. World Heritage Papers 13 içinde (ss. 75–80). Paris: UNESCO World Heritage Center.
- Nyaupane, G. P. ve Timothy, D. J. (2010). International Journal of Heritage Awareness and Appreciation Among Community Residents: Perspectives from Arizona, USA, (January 2015), 37–41. doi:10.1080/13527251003620776
- Poria, Y., Biran, A. ve Reichel, A. (2006). Tourist Perceptions: Personal vs. Non-Personal. Journal of Heritage Tourism, 1(2), 121–132. doi:10.2167/jht005.0
- Poria, Y., Butler, R. ve Airey, D. (2003). The core of heritage tourism. Annals of Tourism Research, 30(1), 238–254. doi:10.1016/S0160-7383(02)00064-6
- Riegl, A. (1903). Modern Anıt Kültü Doğası ve Kökeni (2005. bs.). İstanbul: Daimon.
- Salvador, M. V. (2005). Contemporary Theory of Conservation. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Sayers, R. (2006). Principles of Awareness-raising for Information Literacy, A Case Study. Bangkok: UNESCO.
- Smith, L. (2006). Uses of Heritage. Routledge. doi:10.4324/9780203602263
- Smith, L., Morgan, A. ve van der Meer, A. (2003). Community-driven Research in Cultural Heritage Management: the Waanyi Women's History Project. International Journal of Heritage Studies, 9(1), 65–80. doi:10.1080/1352725022000056631
- The Australia ICOMOS. (1999). The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance - (The Burra Charter). 20 Ağustos 2022 tarihinde https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf adresinden erişildi.
- Tuan, Y. F. (2001). Space and Place: The Perspective of Experience. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Turgut Gültekin, N. ve Uysal, M. (2018). Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği. OPUS International Journal of Society Researches, 8(15), 2030–2065. doi:10.26466/opus.446272
- Türk Dil Kurumu. (2022). “Değer” Maddesi. 17 Ağustos 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- UNESCO. (1972). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2005). Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi. 11 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.unesco.org/tr/Pages/179/177/> adresinden erişildi.
- UNESCO. (2009). 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics. 15 Ağustos 2022 tarihinde http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/unesco-framework-for-cultural-statistics-2009-en_0.pdf adresinden erişildi.
- UNESCO. (2014). Operational Strategy on Youth 2014-2021. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000227150> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Center (1992-2022a). World Heritage Education Programme. 15 Ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/wheducation/> adresinden erişildi.

- UNESCO World Heritage Center (1992-2022b). World Heritage Volunteers Initiative. 18 Ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/whvolunteers/> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Center (1992-2022c). UNESCO World Heritage and Sustainable Tourism Programme. 10 ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/tourism/#:~:text=The%20UNESCO%20World%20Heritage%20and,protected%2C%20and%20appropriate%20tourism%20developed> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Center (1992-2022d). Engaging Youth in World Heritage: Developing Policy Guidance and Good Practices for State Parties and World Heritage Stakeholders. 10 Ağustos 2022 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/activities/949/> adresinden erişildi.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Yan, C. G. ve Morrison, A. M. (2008). The Influence of Visitors' Awareness of World Heritage Listings: A Case Study of Huangshan, Xidi and Hongcun in Southern Anhui, China. *Journal of Heritage Tourism*, 2(3), 184–195. doi:10.2167/jht059.0
- Yaşarsoy, E., Koç, D. E. ve Ulema, Ş. (2021). Kültürel Miras Farkındalığı: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1299–1318.
- Yavuz, F. (2012). Çevresel Planlamada Katılımcı Yaklaşımlar. *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* içinde (ss. 82–84). İstanbul: Ninova Yayınları.
- Yılmaz Karaca, Ş., Şahbudak, E., Akkuş, G. ve Işkın, M. (2017). Kültürel Miras Farkındalığı: Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama Çalışması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 80–101.
- Zancheti, S. M. ve Jokilehto, J. (1997). Values and Urban Conservation Planning: Some Reflections on Principles and Definitions. *Journal of Architectural Conservation*, 3(1), 37–51. doi:10.1080/13556207.1997.10785179

Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımı: Nemlizade Konağı Örneği

Araştırma Makalesi
Research Article

Kübranur Biber¹, Özge İslamoğlu²

¹ YL Öğr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon / Türkiye.
ORCID ID: 0000-0001-8440-6953, e-posta: kubranur.biber61@gmail.com,

² Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Trabzon / Türkiye.
ORCID ID: 0000-0003-4801-2097, e-posta: ozgeislamoglu@ktu.edu.tr,

ÖZ

Ait oldukları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini günümüze taşıyan tarihi yapıların korunması kültürel mirasın sürdürülebilir olması açısından önemlidir. Tarihi yapıların koruma amaçlı yeniden işlevlendirilmesi sıklıkla tercih edilen önemli bir koruma yöntemidir. Bu çalışma Trabzon kentinde yer alan Nemlizade Konağı'nın yeniden işlevlendirilmesini konu almaktadır. Kentin önemli değerlerinden olan yapının yeniden işlevlendirilmesi ile meydana gelen değişikliklerin araştırılması, değerlendirilmesi ve bu değişikliklerin belgelenmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Yeniden işlevlendirilen Nemlizade konağının yapısal özelliklerini ve işlevlere bağlı olarak meydana gelen değişiklikleri mekan işlev uyumu bağlamında ele alan çalışmada, literatür taraması, arşiv taraması ve yerinde tespit çalışmaları yapılarak, yapıda meydana gelen işlevsel değişiklikler ve mekânsal müdahaleler analiz tabloları üzerinden değerlendirilmiştir. Konağın, ana kütesinin ve yapısal özelliklerinin büyük bir bölümünün günümüze kadar korunarak geldiği, iç mekânda ise işlev değişikliklerine bağlı olarak bazı müdahalelerin olduğu görülmektedir. Günümüze kadar farklı işlevlerle kullanılan yapının, özgün özelliklerinin korunarak günümüze ulaşması, tarihi yapıların korunmasında yeniden işlevlendirme yaklaşımının önemini ortaya koymaktadır. Tarihi yapıların korunmasında yeniden işlevlendirme yaklaşımının önemine vurgu yapması ve hakkında yeterli çalışmaya rastlanmamış olan konağın, yeniden işlevlendirme kapsamında ele alması açısından çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 20 / 09 / 2022
Kabul 21 / 10 / 2022

ANAHTAR KELİMELER

Koruma
Nemlizade Konağı
Tarihi Yapı
Yeniden İşlevlendirme
Trabzon

Reuse of Historical Buildings: Example of Nemlizade Mansion

ABSTRACT

The preservation of historical buildings that carry the social, cultural and economic characteristics of the period they belong to is important for the sustainability of the cultural heritage. Re-functioning of historical buildings for protection is an important conservation method that is often preferred. This study is about the re-functioning of Nemlizade Mansion in the city of Trabzon. The subject of the study is to investigate, evaluate and document the changes that occur with the re-functioning of the building, which is one of the important values of the city. In the study, which deals with the building features of the repurposed Nemlizade mansion and the changes that occur depending on the functions in the context of space-function harmony, the functional changes and spatial interventions in the building are evaluated through analysis tables by making literature review, archive scanning and on-site detection studies. It is seen that most of the main mass and building features of the mansion have been preserved until today, and there have been some interventions in the interior depending on the functional changes. The fact that the building, which has been used with different functions until today, has survived by preserving its original features, reveals the importance of the re-functioning approach in the preservation of historical buildings. It is thought that the study will contribute to the literature in terms of emphasizing the importance of the refunctioning approach in the preservation of historical buildings and considering the mansion, which has not been studied enough, within the scope of refunctioning.

ARTICLE HISTORY

Received 20 / 09 / 2022
Accepted 21 / 10 / 2022

KEYWORDS

Conservation
Historical Building
Nemlizade Mansion
Reuse
Trabzon

GİRİŞ

Sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan gelişmeler doğal çevre ile sınırlı kalmamış, tarihi ve kültürel miras üzerinde de çeşitli değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimler, çevresel değerler üzerinde bozulmaya neden olmakla birlikte kültürel değerlerin yitilmesine neden olmuştur. Kültürel değerler, geçmişle gelecek arasında bağ kurmayı, kültürel kimlik sorununu çözmeyi, kuşaklar arası etkileşim kurmayı ve aidiyetsizlik duygusunu ortadan kaldırmayı sağlar (Kiper, 2006). Geçmişten gelen kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve kültürel mirasın güvence altına alınması, kültürel sürdürülebilirlik ve korumanın temel ilgi alanlarını oluşturmaktadır (Yaldız ve Karadayı Yenice, 2022).

Tarihi yapılar toplumların geçmişten günümüze kültürel değerlerini, ekonomik ve sosyal düzeylerini yansıtmakta, geçmiş ve gelecek arasında bağ oluşturmaktadır. Bu yapılar ait olduğu yerin kimlik ve karakter oluşumuna katkı sağlamaktadır (Yaldız ve Asatekin, 2016). İnşa edilen her yapı yapılış amacı doğrultusunda mimari, teknik, kültürel, sosyal vb. özellikleri taşır (Çalışır Pençe, 2009). Bu özellikleri taşıyan tarihi yapıların, insanlardan uzak kaldığında bakımsızlıktan zaman içerisinde harap olduğu bilinmektedir (Bektaş, 2001). Bu nedenle tarihi değer taşıyan yapıların korunması, yeniden işlevlendirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması bu doğrultuda önem kazanmaktadır.

Toplumun değişen ihtiyaçlarına karşın, özgün işlevini kaybeden yapılara, inşa edilmiş işlevinden farklı amaca hizmet edebilmesi için yapılan işlev değişikliğine “yeniden işlevlendirme” denir (Eraybat, 2011). Yeniden işlevlendirmeyle yapının eski yaşam pratiklerini yerine getirilememesi veya çeşitli nedenlerden ötürü kullanılmayan yapıya yeniden işlev verilir. Yeniden işlev verilen yapı, yeni yapı inşaat maliyetini de ortadan kaldırarak doğanın korunmasına katkı sağlamaktadır (Yeşilyurt Tunç, 2019). Bu yöntem tarihi yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarımı için bir araçtır (Ahunbay, 2009; Pehlivan, 2018). Yeniden işlevlendirme de en önemli unsurlardan biri sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Yeniden işlevlendirilen yapıda, yer alan eylem ilişkileri kullanıcı ve kullanıcı grupları göz önüne alınarak kullanıcı memnuniyeti sağlanmalı, yeni kullanıcı istekleri ve beklentileri doğrultusunda koruma yapılmalıdır (Yaldız ve Asatekin, 2016b). Yapıya yüklenen yeni işlev ile yapının taşıdığı kültürel değerlerine dikkat edilmek yapının gelecek nesillere aktarımı, özgünlüğü ve kültürel değerlerinin korunumu için önem taşımaktadır (Yaldız ve Asatekin, 2016a).

Bu çalışmada, yeniden işlevlendirilen Nemlizade Konağı ele alınmaktadır. 1874 yılından inşa edilen yapının inşası Nemlioğlu Hacı Ahmed tarafından başlatılmış, Şükrü bey tarafından tamamlanmıştır. 1874 yılında inşa edilen yapının, 1892 yılında selamlık bölümü inşa edilmiştir. Geçmişten günümüze sırasıyla; konut, Tekel Bürosu, Fatih Eğitim Enstitüsü ve Kız Meslek Lisesi olarak kullanılan Nemlizade Konağı'nın özgün değerlerinin aktarılması ve

yapının işlevsel değişiminin yapıda meydana getirdiği değişikliklerin ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Yapının işlev değişikliğine bağlı olarak tarihi dokusunda meydana gelen değişimlerin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi, Nemlizade ailesi, Nemlizade Konağı'nın tarihçesi ve mimari özellikleri, eğitim yapısının getirdiği mekânsal ihtiyaçlar ve müdahaleler olmak üzere literatüre dayalı bilgiler verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde elde edilen bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmış, sonuçlar tartışılmıştır.

Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi

Zamanın sürekliliği içinde toplumların değişimleri kaçınılmaz olmaktadır. Toplumların yani mekânların değişimiyle birlikte zamanın ve dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak geçmişten aktarılan değerlerin güncelleme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Mekânsal değişim, mekânın sadece geometrik bütünlüğünden daha çok mekânın kullanıcılar ölçeğinde deneyimsel niteliğiyle değerlendirilebilir. Tarihi yapılar, dili oluşturan kelimeler gibi toplumun kimlik tanımlamalarını geçmişten geleceğe aktaran unsurlardır (Asiliskender, 2005). Kentsel kurgunun en önemli unsurlarından biri olan tarihi yapıların, bilinirlikleri kentin turist çekme potansiyelini arttırmakta ve ekonomik getiri sağlamaktadır (Kervankiran, 2014). Bir tarihi yapı, işlevsel sürdürülebilirliği sağladığı koşullarda anıt özelliği göstermektedir. İşlevsel sürekliliğini sağlayamayan yapılar arkeolojik öge olmaktan kaçınmamaktadır (Pehlivan, 2018). Tarihi yapıların mevcut işlevlerini sürdürmemelerinin sebebi, özgün işlevinin kaybolması ya da yapıların mevcut işlevinin eskimesidir (Altınoluk, 1998). Bu bağlamda tarihi yapıların korunması ve sürekliliğinin sağlanabilmesi için bakım ve onarımının yapılması önemlidir.

Yeniden kullanımı sağlanan yapıların atıl kalarak yok olması engellenirken, ekonomik ve kültürel değerlerin korunmasına katkı sağlar (Bacon, 2001). İşlev değişikliğiyle beraber, yok olmaktan kurtulan yapıların, sürekli ve düzenli bakım-onarımı, tarihi değerinin korunması sağlanmaktadır (Gazi ve Boduroğlu, 2015). Toplumsal gereksinimler doğrultusunda yeni yapı yapmak yerine, geçmişine terk edilmiş tarihi yapılara yeniden işlev vermek, işlevle birlikte yeniden var olmalarını sağlamaktadır. Bununla birlikte kültürel devamlılık sağlanırken, yapının yıkılması için harcanacak enerji önlenecek koruma kavramının ekonomik yönü de yerine getirilmektedir (Yüce, 1981). Yeniden işlevlendirilen yapının çevresinde oluşturacağı etki dışında dünya genelinde ekolojik anlamda olumlu bir katkı sağlar. Yeniden işlevlendirmeyle mevcut yapının yıkılıp yeniden inşa edilmesi için gereken enerji korunmuş olmasına karşın, bazı durumlarda mevcut yapının korunması için harcanan enerji yeni bir yapının inşa edilmesinde harcanacak enerjiden daha fazla olmaktadır. Bu durumda yapı değerli ve tarihi nitelik taşıyan bir yapı ise, yapının korunmasıyla birlikte ileride sağlayacağı maddi ve manevi getiriler göz önüne alınarak yapı korunmalıdır (Kocabıyık, 2014).

Tarihi yapıları korumanın ana sorunlarından birisi tarihi yapıların nasıl korunacağıdır. Geçmişten günümüze kadar gelmeyi başaran dini yapılar, mezar anıtları veya işlevsel binalar günümüzde dünya mirasın öğeleri olarak korunmaktadır (Ahunbay, 2009). Bu anlamda restorasyon, tarihi yapıların korunarak günümüze kadar taşınmasında tarihi yapılara az müdahaleyle kültürel değerlerinin korunmasını sağlar. Restorasyonun çeşitli teknikleri vardır. Bu teknikler; Sağlamaştırma, Bütünlüme (Reintegrasyon), Yenileme, Yeniden İşlevlendirme (Renovasyon-Rehabilitasyon), Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon), Temizleme ve Taşıma'dır (Kocabiyyık, 2014). Restorasyon yöntemlerinden birisi olan yeniden işlevlendirme, sosyal ve kültürel kimliğin korunması açısından en önemli unsurlardan biridir. Tarihi yapılar, barındırdıkları somut ve/veya soyut değerleri ile korunmaya değerlerdir. Yapılar detayları, bezemeleri, işlemleri ve teknik detaylarının yanında anı, kimlik, belge gibi değerleri de tarihi yapıların korunması için önemli bir etken oluşturmaktadır (Eldek Güner 2017). Tarihi yapılar toplumun somut belgeleri niteliğindedir. Yapıları yapılış tarihi bakımından değerlendirmek doğru değildir. Daha eski inşa edilen bir yapının daha önemli ya da ondan daha sonra inşa edilen yapının daha önemsiz olduğu söylenemez, tarihi yapılar önemli niteliklere sahipse değerli olabilir (Astekin, 2004).

Yeniden işlevlendirme de yapının sadece fiziksel değerinin değil sanatsal ve imgesel değerlerinin de korunması önemlidir. Yapının korunması için bu değerlerden en az birine sahip olması gerekmektedir. Yapıların işlevsel olmaları onların korunması için yeterli olmamakta, kültürel değerlerinin de olması beklenmektedir (Kuban, 2000; Kurak Açıcı ve Konakoğlu, 2019). Tarihi değere sahip ve korunmaya değer yapılara yüklenen yeni işlevde yapının kültürel değerlerinin de korunmasına dikkat edilmelidir (Yaldız ve Asatekin, 2016; Yeşilyurt Tunç, 2019). Yeniden işlevlendirme yapılan yapının mekânsal özellikleri göz önüne alınıp, yapının anlamsal değerlerini koruyarak ve seçilen işlevin yapının bulunduğu çevresinin ihtiyaç ve gereksinimleri göz önüne alınarak yapılması da önem taşımaktadır (Tapkı, 2016). Yeniden işlevlendirilen yapıların işlev seçiminde ilk olarak yapının inşa edildiği kent dokusundaki yeri ve ilişkisi bağlamında yapının işlevi seçilmelidir. Tarihi yapının sürdürülebilirliği için kullanıcı, mekân ve işlev uygunluğunun sağlanması gerekir. Seçilen işlevin yapıya ve yapının bulunduğu kentteki kentsel kimliğe ve aynı zaman da kentsel belleğe de zarar vermeyecek şekilde seçilmesi gerekmektedir (Tapkı, 2016).

Yapının yeniden kullanımında, mimari yapı ve mimari işlevi birbirinden vazgeçilmez olarak tanımlayan Harold Kalman, işlev ve yapı uyumu ilkelerini oluşturabilmek için iki aşamada gerçekleşen yapı analizi yapılması gerektiğini belirtmiştir. Birinci aşamada yapının, yapısal ve mekânsal özellikleri ve sınırlamalarını ortaya çıkaracak detaylı bir yapı analizi yapılması gerektiğini belirtir. İkinci aşamada ise yeniden inşa edilmiş ya da iyileştirilmiş konaklama gerektiren faaliyetleri belirleyecek olan kullanıcıların ihtiyaçlarını ortaya çıkaracak ihtiyaç analizi yapılması

gerektiğini belirtmiştir (Kalman, 2010). Yeniden işlevlendirilen yapılara yapılan mekân düzenlemelerinde, önemli olan tarihi yapının özgünlüğüne saygı duymak ve kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda, kullanıcı memnuniyetini sağlamaktır (Aydın ve Yalnız, 2010). Yapının yeniden işlevlendirilmesinde tarihi değer taşıyan yapının mimari değerine, mekânsal kurgu ve çevresel faktörlerine önem verilerek ve de bu unsurlar göz önüne alınarak yapılan korumayla yapı sürdürülebilir olmakta, doğru bir yeniden işlevlendirme yapılmaktadır (İslamoğlu, 2018). Özgün değeriyle birlikte korunan ve geleceğe aktarılan tarihi yapı, toplumsal değişimlere direnerek yok olması engellenir ve kültürel süreklilik sağlanmış olur (Yalçınkaya, vd., 2019). Sonuç olarak incelendiğinde tarihi değer taşıyan ve korunması için gerekli parametrelere sahip tarihi yapının, mekânsal özellikleri göz önüne alınarak ve yapının özgün haline saygı duyularak bir yeniden işlevlendirme yapılması gerekmektedir. Yapının işlev seçiminde, yeniden işlevlendirmenin getirdiği mekânsal gereksinimler ve bu gereksinimleri yapının karşılayabilecek düzeyde olması gerekirken bunun yanında yapının bulunduğu çevreyle kurduğu bağ, işlevsel ve mekânsal gereksinimler, yeni işlevle olan ilişkisi göz önüne alınarak yeniden işlevlendirme yapılmalıdır. Bu doğrultuda yapılan yeniden işlevlendirme sürdürülebilir olmakta ve gelecek nesillere kültürel aktarım sağlanabilmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada tarihi yapıların korunmasında önemli bir yaklaşım olan yeniden kullanım kavramı, ait olduğu dönem özelliklerini yansıtan ancak işlevsel ve fiziksel eskime gibi nedenlerle farklı dönemlerde farklı işlevlerle yeniden kullanılan Nemlizade Konağı üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmada yeniden kullanımında zaman içerisinde yapıya yüklenen farklı işlevlerin tarihi yapı ile uyumunun önemi ve bu işlevlerin yapıda meydana getirdiği değişimlere ayrıca dikkat çekmek istenilmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç aşamalı olarak kurgulanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında tarihi yapıların yeniden kullanımı ve koruma kavramına ilişkin literatür araştırması yapılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında Nemlizade Konağı'nın konumu, tarihçesi, mekânsal özellikleri ve yapının dönemleme çalışmalarına ilişkin arşiv taraması, analiz ve görüşmeler yapılmıştır. Bu aşamada Zan Mimarlık arşivinden yapıya ait röleve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ulaşılmış, bunun yanında yapı ve yakın çevresine ilişkin tespit ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca yapının ilk işlevindeki mekânsal organizasyonları ve restorasyon sürecindeki mekânsal müdahalelerin belirlenmesi amacıyla kullanıcılarla görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında ise edinilen literatür bilgisi ve alan çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda yapıda gerçekleştirilen müdahaleler araştırılmış, oluşturulan tablolara işlenerek elde edilen veriler doğrultusunda analiz edilmiştir. 1874 yılından günümüze kadar yapıya yüklenen farklı işlevler ve bu işlevlerin gereksinimleri doğrultusunda yapıda oluşturduğu mekânsal müdahaleler irdelenerek analiz yapılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışma Alanı: Trabzon Nemlizade Konağı

Binlerce yıllık tarihi geçmişe sahip olan ve Anadolu'nun en eski ticaret ve liman kentlerinden biri olan Trabzon, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tarihsel ve sosyo-kültürel açıdan önemli merkezlerinden biridir (Bölükbaşı, 2018). Trabzon, Osmanlı fethinden sonra ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan gelişerek Doğu Karadeniz Bölgesi'nin merkezi olmuş ve kentte Türk-İslam yapıları inşa edilmeye başlanmıştır (Karpuz, 1993).

Şekil 1. Nemlizade Konağı şehir içi konumu

Zengin bir mimari kültüre sahip Trabzon'un han, hamam, bedesten, türbe, sur, köprü, su kemeri, manastır, cami mimarisi kadar konut-konak mimarisi üzerinde büyük bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Korunarak kullanıma devam eden ve yeniden işlevlendirilerek kullanılan yapılar şehrin belleğini korumuştur (Abidin, 2018). Çalışma kapsamında 246 ada, 131 parseline kayıtlı Trabzon şehir merkezine yaklaşık 1 km uzaklıkta bulunan Nemlizade Konağı ele alınarak yapının geçmiş ve günümüz arasında nasıl bir bağ oluşturduğu, yapının geçirdiği işlev değişikliklerine uyumu ve bu işlev değişiklikleriyle yapıda meydana gelen değişimler araştırılmıştır (Şekil 1).

Konak kare planlı, üç kat ve çatı katından oluşan taş ve ahşap olarak inşa edilen bir yapıdır. Dönemin önde gelen Nemlizade ailesi için inşa edilen yapı mimari açıdan incelendiğinde dönemin önemli örnekleri arasında kendine yer bulmaktadır (Şekil 2).

Çizelge 1. Nemlizade Konağına ait restitüsyon çizimleri (Rölöve-Restitüsyon, Restorasyon Raporu, 2011)

Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	1.Kat Planı
2.Kat Planı	3.Kat Planı	Çatı Kat Planı
Doğu Cephesi	Kuzey Cephesi	Batı Cephesi

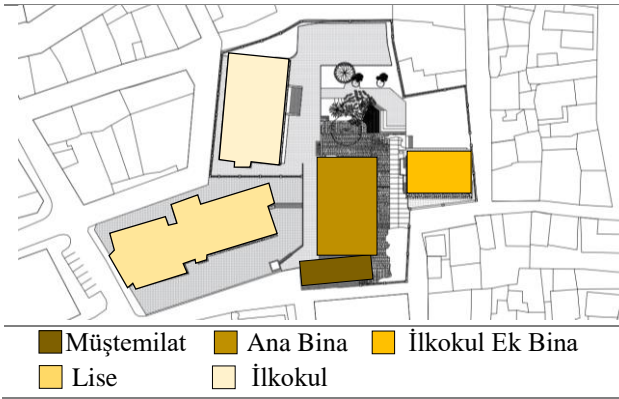
Nemlizade Ailesi

Yapı, dönemin en zengin ailelerinden biri olan Nemlizade ailesi tarafından yaptırılmıştır. Aslen Azerbaycan kökenli olan Nemlizade ailesi çok eski zamanlarda Trabzon'a yerleşmiştir. Samsun, Trabzon ve İstanbul (Kadıköy) olmak üzere üç büyük şehirde ticaret yapmışlardır. Rivayete göre Londra Ticaret Odası'nda kayıtları bulunmaktadır. Trabzon'da birden fazla konakları bulunan ailenin, en büyük konağı Tavanlı Cami'nin karşısında bulunan Nemlizade Konağı'dır. Nemlizade Konağı'nın yapıldığı 1874 yılında yine Nemlizade ailesi tarafından Tavanlı cami yaptırılmıştır. Nemlizade ailesinin ilk temsilcisi Nemlioğlu Hacı Ahmed Efendi'nin de mezarı Tavanlı cami kabristanında bulunmaktadır. Caminin bahçesinde bulunan kabri kuzey cephesinin giriş kapısının sağında yer alır. 190 cm boyunda ve 105 cm yüksekliğinde olan dairesel mermer üzerine süsle yazılı olan kitabeye sahip mezarın, mermer sadukası ve ayak şahidesi vardır (Yazıcı, 2022). 15 Kasım 1891 tarihinde ölen Nemlizade Hacı Ahmed Efendi'nin kitabesini Trabzonlu şairlerden Çizmeci-zade Hoca Hüseyin yazmıştır (Yüksel, 2000). Yüksel (2000)'in Trabzon'da Türk İslam Eserleri ve Kitabeler adlı eserinde, Nemlizade Ahmed Efendi'nin kitabesinin açıklaması bulunmaktadır.

Dönemin en zengin ailelerinden biri olan Nemlizadeler, rivayete göre Trabzon-Samsun demiryolu yapılırken 10 bin altın bağış yapmışlardır (Yazıcı, 2007). Ancak Atatürk'ün ölümüyle birlikte Samsun Çarşamba'ya kadar gelen yol iptal edilmiştir. Değirmende, Maçka-Mataracı köprülerinin yapımını ve Subaşı köyünden su getirilmesini sağlamışlardır. Türkiye'nin önde gelen Hariyye tüccarı olan Hacı Ahmed Efendi, Trabzon ve Türkiye'de Hariyye Tüccarlarını bir teşkilat olarak kurmuştur. Geçmişte Ortadoğu ve Avrupa'da da ticaret yapan Nemlizadeler hem yurt içinde hem de yurt dışında tanınmıştır. Mevcut kaynaklardan alınan bilgilerle göre 1870 yılı Salnamesinde kurucu ve ortakların isimleri olan birisi kolektif diğeri anonim iki kuruluşun ortakları içinde bugüne kadar hayatlarını devam ettirenlerin başında Nemlizadeler gelmektedir (Yazıcı, 2005). Zaman içinde çeşitli sebeplerden dağılan ailenin, torunları günümüzde İstanbul'da yaşamaktadır.

Nemlizade Konağı'nın Tarihiçesi ve Mimari Özellikleri

Zaman içerisinde farklı işlevlerle kullanılan Nemlizade Konağı, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca koruma altına alınmıştır. T.K.T.V.K.K'da 184 evrak no, 178 sıra no ile kayıt altında bulunmaktadır. Gazipaşa Mahallesi'nde (Şekil 2) bulunan yapının yapımı Nemlioğlu Hacı Ahmet tarafından başlatılmış, Şükrü Bey tarafından tamamlanmıştır. 1874'de önce konağın haremlik bölümü 1892'de selamlık kısmı ilave edilmiştir. Dönemin Avrupa mimarisinin izlerini taşıyan yapı 4 kattan oluşmaktadır. Ana duvarlar taş, iç bölmeler bağdadi ve ahşap, çatı ise kiremittir. Konak planlamada haremlik 4 kat ve selamlık 3 kat olarak iki bölüme ayrılmıştır.

Şekil 2. Nemlizade konağı vaziyet planı

Nemlioğlu Konağı Birinci Dünya Savaşı yıllarında hükümet binası olarak kullanılmış, muhacirlik döneminden sonra tekrar Nemlizade ailesi kullanmaya başlamış ve 1945 yılında aileni yaşadığı problemler neticesinde aile dağılarak konak Tekel deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tekel deposu olarak kullanılan Nemlizade Konağı 1963 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından satın alınarak Fatih Eğitim Enstitüsü olarak işlevlendirmiştir. 1963-1979 yılları arasında Fatih Eğitim Enstitüsü olarak kullanılan yapı 17 Eylül 1979 yılında Trabzon İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne devredilerek eski Kız Meslek Lisesinin Kültür Bakanlığına devrinden sonra Olgunlaşma Enstitüsü ve Kız Meslek Lisesi olarak hizmet vermiştir (Karpuz, 1992).

Mimari özellikleri incelendiğinde, yapının beden duvarları kâgir sistemde inşa edilmiştir. Bu sistemde taş, üst üste yığma şeklinde düzenlenir. Ahşap olan üçüncü kat beden duvarları ise ahşap yığma tekniği ile inşa edilmiştir. İç mekân bölümlenmeleri, bağdadi sistemde inşa edilmiştir. Bu sistemde ahşap strüktürün üzeri ince çitalarla kaplanarak üzeri sıvanmıştır. Beden duvarlarının malzemesi kesme taş gibi dursa da yakından incelendiğinde çok düzgün şekilde işlenmiş bazalt yonu taş olduğu anlaşılır. Üçüncü kat ve çatı arası katının tamamında inşa malzemesi, tavan ve zemin kaplamaları ahşaptır. Kapılardan kuzey cephede bulunan kapı ile misafir konutuna geçiş veren koridor kapısı metal geri kalan giriş ve oda kapılarının tamamı ahşaptır (Şekil 3) (Rölöve-Restitüsyon, Restorasyon Raporu, 2011).

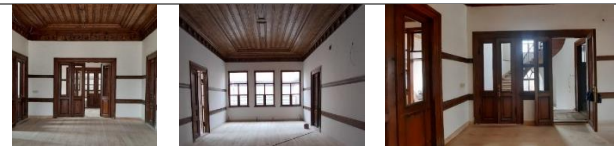
Şekil 3. Nemlizade konağı cephe ve yapı müştemilat ilişkisi (Biber, 2022)

Zengin mimari özelliklere sahip konağın ana duvar bölmeleri taş, iç bölmeleri bağdadi ve ahşaptır. Konağın Kuzey ve Güney yönünde bir, Doğu ve Batı yönünde iki üçgen alınlığa sahiptir ve kiremit çatı ile örtülüdür. Nemlizade Konağı'nı konu edinen yazılı kaynaklar incelendiğinde yapıya sonradan eklenen müştemilatın yapıdan yaklaşık 18 yıl sonra inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Yapının cephelerinde bulunan, yapının büyük bir bölümünü saran taş payandalı saçakların müştemilatın bulunduğu güney cephesinde olmadığı görülmektedir. Bu bölümde saçak olmayışının sebebinin müştemilatın inşa edilmesiyle kaldırıldığı düşünülmektedir. Buna karşın yapının iç mekân düzenlemelerine ilişkin unsurlar incelendiğinde ise yapının müştemilat öngörülerek inşa edildiği düşünülmektedir. Ana yapının planlama aşamasında yapıya daha sonradan müştemilat ekleneceği düşünülse de müştemilat kısmı yapıya 18 yıl sonra eklenmiştir ve yapı ile uyumadığı görülmektedir. Kapuz (1992) konağı haremlik ve selamlık olarak iki bölümde incelemiş ve ana binayı haremlik güney yönündeki misafirhaneyi selamlık olarak değerlendirmiştir fakat yapı planlama açısından, doğu ve batı yönünde uzanan simetrik bir düzenleme ile haremlik selamlık şeklinde inşa edilmiştir. Kapuz tarafından selamlık olarak adlandırılan üç katlı yapı ise evin hizmetini karşılayan personelin kullandığı yerdir. Nemlizade Konağı'nın batı bölümünde yer alan geniş at ahır ve misafirhane, doğu bölümünde bulunan mutfak, çamaşırhane ve ocak yıkılmıştır (Rölöve-Restitüsyon, Restorasyon Raporu, 2011).

Haremlik ve selamlık olarak inşa edilen yapı doğu ve batı yönünde uzanan geniş bir koridora sahiptir. Doğu ve batı yönünde uzanan koridorun bir tarafı erkeklerin, diğer tarafı kadınların kullanımı için tahsis edilmiştir. Doğu ve batı yönünde uzanan koridorun zemin katta her iki ucunda giriş kapısı bulunmaktadır. Koridorun batı ucu içeriye çekilerek giriş bölümü eyvan şekline dönüştürülmüştür (Rölöve-Restitüsyon, Restorasyon Raporu, 2011). Koridorun kuzey bölümünde kalan bölüme giriş, küçük bir kapı ile sağlanırken güney yönünde kalan bölüme ikiye kanatlı üç adet büyük, tek kanatlı bir adet küçük kapı ile geçiş verilmiştir. Kuzey bölümüne açılan küçük bir kapının sonradan kapatıldığı anlaşılmaktadır.

Kuzey-güney yönünde uzanan bir iç sofaya açılan odalardan oluşur. Zemin kat sofasının kuzey ucunda bahçeye açılan bir girişi varken güney ucunda bir kapı ile ana koridora geçiş sağlanır, dönel bir merdiven ile üst katlara geçiş verilir. Aynı zamanda buradan bodruma inen bir bölüm vardır. Sofadan merdivene geçiş iki adet kapı ile sağlanır. Bu kapılarda alt tablalar ahşap, üst tablalar camdır (Şekil 4) (Rölöve-Restitüsyon, Restorasyon Raporu, 2011).

Şekil 4. Kat koridoru ve sofadan merdivene açılan kapılar (Biber, 2022)

Harem bölümünün batıya bakan bölümünde yer alan odalar arasında geçiş sağlayan kapılar vardır. Doğuya bakan bölümünde ise bir oda, üst kata ulaşılan merdiven, oda ile merdiven arasında banyo ve tuvalet vardır. Banyo-tuvaletlere giriş merdiven sahanlığından sağlanır. Tuvaletlerin özgünlüğü kaybolmuş ve büyük bölümü

modern malzemelerle değiştirilmiştir. Dönel merdivenin köşelerine mihraba benzer nişler açılmıştır. Harem bölümünün doğu yönünde zemin bir ve ikinci katlarda aynı plan tekrarlanmıştır (Şekil 5).

Şekil 5. Dönel merdiven ve ıslak hacim (Biber, 2022)

Selamlık bölümü, ana koridorun güney bölümüdür. Harem bölümünün plan simetrisi şeklinde düzenlenen bu bölüm, yine iç sofaya açılan odalardan oluşur. Kuzey-güney yönünde uzanan iç sofa, ana koridora yan yana dizilmiş ikişer kanatlı üç adet kapı ile bağlanır. Selamlık bölümü zemin katındaki odalar harem bölümündeki odalarla aynı plan ve düzenlemeye sahiptir. Selamlık bölümü ikinci katta harem ile aynı plan şemasına sahip olup, tek farkı, harem sofasının ucunda, alt kattaki sofa çıkması üzerine açılan balkondur. Yapının üçüncü katı, ana koridorun ortadan kaldırılmasıyla meydana getirilen kuzey-güney yönlü bir iç sofanın iki tarafında sıralanmış odalardan ibarettir. İç sofa, üç yerden ince duvarlarla bölünmüştür. Yapının eski resimleri incelendiğinde bu kat planında birtakım oynamaların olduğu anlaşılır. Yapının dört köşesindeki sundurma şeklindeki üst örtü, sonradan kaldırılarak odalara dönüştürülmüştür. (Rölöve-Restitüsyon, Restorasyon Raporu, 2011).

Yapının içerisinde salon ve odalarda Kütahya çinilerinden yapılmış panolar bulunmaktadır. Çiniler panolar şeklinde olup, panoların hepsi kare çinilerin yan yana getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kullanılan renkler kobalt mavisinin açık ve koyu tonları ağırlıklı olmak üzere kırmızı, yeşil, firuze ve sarıdır (Usta, 2018). Desen konturları hepsinde siyah renkte belirtilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Nemlioğlu Konağı çinileri (Usta, 2018)

Karpuz (1992)'a göre yapıda belirli bir çini bezeme programı uygulanmamış olup, binanın dekorasyonu için fabrikaya çini siparişi edilmeden Trabzon'da mevcut olan çiniler satın alınarak binaya uygulanmıştır. Dolayısı ile bu çinilerin binaya belirli bir program dâhilinde değil, sonradan rastgele yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Yapının iç mekân özellikleri kadar cephedeki işlemleri de göz doldurmaktadır. Yapının giriş kapıları etrafında ki sütunlarda, balkon altlarında, kat silmelerinde, pencere sövelerinde taş işlemler bulunmaktadır. Taş işlemlerinin yanında kapı ve tavanlarda da ahşap işçilikler göz doldurmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Taş ve ahşap işlemler (Biber, 2022)

Çizelge 2' de yapının genel bilgileri ve kat planlarını içeren kimlik kartı oluşturulmuştur.

Çizelge 2. Nemlizade Konağı Kimlik Kartı (Rölöve planları Zan Mimarlık arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir)

<u>Kimlik Bilgileri</u>		
İl	Trabzon	
İlçe	Merkez	
Adres	Boztepe Mahallesi	
Tescil Durumu	Anıtsal Yapı	
<u>Genel Bilgiler</u>		
Yapı Türü	Büyük Konut	
Yapıldığı Dönem/Tarih	Osmanlı / 1874	
Yaptıran	Nemlizade Hacı Ahmed Efendi	
Yapım Tekniği	Yığma	
Yapı Malzemesi	Taş, Ahşap, Tuğla	
Özgün İşlevi	Konut	
Kitabesi	-	
Diğer İsimleri	Fatih Eğitim Enstitüsü, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü	
<u>Kat Planları</u>		
Bodrum Kat Planı	Zemin Kat Planı	Birinci Kat Planı
İkinci Kat Planı	Üçüncü Kat Planı	Çatı Katı Planı

Sonuç olarak, Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş yapı Trabzon'un en büyük ve gösterişli konaklarından birisidir. 1874 yılında konut olarak kullanıma başlayan yapı, 1945 yılında Tekel Bürosu, 1963-1979 yılları arasında Fatih Eğitim Enstitüsü, 1979 yılından sonra Olgunlaşma Enstitüsü ve Kız Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır. Yeniden işlevlendirilen yapı yıllar içerisinde mekânsal olarak büyük değişiklikler geçirmese de yeni işlevin getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda işlevsel çözümlere gidilerek değişimler yaşamıştır.

Nemlizade Konağı'nın Yeniden Kullanımı

Yeni İşleve Yönelik Mekânsal Gereksinimler ve Müdahaleler

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde yapının çevresel faktörlerle değerlendirilerek yeni işleve yönelik potansiyelinin belirlenmesi gerekmektedir. Yeniden işlevlendirmede yapının mekânsal kurgu faktörünü yansıtan mekân boyutları, mekânlar arasındaki ilişkiler ile cephe düzeninin yeni işlevin gerektirdiği ihtiyaçlara uygunluğu önemlidir (Engin, 2009). Nemlizade konağı, özgün işlevi dışında süreç içerisinde farklı işlevlerle yeniden kullanılmış ve bu işlevlerin mekânsal gerekliliklerine göre bazı müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahaleler yapının strüktürel sistem, cephe düzeni gibi özgün mimari özelliklerine çok fazla zarar vermeden gerçekleştirilmiş ve dönemin önemli mimari eserlerinden biri olan konak özgün özelliklerini büyük oranda koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Çeşitli nedenlerle pek çok kez işlev değiştiren yapı sırasıyla konut, Tekel Bürosu, Fatih Eğitim Enstitüsü, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi ve kız meslek lisesi olarak kullanılması ardından 2005 tarihinden itibaren herhangi bir işleve yönelik kullanılmamaktadır. Günümüzde restorasyonu hala devam etmekte olan Nemlizade Konağı'nın restorasyondan sonraki işlevine net karar verilmemekle birlikte, restorasyonu yürüten firmadan alınan bilgilere göre çoklu kullanımlara açık, halkın kullanabileceği çeşitli sanat ve zanaatlara yönelik atölye olarak yeniden işlevlendirilmesi planlanmaktadır.

Tarihsel süreçte farklı işlevlerle yeniden kullanılan yapının eğitim yapısına dönüşümünde yeni işlevi karşılayabilmesi için mekânsal kurgusunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında yapının özgün işlevi ile en son işlevi olan eğitim yapısı işlevi ele alınarak bir analiz tablosu oluşturulmuştur. Tabloda yapının katlara göre mekânsal kurgusuna yönelik özgün işlev olan konut ve en son işlevi olan eğitim yapısı işlevine yönelik mekânsal gerekliliklerin katlara dağılımına yer verilmektedir. Günümüzde restorasyonu devam eden yapının eğitim yapısı olarak kullanıldığı süreçteki mekânsal analizi, şantiye şefi ve kullanıcı görüşmeleri ile elde edilmiştir.

Çizelge 3'ye bakıldığında zemin katın özgün işlevinde haremlik ve selamlık bölümü, oda, sofa, ıslak hacimlerden oluştuğu görülürken, işlev değişikliğiyle beraber zemin kat giriş, giriş, müdür yardımcı odası, hizmetli odası, derslikler, ıslak hacimden oluşmaktadır. Birinci kat ise özgün işlevinde mutfak, sofa, haremlik-selamlık, oda, ıslak hacimden oluşmaktaydı. Yeni işlevle birlikte müdür odası, müdür yardımcı odası, memur odası, derslikler, ıslak hacimden oluşmaktadır. Yapının ikinci katı özgün işlevinde sofa, haremlik-selamlık, oda, ıslak hacim olarak kullanılırken işlev değişikliği ile birlikte müdür yardımcı odası, kütüphane, derslikler, memur odası, ıslak hacim olarak kullanılmıştır. Yapı inşa edildikten 18 yıl sonra yapılan müstemilat kısmı evde çalışan personelin ikamet ettiği yer olarak kullanılmakla birlikte, çevreden gelen

misafirlerin kalması amacıyla inşa edilmiştir. Bodrum katı geniş bir depo olarak kullanılmıştır. Yapının içinde bulunan ahşap merdivenle üst kata ulaşım sağlanır. Bu katta geniş bir salon ana yapıya geçiş sağlayan bir koridor, yatak odası, tuvalet ve banyo bulunmaktaydı. Yapının işlev değişikliğiyle birlikte ek yapı 1979-1997 yıllarında eğitim veren öğretmenler için pansiyon olarak kullanılmış, 1997-2005 yıllarında ise uygulamalı anaokulu olarak işlevlendirilmiştir. Yapının eğitim yapısı olarak kullanılmasıyla birlikte yapıya yangın merdiveni eklenmiştir.

Çizelge 3. Nemlizade Konağı Kimlik Kartı

Kat	Özgün İşlev	Son İşlev
Bodrum Kat	Depo	Depo, Teknik Birim
Zemin Kat	Sofa, Haremlik-Selamlık, Oda, Islak Hacim	Giriş, Müdür Yrd. Odası, Hizmetli Odası, Derslikler, Islak Hacim
Birinci Kat	Mutfak, Sofa, Haremlik-Selamlık, Oda, Islak Hacim	Müdür Odası, Müdür Yrd. Odası, Memur Odası, Derslikler, Islak Hacim
İkinci Kat	Sofa, Haremlik-Selamlık, Oda, Islak Hacim	Müdür Yrd. Odası, Kütüphane, Derslikler, Memur Odası, Islak Hacim
Üçüncü Kat (Ahşap Kat)	-	-
Ek Bina	Müstemilat (Mutfak, Salon, Yatak Odası, Islak Hacim)	1979-1997 Pansiyon, 1997-2005 Uygulamalı Anaokulu

Yeni İşleve Yönelik Mekân Kurgusu

Özgün işlevi dışında kullanılacak olan yapıların yeni işleve adaptasyonunu sağlamak için özgün mekânsal kurguya müdahale edilmesi neredeyse kaçınılmazdır. Yapılacak olan müdahalelerin boyutları yapının özgün mekânsal kurgusuna, cephe özelliklerine zarar vermeyecek nitelikte olması beklenmektedir. Çizelge 4'de yapının konak ve eğitim yapısı olarak kullanıldığı dönemdeki mekânsal değişimleri tablo halinde incelenmiştir (Restorasyon projesini hazırlayan mimarlık arşivinden alınan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri yazar tarafından yeniden düzenlenerek tablolar oluşturulmuştur).

Çizelge 4. Nemlizade Konağı Kimlik Kartı

Yapıda İşlev Değişikliği Sonucu Oluşan Değişimler Analizi	
Özgün İşlev	Son İşlev
Bodrum Kat Planı	
Zemin Kat	
1.Kat Planı	
2.Kat Planı	
3.Kat Planı	
Çatı Kat Planı	

Lejant: Eklenen Alanlar ■ Çıkarılan Alanlar ■
Boyutsal Değişimler ↔

* Rölöve planları Zan Mimarlık arşivinden alınarak yazar tarafından düzenlenmiştir.

Yapının bodrumu işlev değişikliğine bağlı olarak doğu cephesine duvarlar eklenmiştir. Zamana meydan okuyan yapıya dayanım sağlamak için bodrum katta ek taşıyıcılar eklenmiştir. Yapı zemin katı özgün işlevinde iki bölüme ayrılarak haremlik ve selamlık olarak kullanılmıştır. Simetrik plana sahip olan yapının batı yönünde olan giriş sonradan kapatılmıştır. Koridorun batı kısmı kapatılarak giriş bölümü eyvan şekline dönüştürülmüştür. Dönel merdivenlerin sahanlığında ıslak hacimler bulunmaktadır. Yapının eğitim yapısına dönüştürülmesiyle birlikte zemin katta kuzeyde bulunan dönel merdivenin bitişiğine ıslak hacimler konumlandırılmıştır. Islak hacimlerin özgünlüğü tamamen bozulmuş, modern malzemelerle yenilenmiştir. Dönel merdivenlerin köşelerinde mihraba benzer nişler bulunmaktadır. Bu nişler günümüzde hala korunmaktadır.

Yapının birinci katında işlev değişikliğine bağlı olarak kuzeyde bulunan dönel merdivenin bitişiğine ıslak hacim konumlandırılmış, konak işlevinde müstemilat olarak kullanılan, uygulamalı anaokulu birimi doğu cephesine yangın merdivenine erişim sağlayabilmek için müdahalede bulunulmuştur. Yapının ikinci katında konak işlevinde sofada bulunan kapılar kaldırılmış mekânsal süreklilik sağlanmıştır. Dönel merdivenlerin iki tarafına ıslak hacimler eklenmiştir. Yapının üçüncü katında ana binanın dört köşesinde bulunan çatı kaldırılmış ve mekânlar genişletilmiştir. Sofanın kuzey ve güney köşeleri bölünerek yeni mekânlar oluşturulmuş. Yangın merdiveni bağlantısı için cephede müdahaleler yapılmıştır. Yapının çatı katında herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Yapının cephesi süreç içerisinde çeşitli hasarlar almış fakat günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Restorasyon sürecinde olan yapının eğitim yapısı olarak kullanılmasıyla iç mekândaki tavan, döşeme ve kapılarda meydana gelen renklendirme çalışmaları ve hasarlar restorasyon ile birlikte boyalı ahşap kapı ve tavan yüzeyleri raspanmış, orijinal haline getirilmiştir. Zemin katta bulunan değerli Kütahya çinileri korunmuş, üzerlerinde gerekli temizleme çalışmaları yapılmıştır. Yapının eğitim yapısı olarak kullanılmasıyla birlikte yapıya eklenen ve yapıya uyumsuz olan aydınlatma elemanları restorasyon ile birlikte sökülmüş ve yapıya uygun hale getirilmiştir. Deforme olmuş sütun başları ve taş silmeleri taş çürütme tekniğiyle temizlenerek yenilenmiştir. Güney cephesinde müstemilat ve ana yapı arasında bulunan yangın merdiveni de kaldırılmıştır. Pencere günümüze kadar gelememiş yapının özgün pencerelerine benzer pencerelerle değiştirilmiştir. Onarılabilir kapı kolları tamir edilmiş, tamir edilemeyecek durumda olan kapı kolları benzerlerine uygun olacak şekilde yenilenmiştir. İç mekânda yapılan değişiklikler mekânsal taşıyıcıya ve ana kararlara minimum müdahale edecek şekilde düzenlenmiştir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Kültür ve tarihin en belirgin öğeleri olan tarihi yapıların korunması, gelecek nesillere aktarımı ve topluma kazandırılması için önemlidir. Yeniden işlevlendirme yolu ile yapının kullanılarak yaşatılması, koruma yöntemlerinin başında gelmektedir. Koruma ilkelerine göre yeniden

işlevlendirmede yapıya verilecek yeni işlevin yapının özgün işlevine yakın olması gerekmektedir. Belirlenen yeni işlevin sürdürülebilir olması için yapının işlevsel gereklilikleri karşılıyor olması, bunu yaparken de yapının yeniden işlevlendirilmesinde, yapının özgün değerlerine saygı duyulması gerekmektedir.

Bu bağlamda zorunlu durumlarda gerçekleştirilen müdahalelerin yapıya olabildiğince az ve özgün özelliklerini, tarihsel değerini göz ardı etmeden, yapının çevresel özellikleri ve mekânsal özelliklerinin iyi analiz edilerek yapılması gerekmektedir. Bu ilke göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen yeniden işlevlendirmenin doğru olduğunu söylemek mümkündür. Yeniden işlevlendirmede yapının korunabilmesi için yapının iç mekânsal özelliklerinin göz önüne alınması gerektiği gibi yapı-çevre ilişkisi de dikkate alınmalı ve bu bağlamda yapıya yeniden işlev yüklenmelidir.

Literatür araştırması, arşiv araştırması, yerinde tespit, gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler, Nemlizade konağının süreç içerisinde farklı işlevlerle yeniden kullanılırken özgün değerinin korunarak günümüze geldiğini, yapının tarihsel değerini koruduğunu göstermektedir.

Geçmişten günümüze farklı işlevlerle kullanılan yapının, konaktan eğitim yapısına dönüşümündeki değişim incelendiğinde yapı-çevre ilişkisi bağlamında doğru bir yeniden işlevlendirme yaklaşımı olduğunu söylemek mümkündür. Konağın batı cephesinde Yavuz Selim İlkokulu ve 88. Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi bulunmaktadır. Yapının yeni işleve yönelik mekânsal gereksinimleri doğrultusunda yapılan en belirgin müdahalenin ıslak hacimde ve üçüncü katta bulunan çatının kaldırılması olduğu görülmektedir. Süreç içinde meydana gelen eskime ve bozulmalara ekonomik çözüm bulmak amacıyla yapılan yüzeylerin renklendirilmesi ve yapının özgün haline uygun olmayan malzemelerin eklenmesi ise olumsuz müdahaleler olarak değerlendirilebilir. 2005 yılından beri kullanılmayan yapı günümüzde restorasyon sürecindedir. Yerinde yapılan incelemelerde elde edilen bilgiler ışığında, yapının özgün işlevi olan konak halindeki mekânsal kurgusu ve öğelerine olabildiğince sadık kalındığı görülmektedir.

Elde edilen bu sonuç tarihi yapıların korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesinde yeniden kullanım kavramının önemine yeniden vurgu yapmaktadır. Bu yapıların günümüz ihtiyaç ve gerekliliklerine uygun olacak şekilde yeniden kullanımı ile yapının korunması, böylece gelecek nesillere tarihi geçmişimiz için ışık tutmak ve geçmişin izlerinin aktarılmasını sağlamak mümkündür. Yeniden işlevlendirmeyle birlikte yapılara yüklenen yeni işlevler, yapıların gelecek nesillere aktarımı sağlanır ve topluma yeniden kazandırılmış olur. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, tarihi Nemlizade Konağı'nın yeniden işlevlendirilmesinde mekânsal gereksinimler doğrultusunda birtakım değişimler yaşansa da mekânsal dizgisi korunmuştur. Yapılan restorasyon ile yapıda eğitim yapısı olarak kullanıldığı süreç içerisinde meydana gelen bozulmalar onarılmıştır. Yakın tarihte yeniden

kullanıcıların erişimine olanak sağlayacak olan yapının öngörülen işlevi ve restorasyon kararları göz önüne alındığında yapı işlev uyumu sağladığını söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında ele alınan Nemlizade konağı ve yeniden işlevlendirilmesi, tarihi yapıların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için yeniden işlevlendirme yaklaşımının önemini vurgulamaktadır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Makalede kullanılan fotoğraflar ve belgeler için gerekli izinler alınmıştır.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tüm yazarlar aynı oranda katkıda bulunmuştur

KAYNAKÇA

- Abidin, M. Z. E., (2018). Bellek Mekânlarında Sorunlar ve Öneriler: Trabzon Kenti & Geleneksel Evleri Örneği, Tasarım ve Bellek Temalı Ulusal Tasarım Sempozyumu, Trabzon.
- Ahunbay, Z. (2009). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul: Yem Yayınları.
- Altınoluk, Ü. (1998). Binaların yeniden kullanımı. İstanbul: Yem Yayınları.
- Asatekin, N. (2004). Kültür ve doğa varlıklarımız neyi, niçin, nasıl korumalıyız? Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi.
- Asiliskender, B., (2005). Anıt kavramı, kimliğin sürekliliği ve değişim: Gevher Nesibe Medresesi deneyimi, Mimarlık Dergisi, 322, s. 55-59, İstanbul.
- Aydın, D., Yaldız, E. (2010). Yeniden kullanıma adaptasyonda bina performansının kullanıcılar üzerinden değerlendirilmesi. METU-JFA, 2010/1, 27:1, s.1-22.
- Bacon, K. (2001). The Adaptive Reuse of Heritage Buildings. University of Calgary Master of Architecture, Calgary, Alberta, <http://dspace.ucalgary.ca/handle/1880/40863>.
- Biber, K. (2022). Kişisel Fotoğraf Arşivi.
- Bektaş, C. (2001), Koruma onarım, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bölükbaşı A. A., (2018). Eski Zaman Ortahisar. Trabzon: Ortahisar Belediye Kültür Yayınları.
- Çalışır Pençe, D. (2009). İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekân Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Engin, H. Emre (2009). Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekâna Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eldek Güner, H. (2017). Liseden müzeye, eğitimden tüketime; Kayseri Lisesi'nin Milli Mücadele Müzesi'ne dönüşümü. TÜBA-KED, (16), 67-87. doi:10.22520/tubaked.2017.16.003.
- Eraybat, Fahriye Gamze (2011), Tarihi Konaklama Yapılarının Doğuşu, Gelişimi ve Günümüzde Çağdaş İşlevle

- Değerlendirilmesi: Edirne Rüstempaşa Kervansarayı Örneği, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Trakya Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Gazi, A. ve Boduroğlu, E. (2015). İşlev değişikliğinin tarihi yapılar üzerine etkileri Alsancak Levanten evleri örneği, *Megaron* 10 (1), 57-69.
- İslamoğlu, Ö., (2018). Tarihi Yapıların Yeniden Kullanılmasında Yapı-İşlev Uyumu: Rize Müzesi Örneği, *Journal of History Culture and Art Research*, 7(5), 510-523.
- Kalman, H. (2010). Uyarlanabilir Yeniden Kullanım: Vancouver'dan Öğrenmek. *Bildiri*, s.179-181.
- Karpuz, H., (1992). Trabzon'daki Nemlizade Konağı'nda Yer Alan Kütahya Çinileri. *Trabzon Dergisi*, cilt – sayı 62-67.
- Karpuz, H. (1993). Trabzon'da Türk Devri Yapıları, *Kültür ve Sanat* 18, Trabzon Özel Sayısı, 15-18.
- Kervankiran, İ. (2014). Dünyada değişen müze algısı ekseninde Türkiye'deki müze turizmine bakış. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(11), 345-369.
- Kiper, P., (2006). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel Kültürel Değerlerinin Korunması, *Türkiye Bodrum Örneği*, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını, İstanbul.
- Kuban, D., (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama, YEM Yayın, İstanbul.
- Kurak Açıcı, F. ve Konakoğlu, Z. N., (2019). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Trabzon Mimarlar Odası Örneği, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28 (2), 214-224.
- Kocabıyık, Y., (2014). Yeniden İşlevlendirme Kavramı ve Bu Kapsamda İTÜ Taşkışla Binasının İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pehlivan, G. F., (2018). Anıtsal Türk Mimarlık Örneklerinden Deveci Han'ın Yeniden İşlevlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 537-559.
- Rölöve–Restitüsyon, Restorasyon Raporu (2011). *Zan Mimarlık Arşiv Dosyası*.
- Tapkı, S., (2016). Turizm Yapıları Örneğinde Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Kimlik Kavramının Sorgulanması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Usta V., (2018). Ortahisar. Trabzon: Ortahisar Belediye Kültür Yayınları.
- Yalçınkaya, Ş., Kurak Açıcı, F., ve Faiz Büyükçam, S. (2019). Tarihi çevrede yeni yapı tasarımı ve Daniel Libeskind, Uluslararası Karadeniz Kıyısı Olan Ülkeler Sempozyumu, IKSAD, Samsun.
- Yaldız, E. ve Asatekin, N. G., (2016a). Anıtsal Yapıların Yeniden Kullanımında İşlevsel Adaptasyonun, Mekânsal Analiz Yolu ile Değerlendirilmesi, *Kayseri Sahabiye Medresesi. Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 89-112.
- Yaldız, E. ve Asatekin, N. G., (2016b). Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi, *METU.JFA*, 33(2): 161-182.
- Yaldız, E. ve Karadayı Yenice, T. (2022). A Method for Evaluating Cultural Perception Performance in the Re-Use of Monumental Buildings. *Periodica Polytechnica Architecture*, 53(1), pp. 67–81. <https://doi.org/10.3311/PPar.18399>
- Yazıcı, M., (2005). Trabzon'un Dış Ticaret Tarihi, Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği Yayın no.2, Trabzon.
- Yazıcı, M., (2007). Trabzon'un Demiryolu ve Tren Davası, Eser Ofset Matbaacılık Yayınları, Trabzon.
- Yüce, A. İ. (1981). Medrese yapıları ve koruma ilkeleri doğrultusunda çağdaş yaşam içindeki işlevleri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, MSÜ, İstanbul.
- Yeşilyurt Tunç, Z., (2019). Trabzon'da Serender Yapılarının İncelenmesi ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel, M., (2000). Trabzon'da Türk İslam Eserleri ve Kitabeler, Kaktüs Yayınları, s.227-228, İstanbul.

Visual Perception Evaluation with Semantic Differentiation Method in Design Disciplines: Elazig Balakgazi Park

Research Article
Araştırma Makalesi

Muge UNAL CILEK¹

¹ Dr., Fırat Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Elazığ, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-1147-9729, e-posta: mugeunal@firat.edu.tr

ABSTRACT

Visual perception studies in the public space are important in improving and developing any space's design features. This study aims to evaluate landscape architects' and architects' visual perception of Balakgazi park design in the city of Elazig. Study methodology consists of four stages: (1) Determining the adjective pairs related to the feelings of pleasure, excitement, and dominance that are effective in evaluating the design; (2) preparation of visual perception questionnaires; (3) determination of visual perceptions with semantic differentiation technique (Likert scale); (4) MANOVA statistical analysis of the obtained data. In this study, the responses of 207 participants, 107 of them landscape architects and 98 architects, were evaluated. The data obtained from both groups were evaluated separately. The main results show that "Uninteresting-Interesting" got the lowest score (2.74), and the highest score was "Complex-Simple" (4.67) in the adjective pairs in Balakgazi park by the landscape architects. On the other hand, in architects, "Insufficient Green-Green" (3.19) has the lowest value, while the highest score is "Complex-Simple" (4.48). Landscape architects generally negatively evaluated the adjective pairs. As a result of the EFA, the adjective pairs were grouped under two-factor groups: "Excitement" and "Pleasure and Dominance" according to landscape architects. On the other hand, architects determined two-factor groups: "Excitement and Dominance" and "Excitement". MANOVA results show that while there was no statistical difference in the determination of the factor groups according to gender and whether participants had seen the Balakgazi park ($p>0.05$), there were differences in their responses according to their levels of design education ($p<0.05$).

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 04 / 09 / 2022
Kabul 21 / 10 / 2022

ANAHTAR KELİMELER

Landscape perception
Semantic differential
method
Factor analysis
MANOVA

Tasarım Disiplinlerinde Görsel Algının Anlamsal Farklılaşım Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Elazığ Balakgazi Parkı

ÖZ

Kamusal alanda görsel algılama çalışmaları alanın tasarımsal özelliklerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada Elazığ kentinde yer alan Balakgazi park tasarımının peyzaj mimarlığı ve mimarlık disiplininde eğitim alan bireyler tarafından görsel algı değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır. Çalışmanın yöntemi 4 aşamadan oluşmaktadır. (1) Tasarımın değerlendirilmesinde etkili olabilecek hoşnutluk, heyecan ve hâkimiyet duyguları ile ilgili sıfat çiftlerinin belirlenmesi, (2) görsel algı anketlerinin hazırlanması, (3) anlamsal farklılaşım tekniği ile görsel algılarının belirlenmesi (Likert ölçeği), (4) Elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinin gerçekleştirilmesi (MANOVA). Çalışmada 107'si peyzaj mimarı 98'i mimar olmak üzere 207 katılımcıya ait cevaplar değerlendirilmiştir. Her iki gruba ait veriler ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Buna göre peyzaj mimarları tarafından Balakgazi parkında sıfat çiftlerinde en düşük puanı "Sıkıcı-İlginç" (2.74) almışken en yüksek puanı "Karmaşık-Sade" (4.67) almıştır. Mimarlarda ise en düşük değeri "Yetersiz yeşil-Yeşil" (3.19) sıfat çifti alırken en yüksek puanı "Karmaşık-Sade" (4.48) almıştır. Genel olarak peyzaj mimarları sıfat çiftlerine daha düşük puanlar vermişlerdir. AFA sonucunda peyzaj mimarları Balakgazi parkının değerlendirilmesinde etkili olan sıfat çiftleri "Heyecan" ve "Hoşnutluk ve Hâkimiyet" olmak üzere 2 faktör grubu altında toplanmıştır. Mimarlar ise "Heyecan ve Hâkimiyet" ve "Heyecan" olmak üzere 2 faktör grubu belirlemiştir. MANOVA sonuçlarına göre ise katılımcıların cinsiyetlerine ve alanda daha önce bulunmalarına göre faktör gruplarının belirlenmesinde istatistiksel bir farklılık tespit edilmezken ($p>0,05$), tasarımdaki farklı seviyede olmalarına göre yanıtlarında farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0,05$).

ARTICLE HISTORY

Received 04 / 09 / 2022
Accepted 21 / 10 / 2022

KEYWORDS

Peyzaj algısı
Anlamsal farklılaşım
yöntemi
Faktör analizi
MANOVA

INTRODUCTION

Spatial designers/planners aim to create spaces that can meet the user's physiological, psychological, and aesthetic needs to increase the preferability of space and provide space user-balanced (Kurdoğlu & Bekar, 2018; Tarakçı Eren et al., 2018). Perception studies on how the user perceives a space are important to shape future design principles (Surat, 2017). Perception is the state of being or process of becoming aware of something through the senses (Anonymous 1, 2022). But perception is a complex process to define because it is a combination of multiple mental activities. It is the ability to see, hear, or become aware of something through the senses. Perception may differ for each person due to different experiences, cultures, and personality traits of individuals. Therefore, perception is not an instantaneous reaction but a process with a large dimension (Boztepe Taşkıran, 2010; Kösa, 2019; Wang et al., 2010). There are five classes in perception to be visual, auditory, gustatory, olfactory, and tactile. In recognizing and interpreting the stimuli in the outside world, individuals first benefit from the information they obtain through the sense of sight. For this reason, visual perception is one of the most effective perceptions among other types of perception. The main elements of visual perception are shape, color, line, light, space, and structure (Kösa, 2019).

Environmental information must be efficiently collected, processed, stored (in the form of cognitive maps), and adapted. Individuals perceive any image in two different ways, two-dimensional and three-dimensional. The first is the perception of the space only through its characteristic (color, shape, objects, etc.) in the visual. In contrast, the second is the perception formed by imagining that they are physically in the space and developing a projection of what kind of place they will be in (S. Kaplan, 1992). The semantic differential technique (SDT) aims to determine the perceptual differences between concepts that can define a space (Osgood, 1952). Firstly, this method seeks to determine the visual impact factors of space after extensive research and data collection. Secondly, social feelings about visual elements can be measured through photographs, and quantitative data can be produced by considering social feelings. (Kang & Liu, 2022; Mahdavejad & Abedi, 2012).

Although the landscape is defined as all the visible features of an area of countryside or land, it is the spaces we can grasp with our five senses. Landscapes are dynamic areas where we can live, experience, feel and combine with personal perceptions (Tarakçı Eren et al., 2018; Yazıcı & Kiper, 2019). Therefore, visual evaluation of the landscape is essential. With the development of industrialization, the presence of urban open and green spaces contributes to the city's aesthetics and climatic, sociological, and cultural products. For this reason, the presence of open and green spaces in the city is not sufficient, and their sustainability should be ensured in line with aesthetic and updatable data. By determining the user needs with different methods, the importance of functional designs based on user preferences and strategies that prioritize visual

attractiveness has emerged. As a result, visual perception studies that combine the perceptions of different people on space in urban areas are important (Acar & Ayhan Güneroğlu, 2009; Kaptanoğlu, 2006; Özvan & Bostan, 2019).

Visual perception, which is used to determine the visual and aesthetic value of the landscape, has been used by many researchers in the evaluation of different spatial features. These studies are listed as follows: user perception of planting design and plant compositions studies (Acar & Ayhan Güneroğlu, 2009; Acar & Derya, 2010; Demirbaş et al., 2003; Erduran & Kabaş, 2010; Kösa, 2019; Müderrisoğlu & Eroğlu, 2006; Sakıcı et al., 2012; Tarakçı Eren et al., 2018); visual evaluation of different vegetation types (Sarı & Kardeş, 2015); visual perception of pedestrian roads (Aytaş & Uzun, 2015; A. Kaplan & Coşkun Hepcan, 2004; Rezazadeh, 2011; Tsuchiya, 2013); the effect of the visual attractiveness of urban parks on user perception (Altınçekiç & Erdönmez, 2001; Çakıcı & Çelem, 2009; Karmanov & Hamel, 2009; Kurdoğlu & Üstün Topal, 2017; Mahdavejad & Abedi, 2012; Surat, 2017; Yazıcı & Kiper, 2019); studies on the past and current situations of public spaces such as city squares (Acarlı & Kiper, 2018; Çınar & Çetindağ, 2009); evaluation of visual landscape quality of recreational areas (Özhancı & Yılmaz, 2011); quantifying user preferences with visual perception on different subjects such as landscape quality and visual assessment (Engin Dere, 2017; Hacıoğlu et al., 2017). These studies aimed to integrate aesthetics with planning, design, and management.

The study aims to determine the differences and similarities in the perception of the design features of Balakgazi Park by the landscape architects and architects with the semantic differentiation technique. In the visual evaluation of park design, the views of landscape architecture and architecture students, who have come to different levels of design education, and experts will be used. In this research, the design features of the public space will be discussed only at the visual perception level.

Research Questions

There are three research questions. These are as follow:

- 1-Is there a statistically significant relationship between socio-demographic characteristics and the interesting rate of Balakgazi park?
- 2-What are the similarities and differences in the visual perception of the participant from landscape architecture and architecture departments?
- 3-Do participants at different levels in design education have perception differences in evaluating a space?

Limitations

- 1-The distribution of participants according to education level is not homogeneous. The number of post-graduate participants is lower than the number of bachelor-level participants in universities where the study will be

conducted. This is a factor that will affect the homogeneous distribution in statistical analysis.

2-The distribution of the participants according to their departments (Landscape architects and architects) is not homogeneous. However, the study aims to evaluate the perception of space in different professional disciplines (landscape architecture and architecture, it would be acceptable for landscape architects, who are primarily responsible for outdoor design, to have more participants than architects.

3-Users are dominant in area images with high user density. This situation affects the evaluation of some adjective pairs. Therefore, the photos taken from drones and without users were selected from the internet for evaluation. In addition, these images provide a holistic perception of the area.

MATERIAL and METHOD

Balakgazi Park

Balakgazi Park has been selected for visual perception evaluation (Figure 1). It is located in Harput, which is one of the historical districts of Elazig City. The total area of Balakgazi park is 5,800 m2. With the glass terrace construction, one of the important viewpoints and city image for Elazig, the user demand for visiting the park has increased. The glass terrace size is approximately 220 m2. In addition, there are 2,300 m2 of green areas, 120 m2 of playgrounds, many ornamental pools, stepped ornamental pools, a parking lot, and urban furniture, including shading canopies and benches. Revision of Harput Balakgazi Park was completed in 2021 (Anonymous 2, 2022).

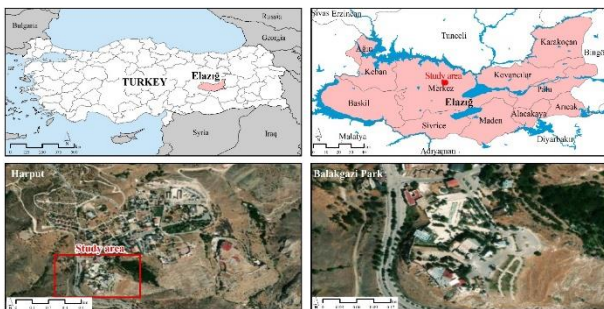

Figure 1: The location of the study area

Methodology

The study consists of four steps:

- determination of visual perception with Semantic Differentiation Method;
- identification of photographs for visual perception evaluation;
- determination of survey measurement and data collection;
- statistical analysis and evaluation of the survey results.

Semantic Differentiation Technique (SDT)

Determining the space-design perceptions are experimental study. In this study, the Semantic Differentials Technique, developed by Osgood (1952), was used to evaluate visual perception. This technique measures the associative meanings of concepts, personalities, or symbols in the mind. SDT, widely used in environmental psychology, is a method used to measure the interaction between the environment and the user and to examine subjective and environmental reactions. Moreover, it enables the semantic measurement of aesthetic perception based on evaluating a concept by different adjective pairs (Acking & Küller, 1972). This method evaluates the subjective perceptions of individuals or groups through the visual evaluation of spaces. In other words, it aims to determine the concept’s perceptual effect on different people. To evaluate visual perception, people should rate a concept on a scale with poles defined by two opposite adjectives (for example: beautiful and ugly) (Mahdavinejad & Abedi, 2012).

In this study, national and international studies, based on the visual perception of planting design, urban parks, pedestrian area and seasonal changes of the plantation, have guided to determine the adjective pairs used to evaluate Balakgazi Park’s design characteristics. Eighteen adjective pairs were obtained from previous studies and grouped into three classes: pleasure, excitement, and dominance line with expert opinions (Table 1).

Table 1: Adjective pairs used in the evaluation of Balakgazi Park (developed by Mahdavinejad and Abedi (2012))

VARIABLE	ADJECTIVE PAIR	
Pleasure: It is based on a feeling of like or dislike.	Unpleasant-Pleasant	
	Neglected-Maintained	
	Irregular-Regular	
	Excitement: It refers to the presence and absence of exciting, interesting features related to the environment. It is mostly based on the design features of the spaces.	Not Aesthetics-Aesthetics
		Ordinary-Original
	Uninteresting-Interesting	
	Complex-Simple	
	Incompatible-Harmony	
	Trivial-Glorious	
Repulsive-Inviting		
Artificial-Natural		
Still-Lively		
Informal-Formal		
Insufficient green-Green		
Traditional-Modern		
Dominance: It is about a sense of personal freedom.	Uncomfortable-Comfortable	
	Closed-Open	
	Unsafe-Safe	

A 7-point Likert scale was used to evaluate adjective pairs with the semantic differentiation technique, and the adjective pairs were graded between -3 and +3. Accordingly, (-) values were effective in negative rating adjectives, while (+) values were effective in rating

positive adjectives. While the negation degrees of negative adjectives increase from -1 to -3, positive adjectives increase their degree of positivity from +1 to +3. A value of zero (0) represents neither a positive nor a negative situation. That means neutral thinking.

Identifying photographs for visual perception evaluation

To evaluate the landscape design of Balakgazi Park, photographs including different points of view of the area were used. The bird's-eye view of August 2021, taken during the green vegetation period of the areas via Google Earth, was preferred because of the clear perception of the area plans. In addition, images taken by a drone on the internet, where the design of the areas can be seen clearly, were preferred. Photographs showing the different reinforcement features and their connections with each other in the area were preferred. Photos without heavy users were chosen to perceive the landscape design better. The main reason for using photographs from the web and Google Earth in the perceptual evaluation of landscape designs is that the resolutions, color, and light distributions show similar characteristics. Thus, the differences in perception arising from the change of these features will be minimized. Five photographs were determined to evaluate the visual perception of design students (Annex-1).

Survey measurement and data collection

In the study, data collection from landscape architects and architecture students was done through web-based questionnaires. The study was carried out at the Department of Architecture of Fırat University and the Department of Landscape Architecture of İnönü University in Turkey. In addition, questionnaires were applied to the graduate and post-graduate people. Participants were selected randomly. The main purpose is to determine the differences and similarities in the visual perception of individuals at different education levels. The questionnaire includes two types of questions (Annex-1). Firstly, the socio-demographic characteristics of the participants (age, gender, department, years of design education, and resident city) were questioned. Secondly, the visual perception of participants was questioned according to SDT. At this stage, for the participants to evaluate the adjective pairs more quickly, they were converted into numbers 1-7 by the 7-point Likert scale ranging from -3 to 3. Moreover, there is also a question about whether the participants have seen these areas before. This question will help determine the perceptual differences between the participants who were physically present in the place and those who will only evaluate in line with the visuals they see in the photo in the study results.

Data analysis

The participant's responses to the questionnaire were evaluated through the IBM SPSS Statistics 22 program, which was obtained from Fırat University. Statistical methods used in the evaluation of the results consist of three stages:

- Descriptive statistics: Firstly, each adjective pairs were rated by landscape architects and architects to determine the interest rate of Balakgazi Park. Descriptive statistical methods were used to determine the relationship between the socio-demographic characteristics and the interesting rate of Balakgazi Park according to participants' visual perception. In addition, the lowest, highest, and standard deviation values were obtained for each adjective pair.

- Explanatory Factor Analysis: Secondly, factor analysis was carried out to determine which adjective pairs were effective at the interesting rate of Balakgazi Park. Factor analysis is a multivariate statistic aimed at obtaining a small number of identifiable significant variables from a large number of variables measuring the same item (Büyüköztürk, 2002). It is an analytical, statistical method to convert perceptual data into quantities and interrupt it. The aim is to determine and group which adjective pairs are effective or not in the evaluation of visual perception. Factor analysis is based on the high correlation relationship.

In the study, adjective pairs constitute the variables. Each variable group is expected to be in a relationship with a determining factor. Another important point in factor analysis is the sample size, the number of individuals participating in the survey, and the reliability of their answers. The high number of samples increases the reliability of the analysis. Still, in cases where the number of variables is high, it is sufficient for the number of participants to be between 100 and 200 (Büyüköztürk, 2002). The number of participants was determined as 100 for each department due to the high number of variables (18 adjective pairs).

- MANOVA (Multivariate Analysis of Variance): Lastly, the evaluation is the application of multivariate analysis of variance (MANOVA) to determine how the factor groups change according to the socio-demographic characteristics of the participants. MANOVA is often used to compare multivariate sample means. In the case of two or more dependent variables, it performs the significance test with each independent variable separately using a multivariate approach. However, achieving MANOVA requires the following assumptions: (i) data must be proportional; (ii) the data have a normal distribution; (iii) group variances should be equal. In addition to the ANOVA assumptions, the correlation between dependent variables should be the same between groups in the independent variable. While the determining factors constitute the dependent variables, the landscape architects' socio-demographic characteristics include the independent variables.

RESULTS

In the study, web-based surveys were carried out from July to September 2022. A total of 259 people were surveyed, but 54 participants were not considered due to missing answers or not completing the survey. Therefore, the visual evaluation of Balakgazi Park was evaluated with the responses of 205 participants.

Socio-demographic Characteristics

The study participants’ distribution according to their socio-demographic characteristics is given separately according to their departments (Table 2). Out of a total of 205 participants, 107 were landscape architects (52.2%), while 98 were architects (47.8%). While most of the landscape architect participants are female (71.0%), the female-male distribution of the architect participants is homogeneous, with 51.0% and 49.0%, respectively. 72.0% of the landscape architects and 80% of the architects are undergraduates. Therefore, in the age distribution of participants, the majority are 18-22 and 23-26. Other age groups generally represent graduated, master’s, and Ph.D. groups. It is a fair distribution that the number of participants in the undergraduate is higher than in the graduate, master, and Ph.D. groups in design education. According to the level of design education, 2nd-level students show the highest participation in landscape architects, while students at 3rd level (13.1%), 4th level (12.1%), and 5th years or more have almost equal participation. While the highest participation in the architect department is 3rd level (13.1%) and 4th level (12.1%) students, the lowest survey rate with 11 (11.2%) participants belongs to 1st level students.

Visual Perception of Balakgazi Park

In the study, the visual perception of Balakgazi park was evaluated according to the 7-point Likert scale for the adjective pairs (Figure 2). Results show that the Balakgazi park design was rated as 4.10 by landscape architects and 4.47 by architects. When the participants were evaluated according to their departments, the same adjective pairs were generally given low or high values by landscape architects and architects. However, the mean rates given to adjective pairs by landscape architects are lower than that of architects. It is generally concluded that Balakgazi park was positively evaluated as pleasant, maintained, regular, simple, formal, and safe, which were the highest-scored adjectives. However, it was negatively assessed as artificial and insufficient green due to the high ratio of the hardcover surface. Moreover, its design was generally perceived as uninteresting, trivial, and traditional. Figure 2 shows that the “Uninteresting-Interesting” adjective pair with 2.74 has the lowest mean rate for landscape architects, while “Insufficient Green-Green” scored the lowest with 3.19 for architects. On the other hand, the “Complex-Simple” adjective pair got the highest mean score from both landscape architects and architects, with 4.67 and 3.19, respectively.

Table 2: Descriptive characteristics of participants

<i>Socio-demographic characteristics</i>	<i>Landscape Architecture (n=107)</i>		<i>Architecture (n=98)</i>		<i>Total (n=205)</i>	
	The number of participants	Percentage	The number of participants	Percentage	The number of participants	Percentage
	n	%	n	%	n	%
Gender						
<i>Men</i>	31	29.0	48	49.0	79	38.5
<i>Women</i>	76	71.0	50	51.0	126	61.5
Age						
<i>18-22</i>	51	47.7	63	64.3	114	55.6
<i>23-26</i>	26	24.3	26	26.5	52	25.4
<i>27-30</i>	13	12.1	4	4.1	17	8.3
<i>31-34</i>	8	7.5	2	2.0	10	4.9
<i>35-45</i>	9	8.4	3	3.0	12	5.9
Level in design education						
<i>1st level</i>	2	1.9	11	11.2	13	6.3
<i>2nd level</i>	40	37.4	13	13.3	53	25.9
<i>3rd level</i>	14	13.1	30	30.6	44	21.5
<i>4th level</i>	13	12.1	32	32.7	45	22.0
<i>5th years or more</i>	14	13.1	7	7.1	21	10.2
<i>Graduated</i>	9	8.4	2	2.0	11	5.4
<i>Master</i>	9	8.4	2	2.0	11	5.4
<i>PhD</i>	6	5.6	1	1.0	7	3.4

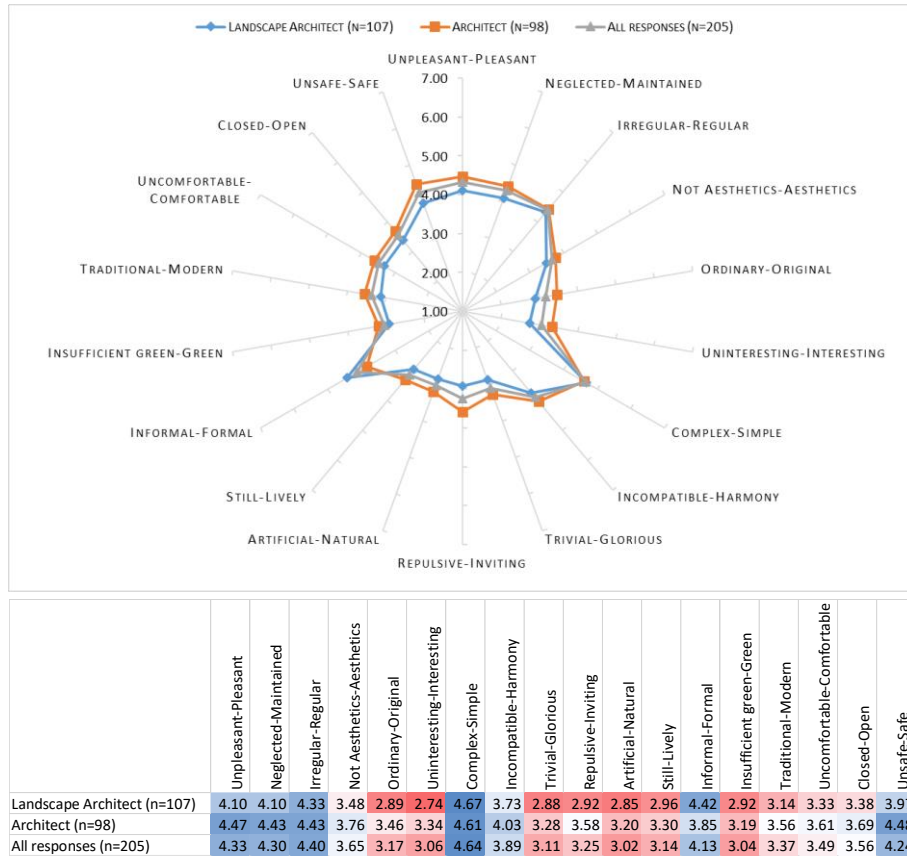

Figure 2: Balakgazi park design perceptions of the participants

Exploratory Factor Analysis (EFA)

Exploratory factor analysis (EFA) was used to determine which adjective pairwise affects the perception of Balakgazi park design. The factors affecting the perception of landscape architects and architects were determined. To carry out EFA, three points must be observed. Firstly, factors with an initial eigenvalue greater than 1.00 were considered. Secondly, adjectives pairwise with a factor load below .50 were excluded from the factor groups. Finally, overlapping adjectives pairwise under more than one factor were excluded from the evaluation, factor analysis was repeated, and factors were determined (Woosnam et al., 2017; Woosnam & Erul, 2017). The adequacy of the sample size in the analysis was tested with Kaiser-Meyer-Olkin (KMO). Accordingly, if the KMO value is more significant than 0.60, the number of samples is sufficient to conduct the EFA. The KMO values obtained as a result of the analysis are above 0.85. The number of samples in the study is sufficient to perform EFA.

Yakin İnan and Özdemir Sönmez (2019) are based on naming the factors that result from EFA. In the study, Mahdavinejad and Abedi (2012) developed the evaluated adjective pairs and gathered them under three groups: pleasure, excitement, and dominance. Mahdavinejad and Abedi (2012) were used in naming the determining factors, and factor names were determined by considering the diversity of adjectives pairwise under the factor group.

As a result of EFA, adjective pairs vary in determining landscape architects’ perceptions. Not all of the 18 evaluated adjective pairs were effective in determining the factors (Table 3). EFA results show that 12 adjective pairs in the perception of landscape architects and 13 adjective pairs in architects’ perception played a role in determining the factors.

According to the perception of landscape architects, two-factor groups were determined, including “Excitement” and “Pleasure and Dominance”. The first factor explains 40.81% of the variances, while the second factor explains 21.72% of the variances. Factor 1 consists of the design characteristics of Balakgazi Park. Factor 2 consists of adjective pairs based on the feelings of enjoying, liking, or disliking and safety of the Balakgazi park design. On the other hand, two-factor groups were determined in the perception of architecture, including “Excitement and Dominance” and “Pleasure”. Factor 1, unlike landscape architects, includes mainly design features in determining the first factor and the adjective pair related to dominance. In addition, it has been seen that the design features of Balakgazi park are also effective in determining Factor 2, which includes the “Complex-Simple” and “Informal-Formal” adjective pairs. Adjective pairs related to the pleasure criterion did not affect the architect’s perception. Factors explain 68.47% of the total variance. The distribution of the factors according to the variance explanation ratio is 58.60% for Factor 1 and 9.86% for Factor 2 (Table 3).

Table 3: EFA results for Balakgazi Park

Landscape Architecture			
Factor	Factor loading	Factor	Factor loading
Factor 1. <i>Excitement</i>^a Eigenvalue=5.25 Explained variance = 40.81%		Factor 2. <i>Pleasure and Dominance</i> Eigenvalue =3.01 Explained variance = 21.71%	
Trivial-Glorious	.91	Irregular-Regular	.91
Repulsive-Inviting	.89	Neglected-Maintained	.88
Ordinary-Original	.84	Unsafe-Safe	.75
Still-Lively	.83	Informal-Formal	.66
Uninteresting-Interesting	.82		
Traditional-Modern	.79		
Artificial-Natural	.65		
Not Aesthetics-Aesthetics	.58		
Total Explained Variance (%)			62.52

^a KMO =0,85 and Barlett's Test of Sphericity=0,000

Cross-loaded factors: Insufficient green-Green, Closed-Open, Informal-Formal, Incompatible-Harmony, Uncomfortable-Comfortable

Factor loading less than .50: Unpleasant-Pleasant (.30)

Architecture			
Factor	Factor loading	Factor	Factor loading
Factor 1. <i>Excitement and dominance</i>^a Eigenvalue=8.80 Explained variance = 58.60%		Factor 2. <i>Excitement</i>^a Eigenvalue =2.51 Explained variance = 9.86%	
Trivial-Glorious	.95	Complex-Simple	.91
Uninteresting-Interesting	.92	Informal-Formal	.56
Still-Lively	.91		
Repulsive-Inviting	.90		
Insufficient green-Green	.90		
Ordinary-Original	.87		
Artificial-Natural	.87		
Uncomfortable-Comfortable	.82		
Not Aesthetics-Aesthetics	.80		
Traditional-Modern	.70		
Closed-Open	.66		
Total Explained Variance (%)			68.47

^a KMO =0,89 and Barlett's Test of Sphericity=0,000

Cross-loaded factors: Irregular-Regular, Neglected-Maintained, Unsafe-Safe

Factor loading less than .50: Unpleasant-Pleasant (.25), Incompatible-Harmony (.48)

MANOVA

MANOVA was used to determine whether the factors obtained from EFA showed statistical differences according to socio-demographic characteristics. At this stage, while evaluating the characteristics of the participants regarding their gender, education level in design education, and whether they have seen the Balakgazi park before, Age groups were not included in the evaluation as they were parallel to the education level in design education. While these features constitute the independent variables in MANOVA, the factors determined according to EFA constitute the dependent variables. There are some steps to assess statistically significant groups in MANOVA. First, the Box M Test was used to test the assumption that variances and

covariance's are homogeneous. This assumption is essential for the analysis to be carried out correctly. According to the Box M Test, Wilks' Lambda value is considered when $p > 0.05$, and Pillai's Trace value is taken into account when $p < 0.05$. Secondly, Wilks' Lamda or Pillai's Trace p-value of less than 0.05 indicates that at least one of the variables in the factor differs statistically from other groups. However, it does not show which group has a statistically significant difference. Therefore, Levene Test or posthoc Tamphane T2 test ($p < 0.05$) was used to determine which variables caused this significant difference. At this stage, MANOVA analysis was evaluated separately for each determined factor group for both landscape architect and architect participants (Table 4).

Table 4: MANOVA results according to socio-demographic variables

		Landscape Architect	
		Factor 1	Factor 2
Gender	Box's M test ($p > 0.05$)	0.01	0.25
	Wilks's Λ ($p < 0.05$)	0.18	0.02
	Pillai's Trace ($p < 0.05$)	0.19	0.02
	Levene Test ($p < 0.05$)	0.63	0.47
	Tamhane's T2 ($p < 0.05$)	-	-
Level of design education	Box's M test ($p > 0.05$)	0.00	0.22
	Wilks's Λ ($p < 0.05$)	0.51	0.08
	Pillai's Trace ($p < 0.05$)	0.48	0.07
	Levene Test ($p < 0.05$)	0.56	-
	Tamhane's T2 ($p < 0.05$)	-	0.09
Visited before	Box's M test ($p > 0.05$)	0.00	0.82
	Wilks's Λ ($p < 0.05$)	0.49	0.75
	Pillai's Trace ($p < 0.05$)	0.49	0.75
	Levene Test ($p < 0.05$)	0.70	0.67
	Tamhane's T2 ($p < 0.05$)	-	-

		Architect	
		Factor 1	Factor 2
Gender	Box's M test ($p > 0.05$)	0.00	0.30
	Wilks's Λ ($p < 0.05$)	0.84	0.54
	Pillai's Trace ($p < 0.05$)	0.84	0.54
	Levene Test ($p < 0.05$)	0.17	0.15
	Tamhane's T2 ($p < 0.05$)	0.01	0.03
Level of design education	Box's M test ($p > 0.05$)	0.00	0.59
	Wilks's Λ ($p < 0.05$)	0.27	0.26
	Pillai's Trace ($p < 0.05$)	0.23	0.25
	Levene Test ($p < 0.05$)	0.15	0.12
	Tamhane's T2 ($p < 0.05$)	0.02	-
Visited before	Box's M test ($p > 0.05$)	0.02	0.95
	Wilks's Λ ($p < 0.05$)	0.54	0.51
	Pillai's Trace ($p < 0.05$)	0.54	0.51
	Levene Test ($p < 0.05$)	1.54	0.77
	Tamhane's T2 ($p < 0.05$)	0.45	-

MANOVA results for landscape architect

Factor 1 (Excitement): In the variables under the factor, the groups did not differ statistically from each other according to the level of design education ($p > 0.05$), while there was a statistically significant difference in terms of gender ($p < 0.05$). The variable "Not Aesthetic-Aesthetic" perceived fewer aesthetics in men (2.50-3.63) compared to women (3.39-4.11).

Factor 2 (Pleasure and Dominance): The variables under the factor show a statistically significant difference according to socio-demographic characteristics, including

gender and level of design education ($p < 0.05$). In the "Informal-Formal" adjective pair, men (5.03) evaluated the Balakgazi park more formally than women (4.13). In the adjective pairs "Informal-Formal", "Irregular-Regular," and "Neglected-Maintained", the graduate group (graduate, master, and Ph.D.) is statistically separated from the 2nd level, 3rd level, and 4th levels. The graduate group (5.5) perceived the Balakgazi park design as more formal, with an average of 5.5 compared to the undergraduate group (3.7-4.3). In addition, they perceived the area as more well-maintained (5.1) and more regular (5.4) compared to the graduate group. Due to the small number of participants in the 1st level, no statistical significance was found between the 1st level and the other levels. No statistical difference was observed between the different levels in the "Unsafe-Safe" adjective pair ($p > 0.05$). While 9 participants of landscape architects had seen Balakgazi park before, 98 participants had not seen it before. Therefore, no statistically significant difference was detected in the visual perception of the Balakgazi, whether the area was seen by the participants before or not ($p > 0.05$).

MANOVA results for architect

Factor 1 (Excitement and Dominance): There is no perceptual difference in Factor 1 according to gender ($p > 0.05$), while there were statistically significant differences according to the level of design education ($p < 0.05$). 5 years and more in Level in design education "Still-Lively" differs significantly from all other classes. 5 years and more group (5.6) evaluated Balakgazi park as more lively than other classes (2.7-3.9). In the "Trivial-Glorious" adjective pair, the 4th level is statistically different from the 1st level, 3rd level, and 5th year or more students. While the 4th level students (2.6) evaluated the area as trivial, the students in the 1st level, 3rd level, and 5th years and more groups assessed the area as glorious (3.2-4.6). 2nd level is statistically different from the 4th level in "Repulsive-Inviting" and "Closed-Open". In "Insufficient Green-Green" the graduate level and 5th years or more also differs from all undergraduate levels. The graduate group perceived the Balakgazi as insufficient green, giving the lowest mean score average with 1.4; on the other hand, 5th years and more groups separated from other classes by evaluating the area as green with 4.8. In the "Ordinary-Original" 1st level is separated from the 2nd level, 5th years or more and graduate groups. In all adjective pairs, the graduate group is separated from the 1st level, 2nd level, and 5th year and more groups. The graduate group evaluated the Balakgazi more negatively than the other groups.

Factor 2 (Excitement): No statistical relationship was found according to gender and level of design education ($p > 0.05$). While 48 architects had seen Balakgazi park before, 50 participants did not. MANOVA analysis results show that in the evaluation of Factor 1 and Factor 2, it was concluded that whether the participants had seen this area before or not did affect the visual perception evaluation. In other words, no statistically significant relationship was obtained.

CONCLUSION

Visual perception studies are important to determine how individuals or users perceive any space. The semantic differentiation technique is commonly used to evaluate subjective perception (Acking & Küller, 1972). Although there are many studies on public spaces, studies evaluating such personal perceptions are difficult to conduct, and there are limited studies in the literature. For this reason, evaluating Balakgazi park in Elazig City by individuals who received design education fills this gap. This study selected participants from different departments, including landscape architecture and architecture, and the different levels of design education. In addition, participants include individuals who have seen Balakgazi park before. Thus, participant responses include subjective (emotional) data regarding users of these areas, and objective data, combined with scientific knowledge, due to their design education.

Exploratory Factor Analysis was used to determine which emotions were dominant by considering many adjective pairs in the visual evaluation of public spaces. Thus, the emotions reflected by the adjective pairs were gathered under factor groups. These factors describe feelings of pleasure, excitement, and dominance. In the visual perception evaluation of Balakgazi, two-factor groups were determined from landscape architect and architect. While the first factor was “Excitement” and the second was “Pleasure and dominance” according to landscape architects, the first factor was “Excitement and dominance” and the second one was “Excitement” according to architects.

MANOVA was used to determine how these feelings change in individuals with different levels of design education, whether they have visited the area before and how they vary according to gender. Results show no statistically significant differences between the previously seen Balakgazi park and the not seen area ($p>0.05$). However, significant differences were determined according to the level of design education ($p<0.05$). Generally, it has been determined that the graduate-level group has a different perception than the undergraduate level.

While studies in the literature, such as the effect of the visual appeal of urban parks on user perception (Altınçekiç & Erdönmez, 2001; Çakıcı & Çelem, 2009; Karmanov & Hamel, 2009; Kurdoğlu & Üstün Topal, 2017; Mahdavinejad & Abedi, 2012; Surat, 2017; Yazıcı & Kiper, 2019), and visual perception studies conducted on the past and current situations of public spaces mostly used the mathematical comparisons or fundamental statistical analyzes, EFA and MANOVA were used in this study. In this respect, the study differs from other studies. The method of the study and the statistical analyzes applied are guiding for studies involving similar research methods. In addition, the study’s results will guide the decision makers in developing the design features of Balakgazi park. However, in the study, only the spatial perceptions of individuals who received design education were evaluated.

Future studies should include participants with different characteristics. In addition, objective data containing numerical values such as the ratio of green area, hard surface, presence of vegetation, etc. should be included. Because the evaluation of public spaces with objective data may not be enough to reflect the positive features of the space. Future studies should include and compare subjective and objective data to guide decision-makers and develop design strategies.

Acknowledgment

This study was approved by the Firat University Social and Human Sciences Research Ethics Committee. I would like to thank the faculty members and students of Firat University, Faculty of Architecture, Department of Architecture and Inonu University, Faculty of Fine Arts and Design, and Department of Landscape Architecture for their unwavering support conduct of the survey. The author declares that there is no conflict of interest. There is no financial support.

Ethics committee approval in the study was obtained with the decision of the Social and Human Sciences Research Ethics Committee of Firat University, dated 27 June 2022 and numbered 10.

Author Contribution and Conflict of Interest

All authors contributed equally to the article.

There is no conflict of interest.

REFERENCES

- Acar, C. & Ayhan Güneroğlu, N. (2009). Trabzon Kentindeki Çizgisel Bitki Kompozisyonlarının Tür Çeşitliliği ile İşlevsel ve Görsel Değerleri Üzerine Bir Araştırma. *Ekoloji*, 18(72), 65–73. <https://doi.org/10.5053/ekoloji.2009.728>
- Acar, C. & Derya, S. (2010). Kentsel Yerleşim Alanlarındaki Bitkilerin Peyzajda Kullanım Tercihleri Açısından Değerlendirilmesi: Trabzon Kenti Örneği. *Ekoloji*, 19(74), 173–180. <https://doi.org/10.5053/ekoloji.2010.7421>
- Acarlı, B. & Kiper, T. (2018). Kent Meydanlarının Geçmiş ve Günümüz Görüntülerinin Görsel Peyzaj Kalitesinin Saptanması: İstanbul İli Taksim Meydanı Örneği. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 15–31. <https://doi.org/10.16950/iujad.428505>
- Acking, C. A. & Küller, H. (1972). The perception of an interior as a function of its colour. *Ergonomics*. <https://doi.org/10.1080/00140137208924465>
- Altınçekiç, H. & Erdönmez, M. (2001). Ulus Parkı’nda Kullanıcı Açısından Peyzaj Değerlendirmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A 51(2), 1–15.
- Anonymous 1, 2022. <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>. Date of access: 04.06.2022
- Anonymous 2, 2022. <https://www.elazig.bel.tr/balakgazi-parki-ve-cam-seyir-terasi-aciliyor/4864/>. (Date of access: 10.06.2022)
- Aytaş, İ. & Uzun, S. (2015). Düzce kent merkezindeki yaya alanlarının görsel peyzaj kalitesinin belirlenmesi. *İstanbul*

- Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 65(1), 11–29. <https://doi.org/10.17099/jffiu.60910>
- Boztepe Taşkıran, H. (2010). Algı Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Lisans Programı Ders Notları*, 1–290.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32, 470–483.
- Çakıcı, I. & Çelem, H. (2009). Kent Parklarında Görsel Peyzaj Algısının Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 15(1), 31–43.
- Çınar, S. & Çetindağ, K. (2009). Görsel Algılamada Işık ve Renk Faktörü: Sultanahmet Meydanı ve Çevresi Örneği. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A 59(2), 103–123.
- Demirbaş, E., Dinçer, P. & Acar, H. (2003). Anlamsal farklılaşım tekniğini bitki kompozisyonu örneklerinde değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 1(A), 15–28.
- Engin Dere, E. (2017). *Peyzaj Görsel Analizi ve Değerlendirilmesi: TEM Otoyolu Örneği*. Namık Kemal Üniversitesi.
- Erduran, F. & Kabaş, S. (2010). Parklarda Ekolojik Koşullarla Dengeli, İşlevsel ve Estetik Bitkilendirme İlkelerinin Çanakkale Halk Bahçesi Örneğinde İrdelenmesi. *Ekoloji*, 19(74), 190–199. <https://doi.org/10.5053/ekoloji.2010.7423>
- Hacıoğlu, A., Eroğlu, E. & Kahveci, H. (2017). Farklı Arazi Örtüsüne Bağlı Peyzaj Bileşenlerinin Görsel Değerlendirilmesi: Yuvacık Baraj Havzası Örneği. *Journal of Forestry*, 15(2), 59–77. <https://doi.org/10.5849/jof.2017-003>
- Kang, N. & Liu, C. (2022). Towards landscape visual quality evaluation: methodologies, technologies, and recommendations. *Ecological Indicators*, 142(May), 109174. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2022.109174>
- Kaplan, A. & Coşkun Hepcan, Ç. (2004). Ege Üniversitesi Kampüsü “Sevgi Yolu” nun Görsel (Etki) Değerlendirme Çalışması. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 159–167.
- Kaplan, S. (1992). Environmental preference in a knowledge-seeking, knowledge-using organism. In *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*.
- Kaptanoğlu, A. Y. . (2006). *Peyzaj Değerlendirmesinde Görsel Canlandırma Tekniklerinin Kullanıcı Tercihine Etkileri*. İstanbul Üniversitesi.
- Karmanov, D. & Hamel, R. (2009). Evaluations of design gardens by students of landscape architecture and non-design students: A comparative study. *Landscape Research*, 34(4), 457–479. <https://doi.org/10.1080/01426390903019833>
- Kösa, S. (2019). Bazı Herdem Yeşil Ağaçların Yapraklarının Görsel Algılanmasında Şekil ve Renk İlişkisinin Belirlenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(1), 31–40.
- Kurdoğlu, B. Ç. & Bekar, M. (2018). Bir fuaye alanının değişiminin temel tasar ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 574–582.
- Kurdoğlu, B. Ç. & Üstün Topal, T. (2017). Aydınlatılmış kent parklarının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi: Meydan parkı ve Atapark örnekleri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1–15. <https://doi.org/10.17474/artvinofd.289510>
- Mahdavinejad, M. & Abedi, M. (2012). Evaluation and Comparison of the Meaning and Concepts of Contemporary Urban Parks and Historic Gardens. *International Journal of Modern Engineering Research*, 2(6), 4743–4748.
- Müderrişoğlu, H. & Eroğlu, E. (2006). Bazı İbrelî Ağaçların Kar Yüklü Altında Görsel Algılanmasındaki Farklılıklar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(1), 136–146.
- Osgood, C. E. (1952). The nature and measurement of meaning. *Psychological Bulletin*. <https://doi.org/10.1037/h0055737>
- Özhancı, E. & Yılmaz, H. (2011). Rekreasyon Alanlarının Görsel Peyzaj Kalitesi Yönünden Değerlendirilmesi; Erzurum Örneği. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 67–76.
- Özvan, H. & Bostan, P. (2019). Çeşitli Yöntemlerin Karşılaştırılması ile Görsel Estetik Kalite Değerlendirilmesi. *Yüzüncüyıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 29(1), 159–167. <https://doi.org/10.29133/yyutbd.432802>
- Rezazadeh, R. (2011). Perceptual Dimensions of Streetscape, in Relation to Preference and Identity : a Case Study in Shiraz, Iran. *International Journal of Academic Research*, 3(2), 749–759.
- Sakıcı, Ç., Ayan, E. & Özdiğer, Z. P. (2012). Differences in Visual Perception of *Abies nordmanniana* subsp . *bormmulleriana* Mattf under Snow Load. *Kastamonu University, Journal of Forestry Faculty, Special Issue*, 79–85.
- Sarı, D. & Karaşah, B. (2015). Hatıla Vadisi Milli Parkı'nda (Artvin) yer alan farklı vejetasyon tiplerinin görsel değerlendirmesi üzerine bir çalışma. *Türkiye Ormanlık Dergisi*, 16(1), 65. <https://doi.org/10.18182/tjf.49219>
- Surat, H. (2017). Kent Parklarının Görsel Peyzaj Algısının Peyzaj Mimarlığı Öğrencileri Tarafından Değerlendirilmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 70–80. <https://doi.org/10.24011/barofd.295860>
- Tarakçı Eren, E., Alpak, E. M. & Düzenli, T. (2018). Mevsimsel Bitki Görünümlerinin Tercih ve Algısal Farklılıklarının Belirlenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 145–154.
- Tsuchiya, T. (2013). Kansei Engineering Study for Streetscape Zoning using Self Organizing Maps. *International Journal of Affective Engineering*, 12(3), 365–373. <https://doi.org/10.5057/ijae.12.365>
- Wang, W., Wang, W. & Namgung, M. (2010). Linking people's perceptions and physical components of sidewalk environments-an application of rough sets theory. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 37(2), 234–247. <https://doi.org/10.1068/b35072>
- Woosnam, K. M. & Erul, E. (2017). Residents' perceived impacts of all-inclusive resorts in Antalya. *Tourism Planning & Development*, 14(1), 65–86. <https://doi.org/10.1080/21568316.2016.1183515>

- Woosnam, K. M., Erul, E. & Ribeiro, M. A. (2017). Heterogeneous community perspectives of emotional solidarity with tourists: Considering Antalya, Turkey. *International Journal of Tourism Research*, 19(6), 639–647. <https://doi.org/10.1002/jtr.2136>
- Yakın İnan, Ö. & Özdemir Sönmez, N. (2019). Kentsel Yaşam Kalitesi Ölçüm Yöntemlerinin Geliştirilmesi. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 2(3), 184–198.
- Yazıcı, G. & Kiper, T. (2019). Kentsel Peyzajlarda Görsel Algıya Dayalı Olarak Mekânsal Tercihlerin Belirlenmesi : Topkapı Şehir Parkı Örneği. *Kent Akademisi*, 12(40), 765–778.

Arazi Örtüsü Değişiminin CORINE Verisiyle Modellenmesi: Ankara İlinin Kentsel Büyüme Tahmini

Araştırma Makalesi
Research Article

Öznur İŞINKARALAR¹

¹ Arş. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Kastamonu, Türkiye.
ORCID ID: 0000-0001-9774-5137, e-posta: obulan@kastamonu.edu.tr

ÖZ

Arazi kullanımı arazi örtüsü değişimi araştırmaları, kentlere ilişkin karar alma süreçlerinde oldukça etkilidir. Araştırmada, Ankara ilinde 1990, 2012 ve 2018 yılları Coordination of Information on the Environment (CORINE) verisi kullanılarak arazi örtüsünün gelecekteki değişimi öngörülmektedir. Elde edilen veriler, Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Tahmin haritalarının üretilmesinde hücresel özişleme ve Markov zinciri yöntemleri entegre olarak uygulanmış ve 2056 yılı için yapısal alanların büyümesi zamansal-mekânsal olarak modellenmiştir. Uygulanan modelleme yaklaşımının uygunluğu, 2018 yılı için referans ve tahmin haritalarının Kappa istatistik değeriyle (Klocation: 0,9744) analiz edilmesi yoluyla ispatlanmıştır. 2018-2056 yılları arasındaki alansal değişim, yapay alanlardaki artışa karşılık tarımsal alanlar ile sulak alanlar ve su kütlelerindeki kaybı ortaya koymaktadır. Sonuçlar, arazi örtüsü değişimindeki hızı ve özellikle kentin batı, kuzeybatı ve güneybatı yönlü büyüme baskısını ortaya koymaktadır.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 31 / 10 / 2022
Kabul 05 / 12 / 2022

ANAHTAR KELİMELER

Zamansal-mekânsal modelleme
Hücresel özişleme
Markov zinciri
CBS

Modeling Land Cover Change with CORINE Database: Urban Growth Prediction of Ankara City

ABSTRACT

Land use land cover change studies are very effective in decision-making processes related to cities. In the research, the future change of land cover in Ankara is predicted by using Coordination of Information on the Environment (CORINE) data for the years 1990, 2012, and 2018. The obtained data were analyzed using Geographic Information Systems. The cellular automata and Markov chain methods were applied and integrated into the production of forecast maps, and the growth of structural areas for the year 2056 was modeled as spatial and temporal. The suitability of the applied modeling approach has been proven by analysing the reference and forecast maps for 2018 with the Kappa statistical value (Klocation: 0.9744). The areal change between 2018-2056 reveals the loss of agricultural lands, wetlands, and water bodies in contrast to the increase in artificial areas. The results reveal the speed of land cover change and especially the west, northwest, and southwest growth pressure of the city.

ARTICLE HISTORY

Received 31 / 10 / 2022
Accepted 05 / 12 / 2022

KEYWORDS

Spatio-temporal modelling
cellular automata
Markov chain
GIS

GİRİŞ

Günümüz dünyasında kentleşmenin bir sonucu olarak kentsel alanlardaki nüfus artışının beraberinde getirdiği kentsel büyüme (Hepburn vd., 2021; İşınkaralar ve Varol, 2021; Nuissl, 2021); planlamaya yönelik problemler (Öztürk ve İşınkaralar, 2019) ve çevresel olumsuz etkiler

(Yılmaz ve İşınkaralar, 2021; Bayraktar vd., 2022; Dogan vd., 2022; Yayla vd., 2022) gibi birbirini tetikleyen pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kentsel büyüme, bir kentsel alanın çevresindeki alanlara doğru genişlemesi olarak tanımlanabilir (Lichter vd., 2021; Imbrenda vd., 2021). Yaşanan büyüme süreci doğal arazi örtüsünün yapay alanlara dönüşmesini beraberinde

getirmektedir (Bao vd., 2021; Önaç ve Birişçi, 2019). Bunun sonucunda özellikle yoğun göç alan metropol kentlerde küresel bir sorun olan arazi kayıpları yaşanmaktadır (Prăvălie vd., 2021). Arazi kullanımı arazi örtüsü değişimi haritalarının retrospektif olarak izlenmesi, kentsel çevresel süreçleri anlamaya yönelik olarak kullanılabilir bir veri sunmaktadır (Ghazaryan vd., 2021; Sarif ve Gupta, 2022).

Avrupa Birliği'nde bir arazi kullanımı arazi örtüsü değişimi veri tabanının oluşturulmasına ilişkin en önemli girişimlerden biri CORINE (Coordination of Information on the Environment) arazi örtüsü veri tabanıdır (Aune-Lundberg, 2021; Bachantourian, 2022). CORINE, kent coğrafyasının kullanılma şeklini ortaya koyan bir haritalama tekniğidir (Baudoux, 2021). Bu veri seti, 1990 yılı itibariyle belirli dönemlere ait olarak kullanılabilir olup, arazi kullanımındaki değişiklikleri gözlemek için şehir plancıları, politika yapıcılar ve araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (Aydın ve Polat, 2021; Lv vd., 2021; Tian, 2021). Ayrıca çok sayıda çalışma, çeşitli özelliklere sahip çevresel ve sosyoekonomik analizleri desteklemek için yararlılığını doğrulamıştır (Cervelli vd., 2022; Zaldo-Aubanell, 2021).

Bu çalışma, Ankara kentinde kentsel arazi kullanımının analizi ve dinamikleri açısından CORINE arazi örtüsü kullanılarak sistematik olarak büyümeyi modellemektedir. Büyüme modellerinin hazırlanmasında istatistikî modeller (Hyandy vd., 2015), yapay sinir ağları (Guan, 2005; Maithani, 2009), lojistik regresyon (Salem vd., 2021; Diep vd., 2022), hücresel özişleme (Shafizadeh-Moghadam vd., 2021; Li vd., 2022) ve Markov zinciri (Yu vd., 2021) gibi pek çok teknik uygulanmaktadır. Modellerin avantaj ve dezavantajları sıklıkla tartışılmaktadır. Bu nedenle prensiplerin birbirine entegre edilmesi güncel araştırmalarda tercih edilmektedir (Mallick, 2021; Isinkaralar vd., 2022).

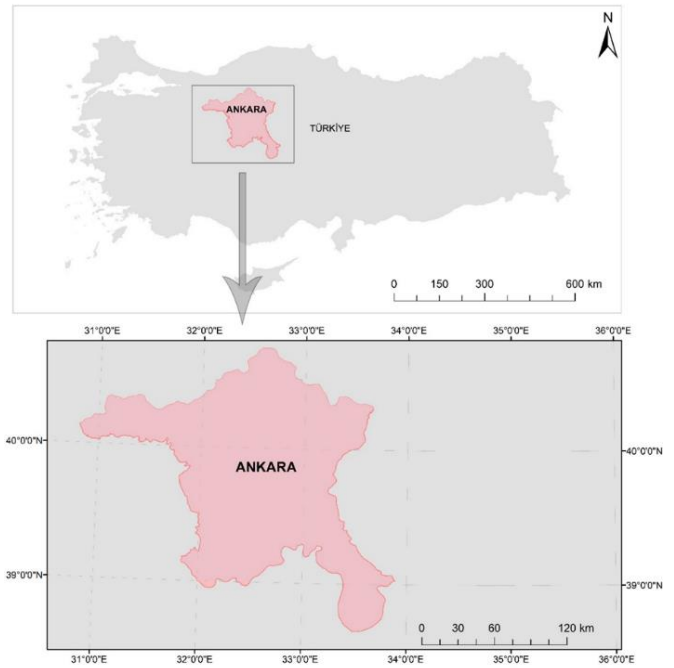
Araştırmada ilin gelecek mekânsal dağılımının tahmin edilmesinde hücresel özişleme-Markov zinciri (HÖ-Markov) modeli uygulanmıştır. Hücresel özişleme, yerel koşullara bağlı olarak bir dizi kurallar çerçevesinde komşu hücrelerin farklı zamansal temsili üreten bir prensibe sahiptir (Liu, 2021; Zhang ve Wang, 2022). En güçlü avantajlarından biri, arazi örtüsü değişimini anlamaya yönelik olarak uygulamadaki kolaylığı olarak kabul edilmektedir (Geng vd., 2022; Noszczyk, 2019). Markov zinciri ise, mevcut eğilim göz önünde bulundurularak arazi kullanım değişimini matrisler ve algoritmalarla yararlanarak öngörmeye dayalıdır. En büyük dezavantajı, zamansal olasılıkları belirlerken mekânsal yönünün güçlü olmamasıdır (Castro vd., 2022; Noszczyk, 2019).

Modelleme çalışmasında yöntemlerin birbirine entegre edilmesi ile sınırlılıkların ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Buna göre, mekânsal dinamikler hücreler yoluyla hücresel özişleme aracılığıyla kontrol edilirken zamansal dinamikler Markov zinciri ile model prensibine eklenmektedir. Böylece, esnek ve dinamik bir

modelleme yaklaşımı sunmaktadır (Isinkaralar vd., 2022; Xu vd., 2022). Araştırma sonucunda ise, belirlenen hedef yılı için tahmin haritaları modellenerek kentsel büyüme ve doğal alanlardaki değişim izlenmiştir. Kentin gelişme davranışı ile üretilen haritalardan elde edilen bulgular alansal olarak hesaplanarak kentin büyüme süreci ortaya konulmuştur.

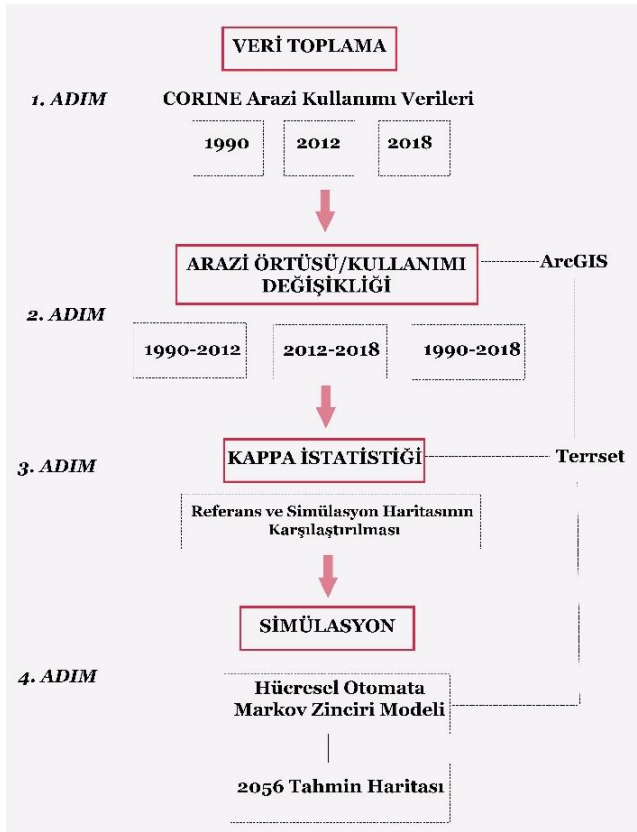
MATERYAL VE YÖNTEM

Arazi kullanımı arazi örtüsü dinamiklerinin gözlemi, farklı zamansal mekânsal ölçeklerde gerçekleştirilmektedir. Araştırmada 39°55'48"K 32°51'00"D koordinatında yer alan Ankara ili için CORINE arazi örtüsü Seviye-1 sınıflandırmasına göre zamansal mekânsal değişim ortaya konulmuştur. Uzaktan algılama teknikleri ile arazi örtüsü haritalarının oluşturulmasındaki temel prensip, görüntüdeki verilerin farklı bölgelere göre sınıflandırılmasıdır (Arıcak vd., 2014). Bu sınıflandırma kapsamında yapay alanlar (YA), tarımsal alanlar (TA), orman ve yarı doğal alanlar (OYDA), sulak alanlar ve su kütleleri (SASK) yer almaktadır. Arazi örtüsü değişimi verisinden yola çıkarak 2056 yılına ait gelecek tahminleri yapılmıştır.

Şekil 1. Araştırma alanının ülke içerisindeki yeri ve coğrafi konumu

Arazi değişimlerinin simülasyonu, dört temel aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle 1990, 2012 ve 2018 yılları için geçmiş CORINE Arazi Kullanımı vektör verileri toplanmıştır. İkinci aşamada, elde edilen haritalar zamansal değişimi yansıtabilecek şekilde 1990-2012, 2012-2018 ve 1990-2018 yıllarına göre ArcGIS 10.0 yazılımına aktarılmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Çalışmanın akış şeması

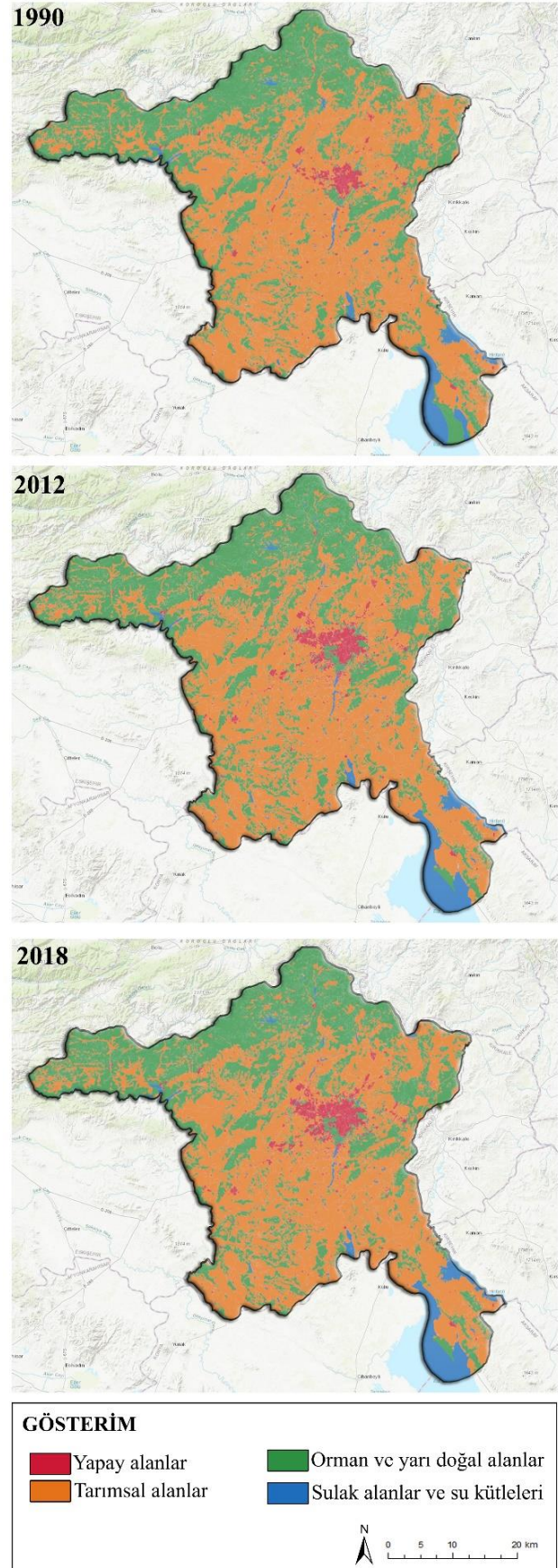
Ardından üçüncü aşamada, elde edilen haritaların tahminlerde kullanılabilmesi için raster veriye dönüştürülmüştür. Haritaların gelecek tahmininde kullanıma uygunluğunun tespiti için Kappa İstatistiki değerleri kullanılarak test edilmiştir. İstatistikte kullanılmak amacıyla, 2018 yılı kontrol yılı olarak belirlenmiştir. 1990 ve 2012 yılı haritaları kullanılarak 2018 yılı için tahmin yapılmıştır. 2018 yılı için üretilen simülasyon haritası, mevcut 2018 yılı haritası referans alınarak karşılaştırılmış ve modelin uygunluğu test edilmiştir. Çalışmanın son aşamasında ise, HÖ-Markov zinciri modeli ile Terrset 19.0.9 yazılımında gelecek tahmini yapılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü Durumu

Çalışma alanında 1990, 2012 ve 2018 dönemleri için dört arazi kullanım sınıfına ilişkin CORINE arazi örtüsü sınıf haritaları Şekil 3'te yer almaktadır. İl sınırlarında yapay alanlar, tarımsal alanlar, orman ve yarı doğal alanlar ile sulak alanlar ve su kütlelerinin zamansal- mekânsal değişimi izlenmiştir.

1990 yılında TA %59'luk bir paya sahiptir, bunu OYDA (%36), SASK (%3) ve YA (%2) takip etmektedir. 2012 yılına tarımsal alanların %56'lık bir orana sahip olduğu görülürken bu oranı OYDA (%37), SASK (%4) YA (%3) izlediği tespit edilmiştir. 2018 yılında ise arazi örtüsünün yaklaşık %56'sını TA'nın oluşturduğu, bu oranı ise OYDA (%37), SASK ile YA'nın (%4) takip ettiği görülmektedir (Çizelge 1).

Şekil 3. 1990-2018 arazi CORINE arazi örtüsü sınıf haritaları

Çizelge 1: 1990-2018 arazi CORINE arazi örtüsü sınıfları

	1990		2012		2018	
	Alan (ha)	Yüzde (%)	Alan (ha)	Yüzde (%)	Alan (ha)	Yüzde (%)
YA	55.046	2	88863	3	100781	4
TA	1.501.695	59	1440115	56	1.428.720	56
OYDA	935.843	36	946259	37	944.904	37
SASK	73.794	3	91.140	4	91.973	4
Toplam	2.566.378	100	2.566.377	100	2.566.378	100

Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü Değişiminin Analizi

Arazi kullanımı arazi örtüsü değişikliğinde 1990 yılı ilk yıl alınarak yapılmıştır. Birinci dönem olan (1990-2012), ikinci dönem (2012-2018) ve üçüncü dönemlerde (1990-2018) arazi kullanımında önemli kayıp ve kazançların tespit edilmiştir. En fazla kazanç ve kayıp değerlerinin üçüncü çalışma döneminde (1990-2018) olduğu görülmektedir. En fazla kazanç OYDA' da iken, en fazla kayıp ise TA sınırlarındadır. Çizelge 2'de verilen bu tespitlere göre, YA her üç dönemde de sırasıyla 33.817 hektar, 11918 hektar ve 45.735 hektar oranında artış göstermektedir. TA'nın her üç dönemde de azalış gösterdiği görülmektedir. En fazla azalış yaklaşık 72975 hektar ile üçüncü dönemde görülmektedir. OYDA, birinci ve üçüncü çalışma dönemlerinde artış gösterirken ikinci çalışma döneminde ise azalış göstermektedir. SASK ise her üç çalışmada döneminde sırasıyla 17346 hektar, 833 hektar ve 18179 hektar artış göstermektedir.

Çizelge 2: 1990-2018 arazi CORINE arazi örtüsü sınıfları

	1990- 2012	2012- 2018	1990- 2018
	Alan (ha)	Alan (ha)	Alan (ha)
YA	+33817	+11918	+45735
TA	-61580	-11395	-72975
OYDA	+10417	-1355	+944904
SASK	+17346	+833	+18179

1990- 2018 yılları arasında yapay alanlardan 33121 hektar TA'ya, 24656 hektar OA'ya dönüştürülmüştür. Bu dönemde en fazla kayıp değerlerine sahip olan TA ise 8256 hektar YA'ya, 37075 hektar OA'ya ve 1828 hektar SA'ya dönüşmüştür. Bununla birlikte OA'da ise 3059 hektar YA'ya, 11414 hektar TA'ya ve 63654 hektar ise SASK'a dönüştürülürken, SASK'da ise 727 hektar YA'ya, 75599 TA'ya, 7335 hektar ise OA'ya dönüşmüştür (Çizelge 3).

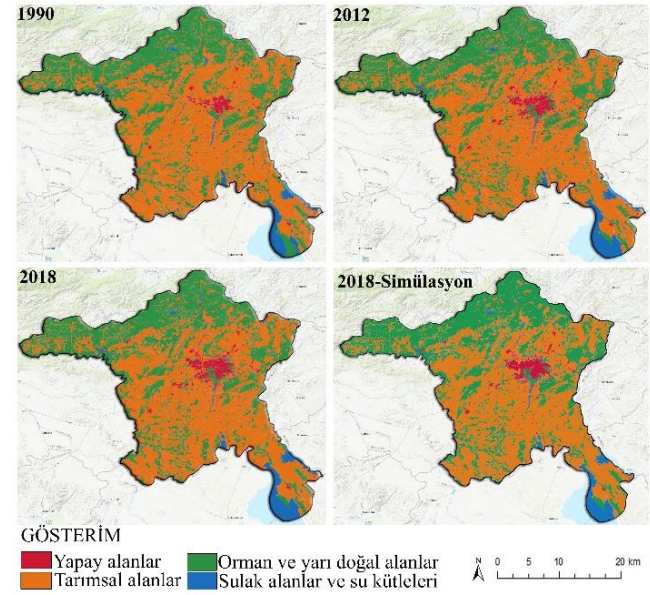
Çizelge 3: 1990-2018 yılı geçiş alanı matrisi (ha)

	YA	TA	OYDA	SASK	Toplam (2018)
YA	43004	33121	24656	0	100781
TA	8256	1381561	37075	1828	1428720
OYDA	3059	11414	866777	63654	944904
SASK	727	75599	7335	8312	91973
Toplam (1990)	55046	1501695	935843	73794	2566378

Kentsel Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü Simülasyonu

Model Doğrulama ve Kalibrasyon

1990, 2012 ve 2018 yıllarında Ankara'nın gerçek arazi kullanım haritaları ve 2018 yılı simülasyon sonuçları Şekil 4'te verilmiştir. Görsel karşılaştırma, simüle edilmiş haritanın referans haritaya benzer bir mekânsal desene sahip olduğunu göstermektedir.

Şekil 4. 2018 yılı için referans ve tahmini arazi kullanımı

Simülasyon sonuçlarının doğruluğunu nicel olarak değerlendirmek için Kappa istatistik değerleri hesaplanmıştır. Kappa katsayısı, iki değişken arasındaki karşılaştırmalı uyumun güvenilirliğini ölçmek için kullanılan etkili bir yöntemdir. Çalışmada, 1990 ve 2012 haritaları kullanılarak 2018 yılı simülasyon haritası oluşturulmuştur. K_{no} 'yu gösteren konum istatistikleri 0,9884, $K_{location}$ 0,9744, $K_{location Strata}$ 0,9138 ve $K_{standard}$ 0,9744'dür. Sonuçlar HÖ-Markov modelinin Ankara'nın gelecekteki değişimin yerini belirlemede mükemmel aralıkta olduğunu göstermektedir.

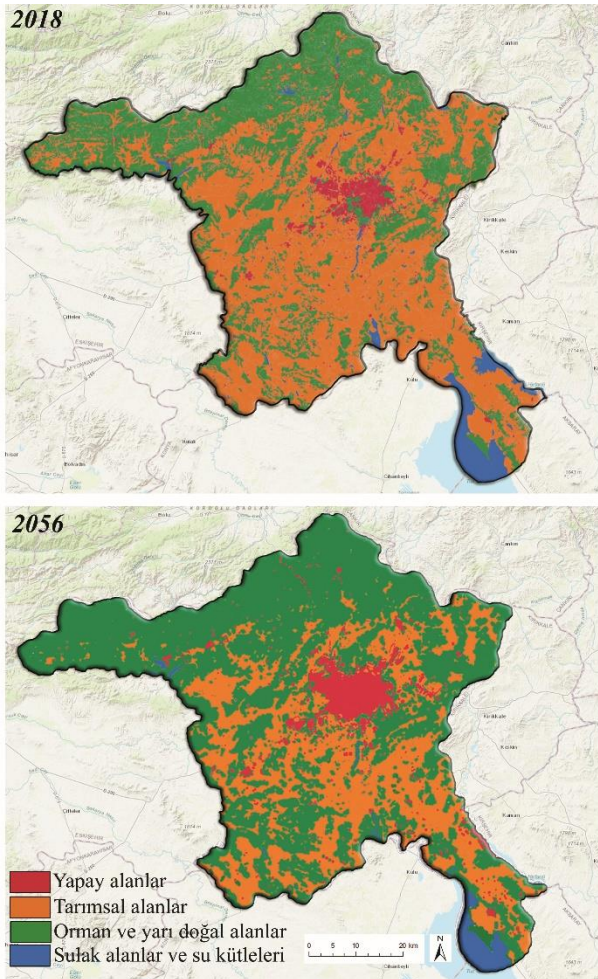
Multiples of Base Resolution (MBR): 1x 1 Information of Quantity			
Information of Location	No[n]	Medium[m]	Perfect[p]
Perfect[P(x)]	0,4554	0,9891	1,0000
PerfectStratum[K(x)]	0,4554	0,9891	1,0000
MediumGrid[M(x)]	0,4333	0,9556	0,9812
MediumStratum[H(x)]	0,3332	0,8555	0,8555
No[N(x)]	0,3332	0,8555	0,8555

AgreeGridcell = 0,1771	DisagreeQuantity = 0,0018	Kstandard = 0,9744
AgreeStrata = 0,0000	DisagreeStrata = 0,0000	Kno = 0,9884
AgreeQuantity = 0,4022	DisagreeGridcell = 0,0077	Klocation = 0,9744
AgreeChance = 0,3482		KlocationStrata = 0,9138

Şekil 5. Kappa istatistiği değerleri

Öngörülen Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü

CORINE 1990 ve 2018 yılları verileri temel alınarak Ankara ilindeki arazi örtüsü/kullanımının 2056 için öngörülen durumunun tahmini HÖ-Markov modeli kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan simülasyon sonucunda arazi örtüsü/kullanımındaki yapay bölgelerdeki yağ lekesi şeklindeki kent lekesi büyümesi modellenmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. 2056 Arazi kullanımı/arazi örtüsü simülasyonu

2056 yılında yapay bölgeler ve orman alanlarında sürekli bir artış gözlenirken, tarım alanları ve sulak alanlarda ise azalış olacağı öngörülmektedir. Arazi örtüsü/kullanımı öngörülen değişikliklerde, tarımsal alanlarda 99.039 ha ve sulak alanlarda ise 5325 ha alanın orman alanı ve yapay alanlara dönüşeceği şeklinde ifade edilebilir. Yapay bölgelerin kent arazisi içerisindeki payı %4'ten %7'ye çıkarken tarım alanlarının oranı %56'dan %53'e ve sulak alanlar ile su kütleleri % 4'ten %3'e düşmüştür (Çizelge 4).

Çizelge 4: 2018-2056 arazi kullanımı değişimi

	2018		2056		2018-2056
	Alan (ha)	Yüzde (%)	Alan (ha)	Yüzde (%)	Alan (ha)
YA	100781	4	187838	7	+87057
TA	1428720	56	1329681	53	-99039
OYDA	944904	37	962211	37	+17307
SASK	91973	4	86648	3	-5325
Toplam	2566378	100	2566378	100	

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Kentler, sürekli değişim ve gelişim gösteren, büyüme eğiliminde olan devingen ve karmaşık bir yapıdadır. Bu nedenle, kentsel büyüme, pek çok dinamiğin etkisiyle arazi örtüsünde zamansal süreçte değişime neden olur (Yetişkul, 2017; Isinkaralar ve Varol, 2023). Bu çalışmada arazi örtüsünün değişimi, CORINE verisi kullanılarak HÖ-Markov zinciri tekniğiyle modellenmektedir. Modelin uygunluğu arazi örtüsü verisi bulunan 2018 yılı için Kappa istatistik değeriyle (Klocation 0,9744) ispatlanmıştır. Ayrıca arazi örtüsü değişimini simüle etmek için gösterdiği performans pek çok çalışma ile gösterilmektedir (Guan vd., 2011; Kamusoko, 2009). Alan ve diğerleri (2020), Ankara İlinde CORINE verisi kullanarak C# programlama dili aracılığıyla öneri yönteminin uygunluğunu referans harita ile karşılaştırmıştır. Bu araştırma ise, Ankara ilinin zamansal mekansal büyümesini izlemek ve simüle etmek amacıyla gelecek tahminlerine ve arazi örtüsünün alansal olarak değişimine dayanmaktadır. Kucsicsa vd. (2019), Romanya'da arazi kullanım arazi örtüsü değişimini bölgesel olarak CLUE-S aracılığıyla CORNE verisi kullanılarak modellemektedir.

Arazi örtüsü değişimi modelleri, çevresel bozulmayı incelemek ve planlama ve yönetimin arazi kullanımı değişikliği üzerindeki etkisini kontrol etmek için dinamik bir veri seti sağlar. Araştırma sonucunda, zamansal-mekânsal artış eğilimine bağlı olarak doğal kaynaklar üzerine kentsel büyümenin baskısı ortaya çıkmaktadır. Yerleşim alanlarının genişlemesi, diğer arazi kullanımını ve arazi örtüsü türlerini önemli ölçüde azaltması literatürdeki bulguları desteklemektedir (Wang vd., 2021). Tarihsel süreçte planlama çalışmaları ile oluşmuş Ankara Metropolitan kent formu, 1990 sonrası üst ölçek plana bağlı olmayan bir modelle yayılmış ve belirli alanlara sığmıştır. 2023 Ankara Nazım İmar Planı ise önerilen alt

merkezler ile daha sürdürülebilir bir yapı kazanarak çok merkezli bir makroforma sahip olmuştur (Sat vd., 2017). Ankara kenti özelinde gelişim tahmini haritaları incelendiğinde, mevcut kompakt lekenin yağ lekeli şeklinde büyüyeceği öngörülmektedir. Ancak kuzeybatı ile güneybatı koridorlarında kentin batı gelişme aksı boyunca yayılacağı tahmin edilmektedir. Bu alanlardaki plan kararları ve yatırımlar ile batı koridorundaki mekânsal gelişmenin süreçte etkili olduğu söylenebilir (Özcan, 2019). Araştırma, arazi kayıplarının zamansal sürecini ortaya koymanın yanında gelişim yönleri açısından sunduğu ipuçları ile karar vericiler için oldukça yönlendiricidir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

KAYNAKÇA

- Alan İ., Demirörs, Z., Bayar, R. & Karabacak, K. (2020). Markov Chains based land cover estimation model development: The case of Ankara Province. *International Journal of Geography and Geography Education*, (42), 650-667.
- Aricak, B., Kucuk, O. & Enez, K. (2014). Determination of pumper truck intervention ratios in zones with high fire potential by using geographical information system. *Journal of Applied Remote Sensing*, 8(1), 1-9. DOI:10.1117/1.JRS.8.083598
- Aydın, N., ve Polat, E. (2021). Kentin organik dokusunun değişiminin yapılan planlama çalışmaları ile karşılaştırılarak incelenmesi, Isparta Örneği. *Planlama Dergisi* ;31(3), 530–545.
- Aune-Lundberg, L., & Strand, G. H. (2021). The content and accuracy of the CORINE Land Cover dataset for Norway. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*, 96, 102266.
- Bachantourian, M., Chaleplis, K., Gemitzi, A., Kalabokidis, K., Palaiologou, P., & Vasilakos, C. (2022). Evaluation of MODIS, Climate Change Initiative, and CORINE Land Cover Products Based on a Ground Truth Dataset in a Mediterranean Landscape. *Land*, 11(9), 1453.
- Bao, W., Yang, Y., & Zou, L. (2021). How to reconcile land use conflicts in mega urban agglomeration? A scenario-based study in the Beijing-Tianjin-Hebei region, China. *Journal of Environmental Management*, 296, 113168.
- Baudoux, L., Inglada, J., & Mallet, C. (2021). Toward a yearly country-scale CORINE land-cover map without using images: A map translation approach. *Remote Sensing*, 13(6), 1-32. DOI: 10.3390/rs13061060.
- Bayraktar, E. P., Isinkaralar, O., & Isinkaralar, K. (2022). Usability of several species for monitoring and reducing the heavy metal pollution threatening the public health in urban environment of Ankara. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 14(3), 276-283.
- Castro, M. L., Machado, P., Santos, I., Rodriguez-Fernandez, N., Torrente-Patiño, A., & Carballal, A. (2022). Flow Space and the Complexity of Urban Spatial Network State of the Art on Artificial Intelligence in Land-Use Simulation. *Complexity*, 2022.
- Cervelli, E., Pindozi, S., Allevato, E., Saulino, L., Silvestro, R., Scotto di Perta, E., & Saracino, A. (2022). Landscape Planning Integrated Approaches to Support Post-Wildfire Restoration in Natural Protected Areas: The Vesuvius National Park Case Study. *Land*, 11(7), 1024.
- Diep, N. T. H., Nguyen, C. T., Diem, P. K., Hoang, N. X., & Kafy, A. A. (2022). Assessment on controlling factors of urbanization possibility in a newly developing city of the Vietnamese Mekong delta using logistic regression analysis. *Physics and Chemistry of the Earth, Parts A/B/C*, 126, 103065.
- Geng, J., Shen, S., Cheng, C., & Dai, K. (2022). A hybrid spatiotemporal convolution-based automata model (ST-CA) for land-use/cover change simulation. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*, 110, 102789.
- Ghazaryan, G., Rienow, A., Oldenburg, C., Thonfeld, F., Trampnau, B., Sticksel, S., & Jürgens, C. (2021). Monitoring of urban sprawl and densification processes in western Germany in the light of SDG indicator 11.3. 1 based on an automated retrospective classification approach. *Remote Sensing*, 13(9), 1694.
- Guan, D., Li, H., Inohae, T., Su, W., Nagaie, T., ve Hokao, K. (2011). Modeling urban land use change by the integration of cellular automaton and Markov model. *Ecological modelling*, 222(20-22), 3761-3772.
- Guan, Q., Wang, L., & Clarke, K. C. (2005). An artificial-neural-network-based, constrained CA model for simulating urban growth. *Cartography and Geographic Information Science*, 32(4), 369-380.
- Hepburn, C., Qi, Y., Stern, N., Ward, B., Xie, C., & Zenghelis, D. (2021). Towards carbon neutrality and China's 14th Five-Year Plan: Clean energy transition, sustainable urban development, and investment priorities. *Environmental Science and Ecotechnology*, 8, 100130.
- Hyandye, C., Mandara, C. G., ve Safari, J. (2015). GIS and logit regression model applications in land use/land cover change and distribution in Usangu catchment. *Am. J. Remote Sens*, 3(6).
- Imbrenda, V., Quaranta, G., Salvia, R., Egidi, G., Salvati, L., Prokopová, M., ... & Lanfredi, M. (2021). Land degradation and metropolitan expansion in a peri-urban environment. *Geomatics, Natural Hazards and Risk*, 12(1), 1797-1818.
- İşınkaralar, Ö. & Varol, C. (2021). Kent Merkezlerinde Ticaret Birimlerinin Mekansal Örüntüsü Üzerine Bir Değerlendirme: Kastamonu Örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 6(2), 396-403.
- Isinkaralar, O. Varol, C. & Yilmaz, D. (2022). Digital mapping and predicting the urban growth: integrating scenarios into cellular automata—Markov chain modeling. *Applied Geomatics*, 1-11.
- Isinkaralar, O. & Varol, C. (2023). A cellular automata-based approach for spatio-temporal modeling of the city center as a complex system: The case of Kastamonu, Türkiye. *Cities*, 132, 104073.
- Kamusoko, C., Aniya, M., Adi, B., ve Manjoro, M. (2009). Rural sustainability under threat in Zimbabwe—simulation of future land use/cover changes in the Bindura district based on the

- Markov-cellular automata model. *Applied Geography*, 29(3), 435-447.
- Kucsicsa, G., Popovici, E. A., Bălteanu, D., Grigorescu, I., Dumitraşcu, M., ve Mitrică, B. (2019). Future land use/cover changes in Romania: regional simulations based on CLUE-S model and CORINE land cover database. *Landscape and ecological engineering*, 15(1), 75-90.
- Li, Q., Feng, Y., Tong, X., Zhou, Y., Wu, P., Xie, H., ... & Wang, C. (2022). Firefly algorithm-based cellular automata for reproducing urban growth and predicting future scenarios. *Sustainable Cities and Society*, 76, 103444.
- Lichter, D. T., Brown, D. L., & Parisi, D. (2021). The rural–urban interface: Rural and small town growth at the metropolitan fringe. *Population. Space and Place*, 27(3), 1-14.
- Liu, J., Xiao, B., Li, Y., Wang, X., Bie, Q., & Jiao, J. (2021). Simulation of dynamic urban expansion under ecological constraints using a long short term memory network model and cellular automata. *Remote Sensing*, 13(8), 1-20. <https://doi.org/10.3390/rs13081499>
- Lv, T., Wang, L., Xie, H., Zhang, X., & Zhang, Y. (2021). Exploring the global research trends of land use planning based on a bibliometric analysis: current status and future prospects. *Land*, 10(3), 1-20.
- Maithani, S. (2009). A neural network based urban growth model of an Indian city. *Journal of the Indian Society of Remote Sensing*, 37(3), 363-376.
- Mallick, S. K., Das, P., Maity, B., Rudra, S., Pramanik, M., Pradhan, B., & Sahana, M. (2021). Understanding future urban growth, urban resilience and sustainable development of small cities using prediction-adaptation-resilience (PAR) approach. *Sustainable Cities and Society*, 74, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103196>
- Noszczyk, T. (2019). A review of approaches to land use changes modeling. *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal*, 25(6), 1-29. <https://doi.org/10.1080/10807039.2018.1468994>
- Nuissl, H., & Siedentop, S. (2021). Urbanisation and land use change. In *Sustainable Land Management in a European Context* (pp. 75-99). Springer, Cham.
- Önaç A.K., Birişçi T. (2019). Transformation of urban landscape value perception over time: a Delphi technique application. *EMAS*, 191:741
- Özcan, K. Y. (2019). Ankara'nın Batı Koridorundaki Gelişme Bağlamında Törekent Mahallesi'ndeki Konut Özelliklerinin Konut Fiyatlarına Etkisi. *Megaron*, 14(2), 279-295.
- Öztürk ve Işınkaralar (2019). Kastamonu Kent Merkezinde Otopark Sorunsalı: Eleştirel Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (67), 506-511.
- Prăvălie, R., Patriche, C., Borrelli, P., Panagos, P., Roşca, B., Dumitraşcu, M., ... & Bandoc, G. (2021). Arable lands under the pressure of multiple land degradation processes. A global perspective. *Environmental Research*, 194, 110697.
- Salem, M., Bose, A., Bashir, B., Basak, D., Roy, S., Chowdhury, I. R., ... & Tsurusaki, N. (2021). Urban expansion simulation based on various driving factors using a logistic regression model: Delhi as a case study. *Sustainability*, 13(19), 10805.
- Sarif, M., & Gupta, R. D. (2022). Spatiotemporal mapping of Land Use/Land Cover dynamics using Remote Sensing and GIS approach: a case study of Prayagraj City, India (1988–2018). *Environment, Development and Sustainability*, 24(1), 888-920.
- Sat A., Üçer Z.A. G., Varol Ç., Yenigül S. B., (2017). Sürdürülebilir Kentler İçin Çok Merkezli Gelişme: Ankara Metropolitan Kenti İçin Bir Değerlendirme. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 98-107.
- Shafizadeh-Moghadam, H., Minaei, M., Pontius Jr, R. G., Asghari, A., & Dadashpoor, H. (2021). Integrating a forward feature selection algorithm, random forest, and cellular automata to extrapolate urban growth in the Tehran-Karaj Region of Iran. *Computers, Environment and Urban Systems*, 87, 101595.
- Tian, P., Li, J., Cao, L., Pu, R., Wang, Z., Zhang, H., ... & Gong, H. (2021). Assessing spatiotemporal characteristics of urban heat islands from the perspective of an urban expansion and green infrastructure. *Sustainable Cities and Society*, 74, 1-14 <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.103208>.
- Wang, S. W., Munkhnasan, L., ve Lee, W. K. (2021). Land use and land cover change detection and prediction in Bhutan's high altitude city of Thimphu, using cellular automata and Markov chain. *Environmental Challenges*, 2, 100017.
- Xu, T., Zhou, D., & Li, Y. (2022). Integrating ANNs and Cellular Automata–Markov Chain to Simulate Urban Expansion with Annual Land Use Data. *Land*, 11(7), 1074.
- Yayla, E. E., Sevik, H., & Isinkaralar, K. (2022). Detection of landscape species as a low-cost biomonitoring study: Cr, Mn, and Zn pollution in an urban air quality. *Environmental Monitoring and Assessment*, 194(10), 1-10.
- Yetişkul E., (2017). Karmaşık Kentler ve Planlamada Karmaşıklık. *Planlama*, 27(1), 7-15.
- Yılmaz, D., & Isinkaralar, Ö. (2021). Climate action plans under climate-resilient urban policies. *Kastamonu University Journal of Engineering and Sciences*, 7(2), 140-147.
- Yu, J., Hagen-Zanker, A., Santitissadeekorn, N., & Hughes, S. (2021). Calibration of cellular automata urban growth models from urban genesis onwards—a novel application of Markov chain Monte Carlo approximate Bayesian computation. *Computers, environment and urban systems*, 90, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2021.101689>
- Zaldo-Aubanell, Q., Serra, I., Sardanyés, J., Alsedà, L., & Maneja, R. (2021). Reviewing the reliability of Land Use and Land Cover data in studies relating human health to the environment. *Environmental Research*, 194, 110578. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.110578>
- Zhang, B., & Wang, H. (2022). Exploring the advantages of the maximum entropy model in calibrating cellular automata for urban growth simulation: a comparative study of four methods. *GIScience & Remote Sensing*, 59(1), 71-95.

Esnek Tasarımın Covid-19 Sonrası Kalıcı Konuta Dönüşen Yazlık Konut Tasarımı Üzerindeki Önemi

Araştırma Makalesi
Research Article

Onur ŞUTA¹, Sennur AKANSEL²

¹ Dr., Trakya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Edirne, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-1424-065X, e-posta: onursuta@trakya.edu.tr,

² Prof.Dr., Trakya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Edirne, Türkiye.

ORCID ID: ,0000-0002-2052-8289, e-posta: sennurakansel@trakya.edu.tr

ÖZ

Bu makalede esnek tasarımın önemini, Covid-19 pandemisi sonrasında sürekli yaşanan konutlara dönüşen yazlık konut tasarımları üzerinden vurgulamak ve yazlık konut araştırmalarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Çalışmada, kullanıcının değişen istek ve ihtiyaçları ne olursa olsun, konutun bunlara yanıt verme imkanına sahip olabilmesinin ve değişip dönüşebilmesinin ancak esnek tasarımla mümkün olacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda çalışma için seçilen örneklem alanında, dönüşüm geçiren konutlar tespit edilmiş, kullanıcılarıyla yapılan yüz yüze görüşmeler ve anket çalışması doğrultusunda, konutlarındaki dönüşümle ilgili bilgiler elde edilmiştir. Analizlerde iki ayrı yöntem uygulanmıştır; bunlardan ilki, kullanıcının konutunda yaptığı mekânsal değişimlerle ilişkili olan nedenlerin tespit edildiği istatistiksel analizlerdir ve SPSS programındaki "Chi Square" testiyle yapılmıştır. Diğeri de değişim sonucu mekânın somut biçimde ifade edilmesini sağlayan mekânsal analizlerdir ve "Space Syntax" (mekânsal dizim) yöntemi ile yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; Covid-19 sonrası emekli olmuş bireyler ile evden çalışan kullanıcılar, yazlıklarını sürekli kullanmaya başlamışlardır. Yazlıkların kullanım süresi ve amacının değişmesi, kullanıcının mekânsal değişimler yapmasına neden olmuş ve bu değişimler genellikle konut büyüklüğünün ve mekân sayısının yetersizliğinden kaynaklanmıştır. Kullanıcının yazlık konutunu kendi ihtiyacına göre değiştirerek uyarlayabilmesi ve konutundan memnun olması ancak esnek mekân çözümlü tasarımla mümkün olmaktadır ve bunun için tasarım aşamasında kullanıcının sürece katılması son derece önemlidir.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 22 / 10 / 2022

Kabul 03 / 01 / 2023

ANAHTAR KELİMELER

konut
konutta adaptasyon
space syntax
esnek tasarım

The Importance of Flexible Design on Summer Housing Design Transforming to Permanent Housing After Covid -19

ABSTRACT

In this article, it is aimed to emphasize the importance of flexible design through summer house designs that have turned into permanent residences after the Covid-19 pandemic and to contribute to summer house research. In the study, it is emphasized that no matter what the changing wishes and needs of the user are, it is only possible for the residence to have the opportunity to respond to them and to change and transform, only with a flexible design. In this context, in the sample area selected for the study, the houses that underwent transformation were determined, and information about the transformation in their houses was obtained in line with the face-to-face interviews with the users and the survey. Two different methods were used in the analysis; The first of these is the statistical analysis in which the reasons related to the spatial changes made by the user in his/her residence are determined, and they are made with the "Chi Square" test in the SPSS program. The other one is the spatial analysis that provides concrete expression of the space as a result of the change and is made with the "Space Syntax" method. According to the results of the study; Retired individuals after Covid-19 and users working from home have started to use their summer houses constantly. The change in the usage period and purpose of the cottages caused the users to make spatial changes, and these changes were generally caused by the inadequacy of the size of the houses and the number of spaces. It is only possible for the user to adapt his summer residence by changing it according to his needs and to be satisfied with his residence, only with a flexible spatial solution design, and for this, it is extremely important that the user participates in the process during the design phase.

ARTICLE HISTORY

Received 22 / 10 / 2022

Accepted 03 / 01 / 2023

KEYWORDS

housing
adaptation in housing
pace syntax
flexible design

1.GİRİŞ

Yaşamın tüm dinamiklerini etkilediği gibi işlevini ve konuttan beklentilerimizi de değiştiren Covid-19 pandemisi, en temel mekânımız olan konutu sadece yaşama mekanları değil, çalışma, dinlenme, ofis gibi pek çok eylemin bir arada gerçekleştirildiği mekanlara dönüşmüştür. Ülkemizde 2020 yılının mart ayından bu yana, salgının hızlı seyretmesi ve her geçen gün artan vaka sayıları nedeniyle, özellikle de emekliye ayrılan ve uzaktan çalışma sistemine geçen kullanıcılar, merkezlerdeki evlerini terk ederek, açık ve yeşil alanlara sahip, kendilerine ait bahçesi olan yazlık konutlarına kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Fakat işlevi ve ihtiyaç programı yazlık olan konuta, tüm hayatın sığdırılması, kullanıcının konuttan beklentilerini karşılayamamasına ve kendi tercihleri doğrultusunda mekânsal değişimler yapmasına neden olmuştur. Genellikle konut büyüklüğünün ve mekân sayısının yetersizliğinden kaynaklanan sorunlara kullanıcı tarafından, açık olan terasın kapatılarak mekân kazanılması veya ısı konforun sağlanması, ayrı planlanan mutfak ve salonun birleştirilmesi, küçük olan odaların balkonla birleşerek büyütülmesi gibi çözümler aranmıştır.

Teknolojik, ekonomik, sosyal vs. değişimlerin hayatın ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeğinden yola çıkıldığında, karşılaşılan tüm değişimlere insana ait her şeyin ayak uydurabilmesi gereklidir. Bu mekanlardan biri olan yazlık konutların temel ve kalıcı konutlara dönüşümünü gözler önüne seren pandemi süreci, konutta adaptasyonun önemini vurgulamıştır. Değişen tüm koşullara uyum sağlayabilen bir konut, kullanıcısının tüm zamanlarda ihtiyacına yanıt verecektir. Covid -19 pandemisi sürecinde yazlıkların sürekli yaşanan konuta dönüşümü ile kullanıcının mesleği arasında nasıl bir ilişki söz konusudur? Kullanıcı konutunda mekânsal değişimlere neden ihtiyaç duymaktadır? Bu mekânsal değişimler mekân organizasyonunu nasıl etkilemiştir? İstendiğinde değişebilen mekanlar üretebilmek, mekanları büyütme-küçültme, eklemek- çıkarmak için, tasarımda esnek olmak ne derece önemlidir? Gelecek zamanlarda kişilerin istek ve beklentilerinin değişebilme olasılığı göz önünde bulundurularak, yazlık konut tasarımına yaklaşım nasıl olmalıdır? sorularına çalışmada yanıt aranmaktadır. Fakat daha öncesinde bu bölümde, pandemi gerçeği ile konut tasarımı ilişkisini anlatan, literatürdeki yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir. Özbek ve Eke (2022), "*Pandemi ile Evde Yaşam: Covid-19 Süreci ve Sonrası İçin Konut Tasarım Stratejileri*" isimli makalesinde, salgın bitse dahi konutların artık farklı mekânsal çözümlere ihtiyacının olduğunu ve bundan sonraki süreçte bambaşka tasarımların bizleri beklediğini ifade eder Durukan ve Öztürk (2020), "*Küresel Salgından İç Mimari Çıkarımlar*" isimli çalışmada, pandeminin konuta yeni işlevler eklediğini, sosyalleşmenin de evde yaşanması sonucu her mekânın dolu dolu kullanılması gerektiğini, bu nedenle ileride donatıların konut

tasarımlarında daha az yer kaplayacağını söyler. "*Covid-19 Pandemisi Sonrası Konut İç Mekân ve Peyzaj Tasarımında Ulrich'in Destekleyici Tasarım Teorisi Yaklaşımı*" çalışmasında Çetin (2021), Covid-19'dan sonra konut tasarımlarında mekân büyüklüğünün ve sayısının değişeceğini, aynı mekân içerisinde birden çok işlevin gerçekleşeceğini, gelenekselden öte artık çok daha farklı yaklaşımlar olacağını vurgular. Ensarioğlu (2020), "*Pandemi Sürecinin Evrensel Tasarım İlkelerine Etkileri*" adlı çalışmada, pandemi sonrası konut tasarımlarının gerektiği durumlarda ofis ihtiyacını karşılamak üzere ev-ofise dönüşebilecek şekilde tasarlanabilir düşüncesini savunmuştur. Yüksel (2022), konutların, sürdürülebilir mimarinin en önemli yapı taşı olan esnek tasarım ile planlanması gerektiğini, böylece mekanların dönüşebilme özelliği kazanarak çok fonksiyona sahip olma imkânı göstereceğini, pandemi ile beliren tüm sorunların bu yolla çözülebileceğini, bunun sonucunda da yapının yaşam döngüsünün uzayacağını "*Pandemi ile Değişen Konut İç Mekanını Yeniden Düşünmek*" başlıklı çalışmasında dile getirir. Avustralya'da bir mimarlık firması olan Woody Baget, *Architizer* sitesinde pandemi ile evlerimizle olan ilişkimizin arttığını, pandemi sonrasında bile bunun bu şekilde devam edeceğini öngörerek, bundan sonraki konut tasarımlarında çeşitli eylemler için özel alanlar oluşturulması, konutların daha fazla hizmet ve işlev barındırması gerektiğini belirterek, bunun sadece esneklik ve uyarlanabilirlik (katlanır cam kapılar, ayarlanabilir hareketli duvarlar vs.) ile sağlanacağını ileri sürmüştür. Elzein ve Elsemary (2022), "*Re-Thinking Post-Pandemic Home Design: How Covid-19 Affected the Perception and Use of Residential Balconies in Egypt*" başlıklı araştırmada, konutlarda balkonların öneminin pandemiyle daha iyi anlaşıldığını, bundan sonraki tasarımlarda açık alanlara daha fazla yer verileceğini, mekânların çok fonksiyonlu tasarlanacağını, bunun için de açık bir plan üzerinde mimarinin esnek mekânlar planlaması gerektiğini, Mısırda yapılan konut tasarımları üzerinden vurgular. Yanıqın ve Juan (2021), "*Design Strategies for Multi-Unit Residential Buildings During the Post-pandemic Era in China*" isimli araştırma makalesinde, Çin de yaygın bulunan ve çok katlı konut birimi olan MURB'ler üzerinden bundan sonraki süreçte konut tasarımlarında, bir tasarım standardı geliştirmek gerektiğini, kullanıcının demografik özelliklerine göre birden fazla konut tipleri üretmenin doğru olacağını ileri sürer. Örneğin evden çalışanların ve gençlerin çalışma alanlarına daha fazla ihtiyacı olduğunu, yaşlıların ve emeklilerin ise açık alanlara ve odalarında kendilerine ait ıslak mekanlara daha fazla ihtiyaç duyduğunu belirtir ve bunların konut tasarımına değişik tiplerde konutlar üretilerek yansıtılması gerektiğini söyler.

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde Covid 19 pandemisi öncesinde de konutun mimari sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından gerekliliğinin

vurgulandığı esnek tasarım kavramı, pandemi ile birlikte önemini daha fazla ortaya koyarak, konut tasarımlarında önemli bir tasarım yaklaşımı olduğunu göstermiştir. Yılın sadece belirli aylarında kullanılan yazlık konutlar, sürekli kullanılmaya başlanmış, konutun kimliğinin değişmesi kullanıcı- konut ilişkisinde sorunlara yol açmıştır. Çalışma, örneklem alanında seçilen yazlıkların, mekânsal değişimler sonucunda kalıcı konuta dönüşümünü, Space Syntax yöntemiyle mekân analizleri yaparak değerlendiren, esnek tasarımın önemini değişen ve dönüşen mekanlar üzerinden mimari sürdürülebilirliğe vurgu yaparak yorumlayan bir araştırma olması yönüyle özgün bir çalışmadır ve yazlık konut literatürüne katkı sağlamaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Konutun, oluşabilecek sosyal, ekonomik, teknolojik ve toplumsal tüm değişimlere uyum sağlayabilmesi ve gerektiğinde kullanıcının konutunda ihtiyacına göre mekânsal düzenlemeler yapabilmesi *esneklik*, *adapte olma* ve *değişebilme* kavramlarıyla ilgilidir. Ulusal ve uluslararası mimari literatürde esneklik üzerine çeşitli tanımlar mevcuttur:

Hasol (1995), esnekliği "Bir dış gücün etkisi altında uzamak, kısalmak, eğilmek gibi şekil değişikliklerine uğradıktan sonra etkinin kalkmasıyla eski şeklini alabilmek özelliğinde olan" sözleriyle tanımlar. Altınok (2007), ise "Kullanıcı ve ihtiyaç değiştikçe konutun da değişebilmesi" olarak ifade eder. Bayram (2011), konutta esnekliği; "Tasarımın kullanıcıların gelişen koşullar altında değişen ihtiyaçlarına cevap verebilme yeteneğine sahip olması" olarak tanımlar. Öcal'a göre (2011), göre esneklik, yapının bütünlüğünü bozmadan, gerek duyulan parçaların eklenmesi ve çıkarılması yoluyla büyütülebilmesi veya küçültülebilmesi, hareketli panellerle bölünebilmesidir. Özdemir (1999), esnekliği, yapının istendiğinde ilk haline dönüşebilmesine ve koşullara göre değişebilmesine olanak sağlayan müdahaleler olarak değerlendirir. İslamoğlu (2014), mekânın kalite değerini yüksek tutabilmesini tasarımın her koşula uyum sağlayabilmesine bağlamıştır Kızmaz ve Koş 'a göre (2015); esnek yaklaşım anlayışının tasarım aşamasında kullanılmasının nedeni, ileride gelişebilecek sorunların, oluşmadan önce çözümlenebilmesi adına tasarım yapılırken düşünülmesidir. Tasarıma "zaman" ve "bilinmeyen" etkenlerini katan esnekliği (Colquhoun, 1990; Forty, 2000) Gropius, başarılı bir mimarlığa doğru giden yol olarak görmüştür (Forty, 2000). Esnekliği değişen şartlara uyum sağlamak, değişebilirlik ve genişleme kavramlarını da esnekliğin bileşenleri olarak gören Oxman'ın (1975) yanı sıra Collins (1965) bir çeşit fonksiyonalizm olarak tariflememiş, Friedman (2022) esnekliği, özgürlük ve mobilite olarak değerlendirmiştir, Schneider ve Till (2007), esnekliği mekânların çeşitli olmasına, adapte olabilmesine ve değişime uyum sağlayabilmesine dayandırır ve esnek tasarımda bir yapının değişmez -sabit (taşıyıcı sistem ve hizmet alanları)

kısımlarının tasarlanmasının esnek tasarım açısından çok önemli olduğuna işaret eder. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, var olan koşulların değişebileceği olasılığı tasarımda gözetilerek, kullanıcı yararına doğru mekân organizasyonu ile planlama yapmak, esnekliğin temelini oluşturur. Sadece mimarların değil, iç mimarların da konutun esnek kullanım özelliğine sahip çözümler geliştirmesi gerekir (Turna ve Usta, 2021). Mimari tasarımda esneklik; birden fazla kullanıcı tipi olduğu için, adaptasyon, modülerlik, değişim, dönüşüm, mimari sürdürülebilirlik gibi pek çok kavramı da beraberinde getirir (Kızmaz ve Koş, 2015).

Yürekli (1983), adaptasyonu esneklik ve değişebilirliği kapsayan bir kavram olarak nitelendirir. Groak (1992), adaptasyonu, "Farklı sosyal kullanımlara imkân tanıyabilme kapasitesi" olarak tariflemiştir. Rabaneck, Sheppard ve Tow (1974) ise konuya farklı bir bakış açısı getirerek, adaptasyonu yapının hiçbir değişikliğe ihtiyaç duyulmadan kullanılabilmesi olarak görmüştür. Friedman (2002), adaptasyonun, konutun kullanıcı ve konut arasındaki uyumu sağlayabilme kapasitesi olduğunu söylemiştir. Bu konuda en geniş tanımı Habraken (2008), Schneider ve Till'in (2007) yaptığı göze çarpmaktadır. Onlara göre esneklik ve adaptasyon, birbirinin içine geçmiş ayrılmaz kavramlardır ve yapının adaptasyonunun sağlanması ancak esnek tasarımla mümkün olur. Çünkü kullanıcının geçirdiği sosyal değişimlere konutun uyum sağlayabilmesi için, esnek mekân çözümlerine tasarımda yer verilmelidir. Konutta kullanıcı memnuniyeti kavramı da, mekânların kullanıcının beklentilerini ne derece karşıladığı ile doğrudan ilişkilidir (Gülaydın, 2004) ve kullanıcı memnuniyetini etkileyen pek çok faktör vardır. (Erişim, güvenlik, sosyal alan yeterliliği, konut büyüklüğü, mekân sayısı, yapı bileşenlerinin kalitesi vs.). Konutun kullanıcının değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için, planlamasının esnek olması, çok işlevli kullanıma izin vermesi, istendiği zaman değişebilmesi gerekir.

Uygulama alanı olarak en çok mimaride görülen modülerlik kavramının sözlük anlamı belirli bir ölçüye dayanarak oluşturulan tasarım veya yapı olarak ifade edilir (TDK, 2019), Özdemir (1999), tasarım ve üretim ilişkisinde esnek planlamanın en önemli bileşeni olarak görür ve parçaların bir araya getirilmesine dayanan birimsel bir tasarım olduğunu ileri sürer. Tasarımın en küçük parçası olan belirli bir sistem içerisinde modüller birleşerek tasarım bütünlüğünü oluşturur. Sadece planlama değil, tüm yapı elemanları ve iç mekâna ait tüm donatılar da modüler tasarlanabilir. Burada yapının tasarım aşamasında ızgara bir plana sahip olması daha önceden yapılmış ve bitmiş bir yapı olmasına rağmen, büyütülmesi gerektiğinde ızgaraya eklemeler yaparak genişletilmesine, her yönde çoğalabilmesine ve kullanıcının konutundan esnek beklentilerine yanıt almasına olanak sağlar (Karagül, 2002).

Zamana bağlı olarak konutun kullanıcının ihtiyacına göre yeniden düzenlenmesi değişebilirlik olarak tarif edilir ve

böylece kullanıcının binaya değil binanın kullanıcıya uyumlu olması sağlanır (Yıldız,2018). Danko (2013), konutta değişebilirliği, "kullanıcının kendi şartlarına uyum sağlamayan bir sisteme uymaya çalışması değil, o sistemin kullanıcının şartlarına uyum sağlayabilmesi" olarak tanımlamıştır. Bir tasarımın değişebilir özelliğinin olması değişimin yapım sonrasında da gerçekleşebilmesi, seçilen malzeme ve yapım tekniklerinin de değişebilir özelliğinin olması, kullanıcının ihtiyacına göre plan şemasında eklemecikarım yapılabilmesi ölçütlerine bağlıdır (Güner,2019). Tasarımda yeni işlev veya mekânsal organizasyonlara olanak sağlayacak cephe sistemlerine, ilerleyen zamanlarda eklenme olasılığı olabilecek mekanik ve elektrik sistemlerini kapsayan akıllı sistemlere, iç mekân düzenlemesini engellemeyen taşıyıcı sistem tasarımına ve servis alanlarının kapasitesine önem verilmesi değişebilirliğin gerekliliklerindedir. Kullanıcının ekonomik, kültürel, demografik, sosyal bilgilerinin değişmesinin yanı sıra, toplumsal, teknolojik ve sosyolojik nedenler de tüm hayatında olduğu gibi konutunda da değişim veya dönüşüme neden olur. Konut tasarımlarda aslında ana sorunsalın tasarımcı tarafından kullanıcı olarak görülmesi, kullanıcının değişen ihtiyaçları karşısında ancak esnek bir tasarım anlayışıyla konutundan her zaman memnun olmasını sağlar. Esneklik kavramı ise ancak sadece aktif kullanıcı katılımıyla sağlanır (Kızmaz ve Koş,2015). Bu tür yaklaşımlarda, kullanıcının deneyimleri, görüşleri doğrudan tasarıma yansıtılırsa tasarım başarılı olur. Elbette her kullanıcının istekleri ihtiyaçları birbirinden farklı olacağından, her birine ayrı ayrı tasarım yapmak mümkün değildir. Fakat burada kullanıcının tanımladığı sorunlar karşısında mimar, çeşitli tipolojiler geliştirerek esnek olma özelliğine sahip mekânlarla tasarımına çözümler getirirse, koşullar değiştiğinde bile kullanıcı konutunu istediği yönde değiştirebilir.

Kelime anlamı bir şeyin azalmadan uzun bir süre kalabilmesi olan sürdürülebilirlik, Sev' e göre (2009), mimaride; "İçinde bulunduğu koşullarda ve varlığının her döneminde, gelecek nesilleri de dikkate alarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına öncelik veren, çevreye duyarlı, enerjiyi, suyu, malzemeyi ve bulunduğu alanı etkin şekilde kullanan, insanların sağlık ve konforunu koruyan yapılar ortaya koyma faaliyetlerinin tümüdür". Tasarımda enerjinin tasarruflu kullanılması, esnek mekân çözümlerine yer verilmesi, yere özgü malzemenin seçilmesi sürdürülebilir mimarinin ölçütlerini oluşturur. Tüm etmenlerin yanı sıra, planlamada esnekliğin dikkate alınarak yapıldığı tasarımlar yapının yaşam döngüsü boyunca, doğru mekânsal organizasyonunun işlemesine, kullanıcının tüm ihtiyaçlarına cevap vermesine yani yapının sürdürülebilirliğinin sağlanmasına olanak sağlar (Broome, 2005). Kullanıcının ihtiyacına göre şekillenen ve kullanıcının konuttan memnuniyeti artıran esnek mekânlar, konutun daha verimli ve uzun kullanımını sağladığı için esneklik, sürdürülebilir mimari ile doğrudan

ilişkilidir. Ayrıca esnek tasarımın en önemli yaklaşımlarından biri olan kullanıcının tasarım sürecine dahil edilmesi, sürdürülebilirliğe ulaşmakta önemli bir adımdır.

3.nMATERYAL VE YÖNTEM

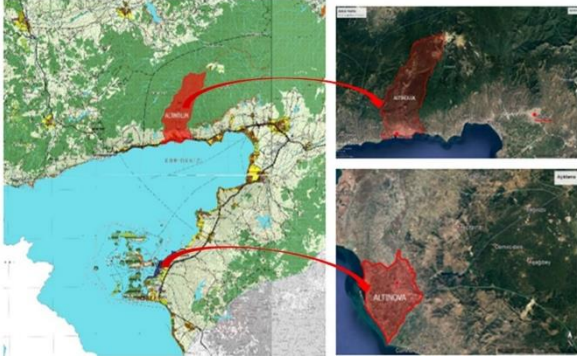
Araştırmada gerçekleştirilen alan çalışmasına, seçilen bölgelerde mimari gözlem, fotoğraflama ve tespitler yapılarak başlanmıştır. Bölgede Covid -19 pandemisi sonrasında kalıcı konuta dönüşen yazlık konutların tespiti yerel yönetimlerden, emlak danışmanlarından ve site görevlilerinden alınan sözlü bilgilerle edinilmiş, bunlar arasında nüfusu en yoğun olan siteler seçilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Dönüşüm geçiren konut sahipleriyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve konut sahiplerinin demografik özelliklerinin, konutlarını kalıcı konuta dönüştürme nedenlerinin, dönüşümden sonra konutlarında meydana gelen mekânsal değişimlerin, konutlarında memnun oldukları ve olmadıkları özelliklerin sorgulandığı anket araştırması yapılmıştır. Anket sonuçları istatistiksel bir program olan SPSS deki Chi Square testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sorularından biri olan Covid -19 pandemisi nedeniyle konutu dönüştüren kullanıcıların, bu tercihlerinin sahip oldukları meslekle ilişkisini ve yapılan değişimin konutun hangi fiziksel özelliğinden kaynaklandığını sorgulamak için uygulanan Chi Square testi, değişkenler arasında ilişki olup olmadığını bilimsel araştırmalarda en net cevaplayan istatistiksel analiz biçimlerinden biridir. Çalışmada istatistiksel analizler dışında kullanıcıların yaptığı mekânsal dönüşüm sonucu meydana gelen mekân organizasyonunu belirlemek amacıyla da mekânsal analizler yapılması gerekmiş, bunun için de Space Syntax yönteminde kullanılan yazılımlardan biri olan Syntax 2D uygulanmıştır. Burada Space Syntax'ın temel araçlarından (derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerlerinden) sayısal olarak faydalanılmıştır. Soyut olan mekânı somut biçimde ifade ederek, mekânın anlatmak istediği sosyal ve mimari özellikleri ortaya koyan Space Syntax yöntemiyle, konutların değişen mekânlarının değişim öncesi ve sonrası sentaktik değerleri programda tespit edilmiş, değerler arasındaki farklılıklar yorumlanarak, mekânsal organizasyon sosyal ve mimari anlamda karşılaştırılmıştır.

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

Güneyinde Manisa ve İzmir, batısında Ege Denizi ve Çanakkale, doğusunda Kütahya ve Bursa, kuzeyinde Marmara Denizi bulunan Altınoluk ve Ayvalık (Altınova) beldelerinin, bu çalışmada örneklem alanı olarak seçilmesinin en önemli nedenleri;

- ✓ Coğrafi konumu nedeniyle çeşitli iklim özelliklerine sahip, farklı turizm türlerine (yaz turizmi, kış turizmi, sağlık turizmi, dağ turizmi, doğa turizmi, gençlik turizmi, av turizmi, kültür turizmi, vb.) hitap edebilen turizm açısından avantajlı bölgeler olmaları,
- ✓ Çanakkale 19 Mart Köprüsü'nün yapımı sayesinde bu bölgelere ulaşımın kolaylaşması ve büyük metropollere olan mesafenin azalması,
- ✓ Ege Bölgesi'nde yaz ve kış nüfusu arasındaki farkın en aza indirildiği ilçeler olmaları,

- ✓ Temiz hava kalitesinin yüksek ve oksijenin bol olması,
- ✓ Havalimanına yakınlıkları gibi nedenlerden ötürü yazlık konut sayısının ülkemizde en yoğun olduğu tatil beldeleri olmasıdır. (Şekil 4.1.).

Şekil 4.1. Örneklem alanı

Bağlı oldukları Balıkesir kentinin, kuzeyde hem Marmara Denizi'ne hem de batıda Ege Denizi'ne kıyısının bulunması, özellikle de yaz sezonunda Ankara, İstanbul gibi büyük kentlerden gelen kişi sayısını oldukça yükseltmekte, bölgenin nüfusu yerleşik nüfusun neredeyse 10 katına çıkmaktadır (Özerk, 2017). Bu sayısal değerler, Covid -19 pandemisi ile beraber daha da artış göstermiş, büyük kentlerde yaşayan, evden çalışabilen bireyler ve emekliler, buradaki konutlarını sadece yaz aylarında değil, sürekli kullanır hale gelmişlerdir. Altınoluk beldesinde 135 bin ikincil konut, Ayvalık ta ise 70 bin ikincil konut sayısı tespit edilmiş (<https://earth.google.com>), fakat bu sayı içerisinde, yazlık konut sayılarına dair resmi bir bilgi edinilememiştir. Alan çalışması sırasında seçilen siteler belirlenirken, Altınoluk ve Ayvalık ilçelerinin belediyelerinden ve bu bölgelerdeki emlak danışmanlarından, site görevlilerinden yapılan sözlü görüşmelerde, kış nüfusu ile yaz nüfusu en yakın olan siteler tespit edilerek, özellikle de Covid 19 pandemisi nedeniyle yılın tamamında kullanılan konutlar çalışmaya dahil edilmiştir. Altınoluk da yazlık konuttan kalıcı konuta dönüşen iki site (Balkent ve Makine kimya sitesi,) (Şekil 4.2.), Ayvalık-Altınova'da da yine dönüşüm geçiren iki site (Çamlık ve As deniz Sitesi) tespit edilmiştir. (Şekil 4.3.).

Şekil 4.2. Altınoluk siteleri

Şekil 4.3. Ayvalık siteleri

Toplamda 404 konut sahibiyle yapılan anket çalışmasında, 335 konutun kalıcı konuta dönüştüğü, konutların plan şemalarında kullanıcı tarafından değişimler meydana geldiği ve sitelerde dönüşümün %83 civarında tamamlandığı görülmüştür. Genellikle 51-80 m² kullanım alanı olan konutlar, 2+1 açık mutfak plan şemasına sahiptir, bina yaşları ortalama olarak 30 civarında ve oldukça eski konutlardır. Plan şeması ve kullanım biçimi olarak, yazlık konut mimarisine uygun nitelikte (iklimsel veriler, güneş, yön) olmalarına rağmen, sitelerde açık alan ve teraslara yeterince yer verilmediği görülmüştür. (Şekil 4.4.)

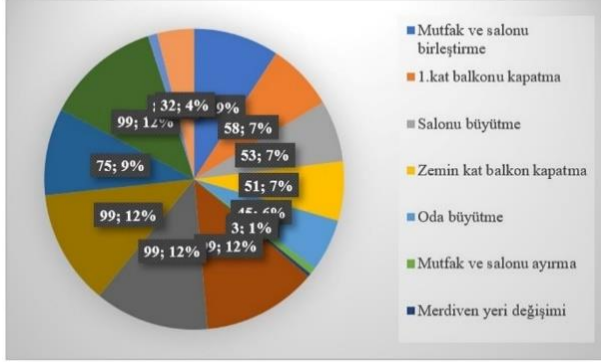

Şekil 4.4. Sitelere ait konut örnekleri (Şuta,2021)

Katılımcıların seçenekler arasında birden fazla yanıt işaretledikleri anket çalışmasından elde edilen bilgilere göre;

- Konut sahipleri çoğunlukla; 61 yaş üzeri (%55), ön lisans mezunu (%33), emekli (%85), aylık geliri 5001-6000 TL (%39) olan kullanıcılarıdır.
- Konutlar çoğunlukla;1981-1990 yılları arasında inşa edilen (%93),51-80 m² kullanım alanına (%48) ve 2+1 açık mutfak salon plan tipine sahiptir (%30).
- Konut sahiplerinin yazlıklarını kalıcı konuta dönüştürme nedenleri sırasıyla; Covid-19 pandemisi (%72), yaşam koşullarının ekonomik olması (%72), ve yerleşimin sağlık birimlerine yakın (%71) olmasıdır.
- Konut sahiplerinin dönüşümden sonra, konutlarında en fazla duydukları memnuniyetsizlik, asansör eksikliği (%83), mutfağın küçük olması (%77), giriş katında bir yatak odasının olmamasıdır (%75).
- Konut sahiplerinin tamamı sitelerinde güvenlik biriminin olmayışından, sosyal merkezlerin yetersizliğinden ve otopark eksikliğinden memnun değildir.
- Konut sahiplerinin dönüşümden sonra, tesisat, malzeme, donatı vs. gibi değişimlerin dışında konutlarında yapmış

olduğu mekânsal değişimler: mutfak ve salonu birleştirmek (%75), 1.kat balkonu kapatmak (%59), salonu büyütmek (%54), zemin kattaki balkonu kapatmak (%52), odaları büyütmek (%46), mutfak ve salonu ayırmak (%6), merdivenin yerini değiştirmek (%3). (Şekil 4.5.)

Şekil 4.5.Dönüşüm sonrası konutlarda görülen değişimler

4.1.İstatiksel Analizlerin Değerlendirmesi

Anketten elde edilen bilgilere göre, kullanıcıların %72 si Covid 19 pandemisi nedeniyle, yazlık konutlarını kalıcı konutları olarak kullanarak, sürekli yaşadıklarını söylemişlerdir. Çalışmanın yanıt arayan sorularından biri olan pandemi nedeniyle konutlarını dönüştüren kullanıcıların bu tercihinin, sahip oldukları meslekle ilişkisi olup olmadığıdır. Bu sorunun yanıtı için, istatistiksel analizlerde iki ayrı değişken arasında ilişkiyi çözümleyen SPSS programındaki Chi Square testi kullanılmıştır. Bu analiz yapılırken, her iki kategoride yanıtlar çapraz tablolarla karşılaştırılır ve sonuçlar h_0 hipotezine göre değerlendirilir. Değişkenler arasında ilişki yoktur bilgisine dayanan h_0 hipotezi, eğer beklenen değer ile gözlenen değer birbirine uyumluysa reddedilir. p değerine bağlı olarak anlaşılan gözlenen ve beklenen değer arasındaki uyum belirlenirken, p değeri eğer 0.05 ten küçükse ($p < 0.05$) uyumlu olarak kabul edilir ve hipotez reddedilir (Güngör ve Bulut,2008). İlk değişkenin pandemi nedeniyle konutunu dönüştüren kullanıcıların olduğu, ikinci değişkenin de bu kullanıcıların hangi işi yaptıklarını gösteren yanıtların olduğu ve bu yanıtların karşılaştırıldığı çapraz tabloda sonuçlar aşağıdaki gibidir.(Tablo 4.1.).

Emekli olan konut sahipleri anketlerde, artık aktif olarak çalışmadıkları için, kentte yaşama gerekliliğinin kalmadığını, pandeminin kentlerdeki yoğun nüfustan dolayı daha hızlı seyretmesi nedeniyle yazlıklarında kalıcı olarak yaşamayı tercih ettiklerini belirten ifadelerde bulunmuşlardır. Tablo 4.1 dede görüldüğü üzere pandemiden dolayı konutu dönüşüm geçiren kullanıcıların çoğunluğu (%51,3) emekli kullanıcılar ve evden çalışan memurlardır. (%3,6). İş hayatı yüz yüze çalışarak devam eden mesleklerin, dönüşümü tercih etme oranları emeklilere ve evden çalışanlara göre düşüktür. Tablo 4.2. de Chi Square testiyle iki ayrı değişkenin karşılaştırıldığı çapraz tablo sonucu gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Kullanıcının Mesleği ve Covid 19 Nedeniyle Konutun Dönüşüme Uğraması Değişkenlerinin Çapraz Tablosu

		Covid 19 nedeniyle yazlık konutunda sürekli yaşıyorum		
		Evet	Hayır	Toplam
Memur	Count	12	7	19
	% of Total	3,6%	2,08%	5,68%
İşçi	Count	8	4	12
	% of Total	2,4%	1,19%	3,59%
Sağlık	Count	2	3	5
	% of Total	0,59%	0,89%	1,48%
Akademisyen	Count	1	1	2
	% of Total	0,29%	0,29%	0,58%
Meslek	Count	172	11	284
	% of Total	51,3%	3,28%	54,58%
Serbest	Count	8	1	9
	% of Total	2,4%	0,29%	2,69%
Çalışmıyor	Count	3	1	4
	% of Total	0,89%	0,29%	1,18%
Toplam	Count	261	74	335
	% of Total	78,4%	21,6%	100,0%

Tablo 4.2. Chi-Square Test i Sonucu

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	134,932 ^a	6	,000	,000	
Likelihood Ratio	135,267	6	,000	,000	
Fisher's Exact Test	134,388			,000	
Linear-by-Linear Association	34,240 ^b	1	,000	,000	,000
N of Valid Cases	322				

Analiz sonucuna göre, p değerinin 0,000 bulunması $p < 0,05$ ise değişkenler arasında ilişki olmadığını söyleyen h_0 hipotezinin reddedilmesi anlamına gelmiş ve değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda; kullanıcının mesleği ve pandemi nedeniyle dönüşümü tercih etmesi arasında ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada, dönüşümün nedenleriyle ilgili yapılan analizlerin yanı sıra, konutlarda meydana gelen mekânsal değişimlere yol açan faktörleri tespit etmek amacıyla, aralarında ilişki olduğu varsayılan değişkenler arasında da Chi Square testleri yapılmış ve aralarında ilişki bulunan değişkenlerin p değerleri Tablo 4.3'te bir arada gösterilmiştir. (Tablo 4.3.)

Tablo 4.3. Konutlarda yapılan mekânsal değişimlerin konuta ait özellikler ile ilişkisi

	Karşılaştırılan Değişkenler	p
1 nolu değişim	Mutfak ve salonu birleştirdim, çünkü ... (1.değişken) Mutfak büyüklüğü yetersiz (2.değişken)	,000
2 nolu değişim	1.kat balkonu kapattım, çünkü (1.değişken) Oda büyüklüğü yetersiz (2.değişken)	,001
3 nolu değişim	Balkonu salona dahil ederek salonu büyüttüm, çünkü... (1.değişken) Salonun ve mutfağın büyüklüğü yetersiz (2.değişken)	,000
4 nolu değişim	Zemin kat balkonu kapattım, çünkü... (1.değişken) Konutun birim sayısı yetersiz (2.değişken)	,000
5 nolu değişim	Odayı büyüttüm, çünkü ... (1.değişken) Oda büyüklüğü yetersiz (2.değişken)	,000
6 nolu değişim	Mutfak ve salonu bir duvarla ayırdım, çünkü... (1.değişken) Mutfakta mahremiyet benim için önemli (2.değişken)	,000

Elde edilen sonuçlara göre;

1 No lu değişim: Yapılan görüşmelerde bu değişimi yapan kullanıcılar, mutfaklarının kullanım alanının çok küçük olması nedeniyle, salonla arasındaki duvarı kaldırarak, daha büyük bir mekân oluşturduklarını destekleyen ifadelerde bulunmuşlardır. (Şekil 4.7.). Bu değişimi yapan kullanıcıların %72 si en küçük mutfaklara sahip konutlardır. Bu iki değişken arasında yapılan Chi Square testi sonuç tablosunda da p değeri 0,000 bulunmuştur. $p < 0,05$ ise H_0 hipotezi reddedilerek, değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Genellikle mutfağın büyüklüğü, arttıkça bu değişime daha az ihtiyaç duyulmuştur. Kullanıcı açısından mutfak ve salonun birleştirilmesi, mutfağın küçük olmasından kaynaklanmıştır.

2 Nolu değişim: Bu değişimi yapan kullanıcılar görüşmelerde, spor malzemeleri, masa, dolap gibi kent merkezlerindeki evlerinden getirdikleri kişisel eşya ve gereçlerini odalar küçük olduğu için yerleştiremediklerini ve bu nedenle odaya ait balkonu kapatılarak mekân ürettiklerini destekleyen söylemlerde bulunmuşlardır. Çapraz tablolarda, bu değişimi yapan konutların %51 inin, oda büyüklüğünün en küçük konutlar olduğu görülmüştür. Bu iki değişken arasında yapılan Chi Square testi sonuç tablosunda p değerinin 0,000 olması değişkenler arasında ilişki olduğunu göstermiş ve 1.kat balkonun kapatılarak kullanılmasının, oda büyüklüğünün yetersizliğinden kaynaklandığını ortaya koymuştur. (Şekil 4.7.).

3 Nolu değişim: Salona ait terasla salon arasındaki duvarı kaldırarak, salonu genişleten kullanıcılar görüşmelerde, kışın yemek yeme eylemini salonda

gerçekleştirmek istediklerini, fakat salonun ve mutfağın küçük olmasından dolayı ancak salonu genişleterek bunu sağladıklarını destekleyen ifadeler kullanmışlardır. Bu değişimi yapan kullanıcıların tamamı, çapraz tabloda mutfak ve salon büyüklüğü en küçük konutlar olarak tespit edilmiştir. Chi Square testi sonuç tablosunda p değeri = 0,000 bulunmuş, salonu genişletme değişiminin konutun mutfak ve salon büyüklüğünün yetersizliğinden kaynaklandığı anlaşılmıştır.

4 Nolu değişim: Bu değişimi gerçekleştiren kullanıcılar görüşmelerde, zemin katta salon ve mutfak dışında bir mekâna daha (çalışma, dinlenme, yemek, hobi vs.) ihtiyaç duyduklarını ve bu nedenle terası kapatılarak kullandıklarını destekleyecek şekilde düşüncelerini belirtmişlerdir. Bu iki değişkenin karşılaştırıldığı çapraz tabloda, teraslarını kapatan kullanıcıların %33,3 ünün mekân sayısı en az olan konutlar olduğu görülmüş ve p değerinin = 0,000 olması sonucu da değişkenler arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; zemin kat terasın kapatılarak kullanılmasının konuttaki mekân sayısının yetersizliğinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

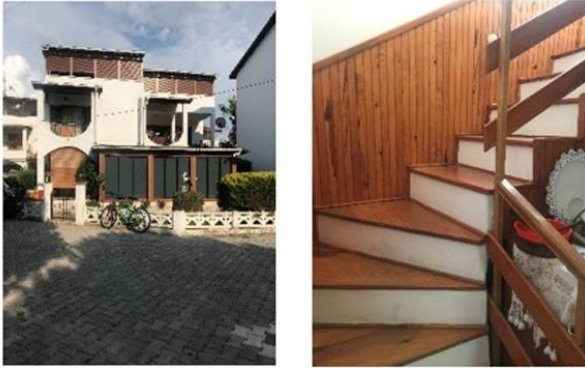
5 Nolu değişim: Odalarına ait balkonu odaya dâhil ederek büyüten kullanıcılar görüşmelerde, pandemiden dolayı eve kapanmalar nedeniyle sporlarını evde yaptıklarını, malzemelerini ve spor araçlarını odalara yerleştiremediklerini ve bunun dışında, kent merkezindeki evlerinden getirdikleri diğer donatılarını odalar küçük olduğu için kullanamadıklarını söyleyerek, bu nedenle odalarını büyüttüklerini destekleyen ifadeler kullanmışlardır. Çapraz tablolarda odalarını büyüten kullanıcıların %55 inin, oda büyüklüğünün en küçük konutlar olduğu görülmüş ve p değerinin 0,000 olması değişkenler arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Oda büyüklüğü azaldıkça, bu değişimin oranında artış görülmüştür. Buna göre; odaların büyütülmesinin odaların büyüklüklerinin yetersiz olmasından dolayı yapıldığı görülmüştür.

6 Nolu değişim: Açık olan mutfak ve salonlarını bölücü bir duvarla ayıran kullanıcılar görüşmelerde, mutfağın eve gelen konuklar tarafından görünür olmasını tercih etmedikleri anlamında ifadeler kullanmışlardır. Bu değişimi yapan kullanıcıların tamamı mutfakta mahremiyet olmasını isteyen konut sahipleri olarak tespit edilmiş ve p değerinin 0,001 bulunması sonucu, değişkenler arasında yine ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda, mutfağın kapalı mutfak haline dönüşmesinin mutfakta görsel mahremiyet isteği olduğu ortaya konmuştur.

7 Nolu değişim: Salonda bulunan merdivenin yerini değiştirerek kullanan konut sahipleri görüşmelerde, salonları küçük olduğu için kullanım alanının daha da azaldığını ve bu nedenle mekânı genişletmek adına merdivenin yerini değiştirdiklerini destekleyen ifadelerde bulunmuşlardır. Bu kullanıcılara ait konutların % 77si salonları en küçük olan konutlardır. Chi Square testi sonuç tablosunda p değeri 0,000 bulunmuş ve merdiven yerindeki değişimin sebebi, salonun yetersiz olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. (Şekil 4.6,Şekil 4.7.)

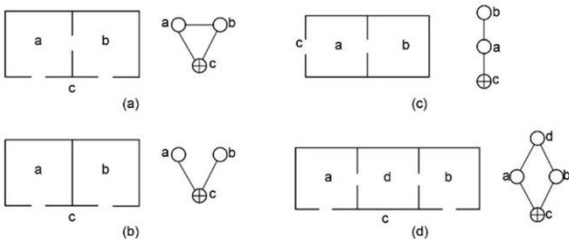
Şekil 4.6. Değişim Geçirmiş Yazlık Konut Örnekleri (Şuta,2021)

Şekil 4.7. Değişim Geçirmiş Yazlık Konut Örnekleri (Şuta,2021)

4.2.Mekânsal Analizlerin Değerlendirilmesi

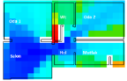
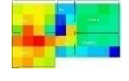
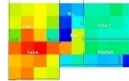
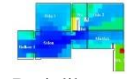
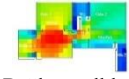
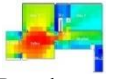
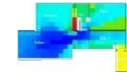
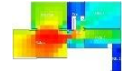
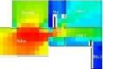
Çalışmada plan şemalarında değişim olan konutların mekânsal analizleri Syntax 2D ile yapılırken, Space Syntax'ın araçlarından olan bazı sayısal değerler üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri olan mekânın derinlik değeri, herhangi bir mekândan diğer bir mekâna geçişte kaç adım kullanılması ve kaç farklı mekândan geçilmesi gerektiğini gösteren bir sentaktik değerdir. Bu kavramı daha net ve somut ifade edebilmek için Hillier ve Hanson (1984), "geçiş grafiği" adı verilen bir grafik ortaya koymuştur. Grafik düzeninde bir mekân kök mekân olarak kabul edilir ve "0" değerini alır. Kök mekâna göre her mekâna bir derinlik değeri verilir ve her mekân daire ile, mekanlar arası her geçiş ise çizgilerle gösterilir. En derin mekânın grafiğin bitiş mekânı olduğu mekânsal sistemde derinlik değeri, mekânın boyutları ya da komşuluk ilişkileri ile değil, tamamen kapılardan oluşmuş geçişler ile ilgilidir (Hillier ve Hanson,1984). (Şekil 4.8.)

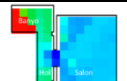
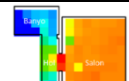
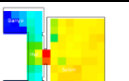
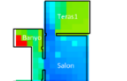
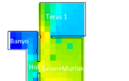
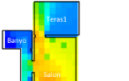
Şekil 4.8. Hillier ve Hanson (1987)'nin derinlik grafiği

Bir mekânsal sistemde her zaman ulaşılması zor mekânların derinlik değeri yüksektir. Derinlik değeri düşük olan yani, ulaşımı kolay mekânlar erişilebilir mekânlar olduğu gibi, kullanıcı sirkülasyonunun ve yoğunluğunun da en fazla olduğu alanlardır (Sungur, 2020). Derinlik değeri mahremiyetle ve sosyal etkileşimle ilişkili bir kavramdır, bu nedenle bu değerın rakamsal karşılığında önemli mekânsal çıkarımlar yapılır. Mahremiyet ve derinlik ilişkisi sisteme sosyal ve kültürel anlamlar yükler (Şimşek ve Tolacı, 2015). Ayrıca, bu değerın yüksek olması mahremiyetin de yüksek olduğunu, mekânın sistemden kopuk, ayrıışık olduğunu, mekândaki sosyal etkileşim ve iletişimin az olduğunu gösterir. Bağlantısallık değeri, bir mekânın diğer mekânlarla ilişkisini ve bir mekândan komşu mekâna geçişin kolaylığını ölçmeyi sağlar (Wineman ve Peponis, 2009). Mekânın çevresindeki tüm mekânlarla olan ilişkilerini gösteren bir değerdir (Hillier ve Hanson,1984). Bir mekân ne kadar fazla mekânla doğrudan ilişki kuruyor ve bağlantı sağlıyorsa o kadar hareketli, kolay ulaşılan ve yoğun olarak kullanılan bir mekân demektir. Bu nedenle de bağlantısallık değeri yüksektir (Klarqvist,1993). Bağlantısallık değeri yüksek olan mekânın bütünleşme değeri de yüksek olur ve bu değerın yüksek olduğu mekânların bir araya gelmesiyle bütünleşik bir mekânsal sistem oluşur. Bütünleşme değeri de bir mekânın sistem içerisinde ne kadar bütünleşik olduğunu ve diğer tüm mekânlara olan ortalama derinliğini ölçen bir değerdir. Sadece yakın çevresiyle değil tüm sistemle ilişkisini gösterir (Hillier ve Hanson,1984). Mekânlar arası geçiş sağlanırken hedef mekâna erişim doğrudan sağlanabiliyor ve başka mekândan geçerek ulaşmak gerekmiyorsa o mekânın bütünleşme değeri yüksektir. Bütünleşme değeri yüksek olan mekânlar, sisteme daha hâkim olan, kolay erişilebilen, kolay algılanabilen ve anlaşılabilen, sosyal etkileşimin yüksek olduğu mekânlardır (Edgü ve Ünlü,2003). Mekânın sosyal yapısı hakkında bilgi almamızı sağlayan bu değerın yüksek olması kullanıcının konutla ve diğer kullanıcılarla ilişkisi açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilir. Çalışmada yapılan analizlerde bu değerlerin tespit edilme nedeni çıkan sayısal veriler yardımıyla kullanıcın konutunda elde etmek istediği durumları ve sonuçlarını tespit etmektir. Değişen ve dönüşen mekânları analiz etmek için çalışmada kullanılan Syntax 2D yazılımında elde edilen derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme haritaları kırmızıdan maviye sıralanan bir renk skalası ile sonuç verir. Haritalarda kırmızı alanlar en bütünleşik mekanları gösterirken, mavi alanlar en derin mekanları ifade eder (Hillier ve Hanson,1984). Analizlerde değişim geçiren her mekânın önceki ve sonraki derinlik, bağlantısallık, bütünleşme değerleri karşılaştırılmış ve değerlerdeki artış veya düşüişlere göre mekânsal okumalar yapılmıştır. Konutların derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme haritalarında kırmızıdan maviye renk geçişleri ve sayısal farklılıkları aşağıdaki tablolarda verilmiştir. (Tablo 4.4., Tablo 4.5., Tablo 4.6., Tablo 4.7., Tablo 4.8., Tablo 4.9., Tablo 4.10.).

Tablo 4.4. Balkent sitesi mekânsal analiz değerleri

Site İsmi	Balkent Sitesi			
Bulunduğu Kat	1. kat			
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları				
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme	
	Balkonlar kapatılmamış			
Mekân İsmi	Oda 1	Salon	Mutfak	Oda 2
Derinlik	1.79	1.47	1.81	1.74
Bağlantısallık	97	119	55	63
Bütünleşme	16,15	19,81	8,98	9,13
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları				
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme	
	Balkonlar kapatılmış			
Mekân İsmi	Oda 1	Salon	Mutfak	Oda 2
Derinlik	1.87	1.56	1.83	1.83
Bağlantısallık	92	130	65	62
Bütünleşme	15,99	22,70	11,41	9,01
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları				
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme	
	Balkon 1 salona dahil olmuş, balkon 2 kapatılmış, mutfak ve oda 1 yer değiştirmiş			
Mekân ismi	Salon mutfak	Oda 1	Yeni oda	Balkon 2
Derinlik	1.46	1.81	1.79	2.62
Bağlantısallık	131	63	74	19
Bütünleşme	24,27	9,31	13,86	2,04

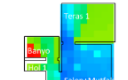
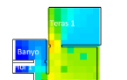
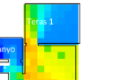
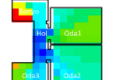
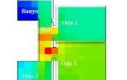
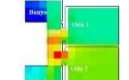
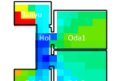
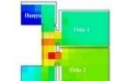
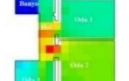
Tablo 4.5. Makine Kimya sitesi mekânsal analiz değerleri

Site İsmi	Makine Kimya Sitesi			
Bulunduğu Kat	Zemin kat			
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları				
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme	
	Teraslar kapatılmamış			
Mekân İsmi	Salon	Mutfak	Hol	
Derinlik	1.43	1.81	1.34	
Bağlantısallık	88	30	86	
Bütünleşme	13,90	3,10	12,41	
	1.kat			
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları				
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme	
	Mutfak salon birleştirilmiş			
Mekân İsmi	Salon mutfak	Hol	Teras 1	Teras 2
Derinlik	1.42	1.87	2.18	1.45
Bağlantısallık	151	80	50	150
Bütünleşme	36,63	17,24	7,65	33,10

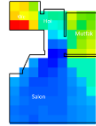
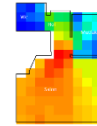
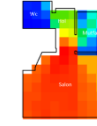
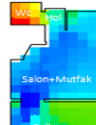
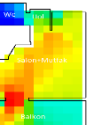
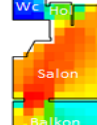

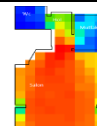
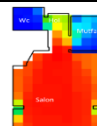
Tüm tabloların ayrı ayrı yorumlanmasına çalışmada yer vermek mümkün olmayacağından, burada sadece Tablo 4.4. üzerinden değerlerdeki değişim açıklanarak, tabloların nasıl okunması gerektiği ifade edilmiştir. Tüm sitelere ait mekânsal analiz haritaları, elde edildikten sonra, her bir değişime ait sentaktik değer farklılıkları haritaların sonrasında ayrı bir tablo ile (Tablo 4.11.) gösterilmiştir. Tablo 4.4. de görüldüğü üzere;

- Salonun balkonu kapatıldığında derinlik değeri 1.47 den 1.56 ya bağlantısallık 119'dan 130'a ve bütünleşme 19,81'den 22.70'e artmıştır. Mutfakın balkonu kapatıldığında, derinlik 1.81'den 1.83'e, bağlantısallık 55'den 65'e, bütünleşme 8,98'den 11.1'e artmıştır.
- Salondaki balkon salona dâhil edilerek salon büyütüldüğünde ve mutfak ile oda 1 yer değiştirerek mutfak salon açık plana dönüştüğünde, salonun derinliği, 1,47'den 1,46'ya düşmüş, bağlantısallığı 119'dan 131'e çıkmış, bütünleşme değeri 19,81'den 24,27 ye çıkmıştır.

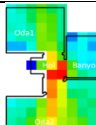
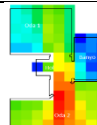
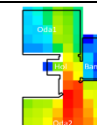
Tablo 4.6. Makine Kimya sitesi mekânsal analiz değerleri

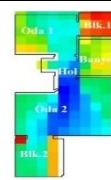
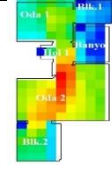
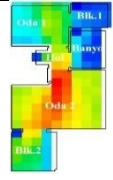
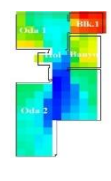
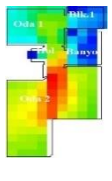
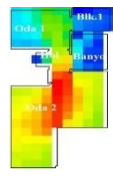
Site İsmi	Makine Kimya Sitesi				
Bulunduğu Kat	Zemin kat				
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları					
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme		
	Merdivenin yeri değişmiş				
Mekân İsmi	Salon mutfak	Hol 1	Hol 2	Teras 1	Teras 2
Derinlik	1.45	2.03	1.87	2.19	1.45
Bağlantısallık	144	46	80	50	150
Bütünleşme	35,84	10,26	17,39	7,68	33,17
	1.kat				
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları					
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme		
	Balkonlar kapatılmamış				
Mekân İsmi	Banyo	Oda 1	Oda 2	Oda 3	
Derinlik	2.26	2.06	1.83	1.72	
Bağlantısallık	19	40	53	40	
Bütünleşme	1,54	3,28	4,93	4,02	
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları					
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme		
	Balkonlar odalara dahil edilmiş				
Mekân İsmi	Hol	Oda 1	Oda 2	Oda 3	
Derinlik	1.69	2.01	1.81	1.80	
Bağlantısallık	81	41	74	43	
Bütünleşme	9,36	4,17	8,31	5,08	

Tablo 4.7. Çamlık sitesi mekânsal analiz değerleri

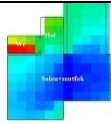
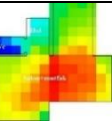
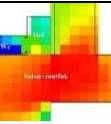
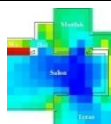
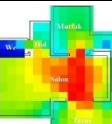
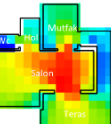
Site İsmi	Çamlık Sitesi		
Bulunduğu Kat	Zemin kat		
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Teras kapatılmamış		
Mekân İsmi	Mutfak	Salon	Hol
Derinlik	1.70	1.24	1.44
Bağlantısallık	30	72	53
Bütünleşme	4,08	11,74	8,06
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Teras kapatılmış, mutfak salon birleştirilmiş		
Mekân İsmi	Salon mutfak	Hol	Balkon
Derinlik	1.30	1.55	1.69
Bağlantısallık	97	62	54
Bütünleşme	20,5	11,83	9,10
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Teras salona dahil olmuş		
Mekân İsmi	Salon	Mutfak	Hol
Derinlik	1.17	1.80	1.35
Bağlantısallık	115	30	91
Bütünleşme	37,48	7,07	28,99

Tablo 4.8. Çamlık Sitesi 1. Kat mekânsal analiz değerleri

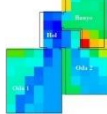
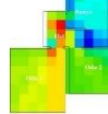
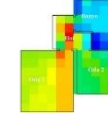
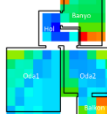
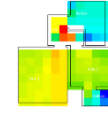
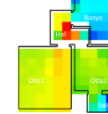
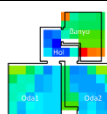
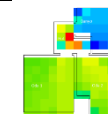
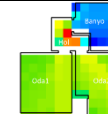
Site İsmi	Çamlık Sitesi		
Bulunduğu Kat	1. kat		
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Balkonlar kapatılmamış		
Mekân İsmi	Oda 1	Oda 2	Hol
Derinlik	1.62	1.31	1.53
Bağlantısallık	40	73	50
Bütünleşme	3,82	8,76	5,80

Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Balkonlar kapatılmış		
Mekân İsmi	Oda 1	Oda 2	Hol
Derinlik	1.68	1.45	1.66
Bağlantısallık	50	76	52
Bütünleşme	4,86	9,58	6,24
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Balkon 1 kapatılmış ve balkon 2 odaya dahil olmuş		
Mekân İsmi	Oda 1	Oda 2	Hol
Derinlik	1.64	1.37	1.63
Bağlantısallık	51	87	53
Bütünleşme	5,23	11,94	6,82

Tablo 4.9. As deniz sitesi mekânsal analiz değerleri

Site İsmi	As deniz Sitesi		
Bulunduğu Kat	Zemin kat		
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Teraslar kapatılmamış		
Mekân İsmi	Salon mutfak	Hol	
Derinlik	1.05	1.54	
Bağlantısallık	115	55	
Bütünleşme	31,10	16,53	
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Mutfak salon ayrılmış		
Mekân İsmi	Salon	Mutfak	Hol
Derinlik	1.31	1.65	1.80
Bağlantısallık	97	71	54
Bütünleşme	23,34	12,57	9,51

Tablo 4.10. As deniz sitesi 1.kat analiz değerleri

Site İsmi	As deniz Sitesi		
Bulunduğu Kat	1.kat		
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Balkonlar kapatılmamış		
Mekân İsmi	Oda 1	Oda 2	Hol
Derinlik	1.67	1.73	1.51
Bağlantısallık	45	40	56
Bütünleşme	3,36	2,75	4,45
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
	Balkonlar kapatılmış		
Mekân İsmi	Oda 1	Oda 2	Hol
Derinlik	1.72	1.71	1.49
Bağlantısallık	44	41	58
Bütünleşme	3,08	2,86	4. 23
Derinlik Bağlantısallık Bütünleşme Diyagramları			
	Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
Mekân İsmi	Oda 1	Oda 2	Hol
Derinlik	1.66	1.66	1.53
Bağlantısallık	44	47	55
Bütünleşme	3,30	3,59	4,52

Tüm konutlardaki mekânsal değişimler sonrası derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerlerindeki farklılıklar Tablo 4.11’de yukarı yönündeki oklar değerlerdeki artışı, aşağı yönündeki oklar ise değerlerdeki düşüşü temsil edecek şekilde gösterilmiştir.

Mekânsal değişimler sonucu ortaya çıkan sayısal değerlerdeki artış ve düşüşler incelendiğinde;

➤ Salona ait balkon kapatılarak bir ek mekâna dönüştüğünde salonun balkona geçişi sağlayan tek mekân olması bağlantısallık ve bütünleşme, balkona erişim için geçiş sayısının artması da derinlik değerlerini yükseltmiştir. Bu artış, mutfağı da aynı oranda etkileyerek, onun da konutla daha bütünleşik bir mekân olmasını sağlamıştır.

➤ 1.kat balkonu kapatılan tüm konutların odalarının derinlik değerinde artış görülürken, sadece As deniz sitesindeki konutların odasında bu değer düşmesinin, plan şemasında tek bir odada balkon olmasından ve balkonun duvarın tamamına değil bir kısım yüzeyine bağlı olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

➤ Balkon ile oda arasındaki duvarın kaldırılarak mekânın büyütülmesi, geçiş sayısının dolayısıyla derinlik değerinin düşmesine neden olmuştur.

➤ Salonda bulunan merdivenin yeri değişince mekân bölündüğü için salonun derinliği artmıştır.

➤ Mutfak ve salonun birleşimi geçiş sayısını azaltmış ve derinlik değeri düşmüş, balkona erişim için mutfağın da kullanılıyor hale gelmesi bağlantısallık ve bütünleşme değerlerini yükseltmiştir.

✓ Mutfak-salonun araya bir bölücü duvar konularak ayrılması, sisteme yeni bir geçişin eklenmesine, dolayısıyla derinlik değerinin artmasına neden olduğu görülmüştür.

Tablo 4.11. Tüm Konutların Mekânsal Analiz Değer Değişimleri

Site ismi	Yapılan Değişim	Değer Farklılıkları		
		Derinlik	Bağlantısallık	Bütünleşme
Balkent Sitesi	1.kat balkon kapatma	↑	↑	↑
	Salonu büyütme	↓	↑	↑
Makina Kimya Sitesi	Mutfak salon birleştirme	↓	↑	↑
	Merdiven yeri değişimi	↑	↓	↓
	Oda büyütme	↓	↑	↑
Çamlık Sitesi	Zemin kat balkon kapatma-mutfak salon birleştirilme	↑	↑	↑
	Salon büyütme	↓	↑	↑
	1.kat balkon kapatma	↑	↑	↑
	Oda büyütme	↓	↑	↑
As deniz Sitesi	Mutfak salon ayırma	↑	↓	↓
	1.kat balkon kapatma	↓	↑	↑
	Oda büyütme	↓	↑	↑

5. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Covid -19 pandemisi ile doğaya duyulan özlem ve yeşil alanların değeri artmış, bu süreçte işlevi değişen yazlıkların kalıcı konutlara dönüşümü, kullanıcının konfor beklentisini ve ihtiyaçlarını da değiştirmiştir. İş ve ev hayatının birbirine karıştığı Covid -19 pandemisinden sonra, konutun sadece barınma ve yaşama birimi değil, evden çalışan kullanıcılar için de aynı zamanda çalışma

mekânı, ofis, toplantı salonu gibi fonksiyonlar üstlenmesi, birden fazla işlevi olabileceğini ortaya koymuştur. Daha önce de bilinen home-office kavramı, tamamiyle çalışan kullanıcının yaşam biçimi haline gelmiştir. Eğitim kurumlarının da bu süreçte uzaktan eğitime geçmesi, çocukları okula giden ailelerin derslik işlevi görebilecek mekânlara, iş hayatı sona eren emekli bireylerin de hobilerini gerçekleştirebilecek alanlara olan ihtiyacını doğurmuştur. Tüm bunların yanı sıra, sokağa çıkma yasakları, kullanıcıların temel ihtiyaçlarını evlerinde depolayabilecekleri kiler alanlarının tasarımda önemini vurgulamıştır. Yazlık konutlarda ihtiyaç duyulan bu ek mekânlara dönüşebilecek alanlara yer verilmemesi veya konutun buna olanak sağlayacak büyüklükte olmaması önemli bir sorundur. Kullanıcılarla yapılan görüşmelerde, konutlarından en fazla memnuniyetsizlik duydukları konular; konutun içinde asansör eksikliği, mutfakın küçük olması ve mekân sayısının azlığı olarak belirlenmiştir. Mekân üretebilmek için balkon veya teraslar kapatılmış, mekânın kullanım hacmini artırabilmek için balkonlar mekânlara dâhil edilmiştir. Çalışmada soyut olan mekânı, somut bir anlatımla ve sayısal değerler üzerinden okuyabilmek için, kullanıcının değiştirdiği mekânlar üzerinde yapılan analizler sonrasında, mekânın derinliği arttığında kullanıcılar arasındaki sosyal etkileşimin azalması, bireyselliğin ve mahremiyetin artması, erişimin zorlaşması, mekânın kullanılabilirliğinin azalması gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşmıştır. Kullanıcıya yüksek maliyetler çıkartan, değişim sonrası cephe ve imar düzeninde bulunduğu dokuyu olumsuz etkileyen bu müdahaleler, başlangıçta tasarım aşamasında iken, konutların ileride kullanıcının demografik özelliklerinin, konuttan beklentilerinin, kullanım amacı ve süresinin değişebileceği ihtimali göz ardı edilerek tasarlanmasından kaynaklanmıştır. Bu durum tasarım sürecinin daha detaylı ele alınarak, çok fonksiyonlu olabilen, değişen ve dönüşebilen esnek mekân çözümlerine dayanan tasarımların gerekliliğini göstermiştir. Pandemiyle beraber günümüzde, konuta olan bakış açısının değişerek, ihtiyaca göre kullanıcı isteği doğrultusunda dönüşebilen, yani esnek mekânlardan oluşan konut tasarımlarının önemi anlaşılmış, tasarımda önceliğin esnek mekân çözümleri olması, konforlu mekân üretiminin ancak bu şekilde sağlanacağı gerçeğini öne çıkarmıştır. Konutun aynı zamanda mimari sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için de gerekli parametrelerden biri olan esnek mekân çözümleri, yüksek maliyetler gerektirmekte ve bu nedenle genellikle uygulamalarda ihmal edilmektedir. Aslında esnek tasarım çözümlerinde ileri ve gelişmiş teknolojilere yer verilmesi, yapım aşamasında yüksek maliyete yol açsa da uzun vadede minimum enerji ile maksimum verim ve konfor elde edilmesini sağlar. İstendiğinde açık mekâna dönüşebilen veya olumsuz hava koşullarında kapalı mekân olabilen hacimler üretmek, hareketli separatörlerle mekânları bölmek, daha büyük mekân isteği karşısında bölücü panelleri kaldırarak alan açmak, kullanıcının her durum ve koşulda konuttan memnuniyetini arttıracak çözümler arasındadır.

Covid-19 pandemisi ile beraber, konutta mekân büyüklüklerinin yeterli hacimlerde olması, açık alanların

ve balkonların tasarımdaki önemi ve tasarımda doğru mekân organizasyonunun düşünülmesinin önemi daha fazla anlaşılmıştır. Bu süreçte zamanını sadece evde geçiren, evden çalışan kullanıcılar ve emekli konut sahipleri, yazlıklarını kalıcı konuta dönüştürerek konutlarından beklentilerini de değiştirmişlerdir. Bu durum, kent merkezindeki konutunu terk ederek, yazlıklarında sürekli yaşayan kullanıcı tercihinin, kullanıcının mesleğiyle direkt ilişkili olduğunu göstermiştir ve çalışmada yapılan istatistiksel analizler de bu gerçeği ortaya koymuştur. Bu kullanıcılar, kişisel ihtiyaçlarına yanıt alamadıkları noktalarda konutlarında mekânsal değişimlere başvurmuşlardır. Çalışmada seçilen konutlarda yapılan mekânsal analizlerde bu mekânsal değişimleri yorumlayabilmek için, üzerinde durulan derinlik, bağlantısallık ve bütünleşme değerleri gibi sentaktik değerler mekânın sosyal anlamda anlatmak istediklerini bize sayılar aracılığıyla gösterebilen değerlerdir. Konut daha tasarım aşamasındayken bu değerlerin tespit edilmesi, kullanıcının tercihi yönünde olmayan, istemediği etkileri veren mekânların tasarımda değiştirilme veya yeniden tasarlanma fırsatını sunar. Tasarım aşamasında mekânsal analizleri yapılan planlamalar için esnek tasarım başvurulabilecek en uygun ve doğru tasarım yaklaşımıdır. Pandemi gibi olağan dışı durumlarda bile, konutun kullanıcı tarafından istenilen biçim ve büyüklüğe dönüşmesini sağlayan hareketli sistemlere sahip olan esnek tasarım, koşullar normale döndüğü zaman konutun da ilk haline dönmesine olanak sağlayabilir. Burada çelik taşıyıcı sistemlerin kullanılması ve yaygınlaştırılması konusu da oldukça önemlidir. Yani her koşula göre kullanıcı tercihiyle değişen dönüşen mekânlardan oluşan konutlar üretmek, esnek tasarımın kullanıcı odaklı sunduğu en önemli tasarım avantajlarıdır. Konut teknik ve ekonomik olarak kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda adaptasyonunu esnek tasarımla sağlar. Böylelikle kullanıcı konutundan memnun olmadığı veya eksikliğini duyduğu tüm olumsuz durumları ortadan kaldırılabılır. Bunun dışında seçilen örneklerden de anlaşıldığı gibi, kullanıcının en fazla ihtiyacı olduğu tespit edilen mekân büyüklüğünün yetersizliğinin önüne geçebilmek adına, konutlarda salon ve mutfak ölçeğinin geniş bırakılması, mutfaklarda mutlaka bir yemek yeme alanı oluşturulması, çalışma mekânlarına konutta yer verilmesi, yatak odalarında ve salonda balkonun bir tasarım gereği olduğunun gözden kaçırılmaması, konutun görsel olarak dışarı ile ilişkisini kurduğu pencerelerinin genişliği ve sayısına daha fazla yer verilmesi ve konut kat yüksekliğinin artırılması gibi önlemler oldukça önemlidir. Kişisel ve özel alanlara daha çok ihtiyaç duyulan bu süreçte, net ve kesin sınırlarla birbirinden ayrılan mekânların, sabit duvarlar yerine hareketli panellerle ayrılması günümüzde kaçınılmaz bir tasarım gereği olmuştur. Sürdürülebilir mekân tasarımında en önemli parametreler arasında yer alan esneklik kavramı, birbirine dönüşebilen mekânların oluşmasına izin verdiği için, kullanıcının konutundan memnuniyetinin artmasını sağlar. Böylece yapı fonksiyonel olarak kullanılabilir ve kullanım süresi uzar. Mekânların kullanım alanlarına daha geniş yer verilerek, hareketli panellerle dönüşebilen mekânlar

üretilmesi o mekâna birden fazla fonksiyon verilmesine olanak tanır. Her zaman tasarımda geniş alanlar üretmek mümkün olmayabilir. Böyle durumlarda ise akıllı mobilya sistemlerinden faydalanmak mümkündür. Örneğin; çalışma alanı olan bir mekân, ihtiyaç duyulduğunda donatı sisteminin değişmesiyle yatma mekânına dönüşebilir ve böylece birden fazla ihtiyaca yanıt verebilir.

Çalışmada kullanıcıların konutlarında yapmış olduğu değişimlerin mekân organizasyonunu etkilediği görülmüştür. Bunların başında gelen mekân büyüklüğünün yetersizliğinden dolayı balkonları kapalı alanlara dönüştürmeleri sonucu, yapılan analizlerde bu mekânların konuta olan hâkimiyetini artırdığını göstermiştir. Bu değişimle, konuttan ayrışık olan balkon, konutun tamamıyla bütünleşerek sistemin geneline daha fazla entegre olmuş, kullanıcı açısından daha faydacı ve kullanışlı bir mekân haline dönüşmüştür. Kapalı olan balkona erişimi sağlayan mekân daha fazla kullanıldığı için de bu mekânın da konuttaki hâkimiyeti, mekânı kullananların sosyal etkileşimi artmıştır. Bireylerin bu mekânlarda birbirleriyle daha fazla vakit geçirmeleri ve ortak faaliyetlerde bulunmaları sağlanmıştır. Bu değişimin diğer bir avantajı da kullanıcıların konutun programında olmayan fakat ihtiyaç duydukları çalışma odası, çamaşır odası, erzak odası, ütü odası gibi işlevleri bu mekânlarda yerine getirebilmeleridir. Olumsuz hava şartlarında oda ısını koruyabilmek ve enerji kaybını azaltabilmek için de balkonun kapalı olması olumlu bir durum olarak görülebilir. Kullanıcıların yine mekân büyüklüğünün yetersizliğinden dolayı balkonlarını iptal ederek oda büyüklüğüne dâhil etme değişimi de odanın konutun tamamıyla bütünleşmesini sağlamıştır. Balkon kapısının ortadan kalkmasıyla azalan geçiş sayısı, odanın konuta olan hâkimiyetini artırmış ve bu alana erişimi kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla mekânın temizliği, donatıların hareket edebilme özelliği kolaylaşmıştır. Öte yandan mutfakın konutta mahremiyet gerektiren bir konumda olmasını tercih eden kullanıcıların, salonla mutfaklarını bölücü bir duvarla ayırmaları bireylerin evde oldukları zamanlar içerisinde bile ayrı mekânlarda zaman geçirmelerine ve iletişimlerinin azalmasına neden olmuştur. Ayrı olan salon ve mutfakın bir arada ve açık olarak kullanılması da tam tersi olarak mutfakın ve salonun konuta olan entegrasyonunu artırmış, mahremiyeti azaltarak konutla daha fazla bütünleşik hale gelmesini sağlamıştır. Ayrıca sosyal etkileşimi de artırmıştır. Görülmektedir ki, mekânın büyütülmesi, bölünmesi, düşey sirkülasyonu sağlayan merdivenin konutun istenilen yerine taşınabilmesi gibi yapılan tüm bu değişimlerin gerçekleşmesi, planlamada ancak esnek mekân çözümleri ile mümkündür. Kullanıcı profil tiplerine ve demografik özelliklerine bağlı olarak, (genç, yaşlı, evli dul, tek başına yaşayan, evcil hayvan yetiştiren, çekirdek aile modelinde olan vs. gibi) kullanıcı katılımının da sürece dahil edildiği, değişik tip esnek mekân projeleri tasarlamak doğru bir yol haritası oluşumunu sağlayacaktır. Konutların, koşullar ne olursa olsun kullanıcı istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek, esnek tasarım anlayışıyla planlanması mimarların sorumluluğunda olmalıdır. Bu anlayış, sadece konut çözümlerinde değil, açık alan düzenlemelerindeki

ihtiyacın da değişebileceği düşünülerek, vaziyet planı tasarım kararlarında da dikkate alınmalıdır. Yerleşimde güvenlik, otopark, sosyal alanlara yer ayrılacak ek mekanlar bırakılmalı, kullanıcıların boş zamanlarını geçirebilecekleri faaliyet alanları düzenlenmelidir. Burada gözden kaçırılmaması gereken önemli konu, sürekli yaşanan kalıcı konuta da dönüşse, yapının özgün kimliğine ve işlevine zarar vermeyen ve önüne geçmeyen tasarımlar yapılması gerekliliğidir.

Bu çalışma ülkemizde pandemi sonrasında yazlık konutun kalıcı konuta dönüştüğü beldeler arasında olan Altınoluk, Ayvalık da gerçekleşmiştir. Sonuçların karşılaştırılması benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konması adına başka bölgelerdeki ve yurt dışındaki konutlar için de araştırmalar yapılması literatürde yazlık konut alanında yapılan çalışmalarını zengin kılacaktır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu makale Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda tamamlanan ve *İkincil Konutların Değişim Sonrası Mekân Organizasyonunun Sentaktik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi: Çanakkale-İzmir Arası Kıyı Yerleşmeleri* adlı doktora tezinden üretilmiştir. Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayım etiğine uyulmuştur. Tez çalışması Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında 2018/243 proje numarasıyla tamamlanmıştır. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede tüm yazarlar aynı oranda katkıda bulunmuştur Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

- Altınok, Z.H. (2007). Belirsizlikten doğan esneklik kavramının konut iç mekân ve donatı elemanları tasarımına etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayram, Z. (2011). İşlevsellik ve esneklik bağlamında konut iç mekân tasarımında mobilya kullanımı. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Broome, J. (2005). Mass housing cannot be sustained. Architecture & Participation, Spon Press, New York.
- Ciritoğlu, N. G.(2019). Müzikal tiyatrolarda esnek ve değişebilir sahne tasarımı. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Colquhoun, A. (2005). Beaubourg platosu, Mimari eleştiri yazıları. (Çev.: A. Cengizkan). İstanbul: Sevki Vanlı Mimarlık Vakfı.
- Collins, P. (1965). Changing ideals in architecture:1750-1950. Faber and Faber, London: McGill-Queen's University Press
- Çetin, Ç. (2021). Covid-19 Pandemisi Sonrası Konut İç Mekân ve Peyzaj Tasarımında Ulrich'in Destekleyici

- Tasarım Teorisi Yaklaşımı. *Asya Studies*,17, 191-200, <https://doi.org/10.31455/asya.946190>
- Danko, M. R. (2013). Designing affordable housing for adaptability-principles, practices & application, bachelor of arts degree in environmental analysis. Senior Thesis, Pitzer College Claremont, Bachelor of Arts Degree in Environmental Analysis.
- Durukan, A. ve Öztürk, Ö. B. (2020). Küresel salgından iç mimari çıkarımlar: Boşu tasarlamak ve boşluk körlüğünden kurtulmak. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(56), 1962-1968.
- Edgü, E.ve Ünlü, A. (2003). Konutlarda mekânsal dizin verilerinin mekan tercihleri ile ilişkisi. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 2(1),27-40.
- Elzein, Z. Ve Elsamary, Y. (2022). Re-thinking post-pandemic home design: how covid-19 affected the perception and use of residential balconies in egypt. *Future cities and environment*, 8(1),1-15.<http://doi.org/10.5334/fce.140>
- Ensarioğlu, S. A. (2020). Pandemi sürecinin "evrensel tasarım" ilkelerine etkileri. *International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(55), 1673-1680.
- Forty, A. (2000). *Words and buildings: A vocabulary of modern architecture*. Newyork: Thames & Hudson.
- Friedman, A. (2002). Planning the new suburbia: flexibility by design. UBC Press.
- Groak, S., 2002. The idea of building: thought and action in the design and production of buildings. Taylor & Francis, London.
- Gülaydın, D. (2004). Konutta memnuniyet ve tasarım ilişkisi açısından çekirdek konutlarda esneklik araştırması. Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, M. ve Bulut, Y. (2008). Ki-kare testi üzerine. *Doğu Anadolu Bölgesi araştırmaları*,7 (1),85.
- Hasol, D. (1988). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü. İstanbul: Yem Yayınları.
- Habraken, N. J. (2008). Design for flexibility. *Building research & information*, 36 (3), 290-296.
- Hillier, B. ve Hanson, J. (1984). The social logic of space. London: Cambridge University
- İslamoğlu, Ö. (2014). Okullarda esneklik stratejilerinin belirlenmesi üzerine bir yöntem önerisi. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Karagül, F. (2002). Seramik yüzey kaplamalarında modüler çözümler ve mimaride uygulama alanları. Sanatta Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kızmaz, C.K. ve Koş, C.F. (2015). Esneklik kavramında kullanıcı katılımının önemi ve güncel yaklaşımlar. *Beykent üniversitesi fen ve mühendislik bilimleri dergisi*,8(2), 111 – 142
- Klarqvist, B. (1993). A space syntax glossary, *Nordic journal of architectural research*, 6 (2),11-12
- Oxman, R. M. (1975). Flexibility as a planing strategy. I.T.C.C. Jan.
- Öcal, G. (2001). Konut iç mekân ve donatı elemanlarında esnek ve değişebilir tasarım yaklaşımları, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbek, A.D. ve Eke, A. S. M.(2022). Pandemi ile evde yaşam: covid-19 süreci ve sonrası için konut tasarım stratejileri. *Megaron*,17(2).371-388. <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2022.78642>
- Özdemir, T. (1999). Konut yaşama alanı mobilyalarının esnek kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Özerk, B. G. (2012). Türkiye’de yazlık ikinci konutların yarattığı sorunlar bağlamında Balıkesir ili ege kıyılarındaki yazlık ikinci konutlara genel bir bakış. *Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*,28-35
- Rabeneck, A. Sheppard D. Town, P. (1973). Housing flexibility. *Architectural design*, 43(11),698-727.
- Schneider, T. ve Till, J. (2005). Flexible housing: oppourtunities and limits. *Arq: architectural research quarterly*, 9(2): 157-166.
- Sev, A. (2009).Sürdürülebilir mimarlık. İstanbul:YEM yayınları.
- Sungur, M. (2020). Değişen sosyal paradigmalrın mekânsal mahremiyete etkileri: Konya konut tipolojilerinin analizi, Doktora Tezi, Konya Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- TDK (2019).Türk dil kurumu resmi sitesi,erişim tarihi:08.10.2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Turna, E.A. ve Usta, G. (2021). Covid-19 pandemisi’nde evin değişimi ve evde çalışma ortamları. *Near East University journal of faculty of architecture*, 3 (2),115-128
- Yıldız, A. M.(2018). Kamu yönetim binalarında esnek tasarım problemleri üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yürekli, F. (1983). Mimari tasarımda belirsizlik: esneklik / uyabilirlik ihtiyacının kaynakları ve çözümü üzerine bir araştırma, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Yanging, X.Yi-Kai, J. (2021). Design strategies for multi-unit residential buildings during the post-pandemic era in china. *Environmental health and exposome*. 9,(761614,1-14.<https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.761614>

Bir Yaşam Sahnesi Olarak Sokak Algısının Kullanıcılar Gözünden Okunması: Ankara ve İstanbul Sokaklarından Tespitler

Araştırma Makalesi
Research Article

Dilara YILMAZ¹, Sevgi ÖZTÜRK², Öznur IŞINKARALAR³,

¹ Doktora Öğrencisi., Kastamonu Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, dlara.yilmaz94@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9151-0529

² Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, sozturk@kastamonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3383-7822

³ Arş. Gör. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, obulan@kastamonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9774-5137

ÖZ

Kent kimliği açısından da önem taşıyan kentsel mekân olarak değerlendirilen sokaklar, fiziksel, mekânsal, tarihi, kültürel ve görsel özellikleri ile insanların algılarını etkilemektedir. İnsanların sokağa ilişkin algıları olumsuz yönde olduğunda, sokağın ve kentin anlaşılabilirliği de düşük düzeyde olmaktadır. Dolayısıyla sokak algısı, kentsel müdahaleleri yönlendiren belirleyici bir dinamiktir. Araştırmada, kent kimliği ve kentsel yaşam açısından önemli olan sokakların fiziksel özelliklerinin kentsel mekân zenginliği ve kentsel tasarım çalışmalarındaki önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, İstanbul ve Ankara kentlerinden seçilen 20 sokak için mekânsal algı analizi yürütülmüştür. Alanı ziyaret etmiş olan 170 katılımcı ile tanıma testi yöntemi kullanılarak mekânsal algı değerlendirilmesi yapılmıştır. Test sonucunda, sokakların tanınmasında etkili olan fiziksel özellikler tespit edilmiştir. Belirlenen 20 sokak içerisinde 13 tanesi tanınırken, 7 tanesi ise kullanıcılar tarafından tanınmamıştır. Sokakların tanınmasına en fazla etki eden nitelik bina cepheleridir. Farklı cephe düzenlemelerine sahip olan sokakların tanınma oranları da yüksek olmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen tüm bulgular değerlendirilerek kentsel mekân algısının artırılmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 01 / 09 / 2022
Kabul 21 / 10 / 2022

ANAHTAR KELİMELER

Mekânsal algı
Kentsel tasarım
Kent kimliği
Kullanıcı algısı

Reading the Perception of the Street as a Life Scene through the Eyes of Users: Detections from Ankara and İstanbul Streets

ABSTRACT

Streets, which are considered urban places that are also important in terms of urban identity, affect people's perceptions of their physical, spatial, historical, cultural, and visual characteristics. When people's perception of the street is negative, the intelligibility of the street and the city is also low. This situation also complicates the resolution of the city. This study, it is aimed to reveal the importance of the physical characteristics of the streets, which are important in terms of urban identity and urban life, in urban space richness and urban design studies. For this purpose, a spatial perception analysis of 20 streets selected from the cities of İstanbul and Ankara is presented. The spatial perception assessment was conducted with 170 participants using the recognition test method. While 13 of 20 streets are recognized, 7 of them are not. The feature that most influences the recognition of streets are the facades of the buildings. The recognition rates of streets with different facade arrangements were also high. As a result of the test, the physical features that are effective in the recognition of the streets have been determined. Finally, suggestions have been developed to increase the perception of urban space by evaluating all the findings obtained.

ARTICLE HISTORY

Received 01 / 09 / 2022
Accepted 21 / 10 / 2022

KEYWORDS

Spatial perception
Urban design
Urban identify
User perception

GİRİŞ

Kentler, tarihin her döneminde farklı şekillerde tanımlanmış dinamik bir olgudur (Öztürk ve Işınkaralar, 2019; Köse ve Dönmez, 2021; Işınkaralar ve Varol, 2021). Sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm süreci içerisinde olan kent (Öztürk vd. 2021a) kavramı en genel tanımıyla, toplumsal belleğin meydana geldiği, fiziksel bir alan veya geçmişte yaşanmış olayların ve deneyimlerin ifade edildiği yer olarak tanımlanmaktadır. İnsanların yaşadıkları bu deneyimler sayesinde, buldukları kente ilişkin genel bir görüşleri oluşmaktadır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda nüfusun hızla artmasıyla kent formları değişmeye başlamıştır. 21.yüzyıldan itibaren kentler doğrusal olmayan, sürekli değişen karmaşık bir sistem olarak tanımlanmaya başlamıştır (Önaç ve Birişçi, 2019; Öztürk vd. 2021b; Öztürk vd. 2021c; Öztürk vd. 2021d; Çufalı ve Dönmez, 2022; Yılmaz vd. 2022).

Hızlı kentleşmeyle beraber dünyada, kentsel mekân olgusu, bu olgunun insanların yaşantılarını ve kent kimliğini nasıl etkilediğinin sorgulanması önemli bir gereklilik haline gelmiştir (Yılmaz vd. 2022). İnsanların deneyimlerinin gerçekleştiği ve kentlere dair görüşlerinin olduğu kentsel mekânlar ise, insanlara yaşam tarzlarını, yaşam çevrelerini sunan, insanların içerisinde çalıştıkları, yaşadıkları ve sosyal kültürel ilişki kurdukları yer olarak tanımlanmaktadır (Eisner ve Gallion, 1980). 1960'lı yıllarda sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda kentsel mekânların nitelikli bir şekilde üretilmesi konusu önem kazanmıştır. İlerleyen süreçlerde imge üzerine yapılan araştırmalarla ayrı bir boyut kazanarak, insanların kentsel mekânlara dair algılarına bağlı olarak oluşmaya başlamıştır. Kent imgesi; kimlik, yapı ve anlam bileşenlerinden oluşan kentsel mekânların zihinlerdeki temsili olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar kentsel mekânları zihinlerinde kentin kimliğini oluşturarak tanımlamaktadır. Kimlik, canlılar veya nesnelere için diğerlerinden ayırt edici ve farklılık yaratan özellikler bütünüdür (Robins and Morley, 1997). Kimliğini oluşturduğu kenti, fiziksel özelliklere göre değerlendirmekte ve kenti işlevsel açıdan anlamlandırmaktadır. Bir başka ifadeyle, özgün nitelikler kent kimliğini, fiziksel nitelikler yapıyı ve işlevsel durum ise anlamı ifade etmektedir (Lynch, 1960).

İmge, bilişsel ve düşünsel bir kavram olarak açıklanmaktadır. İnsanlar kentsel çevrenin görüntüsünü zihinlerine hızlı bir şekilde kaydetmek için çevrenin fiziksel nitelikleri sayesinde bilişsel şemalar oluşturmaktadır (Türkoğlu, 2002). Mekânsal algının temelinde insan-çevre ilişkisi önemli bir rol oynamaktadır. Kentsel mekânlarda görsel algılama ile fark edilen tüm özellikler, bilgi haline gelmekte ve uzun süreli olarak belleğimize kaydedilmektedir (Abacıoğlu, 2013). Bu bilgiler sayesinde insanlar mekânları tekrar gördüklerinde hafızalarında oluşan imge ön plana çıkmakta ve mekânın tanınma olasılığını artırmaktadır. Kentsel mekânda nicelik ve nitelik açısından farklılaşan unsurlar, mekânsal bilgilerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve insanların mekânı hatırlamalarını kolaylaştırmaktadır (Appleyard, 1969; Weisman, 1981; Lang, 1987; Abu-Ghazze, 1996).

Mekânsal Algı

Kentsel mekân ve insanlar arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim sonucunda insanlar mekânlardan elde ettikleri deneyim ve duyumlar sonucunda zihinlerinde mekânsal algıyı oluşturmaktadır. Mekânsal algı, insanların zihinlerinde oluşturdukları bir çevre haritası olarak tanımlanmaktadır (Kara, 1997; Nasar, 1998; Eşen, 2007). Mekânsal algı, bulunan çevreyle ilgili bilgilerin toplanmasını, düzenlenmesini ve anlamlı bir hale getirilmesine katkı sağlamaktadır. Algılanan bir mekânın anlamlandırılmasında insanların deneyimleri ve mekânın fiziksel özellikleri önem taşımaktadır (Lynch, 1960; Turgay, 2013; Aydın, 2015). Mekânsal algıda, kentsel donatı elemanları, elemanların organizasyon biçimi belirleyici olmaktadır (Kaplan, 1987; Lozano, 1990). Kentsel mekânın bilgilerinin algılanma sürecinde, insanların deneyimleri büyük rol oynamaktadır (Gibson, 1979). Kentsel mekânlarda, insanların kültürel değerlerini yansıtan unsurlar, insanlarda tanıma duyusunun oluşmasını sağlayarak mekânların daha kolay algılanmasını sağlamaktadır (Nasar, 1994).

Kentsel mekânlarda yer alan binalar, kentsel donatı elemanları ve peyzaj öğeleri insanların algılarını etkilemektedir (Jacobs, 1993; Salingeros, 1999; Frank vd. 2005). Kentsel mekânlardaki bu unsurların biçimleri, renkleri, dokuları bilişsel görüntülemeye yardımcı olmaktadır (Lynch, 1960). Binalar ayırt edici özellikleri sahip olmaları açısından tarihsel bir önem içerebilmektedir. Bazı binalar boyut, renk, süsleme gibi özellikleriyle çevrelerinde bulunan diğer binalar ile tezatlık oluşturarak daha kolay ayırt edilmektedir. Bu durum kentlerin daha okunaklı olmasına da katkı sağlamaktadır. Özellikle mimari algı açısından oldukça önemli olan bina cephesindeki süslemeler, farklı malzemelerin kullanılması gibi çeşitlilik faktörünün etkili olduğu durumlarda insanların algıları olumlu yönde etkilenmektedir. Kentsel mekânların en önemli unsurlarından olan bitki, ağaç gibi peyzaj öğeleri de çok yönlü işlevlere sahiptir. Peyzaj öğeleri binalar ile oluşturdukları uyum, zıtlık renk gibi özellikleri ile buldukları alanın görüntüsünü daha hatırlanabilir ve algılanabilir kılmaktadır (Gibson, 1979; Salingeros, 2005).

Mekânsal Algıyı Etkileyen Faktörler

Mekânsal algıda, kentsel donatı elemanları, bu elemanların organizasyon şekli ve insanların kişisel özellikleri belirleyici bir rol oynamaktadır (Kaplan, 1987). Kentsel mekânlarda nitelik ve nicelik bakımından farklılaşan unsurlar, mekânsal bilgilerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve insanların o mekânı hatırlamalarını kolaylaştırmaktadır (Appleyard, 1969; Weisman, 1981; Lang, 1987; Abu-Ghazze, 1996). Mekânsal algı, çevredeki uyarıcılardan gelen renk, doku ve biçim gibi görsel bilgilerin yanı sıra nesnelere anlam ve içeriğine göre de oluşmaktadır (Lynch, 1960; Kaplan vd. 1972; Gibson, 1979). Literatürde birçok çalışmada mekânsal algıyı ve imgeyi etkileyen organizasyon ilkeleri; "düzen, çeşitlilik, uyum, ölçek, kapalılık ve süreklilik" olarak altı başlık altında açıklanmıştır (Berlyne, 1972; Oosyendorp

ve Berlyne, 1978; Weisman, 1981; Lang, 1987; Herzog, 1989; Greene, 1992; Taylor, 1999; Ewing, vd. 2006; Todorovic, 2008; Moshagena ve Thielsch, 2010).

Mekânsal Algının Değerlendirilmesi

Birçok araştırmada mekânsal algı ve bilişsel (zihinsel) harita beraber değerlendirilmiştir. Bilişsel haritalama, kentsel mekânların algısal süreçlerini açıklayan ve hatırlama veya tanıma testlerine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Mekânı öğrenme, hatırlama veya tanıma amacıyla fiziksel çevreden edinilen bilgilerin işlenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel haritalar, fiziksel çevreye ilişkin bilgilerin oluşmasını, saklanmasını sağlayarak mekânların tanınmasını kolaylaştırmaktadır. Mekânsal algıyı değerlendirmek için farklı öznel yöntemler kullanılmaktadır. Kentsel mekân ve bellek arasındaki ilişki ve bunun sonucunda oluşan imgenin değerlendirilmesinde dört farklı yöntem öne çıkmaktadır (Lawton, 1996; Lynch, 1960; Evans, 1980; Kim ve Penn, 2004; Dennis vd., 2007):

- Kişisel Sözlü Anlatım Testi
- Skeç Haritalama
- Hatırlama Testi
- Tanıma Testi

Mekânsal Algının Değerlendirilmesinde Tanıma Testi Yöntemi

Tanıma testi yönteminde, gerçek veya sanal olan mekanlarda yapılan ziyaret sonrasında mekana ait olan resimler gösterildikten sonra insanlardan bu resimleri tanımları istenmektedir (Montello vd., 2014). Tanıma testleri sahip oldukları içerik ve insanların mekânı hatırlamalarını kolaylaştıracak unsurları içermeleri açısından diğer testlere göre daha kolay bir sisteme sahiptir. Tanıma testi, insanların bellek performanslarını değerlendirme konusunda daha rasyonel sonuçların elde edilmesinde etkili bir yöntemdir (Loftus ve Loftus, 1976).

Görsel Bellek Performansını Değerlendirmede Tanıma Testi

Son yıllarda birçok çalışmada mekânsal algı ve mekânın fiziksel özellikleri arasındaki ilişki sorgulanmaktadır. Elde edilen sonuçlar kent imgesi başta olmak üzere tanınabilir veya hatırlanabilir mekânların tasarımı konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Çalışmaların çoğunun sokak ölçeğinde yapıldığı görülmektedir.

Appleyard (1969), mekânsal algı sürecini hatırlama testi ile değerlendirmiştir. Venezuela ve Ciudad Guyana kentlerinde, sokaktaki binaları fiziksel form, işlevsel kriter ve görünebilirlik kriterleri açısından puanlamış ve insanlara hatırlama testi uygulamıştır. Bina özellikleri, kolayca görülebilen, peyzaj düzenlemesine sahip ve sık kullanılan binaların daha hatırlanabilir olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Groat (1982), Rapoport (1990), Stamps (2003), Akbarishahabi (2017) tarafından yapılmış çalışmalarda sokak ölçeğinde mekânsal zenginlik ile tanınma oranları

arasındaki ilişki sorgulanmıştır. Çalışmaların sonucunda, sokaklarda bina cepyelerindeki tasarım, form, bitki kullanımı gibi detay zenginliğinin fazla olması insanların algılarını da olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Alexander vd. (1977), Stamps (1999), Ewing ve Handy (2009), Akbarishahabi (2017), çalışmalarında ise dar sokakların diğer sokaklara oranla daha kolay algılanıp daha kolay tanındığı ortaya konmuştur.

Giritlioğlu (1991), Ewing vd. (2006) ve Akbarishahabi (2017)'nin araştırmasında sokakların tanınmasına etki eden bir diğer önemli etken donatı elemanlarını yoğunluğu olduğunu tespit edilmiştir. Özellikle kent kimliği açısından önemli olan heykellerin olduğu sokakların özellikle kültürel ve tarihi bilinci temsil etmesi yönüyle insanların algılarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Jacobs (1993), Akbarishahabi (2017)'nin yürütmüş oldukları araştırmalarda, sokaklarda kapalılık oranının yüksek olması da tanınabilirliği arttıran önemli bir özellik olarak tespit edilmiştir.

Alexander vd. (1977), Giritlioğlu (1991), Akbarishahabi (2017) tarafından yapılmış olan çalışmalarda peyzaj öğelerinin yoğunluğunun fazla olması da kentsel mekanlarda hareketliliği sağlaması ve özellikle yüksek katlı yapılaşmaların olduğu alanlarda mekânı insan ölçeğine indirgemesi açısından tanınabilirliği arttıran önemli bir özellik olarak belirtilmiştir.

Kentlerde insanlara yaşam çevreleri sunan, sosyo-kültürel bağlamda ilişki kurmalarını sağlayan kentsel mekanların kent imgesi açısından önem taşımaktadır. Algılanabilir ve yaşanabilir çevrelerin tasarlanması amacıyla kentsel görsel özelliklerinin değerlendirilmesi (Öztürk vd. 2018; Yılmaz vd. 2022) planlama alanında önemli bir gerekliliktir. Sokak ölçeğindeki mekânlar daha kolay algılanmakta ve aynı zamanda kentsel imgeyi temsil düzeyinde daha fazla kabul görmektedir (Lynch, 1960; Jacobs, 1961; Gehl, 1987; Montgomery, 1998; Taylor, 1999). Mekânsal algı konusunda en sık kullanılan öznel değerlendirme yöntemi olan tanıma testi hem içerik hem de insanların mekânı hatırlamalarını sağlayacak unsurları içerdiğinden diğer yöntemlere göre daha kolay bir sisteme sahiptir (Montello vd., 2014). Bununla birlikte sokaklar, kentsel kamusal bir mekân olarak sosyal yapıyı yansıtan bir kent bileşenidir. Ancak küreselleşen dünya ve modernleşmenin etkisiyle yerelde kent kimliğini yansıtan kentsel bileşenler yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu bağlamda çalışmada İstanbul ve Ankara kentleri örneğinde katılımcılara tanıma testi yapılarak sokak düzeyinde mekânsal algının oluşumunda etkili olan nitelikler belirlenmiş, kentsel mekân algısını arttıracak tasarım anlayışının geliştirilmesi amaçlanmıştır

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma kapsamında örneklem alan olarak İstanbul ve Ankara kentleri seçilmiştir. Bu kentlerden ise İstanbul'dan 10, Ankara'dan 10 adet olmak üzere 20 sokak belirlenmiştir. Seçilen sokak görüntüleri çizelge 1'de yer almaktadır.

Çizelge 1: Araştırma kapsamında seçilen sokak görüntüleri

Ankara'da Yer Alan Sokaklar	Sokak Görüntüleri	İstanbul'da Yer Alan Sokaklar	Sokak Görüntüleri
At Pazarı Sokak		Perihan Abla Sokak	
Çankırı Caddesi		Mendivenli Sokak	
Karanfil Sokak		Yıldırım Caddesi	
Atatürk Bulvarı		Osmançik Sokak	
Çankaya Caddesi		Ataşehir Bulvarı	
Aşkabat Caddesi		Ardıç Sokak	
İstiklal Caddesi		Büyük Hendek Caddesi	
Arjantin Cd.		Serdar-1 Ekrem Sokak	
Sarıkadın Sokak		Bereketli Sokak	
Anafartalar Caddesi		Akçin Sokak	

Sokaklar belirlenirken dikkat edilen kriterler şu şekildedir:

- Bina formları
- Bina cepheleri
- Bina tipleri
- Donatı elemanlarının yoğunluğu,
- Cephe detayları
- Peyzaj öğelerinin yoğunluğu
- Bina yükseklikleri ve
- Sokak genişliğidir.

“Instant Google Earth Street View Online” programı yardımıyla seçilen sokak görüntüleri Photoshop CS5 programında yonteme uygun formatta düzenlenmiştir. Mekânın tanınabilirliğinde tanıtm panoları, simgeler vb. ifadeler oldukça etkili olup, diğer unsurlara bağlı kalmaksızın mekânın tespiti sağlayabilmektedir. Görsellerde yer alan bu bileşenler tanıma testinde belirlenen kriterlerin güvenilir analizini sağlayabilmek amacıyla silinmiştir. Buna karşın insan ve otomobiller, görüntülerin sokak ölçeği konusunda proporsiyon yoluyla bilgi vermesi açısından silinmemiştir.

Tanıma testi mekânsal algı konusunda, rasyonel sonuçların elde edilmesinde daha etkili bir yöntemdir. Bu

testte katılımcılara, gerçek veya sanal mekânlara yapılan ziyaret sonrasında mekâna ait görüntüler gösterilerek tanıma durumları sorgulanmaktadır. Daha sonra mekânların tanınmasını sağlayan nitelikler belirlenmektedir. Tanıma testi için katılımcılara gösterilmesi gereken ideal görüntü sayısı 15-25 arasında, katılımcı sayısının ise 150 ve üzeri olması rasyonel sonuçların elde edilmesi için önemli olmaktadır (Cohen, 1980; Evans, 1980; Magliano vd.1995; Murakoshi ve Kawai, 2000; Long, 2007). Tanıma testinin uygulama aşamasında herhangi bir sorun yaşanmaması için ilk olarak, İstanbul ve Ankara kentlerini tanıyan 25 kişiyle Google Forms aracılığıyla online olarak pilot çalışma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek, gerekli düzeltmeler yapılmış, son şekli verilen tanıma testi 170 kişi ile çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Tanıma testi için zincirleme örneklem büyüklüğü olarak bilinen kartopu örneklem modelinden yararlanılmıştır. Son 1 yıl içerisinde İstanbul ve Ankara’yı ziyaret eden kişilere anket bağlantısı gönderilerek, tanıma testini uygulamaları istenmiştir. Anket formunda gerekli bilgilendirmenin yer aldığı bir bölüm bulunmaktadır. Testte her sokak için görüntüler yer almaktadır. Katılımcıların sokak görüntülerini tanıyıp tanımadıkları 3'lü ölçekte (Tanıdım-Kararsızım-Tanımadım) sorulmuştur. Katılımcıların tanıdıkları sokaklarda hangi kriterlerin etkili olduğu sorgulanmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Tanıma testi sonuçlarına göre, kadın katılımcılar erkeklere oranla daha fazla “tanıdım” seçeneğini belirtmişlerdir. Yaş gruplarında ise 26-34 yaş aralığında olan katılımcıların “tanıdım” seçeneğine verdikleri cevaplar ön plandadır. Eğitim düzeylerinde ise tanıdım seçeneğinin en fazla üniversite düzeyinde olan katılımcılar tarafından belirtildiği tespit edilmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2: Katılımcıların tanıma testi cevapları

		Tanımadım		Kararsızım		Tanıdım	
		Kişi (n)	Yüzde (%)	Kişi (n)	Yüzde (%)	Kişi (n)	Yüzde (%)
CİNSİYET	Kadın	10	11	5	6	75	83
	Erkek	12	15	8	10	60	75
YAŞ	18-25	22	31	19	26	31	43
	26-34	22	30	10	13	42	57
	35-45	7	37	4	21	8	42
	46+	2	40	0	0	3	60
EĞİTİM	Lise	1	17	1	17	4	66
	Üniversite	12	14	10	12	64	74
	Lisansüstü	18	23	4	5	56	72

Tanıma testi anket sonuçlarından elde edilen verilerin güvenilirliğini test etmek için Spss programında, Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. 0,868 olarak hesaplanmış olan güvenilirlik katsayısı, 0,60'ın üzerinde olduğundan veriler yüksek derecede güvenilir olarak belirlenmiş ve çalışmada kullanılmıştır.

Katılımcılar 20 tane sokak görüntüsünden 13 tanesini tanıdıklarını, 7 tanesini ise tanımadıklarını belirtmişlerdir. Tanıdım seçeneğinin yüksek oranda belirtildiği sokakların görsel açıdan zengin olduğu, tanımadım seçeneğinin yüksek oranda belirtildiği sokakların büyük bir bölümünde ise yüksek katlı yapıların yer aldığı ve bu sokaklarda alanı ayırt edecek herhangi bir unsurun bulunmadığı görülmektedir (Çizelge 3).

Çizelge 3: Tanıma testi cevapları

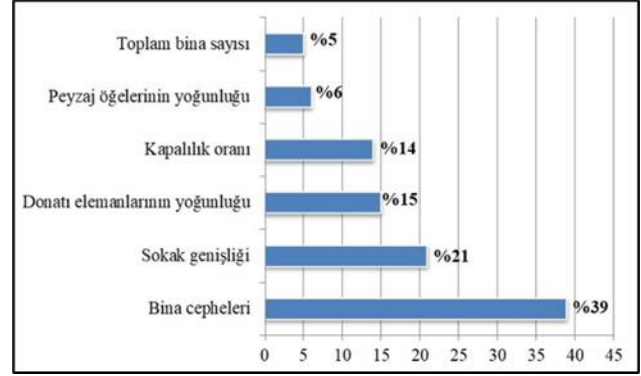
Sokak	Tanımadım		Kararsızım		Tandım	
	f	%	f	%	f	%
At Pazarı Sokak	48	28	44	26	78	46
Çankırı Caddesi	49	29	12	7	109	64
Karanfil Sokak	26	15	12	7	132	78
Merdivenli Sokak	15	9	7	4	148	87
Çankaya Caddesi	61	36	17	10	92	54
Büyük Hendek Caddesi	31	18	9	5	130	77
İstiklal Caddesi	86	50	7	4	77	45
Serdar-ı Ekrem Sokak	3	2	31	18	136	80
Akçin Sokak	40	24	7	4	123	72
Anafartalar Caddesi	34	20	6	3	130	77
Bereketli Sokak	11	6	17	10	142	84
Perihan Abla Sokak	81	48	18	11	71	41
Atatürk Bulvarı	59	35	23	14	88	51
Yıldırım Caddesi	93	55	24	14	53	31
Osmancık Sokak	30	18	14	8	126	74
Ataşehir Bulvarı	92	54	10	6	68	40
Ardıç Sokak	81	48	10	6	79	46
Aşkabat Caddesi	110	65	15	9	45	26
Arjantin Caddesi	103	60	23	14	44	26
Sarıkadın Sokak	17	10	7	4	146	86

Sokakların tanınmasını sağlayan fiziksel nitelikler için toplamda 2107 cevap verilmiştir. Sokakların tanınmasında etkili olan fiziksel niteliklerin dağılımı çizelge 4'te yer almaktadır. Sokakların tanınmasına en çok etki eden niteliğin bina cepheleri olduğu görülmektedir.

Çizelge 4: Sokakların tanınmasını sağlayan fiziksel niteliklerin dağılımı

Sokak	Sokağın hangi niteliğe göre tanındığı													
	Toplam Bina Sayısı		Kapalılık Oranı		Peyzaj Öğelerinin Yoğunluğu		Donatı Elemanlarının Yoğunluğu		Sokak Genişliği		Bina Cepheleri			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
At Pazarı Sk.	6	8	5	7	1	2	2	3	26	33	37	47		
Çankırı Caddesi	0	0	13	12	0	0	0	0	28	25	70	63		
Karanfil Sokak	7	5	22	16	0	0	60	44	17	13	30	22		
Merdivenli Sokak	7	5	15	10	18	12	37	23	27	18	48	32		
Çankaya Caddesi	3	3	8	9	0	0	0	0	29	32	52	56		
Büyük Hendek Caddesi	16	12	27	21	4	3	5	4	36	28	42	32		
İstiklal Caddesi	6	8	0	0	27	38	0	0	7	10	31	44		
Serdar-ı Ekrem Sokak	3	2	22	16	9	6	18	13	15	11	74	52		
Akçin Sokak	0	0	25	20	0	0	0	0	36	28	67	52		
Anafartalar Caddesi	8	6	28	21	0	0	58	44	16	12	22	17		
Bereketli Sokak	0	0	23	16	7	5	0	0	37	25	78	54		
Perihan Abla Sokak	4	5	7	9	11	15	24	33	5	6	23	32		
Atatürk Bulvarı	4	4	0	0	3	3	66	69	10	11	12	13		
Yıldırım Caddesi	0	0	10	16	5	8	0	0	20	32	28	44		
Osmancık Sokak	10	8	31	24	0	0	36	28	28	22	23	18		
Ataşehir Bulvarı	2	3	0	0	0	0	0	0	11	16	57	81		
Ardıç Sokak	0	0	19	23	4	5	0	0	15	18	45	54		
Aşkabat Caddesi	0	0	0	0	27	56	13	27	8	17	0	0		
Arjantin Caddesi	0	0	12	18	1	1	0	0	13	19	43	62		
Sarıkadın Sokak	0	0	15	10	20	13	29	20	32	22	52	35		

Sokakların tanınmasına etki eden fiziksel niteliklerin belirtilme sıklıkları değerlendirildiğinde; bina cepheleri %39, sokak genişliği %21, donatı elemanlarının yoğunluğu %15, kapalılık oranı %14, toplam bina sayısı %6 ve peyzaj öğelerinin yoğunluğu %5'tir. Bina cepheleri, sokak genişliği ve donatı elemanlarının yoğunluğunun diğer niteliklere göre nispeten daha fazla belirtildiği görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Sokakların tanınmasını sağlayan fiziksel niteliklerin dağılımları

Tanıma testi sonucunda, katılımcılar 6 tane İstanbul'dan 7 tane Ankara'dan olmak üzere toplamda 13 sokağı tanıdıklarını belirtmişlerdir. Bu sokaklar, tanıma seçeneğinin yüzdelerine göre yüksekten düşüğe doğru sıralandığında; ilk sırada İstanbul Merdivenli Sokak, son sırada ise Ankara At Pazarı Sokak bulunmaktadır (Çizelge 5).

Çizelge 5: Sokakların tanıma oranı yüzdeleri

Sıra	Sokak	Tanıma (%)
1	İstanbul Merdivenli Sokak	87
2	Ankara Sarıkadın Sokak	86
3	İstanbul Bereketli Sokak	84
4	İstanbul Serdar-ı Ekrem Sokak	80
5	Ankara Karanfil Sokak	78
6	İstanbul Büyük Hendek Caddesi	77
7	Ankara Anafartalar Caddesi	77
8	İstanbul Osmancık Sokak	74
9	İstanbul Akçin Sokak	72
10	Ankara Çankırı Caddesi	64
11	Ankara Çankaya Caddesi	54
12	Ankara Atatürk Bulvarı	51
13	Ankara At Pazarı Sokak	46

%87 tanıma oranıyla ilk sırada yer alan İstanbul Merdivenli Sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %32 bina cepheleri, %23 oranıyla donatı elemanlarının yoğunluğu, %18 sokak genişliği, %12 peyzaj öğelerinin yoğunluğu, %10 kapalılık oranı ve %5 oranıyla toplam bina sayısı olmuştur (Şekil 2).

Şekil 2. Merdivenli Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

%86 tanınma oranıyla ikinci sırada Ankara Sarıkadın Sokak bulunmaktadır. Kent kimliği açısından önemli olan Saat Kulesi'nin bulunduğu sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %35 bina cepheleri, %22 sokak genişliği, %20 donatı elemanlarının yoğunluğu (Saat Kulesi) ve %10 kapalılık oranı olmuştur. Peyzaj öğelerinin yoğun olduğu sokakta bu nitelik %13 oranında belirtilmiştir. Bu durum sokağın tanınmasında diğer niteliklerin daha ağır bastığını göstermektedir. Tanıma testinde katılımcılar toplam bina sayısını sokağın tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtmemişlerdir (Şekil 3).

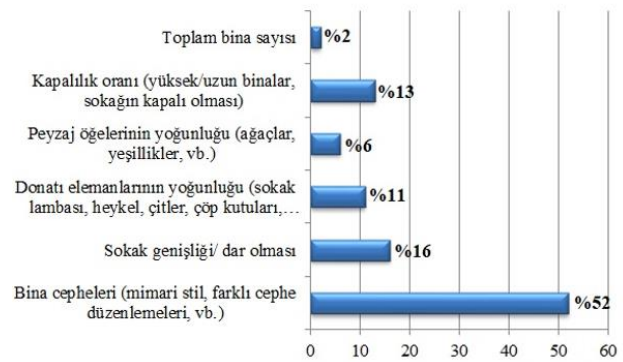
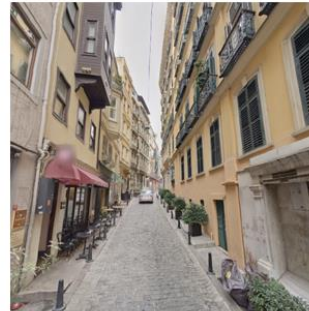

Şekil 3. Sarıkadın Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

İstanbul Bereketli Sokak %84 tanınma oranıyla üçüncü sıradadır. Farklı cephe düzenlemelerinin hâkim olduğu sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %54 bina cepheleri, %25 sokak genişliği, %16 kapalılık oranı, %5 oranıyla ise peyzaj öğelerinin yoğunluğu olmuştur. Tanıma testinde, toplam bina sayısı ve donatı elemanlarının yoğunluğu sokağın tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Bereketli Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

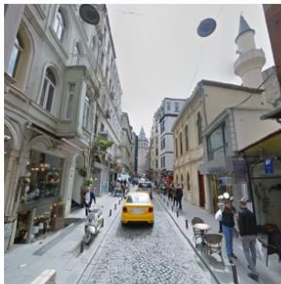
Şekil 5. Serdar-ı Ekrem Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

%80 tanınma oranıyla dördüncü sırada olan İstanbul Serdar-ı Ekrem Sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %52 bina cepheleri, %16 sokak genişliği, %13 kapalılık oranı, %11 donatı elemanlarının yoğunluğu, %6 peyzaj öğelerinin yoğunluğu ve %2 oranıyla toplam bina sayısı olmuştur (Şekil 5).

Ankara Karanfil Sokak %78 tanınma oranıyla beşinci sıradadır. Sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %44 donatı elemanlarının yoğunluğu, %22 bina cepheleri, %16 kapalılık oranı, %13 sokak genişliği ve %5 oranıyla toplam bina sayısı olmuştur. Tanıma testinde, peyzaj öğelerinin yoğunluğu sokağın tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 6).

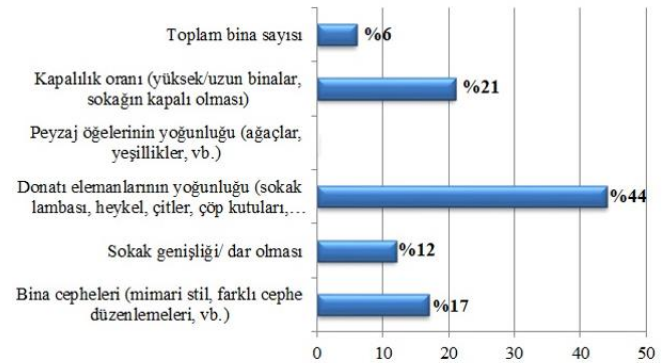
Şekil 6. Karanfil Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

Şekil 7. Büyük Hendek Caddesi'nin tanınmasına etki eden nitelikler

İstanbul Büyük Hendek Caddesi %77 tanınma oranıyla altıncı sırada yer almaktadır. Kent kimliğinin önemli unsurlarından Galata Kulesi'nin bulunduğu caddenin tanınmasına etki eden nitelikler; %32 bina cepheleri, %28 kapalılık oranı, %21 sokak genişliği, %12 toplam bina sayısı, %4 donatı elemanlarının yoğunluğu ve %3 oranıyla peyzaj öğelerinin yoğunluğu olmuştur (Şekil 7).

Ankara Anafartalar Caddesi %77 tanınma oranıyla yedinci sırada yer almaktadır. Kent kimliği açısından önemli olan Atatürk Heykeli'nin bulunduğu caddenin tanınmasına etki eden nitelikler; %44 donatı elemanlarının yoğunluğu, %21 kapalılık oranı, %17 bina cepheleri, %12 sokak genişliği ve %6 oranıyla toplam bina sayısı olmuştur. Tanıma testinde, peyzaj öğelerinin yoğunluğu caddenin tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 8).

Şekil 8. Anafartalar Caddesi'nin tanınmasına etki eden nitelikler

Sekizinci sırada %74 tanınma oranıyla İstanbul Osmancık Sokak bulunmaktadır. Sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %28 donatı elemanlarının yoğunluğu, %24 kapalılık oranı, %22 sokak genişliği, %18 bina cepheleri ve %8 oranıyla toplam bina sayısı olmuştur. Tanıma testinde, peyzaj öğelerinin yoğunluğu sokağın tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 9).

Şekil 9. Osmancık Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

İstanbul Akçin Sokak %72 tanınma oranıyla dokuzuncu sıradadır. Sokağın tanınmasına etki eden nitelikler ise; %52 bina cepheleri, %28 sokak genişliği ve %20 oranıyla kapalılık oranı olmuştur. Tanıma testinde, toplam bina sayısı, peyzaj öğelerinin yoğunluğu ve donatı elemanlarının yoğunluğu sokağın tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 10).

Şekil 10. Akçin Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

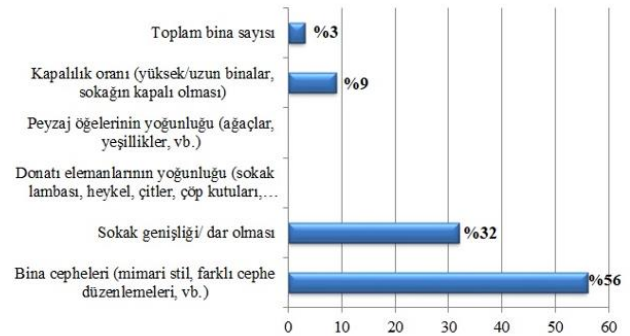
Ankara Çankırı Caddesi %64 tanınma oranıyla onuncu sıradadır. Caddenin tanınmasına etki eden nitelikler; %25 sokak genişliği ve %12 oranıyla toplam bina sayısı

nitelikleri sağlamıştır. Tanıma testinde, kapalılık oranı, peyzaj öğelerinin yoğunluğu ve donatı elemanlarının yoğunluğu caddenin tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 11).

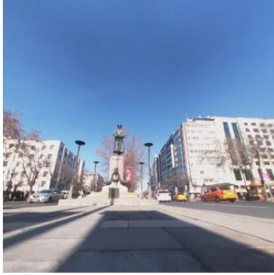
Şekil 11. Çankırı Caddesi'nin tanınmasına etki eden nitelikler

Ankara Çankaya Caddesi, %54 tanınma oranıyla on birinci sıradadır. Caddenin tanınmasına etki eden nitelikler; 56 bina cepheleri, %32 sokak genişliği, %9 kapalılık oranı ve %3 oranıyla toplam bina sayısı olmuştur. Tanıma testinde, peyzaj öğelerinin yoğunluğu ve donatı elemanlarının yoğunluğu, caddenin tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 12).

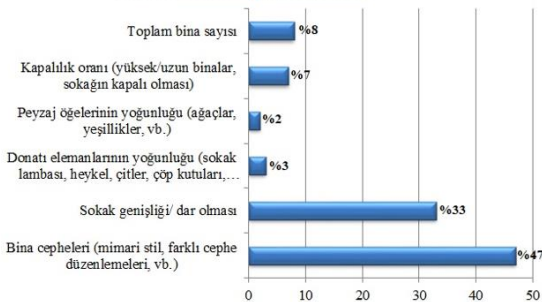
Şekil 12. Çankaya Caddesi'nin tanınmasına etki eden nitelikler

On ikinci sırada %51 tanınma oranıyla Ankara Atatürk Bulvarı bulunmaktadır. Kent kimliğinin önemli unsurları arasında olan Sıhhiye Zafer Anıtı'nın bulunduğu bulvarın tanınmasına etki eden nitelikler ise; %69 donatı elemanlarının yoğunluğu, %13 bina cepheleri, %11 sokak genişliği, %4 toplam bina sayısı ve %3 oranıyla peyzaj öğelerinin yoğunluğu olmuştur. Tanıma testinde kapalılık oranı sokağın tanınmasını sağlayan nitelik olarak belirtilmemiştir (Şekil 13).

Şekil 13. Atatürk Bulvarı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

Son sırada ise %46 tanınma oranıyla Ankara At Pazarı Sokak bulunmaktadır. Sokağın tanınmasına etki eden nitelikler; %47 bina cepheleri, %33 sokak genişliği, %8 toplam bina sayısı, %7 kapalılık oranı, %3 donatı elemanlarının yoğunluğu ve %2 oranıyla peyzaj öğelerinin yoğunluğu olmuştur (Şekil 14).

Şekil 14. At Pazarı Sokağı'nın tanınmasına etki eden nitelikler

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kentsel tasarım çalışmalarında, mekânsal algıyı olumlu yönde etkileyen fiziksel niteliklerin belirlenmesi önemli bir yere sahiptir. Mekân algısı kentsel hafızaya katkı sağlamaktadır. Kolay bir şekilde algılanan ve hatırlanan mekânlarda, imge daha güçlü, net ve hatırlanabilir olmaktadır. Çalışmada, sokak manzaralarında görsel kalite algısı hem sosyal hem de kentsel mekânların fiziksel özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmiş ve kentsel mekân olarak sokakların mekânsal açıdan farklılıklarının mekânsal algıyı etkilediği tespit edilmiştir.

Tanıma testi sonucunda, bina cephelerinin detay zenginliğinin fazla olması genel olarak tüm sokakların tanınmasında etkili olan bir nitelik olmuştur. Groat (1982), Rapoport (1990), Stamps (2003), Akbarishahabi (2017) tarafından yürütülmüş olan çalışmalarda, sokaklarda detay zenginliğine sahip bina sayısının fazla olması, insanların algılarını olumlu yönde etkileyerek, sokakların tanınabilirliğini artırmıştır. Çalışmada, sokak genişliği az olan görüntülerin tanınma oranları daha fazla olmuştur. Özellikle dar sokaklar, insanların algılarını olumlu yönde etkilemiştir. Sokakların tanınabilirliğine ilişkin benzer araştırmalarda dar sokakların ve küçük ölçekli açık alanların, insanların algılarını olumlu yönde etkilediklerini belirtilmektedir (Alexander vd., 1977; Stamps, 1999; Ewing ve Handy, 2009; Akbarishahabi, 2017).

Sokaklardaki donatı elemanlarının yoğunluğunun artması da görüntülerin tanınma oranlarının artmasını sağlamıştır. Aynı zamanda bu nitelik kent kimliği açısından önemli olan heykellerin olduğu sokaklarında tanınmasına etki eden bir nitelik olmuştur. Giritlioğlu (1991), Ewing vd. (2006) ve Akbarishahabi (2017)'nin araştırmasında, donatı elemanlarının yoğunluğu, sokaklardaki çeşitliliğe katkı sağladığı ve insan ölçeğini de desteklediği için, zihinsel algıyı olumlu yönde etkilemiştir. Ulaşılan bu sonuç, kent kimliği açısından önemli olan yapıların ve heykellerin olmasının mekânsal algıyı güçlendirdiğini göstermektedir. Sokakların tanınma oranını artıran bir diğer nitelik kapalılık oranıdır. Kapalılık oranının yüksek olması sokakların tanınabilirliğini arttıran önemli bir etkidir. Jacobs (1993) ve Akbarishahabi (2017)'nin yapmış oldukları çalışmalarda da, sokakların kapalılık oranının artması zihinsel imgeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Peyzaj öğelerinin yoğun olması da sokaklarda hareketliliği sağlayarak, sokakların tanınmasına etki eden nitelik olarak belirtilmiştir. Çalışmada bu niteliğin etkisi yüksek oranda olmamıştır. Bu sonuç peyzaj öğelerinin kentsel tasarım değerlendirilmelerinde tekrar ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Alexander vd. (1977), Giritlioğlu (1991) ve Akbarishahabi (2017) çalışmalarında, sokaklardaki peyzaj öğeleri, mekândaki hareketliliği artırmakta ve insan ölçeğini desteklediğini aynı zamanda sokakta sınırlayıcı bir etki yaratarak kapalılık oranını da arttırdığını belirtmişlerdir. Böylelikle peyzaj öğelerinin yoğun olması, mekânsal algıyı da olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışmada elde edilen sonuçlar kapsamında sokakların tanınabilmesine yönelik geliştirilen öneriler şekildedir:

- İstanbul Perihan Abla Sokak ve Ankara Arjantin Caddesi'nde, cephe düzenlemesine ihtiyacı olan binaların tespit edilerek, sokağın karakteriyle estetik açıdan uyumlu olarak yenilenmesi, donatı elemanı eksiklerinin belirlenerek sokağın karakteriyle uyumlu, kullanışlı, konforlu olmasına dikkat edilerek düzenlenmesi ve peyzaj düzenleme çalışmalarının da yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemelerin, görsel açıdan bir bütünlüğü sağlayarak mekânsal algıyı olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.
- Ankara İstiklal Caddesi'nde peyzaj öğelerinin yoğunluğu fazla olmasına rağmen tanıma testinde caddenin tanınmasına etki eden nitelik olarak belirtilmemiştir. Bu bağlamda caddede, peyzaj düzenlemeleri yapılarak alanın tanınmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.
- İstanbul Yıldırım Caddesi'nde farklı cephe düzenlemesine sahip bina sayısı fazla, peyzaj öğeleri ve donatı elemanlarının yoğun olmasının caddenin tanınması için yeterli olmadığı görülmektedir. Bina cephelerinin sokağın özgün dokusuna uygun olarak düzenlenmesinin mekânsal algının da artmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Peyzaj düzenlemeleri yapılarak ve donatı elemanı eksiklikleri belirlenmelidir. Bu düzenlemeler sonucunda caddenin tanınabilirliğinin de artacağı düşünülmektedir.
- Özellikle ticaret birimlerinin olduğu sokaklarında zemin katlardaki vitrinler ve binaların içinin görünmesi, sokaktan yapıya bir davet sunmaktadır. Duvarlar arkasındakini görme imkânı insanlara güven verirken aynı zamanda çekici de gelmektedir. Bu bağlamda ticaret birimlerinin yoğun olduğu Ankara Aşkabat Caddesi'nde ticari potansiyeli olan binalar ön plana çıkarılarak caddenin tanınabilirliğinin de artacağı düşünülmektedir.
- Kentsel mekân tasarımlarında peyzaj öğelerinin kullanılması sokakları ve yaya yollarını tanımladıklarından, özellikle yüksek katlı yapıların olduğu sokakların insanlar için daha rahat algılanmasını sağlamaktadır. Çalışma kapsamında yapılan tanıma testi sonuçlarına göre tanıma oranları yüksek katlı yapılaşmaların olduğu İstanbul Ataşehir Bulvarı ve Büyükdere Caddesi'nde tanıma oranları düşük olmuştur. Bu caddelerde peyzaj öğelerinin mevcut durumu incelenerek, eksiklikler belirlenmeli gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle Büyükdere Caddesi'nde bulunan gereksiz reklam panoları, afişler vb. unsurlar kaldırılmalı, caddenin özgün yapısına uygun donatı elemanları kullanılmalıdır. İstanbul Ardıç Sokak'ta ise tanıma testi sonuçlarına göre tanıdım ve tanımadım seçeneklerine verilen cevaplar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Sokakta farklı cephe düzenlemesine sahip binaların bu farklılığın az olmasında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bu sokakta da peyzaj öğelerinin mevcut durumu incelenerek, eksiklikler belirlenmeli gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Böylece bu sokak ve

caddelerin mekânsal zenginliğe katkı sağlanarak tanıma oranlarının da artacağı düşünülmektedir.

Tanıma testi sonucunda elde edilen tüm veriler değerlendirildiğinde, sokakların tanınmasına en fazla etki eden faktörün bina cepheleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sokaklarda bulunan binalarda özgün mimari dokuların olması, farklı cephe düzenlemelerinin olması, cephe tasarımlarında tek renk yerine birden fazla dikkat çekici renklerin kullanılması sokakların tanınabilirliğini artıran en önemli etmenler olmuştur. Bu sonuçlar, kentsel mekânların tasarım/planlama çalışmalarında çeşitlilik ilkesinin önemini ortaya koymaktadır. İnsan hareketliliğinin yoğun olduğu sokakların tasarım ve planlama çalışmalarında, "çeşitlilik", "uyum", "insan ölçeği", "kapalılık" ve "süreklilik" ilkelerinin temel alınması gerekmektedir. Bu sayede kentsel mekânlar, çevre duyuları uyatarak, daha dikkat çekici hale gelerek, kentsel imajın daha güçlü olmasını sağlayacaktır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu makale Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı'nda tamamlanan ve "Kentsel İmge Açısından Önemli Olan Sokakların Fraktal Geometri İle İrdelenmesi" adlı Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

1. Yazar %45 2. Yazar %40, 3. Yazar %15 katkıda bulunmuştur. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

- Abacıoğlu, E. (2013). Mekânsal Algılama ve Davranışsal Başarım: Kahramanmaraş Atatürk Meydanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Adana.
- Abu-Ghazze, T. M. (1996). Movement and wayfinding in the king saud university built environment: a look at freshman orientation and environmental information. *Journal of Environmental Psychology*, 16(4), 303-318.
- Akbarishahabi, L. (2017). İmgelenebilir Kentsel Mekânların Niteliklerinin Fraktal Yaklaşım İle Saptanması ve Bir Tasarım Gramerinin Geliştirilmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. Ankara.
- Alexander, C., Ishikawa, S. & Silverstein, M. (1977). *A pattern language, towns, buildings, construction*. (Second edition). New York: Oxford University Press.
- Appleyard, D. (1969). Why buildings are known. *Environment and Behavior*, 1(2), 131-156.
- Cohen, M. E. (1980). The effects of environmental interaction on the structure and process of cognitive mapping. Doctoral

- Dissertation, Psychology Department, Temple University, Philadelphia.
- Dennis, N., Kim, H.K., & Cabeza, R. (2007). Effects of aging on the neural correlates of true and false memory formation. *Neuropsychologia*, 45(14), 3157–3166.
- Eisner S., Gallion A.B. (1980). *The Urban Pattern: City Planning and Design*. New York, USA: Van Nostrand Company.
- Eşen, S. (2007). Kentsel Donatı Elemanlarının Çevresel İmge Üzerine Etkileri: Kuşadası Sahil Bandı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. İzmir.
- Evans, G. W. (1980). Environmental cognition. *Psychological Bulletin*, 88(2), 259-287.
- Ewing, R., Handy, S. (2009). Measuring the unmeasurable: urban design qualities related to walkability. *Journal of Urban Design*, 14(1), 65-68.
- Ewing, R., Handy, S., Brownson, R., Clemente, O., & Winston, E. (2006). Identifying and measuring urban design qualities related to walkability. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(1), 223-240.
- Frank, L. D., Schmid, T. L., Sallis, J. F., Chapman, J., & Saelens, B. E. (2005). Linking objectively measured physical activity with objectively measured urban form: findings from SMARTRAQ. *American Journal of Preventive Medicine*, 28(2), 117-125.
- Gibson, J. J. (1979). *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton-Mifflin.
- Giritlioğlu, C. (1991). *Şehirselsel mekân öğeleri ve tasarımı*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Greene, S. (1992). Cityshape: communicating and evaluating community design. *Journal of the American Planning Association*, 58(2), 177-189.
- Groat, L. (1982). Meaning in post-modern architecture: an examination using the multiple sorting task. *Journal of Environmental Psychology*, 2(1), 3-22.
- Herzog, T. R. (1989). A cognitive analysis of preference for urban nature. *Journal of Environmental Psychology*, 9(1), 27-43.
- İşınkaralar, Ö., Varol, Ç. (2021). Kent Merkezlerinde Ticaret Birimlerin Mekânsal Örüntüsü Üzerine Bir Değerlendirme: Kastamonu Örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 6 (2), 396-40.
- Jacobs, A. B. (1993). *Great streets*. Cambridge: MIT Press.
- Kaplan, S. (1987). Aesthetics, affect and cognition: environmental preference from an evolutionary perspective. *Environment and Behavior*, 19(1), 3-32.
- Kaplan, S., Kaplan, R., & Wendt, J. (1972). Rated preference and complexity for natural and urban visual material. *Perception and Psychophysics*, 12(4), 354-356.
- Kara, B. (1997). Kentsel Mekânların Algılanması ve Mekânsal İmaj ile Bornova Kent Meydanı Örneğinde Bir Bilişsel Haritalama Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Kim, Y. O., & Penn, A. (2004). Linking the spatial syntax of cognitive maps to the spatial syntax of the environment. *Environment and Behavior*, 36(4), 483-504.
- Köse, B., Dönmez, Y., (2021). Mahalle Ölçeğinde Kültürel Değerlerin Kent Kimliğine Etkileri: Kale Mahallesi-Samsun. *Kent Akademisi*, 14(4), 1156-1190.
- Lang, J. (1987). *Creating architectural theory: the role of the behavioral sciences in environmental design*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Lawton, C. A. (1996). Strategies for indoor wayfinding: the role of orientation. *Journal of Environmental Psychology*, 16(2), 137-145.
- Loftus, G. R., & Loftus, E. F. (1976). *Human memory: the processing of information*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Hillsdale.
- Long, Y. (2007). The relationships between objective and subjective evaluations of the urban environment: space syntax, cognitive maps, and urban legibility. Doctoral Dissertation, Design, North Carolina State University, Raleigh, North Carolina.
- Lozano, E. (1990). *Community design and the culture of cities*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Magliano, J. P., Cohen, R., Allen, G. L., & Rodrigue, J. R. (1995). The impact of wayfinder's goal on learning a new environment: different types of spatial knowledge as goals. *Journal of Environmental Psychology*, 15(1), 65-75.
- Montello, D. R., Grossner, K. & Janelle, D. G. (2014). *Space in mind: concepts for spatial learning and education*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Morley, D., & Robins, K. (1997). *Spaces of identity: Global media, electronics and cultural boundaries*. London and New York: Routledge.
- Moshagena, M., & Thielsch, M. (2010). Facets of visual aesthetics. *International Journal of Human-Computer Studies*, 68(10), 689-709.
- Murakoshi, S. and Kawai, M. (2000). Use of knowledge and heuristic in an artificial environment. *Environment and Behavior*, 32(6), 756-774.
- Nasar, J. L. (1994). Urban design aesthetics: the evaluative quality of building exteriors. *Environment and Behavior*, 26(3), 377-401.
- Nasar, J.L. (1998). The Evaluative Image of the City. *Journal of the American Planning Association*, 56(1), pp:41-53
- Oosyendorp, A. & Berlyne, D. E. (1978). Dimensions in the perception of architecture: identification and interpretation of dimensions of similarity. *Scandinavian Journal of Psychology*, 19(1), 73-82.
- Ozturk, S., Ayan, E. & Isinkaralar, O. (2018) Visual Landscape Evaluation of Kastamonu Clock Tower Environment as a Historical Urban Area. *Fresen. Environ. Bull.* 27, 9617-9625.
- Ozturk, S., Isinkaralar, O., Yilmaz, D. and Cicek, E. (2021d). Tourists' Perspective of Cultural Heritage Areas: Importance-Performance Analysis of Safranbolu. *Research&Reviews In Architecture, Planning and Design*, Gece Akademi, Chapter 7, pp. 133-155

- Önaç, A.K., Birişçi, T. (2019). Transformation of Urban Landscape Value Perception over Time: a Delphi technique Application. *EMAS*, 191(12), 1-24.
- Öztürk, S. ve Işınkaralar, Ö. (2019). Kastamonu Kent Merkezinde Otopark Sorunsalı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67), 506- 511.
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D., (2021b). Restorasyon çalışmaları sonrası yerel halkın algı ve tutumları (Kayseri kalesi örneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(45), 183-194.
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D., Çılgınoğlu, H. (2021c). Bir Kültür Turizmi Destinasyonu Olarak Hasankeyf Örneğinde Ziyaretçi Memnuniyeti. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 359-369.
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D., Şimşek, M., Almansourı, H.M.S., & Elahsadi, A.H.M.,(2021a). Covid-19'ün tüketici alışkanlıklarına etkisi üzerine bir araştırma: Türkiye-Libya karşılaştırması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(46), 97-108
- Rapoport, A. (1990). The meaning of the built environment, a nonverbal communication approach. Tucson: University of Arizona press.
- Robins, K., Morley, D. (1997). *Kimlik Mekânları*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss:35-37.
- Salingaros, N. A. (1999). Urban space and its information field. *Journal of Urban Design*, 4(1), 29-49.
- Salingaros, N. A. (2005). *Principles of urban structure*. Amsterdam: Techne Press.
- Stamps, A. E. (1999). Architectural detail, van der laan septaves and pixel counts. *Design Studies*, 20(1), 83-97.
- Stamps, A. E. (2003). Advances in visual diversity and entropy. *Environment and Planning B Planning and Design*, 30(3), 449-463.
- Taylor, N. (1999) The elements of townscape and the art of urban design. *Journal of Urban Design*, 4, pp. 195-209.
- Todorovic, D. (2008). Gestalt principles. *Scholarpedia*, 3(12), 44-53.
- Türkoğlu, H. (2002). Kentsel imge: İstanbul'dan bulgular. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım* 1(1), 57-64.
- Weisman, J. (1981). Evaluating architectural legibility-wayfinding in the built environment. *Environment and Behavior*, 13(2), 189-204.
- Yılmaz, D., Öztürk, S. & Işınkaralar, Ö. (2022). Kent İmgesinin Yapıtışı Olarak Sokaklarda Mekânsal Zenginliğin Fraktal Geometri İle Analizi. *Kent Akademisi Dergisi*, 15(3)1341-1358.